

มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองและป้องกันความหลากหลายทางชีวภาพ
สัตว์พันธุ์พื้นเมืองจากการรุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น

เทพชนก ยิ้มละมุด

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2556

**LEGAL MEASURES FOR THE PROTECTION AND PREVENTION
OF BIODIVERSITY OF NATIVE ANIMALS FROM THE INVASION
OF ALIEN ANIMAL SPECIES**

THEPCHANOK YIMLAMUN

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws**

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2013

เลขทะเบียน.....	0226795
วันลงทะเบียน.....	- 2 ต.ค. 2556
เลขเรียกหนังสือ.....	วท 344.0957 ท594๗ [2556]

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

หัวข้อวิทยานิพนธ์ มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองและป้องกันความหลากหลายทางชีวภาพ
สัตว์พันธุ์พื้นเมืองจากการรุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น
เสนอโดย เทพชนก ยิ้มละมุล
สาขาวิชา นิติศาสตร์
หมวดวิชา กฎหมายเอกชนและกฎหมายธุรกิจ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์พินิจ ทิพย์มณี

ได้พิจารณาเห็นชอบโดยคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้ว

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.ธีระ ศรีธรรมรักษ์)

..... กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(รองศาสตราจารย์พินิจ ทิพย์มณี)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ภูมิ โชคเหมาะ)

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ รับรองแล้ว

..... รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์วัลย์ สัตยรักษ์วิทย์)

วันที่ 24 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2556

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ซึ่งผู้เขียนได้รับความเมตตาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากรองศาสตราจารย์พินิจ ทิพย์มณี ซึ่งท่านได้กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อีกทั้งได้สละเวลาในการให้คำปรึกษา ชี้แนะ ตลอดจนให้วิธีคิด และคำแนะนำในทางวิชาการ รวมถึงเทคนิคต่างๆ ในการแก้ไขปัญหา คอยผลักดัน ทำให้ผู้เขียนเกิดความกระตือรือร้นขยันหมั่นเพียร ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ตลอดจนคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งข้าพเจ้าขอกล่าวานามเพื่อเป็นการประกาศเกียรติคุณ ดังนี้ ศาสตราจารย์ ดร.ธีระศรีธรรมรักษ์ ที่ท่านได้ให้ความกรุณาเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ดร.ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์ และ รองศาสตราจารย์ ดร.ภูมิ โชคเหมาะ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านทั้งสามให้ความกรุณาร่วมแนะนำให้คำปรึกษาเพื่อความสมบูรณ์ถูกต้องแห่งเนื้อหาของวิทยานิพนธ์ ซึ่งขอกราบขอบพระคุณทุกท่าน ณ โอกาสนี้

นอกจากนี้ผู้เขียนขอขอบพระคุณบิดาและมารดา ที่ได้ให้ความช่วยเหลือ และคอยให้คำปรึกษา เป็นทั้งกำลังกายและกำลังใจ ตลอดจนเป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่สุดให้ผู้เขียนประสบความสำเร็จในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยที่ให้ความช่วยเหลือดำเนินการอย่างเต็มที่ ขอขอบคุณบุคลากรของกรมปศุสัตว์ ดร.กัลยา บุญญาอนุวัตร ผอ.ราชันย์ ภูมิมะภูติ คุณกฤตติคุณ แจ่มสุทิมล และพี่ๆ น้องๆ นิตกร กรมปศุสัตว์ ที่ให้ความช่วยเหลือให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผู้เขียน และสนับสนุนผู้เขียนมาโดยตลอด ขอขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ นักศึกษาปริญญาโททุกกรหัสชั้นปี ที่ช่วยเหลือเป็นกำลังใจให้ผู้เขียนตลอดมา

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สามารถให้ความรู้และประโยชน์ เป็นแนวทางในการ แก้ไขปัญหา อีกทั้งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ผู้ที่สนใจได้ไม่มากนักก็ยิ่งดี ผู้เขียนขอมอบคุณงาม ความดีครั้งนี้ให้แก่ผู้มีพระคุณของผู้เขียนทุกท่าน แต่หากมีข้อผิดพลาดหรือข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

เทพชนก ชัมละมูล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๘
กิตติกรรมประกาศ.....	๙
สารบัญตาราง	๑๑
สารบัญภาพ	๑๒
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	10
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	10
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	10
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา	11
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	11
2. แนวคิดเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ	12
2.1 ความหลากหลายทางชีวภาพ.....	12
2.1.1 ความหมาย.....	14
2.1.2 ความสำคัญ.....	16
2.2 ความหลากหลายทางชีวภาพของไทยและท้องถิ่น	17
2.2.1 ความหลากหลายของสิ่งมีชีวิต.....	18
2.2.2 ความหลากหลายของระบบนิเวศ.....	18
2.2.3 ความหลากหลายของพันธุกรรม.....	19
2.2.4 ความหลากหลายทางทรัพยากรพันธุ์พืช.....	19
2.3 ปัญหาความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทยและท้องถิ่น.....	20
2.4 การอนุรักษ์ความหลากหลายของท้องถิ่น	21
2.5 สัตว์พันธุ์พื้นเมือง	21
2.5.1 ความหมาย.....	21
2.5.2 กระบวนการวิวัฒนาการ	23

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2.5.3 สาเหตุของความหลากหลายของชนิดของสิ่งมีชีวิต.....	25
2.5.4 สัตว์พื้นเมืองไทย	32
2.6 สัตว์พันธุ์ต่างถิ่น.....	36
2.6.1 ความหมายชนิดพันธุ์ต่างถิ่น.....	37
2.6.2 การเข้ามาของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น.....	40
2.6.3 ประโยชน์ของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น.....	42
2.6.4 ความสามารถในการตั้งตัวของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น.....	44
2.6.5 ขั้นตอนการปรับตัวของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น.....	45
2.6.6 ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน.....	46
2.7 แนวคิดการป้องกันและอนุรักษ์สัตว์พื้นเมือง.....	58
3. มาตรการทางกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองดูแลสัตว์พื้นเมืองของประเทศไทย เปรียบเทียบกับ อนุสัญญา พิธีสาร และกฎหมายต่างประเทศ	59
3.1 กฎหมาย และมาตรการทางกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองสัตว์พื้นเมือง และป้องกันสัตว์ต่างถิ่นของประเทศไทย.....	59
3.1.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.....	59
3.1.2 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504.....	60
3.1.3 พระราชบัญญัติบำรุงพันธุ์สัตว์ พ.ศ. 2509	61
3.1.4 พระราชบัญญัติการส่งออกป็นอกและนำเข้าในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522	62
3.1.5 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535	63
3.1.6 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535	65
3.1.7 พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 และฉบับที่แก้ไขเพิ่มเติม	66
3.1.8 พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 และฉบับที่แก้ไขโดย พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2542	70
3.1.9 พระราชบัญญัติเชื้อโรคและพิษจากสัตว์ พ.ศ. 2525.....	73

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3.2 อนุสัญญา พิธีสาร และกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับนโยบาย และมาตรการ เกี่ยวกับการคุ้มครองดูแลความหลากหลายทางชีวภาพ สัตว์พันธุ์พื้นเมือง จากการรุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น	74
3.2.1 อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992	74
3.2.2 ระเบียบคณะกรรมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทาง ชีวภาพแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการเข้าถึงทรัพยากร ชีวภาพและการได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากทรัพยากรชีวภาพ พ.ศ. 2554	88
3.2.3 นโยบาย มาตรการและแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน	91
3.2.4 แนวปฏิบัติบนที่ว่าด้วยการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพและการแบ่งปัน ผลประโยชน์ที่ได้รับเนื่องจากการใช้ประโยชน์อย่างเท่าเทียมและ เป็นธรรม.....	94
3.2.5 ระบอบระหว่างประเทศว่าด้วยการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์	96
3.2.6 พิธีสารนาโงยาว่าด้วยการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมและการแบ่งปัน ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมอย่าง เท่าเทียมและยุติธรรม	99
3.2.7 อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ ใกล้จะสูญพันธุ์ หรือ อนุสัญญาไซเตส.....	103
3.2.8 บัญชีแดงของสหภาพเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ หรือ บัญชีแดง	111
3.3 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกป้อง และอนุรักษ์สัตว์พันธุ์พื้นเมืองและ ทรัพยากรธรรมชาติของ ประเทศนิวซีแลนด์ ประเทศแคนาดา ประเทศ สหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น	113
4. ปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาและข้อจำกัดทางกฎหมายของประเทศไทยในการ คุ้มครองสัตว์พันธุ์พื้นเมือง และการป้องกันการรุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น	117
4.1 ปัญหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของกฎหมายไทยในการคุ้มครองสัตว์พันธุ์ พื้นเมืองจากการรุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น	118

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4.2 ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการป้องกันการเข้ามาของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น	131
4.3 ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการควบคุมสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น	136
4.4 ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการติดตามตรวจสอบสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น	139
4.5 ปัญหาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกับป้องกันชนิดพันธุ์ต่างถิ่น	140
4.6 ปัญหามาตรการในการลงโทษ	141
4.7 ปัญญาเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง พ.ศ.	143
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ	149
5.1 บทสรุป	149
5.2 ข้อเสนอแนะ	158
บรรณานุกรม	162
ภาคผนวก	172
ประวัติผู้เขียน	185

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 นโยบาย มาตรการและแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน.....	92
3.2 ตารางชนิดพันธุ์ในบัญชีหมายเลข 1	107
3.3 ตารางชนิดพันธุ์ในบัญชีหมายเลข 2	108
3.4 ตารางชนิดพันธุ์ในบัญชีหมายเลข 3	111

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 สาเหตุของความแปรผันทางพันธุกรรม.....	24
2.2 สาเหตุของการเกิดสิ่งมีชีวิตชนิดใหม่.....	26
2.3 สาเหตุของความหลากหลายของระบบนิเวศ.....	28
3.1 อัตราความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ของกลุ่มต่างๆ.....	112

หัวข้อวิทยานิพนธ์	มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองและป้องกันความหลากหลายทางชีวภาพสัตว์พันธุ์พื้นเมืองจากการรุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น
ชื่อผู้เขียน	เทพชนก ยิ้มละมุล
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์พินิจ ทิพย์มณี
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2555

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาปัญหาทางกฎหมายเรื่องการคุ้มครองและป้องกันความหลากหลายทางชีวภาพ สัตว์พันธุ์พื้นเมืองจากการรุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูล วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสัตว์พันธุ์พื้นเมือง การเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์ตอบแทนจากการใช้ประโยชน์จากสัตว์พันธุ์พื้นเมืองของประเทศไทย รวมถึงข้อจำกัดทางกฎหมายของประเทศไทยในการคุ้มครองสัตว์พันธุ์พื้นเมืองและการป้องกันการรุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น พร้อมทั้งหาแนวทางที่เหมาะสมในการใช้เป็นข้อเสนอแนะในการกำหนดมาตรการทางกฎหมาย เพื่อคุ้มครองและอนุรักษ์สัตว์พันธุ์พื้นเมืองที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพสำหรับประเทศไทย

จากการศึกษาพบว่ากฎหมายของไทยในปัจจุบันไม่สามารถคุ้มครองและป้องกันความหลากหลายทางชีวภาพสัตว์พันธุ์พื้นเมืองจากการรุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งไม่มีมาตรการในการแบ่งปันผลประโยชน์จากการนำสัตว์พันธุ์พื้นเมืองไปใช้ในเชิงพาณิชย์ ส่งผลกระทบต่อการส่งเสริมอนุรักษ์สายพันธุ์สัตว์พื้นเมือง อีกทั้งไม่มีมาตรการในการควบคุมและป้องกันการนำเข้าสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นจึงก่อให้เกิดความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพของสัตว์พันธุ์พื้นเมือง และไม่มีกฎหมายบัญญัติในเรื่องความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการรุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น

จากการศึกษาในเรื่องนี้จึงได้เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องการคุ้มครองและป้องกันความหลากหลายทางชีวภาพ สัตว์พันธุ์พื้นเมืองในการรุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น โดยควรตรากฎหมายเฉพาะขึ้นมาใหม่โดยตรง โดยให้มีหน่วยงานเอกเทศรับผิดชอบเป็นการเฉพาะ เพื่อป้องกันและควบคุมกำกับดูแลสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น มิให้เข้ามารุกรานแพร่ขยายพันธุ์ในประเทศไทยทำให้สัตว์พันธุ์พื้นเมืองซึ่งเป็นความหลากหลายทางชีวภาพเกิดการกลายพันธุ์

โดยควรจัดให้มีกลไกทางกฎหมายเพื่อควบคุมดูแลอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ซึ่งควรมีการกำหนดรายละเอียดวิธีปฏิบัติหรือกระบวนการในการจัดการเพื่อควบคุมสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นไว้ อีกทั้งควรมีการเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย โดยเพิ่มมาตรการป้องกันการลักลอบนำเข้าชนิดสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพิ่มบทลงโทษเพื่อให้เกิดความเกรงกลัวต่อการกระทำผิดกฎหมาย ตลอดจนการให้ความรู้ การเสริมสร้างความตระหนักแก่สาธารณชนให้ตระหนักถึงความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของสัตว์พันธุ์พื้นเมืองซึ่งมีความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศมิให้ถูกรุกรานจากสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น จัดตั้งกองทุนเพื่อใช้ในการสนับสนุนความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับการส่งเสริมและอนุรักษ์สัตว์พันธุ์พื้นเมือง และป้องกันการรุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น ตลอดจนบูรณาการการปฏิบัติงานระหว่างหน่วยงานของรัฐให้มีมาตรการดำเนินงานป้องกันสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นอย่างเป็นระบบ

Thesis Title Legal Measures for the Protection and Prevention of Biodiversity of
Native Animals from the Invasion of Alien Animal Species

Author Thepchanok Yimlamun

Thesis Advisor Associate Professor Pinit Tipmanee

Department Law

Academic Year 2012

ABSTRACT

The purpose of this thesis is to study the Legal Measures for the Protection and Prevention of Biodiversity of Native Animals from the Invasion of Alien Animal Species. The objectives are to study the data, to analyse the legal measures of the protection of native animals, to access and share the benefit of the utilization of native animals of Thailand, including the limitation of law of Thailand in protecting the native animals and preventing the invasion of alien animal species, and, also, to search for the appropriate measures to propose to stipulate the proper and efficient legal measures of Thailand to protect and reserve the native animals.

According to this thesis, it is found that the laws of Thailand, at present, are unable to efficiently protect and prevent the biodiversity of native animals from the invasion of alien animal species. Besides, there is no measure on sharing the benefit from the commercial utilization of native animals which affects the promotion of reservation of native animals. Also, there is no measure on protecting and preventing the importation of alien animal species which causes the damage to the biodiversity of native animals. Furthermore, there is no law prescribing the responsibility for the damage incurred from the invasion of alien animal species.

From the study on this issue, the researcher opinionates that, to solve the legal problems on the protection and prevention of the biodiversity of native animals from the invasion of alien animal species, it should have a new direct legislation and there should be an independent agency to specifically cope with this issue by preventing and monitoring the alien animal species from invasion and breeding in Thailand so that it will not cause the mutation of native animals which are in the biodiversity. Therefore, there should be legal mechanism to control this systematically and efficiently which the detail of practice or the procedure of management to

control the alien animal species should be fixed. In addition, there should be more effective way to enforce the law by increasing the measures to effectively prevent the smuggling of alien animal species, increasing the penalty so that people will be afraid of illegal action, promoting the knowledge and awareness to public of the importance of survival of native animals which is a part of biodiversity in the country and prevent the invasion of alien animal species and setting up the foundation to encourage biodiversity on native animals promotion and reservation and to prevent the invasion of alien animal species. Moreover, there should be the integration of the operation among government agencies to generate operational measures to systematically prevent the alien animal species.

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) นักวิชาการด้านชีววิทยา และสิ่งแวดล้อม ให้ความหมายไว้ว่า ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นความผิดแผกแตกต่างระหว่างสิ่งที่มีชีวิตจากทุกแหล่ง ระบบนิเวศทางบก ทางทะเล และทางน้ำอื่นๆ และการประกอบทางนิเวศ ซึ่งสิ่งมีชีวิตเป็นส่วนหนึ่งในนั้นด้วยนอกจากนี้ยังรวมถึงความหลากหลายภายในชนิดพันธุ์ ระหว่างชนิดพันธุ์ และของระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

1) ความหลากหลายระดับพันธุกรรม (Genetic Diversity) เป็นความแปรผันของพันธุกรรมในชนิดพันธุ์ที่ก่อให้เกิดความแตกต่างกันไปในแต่ละตัว หรือแต่ละต้นทั้งในด้านรูปพันธุ์ (Phenotype) และกรรมพันธุ์ภายในตัว (Genotype) ความแปรผันของแต่ละตัวหรือแต่ละต้นเกิดขึ้นได้จากการได้รับการถ่ายทอดพันธุกรรม (Gene) แต่การแสดงออกที่เห็นได้ หรือทดสอบได้เป็นรูปพันธุ์ที่ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับพันธุกรรมที่มีอยู่ และอีกส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เข้ามาควบคุมการแสดงออก

2) ความหลากหลายชนิดพันธุ์ (Species Diversity) เป็นความแปรผันของชนิดพืชและสัตว์ ที่มีอยู่ในพื้นที่โดยความหมายของคำว่าชนิดพันธุ์ (Species) ก็คือสิ่งมีชีวิตที่มีโครงสร้างทางพันธุกรรมเหมือนกันเมื่อร่วมกันเข้าเรียกว่าประชากร (Population) ในแต่ละส่วนของพื้นที่บนโลกย่อมมีจำนวนของชนิดพันธุ์พืช สัตว์ และจุลินทรีย์ บรรจบอยู่เป็นจำนวนและชนิดที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและโอกาสของการเข้ายึดครองที่แตกต่างกันไป และ

3) ความหลากหลายระดับระบบนิเวศหรือสังคม (Community or Ecosystem Diversity) เป็นความแปรผันของลักษณะการอยู่ร่วมกันของสิ่งมีชีวิตในแต่ละพื้นที่ที่มีปัจจัยแวดล้อมแตกต่างกันไปและสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างจากส่วนอื่น โดยรอบ ในด้านของชนิดพันธุ์ที่เป็นองค์ประกอบการแสดงออกของชนิดพันธุ์ที่ตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมและการมีอิทธิพลต่อกัน รวมไปถึงระบบการทำงานในการส่งผ่านพลังงานและสารในพื้นที่นั้นๆ ชนิดป่าต่างๆ เป็นตัวอย่างที่ดีของการแสดงออกถึงความหลากหลายระดับสังคม ป่าแต่ละชนิดต่างก็มีชนิดพันธุ์ที่เป็นองค์ประกอบร่วมแตกต่างกันไป มีการสร้างผลผลิตและการสลายตัวของอินทรีย์วัตถุแตกต่างกัน

สำหรับประเทศไทยแล้ว เมื่อพูดถึงสภาพแวดล้อมนับได้ว่าเป็นประเทศที่มีโอกาสสูงที่จะมีความหลากหลายทางชีวภาพเหนือประเทศอื่นๆ หลายประเทศรวมถึงประเทศในเขตร้อนด้วยกัน ทั้งนี้เนื่องจากความแปรผันของสภาพภูมิอากาศ สภาพภูมิประเทศ และสภาพภูมิศาสตร์ที่ได้เปรียบในหลายประการ จากสภาพภูมิศาสตร์ครอบคลุมทั้งเขตร้อนโดยแท้และเขตกึ่งร้อนทางภาคใต้ของประเทศประกอบด้วยสภาพภูมิอากาศเพียงสองฤดูมีลมมรสุมพัดผ่านทำให้มีปริมาณน้ำฝนต่อปีสูง ฉะนั้นทั้งพันธุ์พืช สัตว์ และจุลินทรีย์เขตร้อนโดยแท้ก็มีโอกาสปรากฏได้ ในขณะที่ตอนเหนือของภาคมีสามฤดู พันธุ์พืชและสัตว์ รวมถึงสิ่งมีชีวิตอื่นๆของเขตกึ่งร้อนและเขตอบอุ่นบางส่วนก็สามารถพบได้ การที่ทางตอนใต้เป็นแหลมยื่นลงไปในทะเล ทำให้มีโอกาสที่มีสังคมพืชริมทะเล สังคมน้ำกร่อยและสังคมน้ำเค็มด้วย ส่วนภาคเหนือเป็นภูเขาสูงอยู่ลึกจากมหาสมุทรจึงทำให้มีโอกาสพบพันธุ์พืชและสัตว์ที่อยู่ห่างไกลทะเลได้ การที่อุณหภูมิของภูมิอากาศมีความแปรผันค่อนข้างแคบคือไม่ร้อนจัดเกินไปและหนาวจัดเกินไป ทำให้มีโอกาสที่จะครอบคลุมความสามารถของความทนทานทางนิเวศวิทยา (Ecological Amplitude) ของชนิดพันธุ์ต่างๆ ได้มากชนิดพันธุ์

สัตว์เป็นสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่งและถือเป็นทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีความสำคัญในการสร้างความสมดุลให้กับระบบนิเวศวิทยาให้สามารถดำรงอยู่ได้ โดยสัตว์เป็นองค์ประกอบสำคัญของห่วงโซ่อาหาร ในฐานะเป็นผู้บริโภคที่ทำให้เกิดการหมุนเวียนหรือการเคลื่อนย้ายของสารอาหารจากพืช (ผู้ผลิต) ไปสู่สิ่งมีชีวิตชนิดอื่นเป็นทอดๆ เกิดวัฏจักร ในระบบนิเวศสัตว์ จึงมีความสัมพันธ์และเกี่ยวพันกับทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตในลักษณะของการพึ่งพาหรือส่งผลต่อกันในหลายๆรูปแบบ มนุษย์เองก็มีความสัมพันธ์กับสัตว์เช่นเดียวกัน โดยในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์นั้นมีมาตั้งแต่อดีตกาลนับแต่มนุษย์และสัตว์ได้กำเนิดมาในโลกก็ว่าได้ เมื่อมนุษย์เกิดสิ่งแรกที่ต้องการคือ อาหาร เพื่อนำมาบริโภคให้สามารถดำรงชีวิตและเจริญเติบโตต่อไป อาหารที่มนุษย์บริโภคในระยะแรกมาจากอาหารที่หาได้ตามแหล่งธรรมชาติรอบตัวซึ่งบางอย่างมาจากพืชและบางอย่างมาจากสัตว์ที่มนุษย์ล่าหรือจับมาได้ ในสมัยโบราณอาหารของมนุษย์สามารถหาได้ง่าย ต่อมาอาหารก็ค่อยน้อยลงและหายากมากยิ่งขึ้น ด้วยความจำเป็นในการดำรงชีพและการปรับตัวเพื่อการอยู่รอด ทำให้มนุษย์ต้องเดินทางออกไปไกลหรืออพยพตามฝูงสัตว์ ที่เป็นแหล่งอาหารไปเรื่อยๆ เกิดความลำบากในการหาอาหาร มนุษย์จึงเริ่มรู้จักการเพาะปลูก เริ่มมีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง มีการด้อนสัตว์ที่จะใช้เป็นอาหารแทนการตามล่าสัตว์ เริ่มนำสัตว์ป่ามาเลี้ยงเพื่อใช้เป็นอาหาร และมีการปรับปรุงสายพันธุ์อย่างต่อเนื่องจนพัฒนาเป็นการเลี้ยงเชิงพาณิชย์ดังเช่นปัจจุบัน สัตว์ที่นำมาเลี้ยงหรือถูกนำมาเลี้ยงเพื่อเป็นอาหาร หรือการปรับปรุงพันธุ์ในเชิงพาณิชย์นั้นในระยะแรกก็มาจากพันธุ์ตามสภาพแวดล้อมในบริเวณที่สัตว์อาศัยอยู่ (หรือแหล่งกำเนิด)

สัตว์เหล่านั้นมีพัฒนาการตามธรรมชาติ และมีส่วนเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพันธุ์ของมนุษย์น้อยมาก จึงถือได้ว่าสัตว์ดังกล่าวนี้เป็นพันธุ์สัตว์พื้นเมืองของพื้นที่นั้นๆ

อย่างไรก็ตามความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นองค์ประกอบสำคัญทั้งต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ ต่อความมั่นคงทางอาหาร ต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน และต่อการพัฒนา การพัฒนาที่ผ่านมาโดยมิได้คำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ การบริโภคทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยโดยไม่คำนึงถึงขีดจำกัด และศักยภาพในการฟื้นตัวของทรัพยากรเหล่านั้น ประกอบกับการทำลายระบบนิเวศ และแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติของทรัพยากร เช่น การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า และสาเหตุอื่นๆ เช่น การรุกรานของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น เป็นเหตุให้มีการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพอย่างต่อเนื่องการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นปัญหาระดับโลกที่ทุกประเทศต้องเร่งหุคยั้ง ซึ่งในอดีตการสูญเสียเกิดขึ้นในอัตรา 50-100 เท่า ของอัตราการสูญพันธุ์ตามธรรมชาติ และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็น 1000-10000 เท่า ในอนาคตอันใกล้นี้ และมากกว่า 31,000 ชนิดพันธุ์ จะสูญพันธุ์ไป ความวิตกกังวลในเรื่องการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพนี้ ทำให้นานาประเทศหรือร่วมกันทั้งในเวทีการประชุมระหว่างประเทศต่างๆ และได้ร่วมมือกันวางแนวทาง และการตั้งเป้าหมายเพื่อให้นานาประเทศมีความตระหนัก และเกิดแนวทางที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน และการลดอัตราการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพอย่างมีนัยสำคัญ

แต่ทว่าความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทยกำลังลดลงอย่างต่อเนื่อง สาเหตุสำคัญ คือ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพเกินศักยภาพของระบบนิเวศ ได้แก่ การตัดไม้ทำลายป่า การขุด/ถม ห้วย หนอง คลอง บึง แม่น้ำ ลำธาร นอกจากนี้การค้าชนิดพันธุ์สัตว์ และพืช การลักลอบตัดไม้สำคัญทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ไม้กฤษณา การดักจับและส่งขายเสือโคร่ง หมี ลิ่น เต่า ม้าน้ำ รวมทั้งการค้าสัตว์ป่าอย่างต่อเนื่อง และรุนแรง มีผลให้จำนวนประชากรในธรรมชาติลดลง โดยสรุปแล้วการเปลี่ยนแปลงแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ เป็นต้นว่า การปรับเปลี่ยนชายเลนให้เป็นพื้นที่เลี้ยงกุ้ง ป่าพรุเป็นพื้นที่ปลูกพืชไร่พืชสวน ป่าดงดิบเป็นอ่างเก็บน้ำและเขื่อนพลังไฟฟ้า ป่าชายหาด เป็นที่พักตากอากาศ ป่าเขาหินปูนเป็นเหมืองและทุ่งน้ำจืดเป็นเมือง จัดว่าเป็นการคุกคามต่อความหลากหลายทางชีวภาพอย่างรุนแรงที่สุด แต่หลักฐานที่พบว่า การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ได้เกิดผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และผลกระทบนี้จะยังคงเกิดขึ้นต่อไป ในการประเมินระบบนิเวศแห่งสหสวรรค์ ได้มีการจัดลำดับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ จะมีผลกระทบต่อองค์ประกอบของชนิดพันธุ์ของความหลากหลายทางชีวภาพ ได้แก่ การแพร่กระจายเกิดการเปลี่ยนแปลง อัตราการสูญพันธุ์เพิ่มขึ้น ช่วงเวลาในการสืบพันธุ์เกิดการ

เปลี่ยนแปลง และระยะเวลาของฤดูกาลเจริญเติบโตของพืชเกิดการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ยังพบว่า การแพร่ระบาดของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ก็เป็นปัญหาท้าทายซึ่งคุกคามความหลากหลายชีวภาพ มีผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ สุขภาพและธรรมชาติ ข้ามพรมแดนประเทศ ภูมิภาคและทั่วโลก การดำเนินงานใดๆ เพื่อป้องกันการนำเข้า การแพร่ระบาดของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น และปฏิบัติการ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทันที่ว่ามีประสิทธิภาพ จะต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และระหว่างประเทศ¹

ในอดีตที่ผ่านมา ประเทศไทยและประเทศต่างๆทั่วโลกยังไม่ค่อยสนใจในเรื่องการควบคุมการนำเข้าและส่งออกสัตว์ป่าหรือพืชมาหนัก เนื่องจากปริมาณสัตว์ป่าและพืชป่าในประเทศต่างๆ ยังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่มาก นอกจากนี้ยังปรากฏว่าประเทศต่างๆ กลับส่งเสริมให้มีการค้าขายส่งออกสัตว์ป่าหรือพืชป่าไปต่างประเทศจำนวนมาก เพื่อเป็นการนำรายได้เข้าประเทศอีกด้วย สำหรับการควบคุมนำเข้าชนิดพันธุ์สัตว์หรือพืชในอดีตก็เพียงแค่มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมโรคของสัตว์ป่าและพืช มิให้เข้ามาแพร่ระบาดในประเทศเท่านั้นจนกระทั่งต่อมาประเทศต่างๆ ทั่วโลก ได้ตระหนักว่า การค้าสัตว์ป่าและพืชป่านั้นเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้จำนวนสัตว์ป่าและพืชป่าลดจำนวนลงไปอย่างรวดเร็ว จนทำให้มีกฎหมายระหว่างประเทศที่มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมการค้าระหว่างประเทศขึ้นมา ที่เรียกว่า อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าหรือพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ ซึ่งประเทศไทยก็ได้เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญานี้ ซึ่งกฎหมายดังกล่าวนี้เป็นการควบคุมระหว่างประเทศสำหรับการค้าสัตว์ป่าเท่านั้นไม่บังคับรวมถึงภายในประเทศที่ประเทศไทยต้องใช้กฎหมายเฉพาะภายในประเทศ

ด้วยหลักการดังกล่าวในสถานการณ์ที่ประเทศไทยเองยังไม่มีความหมายที่รัดกุมในการรองรับมีองค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และองค์กรภาครัฐบางส่วนเป็นกังวลว่า ในขณะที่ประเทศไทยกำลังประสบกับปัญหาอย่างมาก จากการเข้ามาแย่งชิงจลจลยความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น ไปพัฒนาต่อยอดและจัดสิทธิบัตรคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา โดยนักวิจัยและบริษัทเอกชนจากประเทศอุตสาหกรรม การเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ในขณะที่ยังไม่มีการเตรียมความพร้อมที่เพียงพอ โดยเฉพาะด้านกฎหมายการคุ้มครองทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น นอกจากจะไม่ช่วยแก้ไขปัญหามีอยู่แล้ว กลับจะยิ่งทำให้ระดับความรุนแรงของปัญหาเพิ่มขึ้นไปอีก เพราะตามมาตรา 15 (2) ของอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ กำหนดให้ “แต่ละภาคีจักต้องพยายามสร้างเงื่อนไขเพื่อเอื้ออำนวยใน

¹ สำนักงานนโยบายและแผนพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2551). ความหลากหลายทางชีวภาพ. หน้า บทนำ.

เปลี่ยนแปลง และระยะเวลาของฤดูกาลเจริญเติบโตของพืชเกิดการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ยังพบว่า การแพร่ระบาดของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ก็เป็นปัญหาท้าทายซึ่งคุกคามความหลากหลายชีวภาพ มีผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ สุขภาพและธรรมชาติ ข้ามพรมแดนประเทศ ภูมิภาคและทั่วโลก การดำเนินงานใดๆ เพื่อป้องกันการนำเข้า การแพร่ระบาดของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น และปฏิบัติการ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทันทั่วทั้งที่มีประสิทธิภาพ จะต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และระหว่างประเทศ¹

ในอดีตที่ผ่านมา ประเทศไทยและประเทศต่างๆ ทั่วโลกยังไม่ค่อยสนใจในเรื่องการควบคุมการนำเข้าและส่งออกสัตว์ป่าหรือพืชมากรัก เนื่องจากปริมาณสัตว์ป่าและพืชป่าในประเทศต่างๆ ยังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่มาก นอกจากนี้ยังปรากฏว่าประเทศต่างๆ กลับส่งเสริมให้มีการค้าขายส่งออกสัตว์ป่าหรือพืชป่าไปต่างประเทศจำนวนมาก เพื่อเป็นการนำรายได้เข้าประเทศอีกด้วย สำหรับการควบคุมนำเข้าชนิดพันธุ์สัตว์ป่าหรือพืชในอดีตก็เพียงแค่มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมโรคของสัตว์ป่าและพืช มิให้เข้ามาแพร่ระบาดในประเทศเท่านั้นจนกระทั่งต่อมาประเทศต่างๆ ทั่วโลกได้ตระหนักว่า การค้าสัตว์ป่าและพืชป่านั้นเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้จำนวนสัตว์ป่าและพืชป่าลดจำนวนลงไปอย่างรวดเร็ว จนทำให้มีกฎหมายระหว่างประเทศที่มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมการค้าระหว่างประเทศขึ้นมา ที่เรียกว่า อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าหรือพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ ซึ่งประเทศไทยก็ได้เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญานี้ ซึ่งกฎหมายดังกล่าวนี้เป็นการควบคุมระหว่างประเทศสำหรับการค้าสัตว์ป่าเท่านั้น ไม่บังคับรวมถึงภายในประเทศที่ประเทศไทยต้องใช้กฎหมายเฉพาะภายในประเทศ

ด้วยหลักการดังกล่าวในสถานการณ์ที่ประเทศไทยเองยังไม่มีความพร้อมในการรองรับมีองค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และองค์กรภาครัฐบางส่วนเป็นกังวลว่า ในขณะที่ประเทศไทยกำลังประสบกับปัญหาอย่างมาก จากการเข้ามาแย่งชิงฉกฉวยความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น ไปพัฒนาต่อยอดและจดสิทธิบัตรคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา โดยนักวิจัยและบริษัทเอกชนจากประเทศอุตสาหกรรม การเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ในขณะที่ยังไม่มีการเตรียมความพร้อมที่เพียงพอ โดยเฉพาะด้านกฎหมาย การคุ้มครองทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น นอกจากจะไม่ช่วยแก้ไขปัญหามีอยู่แล้ว กลับจะยิ่งทำให้ระดับความรุนแรงของปัญหาเพิ่มขึ้นไปอีก เพราะตามมาตรา 15 (2) ของอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ กำหนดให้ “แต่ละภาคีจักต้องพยายามสร้างเงื่อนไขเพื่อเอื้ออำนวยใน

¹ สำนักงานนโยบายและแผนพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2551). ความหลากหลายทางชีวภาพ. หน้า บทนำ.

การเข้าถึงทรัพยากร พันธุกรรม สำหรับการใช้อย่างเหมาะสมต่อสิ่งแวดล้อมโดยภาคีอื่นๆ และไม่วางข้อจำกัดซึ่งขัดแย้งต่อวัตถุประสงค์ของอนุสัญญา”

ด้วยเหตุนี้จึงนำมาสู่การปรับปรุงกฎหมายไทยหลายฉบับ อาทิ พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย พระราชบัญญัติป่าชุมชน รวมทั้งการเตรียมความพร้อมในด้านองค์กรบริหาร การจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรชีวภาพ การสร้างความเข้าใจต่อสาธารณะ โดยที่ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสัตว์พันธุ์พื้นเมือง (Native Animals) รัฐจำเป็นต้องส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์เหล่านี้ให้ดำรงไว้ซึ่งมรดก ของชาติสืบไป ดังนั้น เพื่อเป็นการคุ้มครองสัตว์พันธุ์พื้นเมือง และป้องกันมิให้ผู้ใดนำสัตว์พื้นเมืองของไทยออกนอกราชอาณาจักร หรือนำไปแสวงหาประโยชน์ทางการค้าโดยมิได้รับอนุญาต รวมทั้งป้องกันมิให้พันธุ์ต่างถิ่นบางชนิดเข้ามาปะปนกับพันธุ์สัตว์พื้นเมืองของไทย อันอาจก่อให้เกิดผลกระทบซึ่งเป็นอันตรายต่อการสูญหายของพันธุ์สัตว์พื้นเมือง ตลอดจนสุขภาพ และสวัสดิภาพของประชาชนได้และเพื่อเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมืองของไทย

ในสภาวะปัจจุบันสัตว์พื้นเมืองมีความสำคัญต่อประเทศไทยมาก และต่อระบบเศรษฐกิจ มีการปรับปรุงและพัฒนาพันธุ์สัตว์พื้นเมืองให้เป็นสัตว์เศรษฐกิจควบคู่ไปกับการพัฒนาพันธุ์สัตว์เศรษฐกิจอื่นๆ ที่เป็นพันธุ์สัตว์นำเข้ามาจากต่างประเทศ ซึ่งได้เริ่มมีการอนุรักษ์พันธุ์กรรม และพัฒนาพันธุ์สัตว์พื้นเมืองไว้หลายๆพันธุ์ เช่น กระต๊อบเขาทุย ได้มอบหมายให้ศูนย์วิจัยผสมเทียม ปทุมธานี และสถานีบำรุงพันธุ์สัตว์ปากช่อง ดำเนินการวิจัยและพัฒนาด้านการรีดน้ำเชื้อ และวิธีการเก็บน้ำเชื้อแช่แข็ง และนำไปผสมกับโคพันธุ์เนื้อและโคพันธุ์นม ให้ลูกออกมาจำนวนมาก นอกจากนี้ยังได้อนุรักษ์ และพัฒนาพันธุ์เป็ดพื้นเมือง 2 พันธุ์ คือ เป็ดปากน้ำ และเป็ดนครปฐม ซึ่งได้พัฒนาพันธุ์จนขีดความสามารถให้ผลผลิตการไข่ทัดเทียมกับพันธุ์ต่างชาติ และมีความทนทานต่อโรคเป็นพิเศษ ตลอดจนสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมของเกษตรกร ในชนบทได้เป็นอย่างดี เป็นต้น²

สัตว์พันธุ์พื้นเมืองของประเทศไทยเหล่านี้ ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในรูปแบบธุรกิจ เช่น การผสมพันธุ์ การปรับปรุงพันธุ์ และการทำวิจัยเพื่อการค้า แสวงหาผลกำไรได้อย่างมากมาย โดยท้องถิ่นในพื้นที่ซึ่งอนุรักษ์ และรักษาสายพันธุ์ซึ่งเป็นแหล่งต้นกำเนิดมิได้รับการแบ่งปันผลประโยชน์ตอบแทนใด ๆเลย เป็นเหตุให้สัตว์พันธุ์พื้นเมืองของประเทศไทยมีจำนวนลดน้อยลง และอาจสูญพันธุ์ไปในที่สุด อีกทั้งมีการนำสัตว์พันธุ์พื้นเมืองของประเทศไทยออกไปนอก

² สวัสดิ์ ธรรมบุตร และ วนิตา กำเนิดเพชร. (2542). การอนุรักษ์และพัฒนาสัตว์พื้นเมืองของกรมปศุสัตว์. หน้า 1-2.

ราชอาณาจักรไทย โดยนำไปเลี้ยงและผสมพันธุ์ ปรับปรุงพันธุ์ หรือทำวิจัยและแอบอ้างว่าเป็นสัตว์ ซึ่งมีแหล่งกำเนิดในประเทศของตนแล้วนำไปจดทะเบียนในต่างประเทศว่าเป็นสายพันธุ์ของประเทศนั้น ๆ ทำให้ประเทศไทยเสียโอกาสที่จะอนุรักษ์ และคุ้มครองสัตว์พันธุ์พื้นเมือง ที่มีแหล่งกำเนิดในประเทศไทย และท้องถิ่นในพื้นที่ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิด อีกทั้งการรุกราน และการนำเข้ามาของ “สัตว์พันธุ์ต่างถิ่น” (Alien Animal species) ซึ่งเป็นสัตว์ที่ไม่ได้มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย แต่มีการนำเข้ามาจากถิ่นอื่น ปัจจุบันประเทศไทยมีสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นอยู่มากมาย อีกทั้งยังมีผู้นำเข้าสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา ส่วนใหญ่ถูกนำเข้ามาเพื่อใช้ในทางเกษตร การเพาะเลี้ยง และเลี้ยงเป็นสัตว์เลี้ยงรวมทั้งการเก็บรวบรวมไว้ในสวนสัตว์ บางชนิดมีการแพร่ระบาดข้ามพรมแดนผ่านทางประเทศเพื่อนบ้าน และติดกับยานพาหนะ การเดินทาง การขนส่ง และการท่องเที่ยว บางชนิดสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมของประเทศไทยทำให้เจริญเติบโต และแพร่พันธุ์ได้ดี จนส่งผลกระทบต่อสัตว์พันธุ์พื้นเมือง ถือเป็น การคุกคามต่อความหลากหลายทางชีวภาพและก่อให้เกิดความสูญเสียทางสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสุขอนามัย ซึ่งเกิดขึ้น ประเทศไทยได้มีการนำชนิดพันธุ์ต่างถิ่นทั้งพืชและสัตว์เข้ามาในประเทศเป็นระยะเวลานาน เมื่อการค้ามีบทบาทต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้น หวังเพียงต้องการผลผลิตที่มาก ซึ่งชนิดพันธุ์ท้องถิ่นและธรรมชาติเดิมไม่สามารถตอบสนองได้ จึงได้มีการนำเข้าพันธุ์ต่างถิ่น ชนิดพันธุ์พื้นเมืองที่ให้ผลผลิตต่ำจึงถูกละเลย และชนิดพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูงจึงถูกนำเข้ามา เช่น ไก่ โค สุกร เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้นำเข้าได้ แต่ก็จะมีผลกระทบในเชิงลบต่อระบบด้วย ยิ่งกว่านั้น ชนิดพันธุ์ส่วนหนึ่งได้ก่อผลเสียต่อระบบธรรมชาติ และเศรษฐกิจของประเทศมากมาย มหาศาล เช่น หอยเชอรี่ ได้มีการนำหอยชนิดนี้จากประเทศอาร์เจนตินา เข้ามาเลี้ยงเป็นอาหารในประเทศได้หวั่น ระหว่าง พ.ศ. 2522-2523 และนำมาเลี้ยงในประเทศฟิลิปปินส์ เมื่อปี พ.ศ. 2525 และนำเข้ามาในประเทศไทยเมื่อปี 2532 เพื่อเป็นอาหารและประดับในตู้ปลาเพื่อกินตะไคร่น้ำ มีการตั้งฟาร์มเพาะเลี้ยงและเพื่อผลิตส่งออก แต่ไม่เป็นที่นิยมของตลาด เจ้าของฟาร์มจึงปลดลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติและระบบชลประทาน ต่อมาได้แพร่ระบาดในกรุงเทพมหานคร ภาคกลางและอีกกว่า 30 จังหวัดในทุกภาคของประเทศ ซึ่งสร้างความเสียหายให้กับพืชน้ำ และนาข้าว ตลอดจนพันธุ์สัตว์พื้นเมืองอย่างหอยโข่ง เป็นต้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพในหลายประการ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบและโครงสร้างของระบบนิเวศ เกิดการแย่งกับชนิดพันธุ์พื้นเมือง ทำให้พันธุ์พื้นเมืองลดน้อยลง สัตว์ต่างถิ่นที่นำเข้ามาเป็นผู้ล่า การนำโรคเข้ามาในพื้นที่ และระบาดสู่ชนิดพันธุ์พื้นเมืองที่มีภูมิคุ้มกันโรคน้อย จนอาจทำให้เกิดการสูญพันธุ์ของชนิดพันธุ์พื้นเมือง รวมทั้งเกิดการผสมและถ่ายทอดพันธุกรรมกับสัตว์พื้นเมือง ทำให้สูญเสียพันธุกรรมพื้นเมืองได้

ปัจจุบันโลกได้ให้ความสนใจอย่างมากต่อความหลากหลายทางชีวภาพ จนได้เกิดอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity) ปัจจุบันมีประเทศภาคีสมาชิกถึง 199 ประเทศ ตามอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ ประเทศต่างๆ ต้องพยายามอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพทั้งสามระดับ อันได้แก่ ระบบนิเวศ ชนิดพันธุ์ และพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิตที่ปรากฏในประเทศของตัวเองมิให้หมดไป การหมดไปของความหลากหลายทางชีวภาพอาจเป็นไปได้ในหลายๆสาเหตุด้วยกัน เช่น การทำลายของมนุษย์โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ การหมดไปตามธรรมชาติอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม การวิวัฒนาการ เป็นต้น และที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้สังคม ชนิดพันธุ์ และพันธุกรรมเปลี่ยนแปลงไปก็คือ สิ่งมีชีวิตต่างถิ่น ด้วยสาเหตุนี้ในมาตราที่ 8(h) ของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ จึงได้บัญญัติไว้ว่า “ประเทศที่อยู่ภายใต้อนุสัญญาจะต้องดำเนินการทำที่จะกระทำได้และเป็นไปในแนวที่เหมาะสมในการป้องกัน การนำเข้า ควบคุม หรือจัดชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศ ถิ่นที่อาศัยและชนิดพันธุ์” ซึ่งในทางปฏิบัติที่จะเป็นไปตามมาตรานี้นับว่ามีปัญหาค่อนข้างมาก เนื่องจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นมีผลอย่างยิ่งทั้งทางบวก และทางลบต่อเศรษฐกิจของทุกๆ ประเทศ และมีผลต่อความหลากหลายทางชีวภาพค่อนข้างรุนแรง การควบคุม การใช้ประโยชน์ หรือจำกัดเป็นเรื่องยุ่งยาก มีผลต่อสังคมและความเป็นอยู่ของประชาชน³

ในฐานะที่ประเทศไทยอยู่ในบริเวณป่าเขตร้อน (Tropical Forest) ซึ่งเป็นดินแดนที่ร่ำรวยไปด้วยทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ การที่อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพยอมรับเอาสิทธิบัตรมาบรรจุไว้เป็นเงื่อนไขในการเข้าถึงการถ่ายทอดเทคโนโลยี คือ การอาศัยสถานะความเป็นภาคีในอนุสัญญา เพื่อเป็นเงื่อนไขนำไปสู่การขยายความคุ้มครองการประดิษฐ์ สัตว์พืช และจุลชีพ ภายใต้ระบบสิทธิบัตรให้เป็นมาตรฐานเดียวกันในระดับโลก จึงนับเป็นอนุสัญญาระหว่างประเทศฉบับแรก ที่ครอบคลุมการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ

จากกระแสการพัฒนาของมนุษยชาติก่อให้เกิดผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพต่างๆ บนโลก เริ่มจะทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ นับตั้งแต่เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมจนกระทั่งหลังจากสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง นานาประเทศเริ่มรู้สึกตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศมากขึ้น จวบจนกระทั่ง ในปี พ.ศ. 2515 องค์การสหประชาชาติจึงได้จัดประชุมว่าด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ขึ้นที่กรุงสตอร์กโฮล์ม ประเทศสวีเดน โดยมีผู้แทนของรัฐบาลจาก 113 ประเทศเข้าร่วมการประชุม และที่ประชุมได้มีการพิจารณาปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง ผลจากการประชุมก่อให้เกิด โครงการสิ่งแวดล้อมของสหประชาชาติ (UNEP-

³ สวัสดิ์ ธรรมบุตร และ วณิดา กำเนิดเพ็ชร์. เล่มเดิม. หน้า 108.

United Nations Environment Programme) ขึ้นในระบบงานสหประชาชาติ เพื่อทำหน้าที่ในการปฏิบัติตามนโยบายและข้อเสนอแนะตามที่ปรากฏในประกาศหลักการและแผนปฏิบัติการกรุงสตอร์กโฮล์ม รวมทั้งการประสานงานด้านสิ่งแวดล้อมทั้งปวงของสหประชาชาติ ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นในการก่อให้เกิดอนุสัญญาระหว่างประเทศขึ้นมาหลายฉบับที่มีวัตถุประสงค์ในเรื่องการคุ้มครองสภาวะแวดล้อมของโลก

ในอดีตที่ผ่านมา การสูญเสยสิ่งมีชีวิตไปจากโลก อันเนื่องจากการกระทำของมนุษย์ยังมีได้ทราบถึงคุณค่า และการเกิดการเสียดายแต่อย่างใดฉะนั้นทั้งพันธุ์พืชและสัตว์มากมายหลายชนิดจึงถูกลืมและถูกปล่อยให้หมดไปทั้งๆ ที่ยังมีได้ใช้ประโยชน์บางส่วนอาจเป็นเพราะเทคโนโลยียังเข้าไม่ถึงอาจต้องรอเวลาการพัฒนาทางวิชาการไปอีกระยะหนึ่งแต่ถ้าหากชนิดพันธุ์นั้นหายไปแล้วโอกาสก็หมดไปด้วย จากความผิดพลาดดังกล่าวทำให้นักวิชาการทางด้านชีววิทยาและสิ่งแวดล้อมทั่วโลกซึ่งเห็นความเสียหายอย่างรุนแรงนี้ พยายามเรียกร้องไปสู่รัฐบาลของแต่ละประเทศ อีกทั้งชี้ให้เห็นองค์การระหว่างประเทศเห็นถึงปัญหาดังกล่าวนี้ ที่เรียกร้องให้มีการอนุรักษ์สิ่งที่มีชีวิตในโลกทุกอย่างไว้ จากการกระตุ้นดังกล่าวนี้ทำให้โครงการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (The United Nations Environmental Programme) ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในที่ UNEP ได้จัดให้มีกลุ่มทำงานร่วมกันของผู้เชี่ยวชาญทางด้านความหลากหลายขึ้นในเดือนพฤศจิกายน 1988 เพื่อประเมินความต้องการที่จะมีสนธิสัญญาระหว่างประเทศ เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ จากจุดนี้ก็ได้วิวัฒนาการมาเป็นอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity) ฉะนั้นความหลากหลายทางชีวภาพ จึงกลายเป็นเรื่องที่มีความสำคัญระดับโลกอยู่ในปัจจุบัน

ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่น่าได้ว่ามีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมาก และรัฐบาลก็เห็นความสำคัญที่จะต้องอนุรักษ์ไว้ดังที่แสดงออกจากการเข้าร่วมอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งพันธุ์พืชและสัตว์ป่าที่หายาก (Convention on International in Endangered Wild Flora and Fauna Species: CITES) ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในชื่อ ไซเตส นอกจากนี้ยังมีการวางแผนที่จะเข้าร่วมสนธิสัญญาเกี่ยวกับการอนุรักษ์อื่นๆ อีก เช่น อนุสัญญาแรมซา (Ramsar Convention) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำและนกอ้น้ำ ในส่วนที่เกี่ยวข้องภายในประเทศเองก็ได้มีพระราชบัญญัติหลายฉบับที่รัฐบาลใช้ในการป้องกันความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศ เช่น พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติประมง พ.ศ. 2490 และพระราชบัญญัติสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 เป็นต้น

การใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพของสิ่งมีชีวิต จำเป็นต้องมีการจัดสรร และเลือกใช้อย่างเป็นระบบที่เหมาะสม เนื่องจากสิ่งมีชีวิตต่างๆ ในระบบนิเวศเป็นทรัพยากรธรรมชาติ ที่สามารถสูญเสียหรือหมดไปจากแหล่งที่อยู่อาศัยในระบบนิเวศได้ หากมีการบุกรุกหรือการใช้ ประโยชน์จากระบบนิเวศนั้นอย่างไม่เหมาะสม เช่น ตัดไม้ทำลายป่า การล่าสัตว์ป่าหรือการเก็บพืช พรรณในป่าออกมามากเกินควร การปล่อยสารพิษลงในแหล่งน้ำธรรมชาติ เป็นต้น การใช้ ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ จึงควรมีการดูแลเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) คือ ไม่เกิดการสูญเสียทรัพยากรชีวภาพอย่างสูญเปล่า และไม่ก่อให้เกิด การสูญสิ้นของชนิดหรือสายพันธุ์สิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในระบบนิเวศนั้น

ความเป็นจริงประเทศไทยได้มีการดำเนินงานควบคุมการนำเข้าสัตว์ต่างถิ่นมานานแล้ว โดยได้มีกฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ ได้แก่ พระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติประมง พ.ศ. 2490 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติ การส่งออกปศุสัตว์ การนำเข้าในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2532 พระราชบัญญัติโรคระบาด พ.ศ. 2499 เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกฎหมาย ประกาศ กระทรวงพาณิชย์ ซึ่งมีเจตนารมณ์ในการ ป้องกันและกำจัดชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่อาจเป็นภัยคุกคามชนิดพันธุ์พื้นเมือง หรืออาจเป็นพาหะ โรคที่ อาจจะทำให้เข้ามาทำลายชนิดพันธุ์พื้นเมือง อาจทำให้เกิดการสูญพันธุ์ รวมทั้งอาจจะเป็นภัยอันตราย โดยตรงต่อมนุษย์

อย่างไรก็ตามประเทศไทย และยังไม่มีการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาด และการวางระเบียบ ควบคุมดูแลการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ปัจจุบันยังคงมีการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นทั้งโดยจงใจและ ไม่จงใจอยู่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งไม่มีผู้ใดทราบถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในภายหน้า และเป็นที่วิตกว่า ปัญหาเหล่านี้จะโยงไปถึงความอยู่รอด ในอนาคตของความหลากหลายทางชีวภาพ ประกอบกับมี อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งประเทศทั่วโลกได้ให้การรับรองอนุสัญญาว่าด้วยความ หลากหลายทางชีวภาพ ที่มีเจตนารมณ์ให้รัฐบาลทุกประเทศเคร่งครัดต่อการรักษาวิสัย สิ่งแวดล้อม

จากการศึกษา พบว่า บทบัญญัติ หรือกฎหมายที่มีอยู่นั้นยังไม่ครอบคลุมและไม่ชัดเจน เพียงพอที่จะนำมาใช้เพื่อให้ความคุ้มครองและป้องกันสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นได้ เพราะขาดกลไกและ มาตรการที่เหมาะสม จึงสมควรบัญญัติกฎหมายในการป้องกันการแพร่กระจายของสัตว์ต่างถิ่นขึ้น ไว้โดยเฉพาะให้สอดคล้องกับสภาพสังคม และนานาชาติของประเทศ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความ ประสงค์ที่จะศึกษามาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองและป้องกันสัตว์พันธุ์พื้นเมืองจากการ รุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น ตลอดจนการแบ่งปันผลประโยชน์ตอบแทนจากการใช้ประโยชน์จาก สัตว์พันธุ์พื้นเมืองของประเทศไทย ตลอดจนหามาตรการและข้อเสนอแนะแนวทาง ในการกำหนด

กฎหมายคุ้มครองและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมืองที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพสำหรับประเทศไทยต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพของสัตว์พันธุ์พื้นเมืองในประเทศไทยจากการรุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น
2. เพื่อศึกษามาตรการของกฎหมายไทย เปรียบเทียบกับ อนุสัญญา พิธีสาร และกฎหมายของต่างประเทศ ในการคุ้มครองสัตว์พันธุ์พื้นเมือง การป้องกันสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น การเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์ตอบแทนจากการใช้ประโยชน์จากสัตว์พันธุ์พื้นเมืองของประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและข้อจำกัดทางกฎหมายของประเทศไทยในการคุ้มครองสัตว์พันธุ์พื้นเมืองและการป้องกันการรุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น
4. เสนอแนะแนวทางในการกำหนดมาตรการทางกฎหมายคุ้มครองและอนุรักษ์สัตว์พันธุ์พื้นเมืองที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพสำหรับประเทศไทย

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

ปัจจุบันประเทศไทยได้ถูกรุกรานโดยการนำพันธุ์สัตว์ต่างถิ่นเข้ามาเป็นจำนวนมาก ทำให้สัตว์พันธุ์พื้นเมืองของไทยกำลังจะสูญพันธุ์และเสียความเป็นพันธุ์แท้ ส่งผลกระทบทั้งในด้านเกษตรกรรม และธุรกิจของประเทศไทย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกฎหมายที่คุ้มครองและป้องกันสัตว์พันธุ์พื้นเมืองของประเทศไทยยังไม่ได้บัญญัติเป็นการเฉพาะ ซึ่งไม่ครอบคลุมการป้องกันสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น และคุ้มครองสัตว์พันธุ์พื้นเมืองได้ อันเนื่องมาจากขาดกลไกและมาตรการที่เหมาะสม จึงไม่อาจแก้ไขปัญหาการคุ้มครองและอนุรักษ์พันธุ์ของไทยได้ ดังนั้นจึงสมควรมีการกำหนดมาตรการและบทบัญญัติทางกฎหมายในการป้องกันและอนุรักษ์สัตว์พันธุ์พื้นเมืองเป็นเอกเทศ

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้มุ่งทำการศึกษาแนวคิด ความเป็นมา และมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครอง และแบ่งปันผลประโยชน์จากสัตว์พันธุ์พื้นเมือง และการป้องกันการรุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น อีกทั้งศึกษากฎหมายต่างประเทศ เช่น นิวซีแลนด์ แคนาดา สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เป็นต้น รวมทั้งศึกษาถึงหลักเกณฑ์ ข้อตกลงต่างๆ รวมทั้งมาตรการกฎหมาย และแนวทางในการให้ความคุ้มครองสัตว์พันธุ์พื้นเมืองในประเทศไทย

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินงานตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1) ศึกษาเอกสาร (Documentary Study) โดยที่ผู้เขียนได้ดำเนินการศึกษาและค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้แก่ หนังสือ ตำรา เอกสาร ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต (Internet) วิทยานิพนธ์ บทความทางกฎหมายภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เอกสารขององค์การระหว่างประเทศ รวมถึงเอกสารจากหน่วยงานต่างๆ รายงานการประชุม รายงานสัมมนาเชิงวิชาการในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากกรมปศุสัตว์ที่ได้ทำงานเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และคุ้มครองสัตว์ รวมทั้งกฎหมาย ระเบียบวิธีปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมข้อมูลที่จะทำการวิเคราะห์ เปรียบเทียบ เพื่อหาข้อสรุป และความเป็นไปได้ในการออกมาตรการทางกฎหมายในประเทศในลำดับต่อไป

2) การศึกษาภาคสนาม (Field Study) โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก (Indept Interview) บุคคลจากหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการกำหนด มาตรการ และแนวทางในการคุ้มครองและป้องกันความหลากหลายชีวภาพของสัตว์พันธุ์พื้นเมือง

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎี และหลักเกณฑ์ตามกฎหมายที่เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ ในการนำมาใช้กับเรื่องสัตว์พันธุ์พื้นเมืองของประเทศไทย และการป้องกันสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น จากต่างประเทศ อย่างสอดคล้องและเหมาะสม

2. ทำให้ทราบมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและคุ้มครองสัตว์พันธุ์พื้นเมืองของประเทศไทยและต่างประเทศ

3. ทำให้ทราบผลการวิเคราะห์ถึงปัญหาอุปสรรคทางกฎหมายในการคุ้มครองพันธุ์สัตว์พื้นเมือง

4. ทำให้ทราบมาตรการและแนวทางในการกำหนดกฎหมายคุ้มครองและอนุรักษ์สัตว์พันธุ์พื้นเมืองที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพสำหรับประเทศไทย

บทที่ 2

แนวคิดเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ

ความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) นั้นเป็นความผิดแผกแตกต่างระหว่างสิ่งที่มีชีวิตจากทุกแหล่ง ระบบนิเวศทางบก ทางทะเล และทางน้ำอื่นๆ และการประกอบทางนิเวศ ซึ่งสิ่งมีชีวิตเป็นส่วนหนึ่งในนั้นด้วย นอกจากนี้ยังรวมถึงความหลากหลายภายในชนิดพันธุ์ ระหว่างชนิดพันธุ์ และของระบบนิเวศ สำหรับประเทศไทยแล้ว เมื่อพูดถึงสภาพแวดล้อมนับได้ว่าเป็นประเทศที่มีโอกาสสูงที่จะมีความหลากหลายทางชีวภาพเหนือประเทศอื่นๆ หลายประเทศรวมถึงประเทศในเขตร้อนด้วยกัน ทั้งนี้เนื่องจากความแปรผันของสภาพภูมิอากาศ สภาพภูมิประเทศ และสภาพภูมิศาสตร์ที่ได้เปรียบในหลายประการ ดังนั้นสัตว์ที่อยู่ในประเทศจึงมีความหลากหลายอีกทั้งยังมีลักษณะเฉพาะที่ทนต่อสภาพภูมิอากาศ แต่ก็ได้มีการรุกรานของสัตว์พันธุ์ ต่างถิ่น ซึ่งได้ทำลายทำให้สัตว์พันธุ์พื้นเมืองสูญพันธุ์หรือกลายเป็นพันธุ์ได้ ดังนั้นการศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายชีวภาพ สัตว์พันธุ์พื้นเมือง และสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

2.1 ความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity)

มนุษย์ได้ประโยชน์จากธรรมชาติเสมอมาไม่ว่ายุคไหนสมัยไหน แต่ไม่รู้จักคุณค่าของธรรมชาติจึงใช้ประโยชน์จากธรรมชาติแบบไม่คุ้มค่า สัตว์กินอาหารเพียงเพื่อประทังชีวิตมีถิ่นที่อยู่อาศัยในธรรมชาติเพียงเพื่อหลบภัย และดำรงชีวิตแพร่พันธุ์ถ่ายทอดไปถึงรุ่นลูกหลานตามธรรมชาติ แต่มนุษย์ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติเกินความจำเป็นที่ต้องการเป็นการใช้เพื่อความสะดวกสบายความสมบูรณ์พูนสุข ความมั่งคั่งจนธรรมชาติให้ไม่ทันทุกครั้งที่มีมนุษย์ทำลายธรรมชาติทำลายระบบนิเวศ เช่นการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยหรือแผ้วถางบุกเบิกป่า เพื่อทำไร่ทำนา หรือด้วยสาเหตุอื่นอีกมากมายธรรมชาติต้องมีการปรับตัวโดยการสร้างระบบนิเวศขึ้นมาใหม่ถ้าระบบนิเวศเดิมเป็นระบบนิเวศที่พัฒนาเต็มที่ ย่อมต้องใช้เวลานานมากๆ ในการปรับตัวกว่าที่ระบบนิเวศที่เกิดใหม่จะฟื้นคืนสู่สภาพเดิมได้ การทำลายระบบนิเวศเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้พืชและสัตว์สูญพันธุ์ ยิ่งถ้าเป็นพืชและสัตว์ชนิดที่มีจำนวนน้อยจะสูญพันธุ์ได้ง่ายกว่าชนิดที่มีจำนวนมากสิ่งมีชีวิตที่สูญพันธุ์ไปแล้วย่อมไม่มีทางที่จะแก้ไขให้มีขึ้นมาได้อีกและถ้ายังมีพืช และสัตว์หลายชนิดสูญพันธุ์ไป การที่ระบบนิเวศที่เกิดใหม่จะฟื้นคืนสู่สภาพเดิมก็ยิ่งยากขึ้นเท่านั้น

สถิติการสูญพันธุ์ของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์จากอดีตถึงปัจจุบันมีอัตราเร็วขึ้นตลอดเวลาเมื่อประมาณ 30 ปีที่แล้วมีอัตราการสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์ 1 ชนิดพันธุ์ต่อปี เมื่อประมาณ 20 ปีที่แล้วอัตราการสูญพันธุ์เร็วขึ้นเป็น 1 ชนิดพันธุ์ต่อชั่วโมง ในปัจจุบันคาดว่าอัตราการสูญพันธุ์เกิดขึ้นเร็วกว่า 5 ชนิดพันธุ์ต่อชั่วโมงถ้าอัตราการสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตยังเร็วขึ้นเรื่อยๆ การสูญพันธุ์ของสัตว์อาจเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเช่น สาเหตุจากการเกิดไฟป่า น้ำท่วมภูเขาไฟระเบิด แผ่นดินไหว เป็นต้น ประเทศไทยนับว่าประสบกับปัญหาจากภัยธรรมชาติน้อย การสูญพันธุ์ของสัตว์ส่วนใหญ่จึงไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติแต่เกิดจากการกระทำของมนุษย์แทบทั้งสิ้น

ทรัพยากรพันธุ์สัตว์ที่เป็นสัตว์บกส่วนใหญ่ล้วนอยู่ในป่า ซึ่งเป็นแหล่งที่มีความหลากหลายของพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ ส่วนบริเวณที่มนุษย์สร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยจะมีสัตว์จำนวนน้อยชนิดซึ่งเลี้ยงไว้เพื่อเป็นอาหารหรือใช้แรงงาน ยิ่งในตัวเมืองที่มีคนอาศัยอยู่กันหนาแน่นแทบจะไม่มีสัตว์ให้เห็นเลยมีเพียงสัตว์เลี้ยงที่เลี้ยงไว้ดูเล่นเช่น สุนัข แมว นก ปลาสวยงาม เท่านั้น ประชาชนจึงควรที่จะมีการปลูกฝังความรู้ความเข้าใจ ให้การศึกษาให้รู้ถึงคุณค่าและความสำคัญในการที่จะต้องอนุรักษ์สิ่งมีชีวิตต่างๆ รวมทั้งสิ่งแวดล้อมของสิ่งมีชีวิตเหล่านั้นด้วยนั้นหมายถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นแหล่งที่รวมความหลากหลายของพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์โดยเฉพาะสัตว์ป่า เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้มีโอกาสสัมผัสและเรียนรู้ชีวิตสัตว์ในธรรมชาติจริงๆ ซึ่งจะมีผลทางด้านจิตใจทำให้รู้จักคุณค่าของชีวิตมากขึ้น

จำนวนของสัตว์ชนิดต่างๆ ในปัจจุบันเมื่อเปรียบเทียบกับในอดีตพบว่าจำนวนลดลงมากเรียกได้ว่าอยู่ในสภาพวิกฤตสัตว์บางชนิดเป็นสัตว์หายากบางชนิดอยู่ในสถานะที่ใกล้สูญพันธุ์ สัตว์หลายชนิดได้สูญพันธุ์ไปแล้ว เช่น สมันหรือเนื้อสมัน (*Cervusschomburgki*) ซึ่งถือว่าเป็นกวางที่มีเขาสวยงามมากที่สุดชนิดหนึ่งของโลกพบเฉพาะในที่ราบตอนกลางของประเทศไทย แรด นกช้อนหอยดำ นกช้อนหอยใหญ่ นกกระเรียนสัตว์บางชนิดพบเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น (Endemic Species) เช่น นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร (White-eyed River-Martin, *Pseudochelidonsirintarae*) นกกินแมลงของเด็กแฉน (Deignan's Babbler, *Stachyrisrodolphei*) สัตว์ที่พบเฉพาะในประเทศไทยเหล่านี้ถ้าเกิดการสูญพันธุ์ไปย่อมหมายถึง การสูญพันธุ์ไปจากโลกทีเดียว สัตว์บางชนิดพบเฉพาะในสถานที่เพาะเลี้ยงเท่านั้นไม่พบในธรรมชาติอีกแล้ว เช่น ละอง-ละมั่งเนื้อทราย จระเข้ น้ำเค็ม ตะโขงจำนวนของสัตว์ชนิดพันธุ์ต่างๆ ยังจะลดลงอย่างรวดเร็วต่อไปตราบดีที่ผู้คนยังไม่ตระหนัก

ถึงคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่จึงควรที่จะร่วมมือกันอย่างจริงจังในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ¹

2.1.1 ความหมาย

ความหลากหลายทางชีวภาพก็คือการมีสิ่งมีชีวิตหลายๆ ชนิด ชนิดในที่นี้ก็คือ สปีชีส์ (Species) ความจริงแล้วความหลากหลายทางชีวภาพนั้นมีองค์ประกอบอยู่ 3 อย่าง คือ

- (1) ความหลากหลายในเรื่องชนิด (Species Diversity)
- (2) ความหลากหลายของพันธุกรรม (Genetic Diversity)
- (3) ความหลากหลายของระบบนิเวศ (Ecosystem Diversity)

ความหลากหลายในเรื่องชนิดของสิ่งมีชีวิตนั้นหมายถึงความหลากหลายของชนิดสิ่งมีชีวิต (Species) ที่มีอยู่ในพื้นที่หนึ่งซึ่งมีความหมายอยู่ 2 แง่ คือความมากชนิด (Species Richness) และความสม่ำเสมอของชนิด (Species Evenness)

ความมากชนิดก็คือ จำนวนชนิดของสิ่งมีชีวิตต่อหน่วยเนื้อที่ ส่วนความสม่ำเสมอของชนิดหมายถึงสัดส่วนของสิ่งมีชีวิตชนิดต่างๆ ที่มีอยู่ในที่นั้น

ในพื้นที่หนึ่งๆ จะมีความหลากหลายของชนิดสิ่งมีชีวิต (Species Diversity) มากที่สุดก็ต่อเมื่อมีจำนวนสิ่งมีชีวิตมากมายหลายชนิดและแต่ละชนิดมีสัดส่วนเท่าๆ กันความหลากหลายของชนิดสิ่งมีชีวิตนั้นแตกต่างกันไปตามพื้นที่ ในเมืองหนาว เช่น ไซบีเรีย หรือแคนาดา ในเนื้อที่ 1 เฮกเตอร์ (100 x 100 ม.) มีต้นไม้เพียง 1 ถึง 5 ชนิดเท่านั้น ส่วนในป่าเต็งรังของไทย มีต้นไม้ 31 ชนิด ป่าดิบแล้ง 54 ชนิด และในป่าดิบชื้นมีผู้นับร้อยชนิด ความสม่ำเสมอของชนิดสิ่งมีชีวิต (Species Evenness) นั้นอาจเข้าใจได้ยากแต่พอที่จะยกตัวอย่างได้ เช่น มีป่าอยู่ 2 แห่ง แต่ละแห่งมีต้นไม้จำนวน 100 ต้น และมีอยู่ 10 ชนิดเท่ากัน แต่ป่าแห่งแรกมีต้นไม้ชนิดละ 10 ต้น เท่ากันหมด ส่วนป่าแห่งที่ 2 มีต้นไม้ชนิดหนึ่งมากถึง 82 ต้น อีก 9 ชนิดที่เหลือ มีอยู่อย่างละ 2 ต้น ถึงแม้ว่าทั้งสองจะมีจำนวนต้นไม้เท่ากันและมีจำนวนชนิดต้นไม้เท่ากันด้วย แต่ป่าแห่งแรกเมื่อเข้าไปดูแล้วจะมีความรู้สึกที่หลากหลายกว่าป่าแห่งที่สอง

ความหลากหลายทางชีวภาพตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Biodiversity หรือ Biological Diversity ความหลากหลาย (Diversity) มีมากมายและแตกต่างกัน ทางชีวภาพ (Biological) หมายถึงการมีสิ่งมีชีวิตนานาชนิดนานาพันธุ์ในระบบนิเวศอันเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย ซึ่งมีมากมายและแตกต่าง

¹ สุเมธชา พรบุญและคณะ. ความหลากหลายทางชีวภาพ. สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2554, จาก <http://www2.swu.ac.th/royal/book2/b2c1t1>.

กันทั่วโลกหรือง่าย ๆ คือ การที่มีชนิดพันธุ์ (Species) สายพันธุ์ (Genetic) และระบบนิเวศ (Ecosystem) ที่แตกต่างหลากหลายบนโลกนักชีววิทยากล่าวถึงความหลากหลายทางชีวภาพใน 3 ระดับ ดังนี้

1. ความหลากหลายทางพันธุกรรม (Genetic Diversity) ได้แก่ความหลากหลายขององค์ประกอบทางพันธุกรรมในสิ่งมีชีวิตซึ่งแสดงออกด้วยลักษณะ ทางพันธุกรรมต่างๆ ที่ปรากฏให้เห็น โดยทั่วไปทั้งภายในสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวกันและระหว่างสิ่งมีชีวิตต่างชนิดกันระดับความแตกต่างนี้เองที่ใช้กำหนดความใกล้ชิดหรือความห่างของสิ่งมีชีวิตในสายวิวัฒนาการสิ่งมีชีวิตที่สืบทอดลูกหลานด้วยการสืบพันธุ์แบบไม่อาศัยเพศหรือสิ่งมีชีวิตที่เป็นฝาแฝดเหมือนย่อมมีองค์ประกอบพันธุกรรมเหมือนกันเกือบทั้งหมดเนื่องจากเปรียบเทียบภาพพิมพ์ของกันและกัน สิ่งมีชีวิตที่สืบทอดมาจากต้นตระกูลเดียวกันย่อมมีความคล้ายคลึงกันทางพันธุกรรมมากกว่า สิ่งมีชีวิตที่ไม่ใช่ญาติกันยิ่งห่างก็ยิ่งต่างกันมากยิ่งขึ้นจนกลายเป็นสิ่งมีชีวิตต่างชนิดต่างกลุ่มหรือต่างอาณาจักรกันตามลำดับนักชีววิทยามีเทคนิคการวัดความหลากหลายทางพันธุกรรมหลายวิธีแต่ทุกวิธีอาศัยความแตกต่างขององค์ประกอบทางพันธุกรรมเป็นดัชนีในการวัดหากสิ่งมีชีวิตชนิดใดมีองค์ประกอบทางพันธุกรรมเป็นแบบเดียวกันทั้งหมดย่อมแสดงว่าสิ่งมีชีวิตชนิดนั้นไม่มีความหลากหลายทางพันธุกรรม

ความหลากหลายทางชีวภาพระหว่างสายพันธุ์ ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือความแตกต่างระหว่างพันธุ์พืชและสัตว์ต่างๆ ที่ใช้ในการเกษตรความแตกต่างหลากหลายระหว่างสายพันธุ์ ความแตกต่างที่มีอยู่ในสายพันธุ์ต่างๆ ยังช่วยให้เกษตรกรสามารถเลือกสายพันธุ์ปศุสัตว์ และสัตว์ปีก เพื่อให้เหมาะสมตามความต้องการของตลาดได้ เช่น ไก่พันธุ์เนื้อ ไก่พันธุ์ไข่ดก วัวพันธุ์นม และ วัวพันธุ์เนื้อ เป็นต้น²

2. ความหลากหลายของชนิดหรือชนิดพันธุ์ของสิ่งมีชีวิต (Species Diversity) ความหลากหลายแบบนี้วัดได้จากจำนวนชนิดของสิ่งมีชีวิตและจำนวนประชากรของสิ่งมีชีวิตแต่ละชนิดรวมทั้งโครงสร้างอายุและเพศของประชากรด้วย

ความหลากหลายระหว่างชนิดพันธุ์สามารถพบเห็นได้โดยทั่วไปถึงความแตกต่างระหว่างพืชและสัตว์แต่ละชนิดไม่ว่าจะเป็นสัตว์ที่อยู่ใกล้ตัว เช่น สุนัข แมว จิ้งจก ตู๊กแก กานกพิราบและนกกระจอก เป็นต้น หรือสิ่งมีชีวิตที่อยู่ในป่าเขาลำเนาไพร เช่น เสือ ช้าง กวางกระจง เก้ง ลิง ชะนี หมี และวัวแดง เป็นต้นพื้นที่ธรรมชาติเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตที่แตกต่าง

² สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ความหมายของความหลากหลายทางชีวภาพ. สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2554, จาก http://chm-thai.onep.go.th/CHM/cbd_definition.html

หลากหลายแต่ว่ามนุษย์ได้นำเอาสิ่งมีชีวิตมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตร และอุตสาหกรรมน้อยกว่าร้อยละ 5 ของสิ่งมีชีวิตทั้งหมดในความเป็นจริงพบว่ามนุษย์ได้ใช้พืชเป็นอาหารเพียง 3,000 ชนิด จากพืชที่มีท่อลำเลียง (Vascular Plant) ที่มีอยู่ทั้งหมดในโลกถึง 320,000 ชนิดทุกๆ ที่ประมาณร้อยละ 25 ของพืชที่มีท่อลำเลียงนี้สามารถนำมาบริโภคได้สำหรับชนิดพันธุ์สัตว์นั้น มนุษย์ได้นำเอาสัตว์เลื้อยมาเพื่อใช้ประโยชน์เพียง 30 ชนิด จากสัตว์ที่มีกระดูกสันหลังทั้งหมดที่มีในโลกประมาณ 50,000 ชนิด

3. ความหลากหลายของระบบนิเวศ (Ecological Diversity) ระบบนิเวศแต่ละระบบเป็นแหล่งของถิ่นที่อยู่อาศัย (Habitat) ของสิ่งมีชีวิตชนิดต่างๆ ซึ่งมีปัจจัยทางกายภาพและชีวภาพที่เหมาะสมกับสิ่งมีชีวิตแต่ละชนิดในระบบนิเวศนั้นสิ่งมีชีวิตบางชนิดมีวิวัฒนาการมาในทิศทางที่สามารถปรับตัวให้อยู่ได้ในระบบนิเวศที่หลากหลายแต่บางชนิดก็อยู่ได้เพียงระบบนิเวศที่มีภาวะเฉพาะเจาะจงเท่านั้นความหลากหลายของระบบนิเวศขึ้นอยู่กับชนิดและจำนวนประชากรของสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในระบบนิเวศนั้นๆ สิ่งมีชีวิตแต่ละชนิดผ่านกระบวนการวิวัฒนาการในอดีตและมีขีดจำกัดที่จะดำรงอยู่ในภาวะความแปรปรวนของสิ่งแวดล้อมทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความหลากหลายทางพันธุกรรมภายในประชากรของมันเองส่วนหนึ่งและขึ้นอยู่กับความรุนแรงของความแปรปรวนของสิ่งแวดล้อมอีกส่วนหนึ่งหากไม่มีทั้งความหลากหลายทางพันธุกรรมและความหลากหลายของระบบนิเวศสิ่งมีชีวิตกลุ่มนั้นย่อมไร้ทางเลือกและหมดหนทางที่จะอยู่รอดเพื่อสืบทอดลูกหลานต่อไป

2.1.2 ความสำคัญ

มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของชีวภาพจึงต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งมีชีวิตด้วยกันเพื่อการดำรงอยู่ของชาติพันธุ์ต่างๆ มนุษย์จึงใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพในทุกด้านและใช้มากกว่าสิ่งมีชีวิตชนิดอื่นๆ ด้วย เพราะนอกจากจะใช้ประโยชน์ด้านอาหารเครื่องนุ่งห่มยารักษาโรคและที่อยู่อาศัยเพื่อความอยู่รอดแล้วยังใช้ ในด้านการอำนวยความสะดวกสบายความบันเทิงและอื่นๆ อย่างหาขอบเขตมิได้ในวิวัฒนาการ มีมนุษย์เกิดขึ้นเพียงประมาณ 1 แสนปีมาแล้ว ดังนั้นเมื่อเทียบกับวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตที่ทำให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพก่อนที่จะมีมนุษย์อยู่ในโลกนี้ มนุษย์จึงมีช่วงเวลาที่รู้จักและใช้ประโยชน์จากความหลากหลายนี้น้อยมากแต่เพียงเล็กน้อยเท่านั้นก็ทำให้มนุษย์เพิ่มจำนวนประชากรขึ้นอย่างรวดเร็วยิ่งกว่าสิ่งมีชีวิตขนาดใหญ่ชนิดใดๆ การขยายถิ่นฐานรวมทั้งการขยายขอบเขตของการใช้ทรัพยากรชีวภาพจากเพื่อความอยู่รอดและความพออยู่พอกินมาเป็นความฟุ่มเฟือยอย่างไม่มีที่สิ้นสุดทำให้มนุษย์ได้ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพในอัตราที่เร็วกว่าปกตินับพันเท่าซึ่งแท้จริงแล้วความหลากหลายทางชีวภาพเป็นสมบัติพื้นฐานที่จะทำ

มนุษย์ชาติอยู่รอด คงจะมีความหลากหลายทางชีวภาพเป็นจำนวนมากที่ได้สูญพันธุ์ไปแล้วด้วย
น้ำมือของมนุษย์โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก่อนที่มนุษย์จะได้มีโอกาสนำมาใช้ประโยชน์เสียด้วยซ้ำไป³

สิ่งมีชีวิตที่ปรากฏอยู่ในโลกปัจจุบันมีความหลากหลาย ทั้งที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง
วิวัฒนาการทั้งของสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อมควบคู่กัน โดยมีอยู่ประมาณ 3 - 5 ล้านชนิดย่อยสะท้อน
ให้เห็นถึงความหลากหลายทางนิเวศวิทยา และแหล่งที่อยู่อาศัยอันเกิดจากผลกระทบย้อนกลับไป
กลับมาระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสภาวะแวดล้อม อาจกล่าวได้ว่าการเกิดความหลากหลายของสภาวะ
แวดล้อมเอื้ออำนวยให้เพิ่มความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตชนิดต่างๆ เป็นเงาตามตัวไปด้วย อย่างไรก็ตาม
ธรรมชาติย่อมมีความสมดุลเกิดขึ้นเสมอ ดังนั้นการเพิ่มความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตจึงถูกจำกัด
ด้วยกระบวนการธรรมชาติบางอย่าง โดยเฉพาะการสูญพันธุ์

2.2 ความหลากหลายทางชีวภาพของไทยและท้องถิ่น⁴

ความหลากหลายทางชีวภาพมีความหมายกว้างขวางครอบคลุมถึงความหลากหลายของ
สิ่งมีชีวิตนานาชนิดไม่ว่าจะเป็นจุลินทรีย์ พืช สัตว์ รวมทั้งมนุษย์สิ่งมีชีวิตแต่ละชนิดล้วนแต่มี
องค์ประกอบทางพันธุกรรมที่แตกต่างแปรผันกันออกไปมากมายเพื่อให้เกิดความสอดคล้อง
เหมาะสมกับสภาพแหล่งที่อยู่อาศัยในแต่ละท้องถิ่น อันเป็นระบบนิเวศที่ซับซ้อนและหลากหลาย
ในบริเวณต่างๆ ของโลกความหลากหลายทางชีวภาพเป็นผลที่เกิดจากกระบวนการวิวัฒนาการของ
สิ่งมีชีวิตและมีความสำคัญต่อมนุษย์ทั้ง โดยทางตรงและทางอ้อม เพราะธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต
นานาชนิดเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นสำหรับปัจจัย แต่ในขณะเดียวกันมนุษย์ก็มี
พฤติกรรมและกิจกรรม โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์และขาดความยั้งคิดเพราะมนุษย์ยุคปัจจุบันได้ทำลาย
ความหลากหลายทางชีวภาพในแหล่งต่างๆ ทั่วโลก ดังนั้นเราจำเป็นต้องศึกษาหาความรู้และ
ความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพในมุมต่างๆ ให้ถ่องแท้เพื่อจะได้หาแนวทางจัดการ
กับความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่ในโลกนี้ให้เหมาะสมและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อ
มวลมนุษยชาติเราสามารถจำแนกความหลากหลายทางชีวภาพออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

- (1) ความหลากหลายของสิ่งมีชีวิต
- (2) ความหลากหลายของระบบนิเวศ

³ สุมณฑา พรมบุญและคณะ.ความหลากหลายทางชีวภาพ. สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2554, จาก
<http://www2.swu.ac.th/royal/book2/index.html>

⁴ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.ความหลากหลายของไทยและท้องถิ่น. สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2554,
จาก http://human.uru.ac.th/Major_online/SOC/07Biodiverse/07Biodiv.htm

(3) ความหลากหลายของพันธุกรรม

(4) ความหลากหลายทางทรัพยากรพันธุ์พืช

2.2.1 ความหลากหลายของสิ่งมีชีวิต

ในโลกเรามีสิ่งมีชีวิตอยู่มากมายหลายล้านชนิดแต่มีเพียงไม่ถึงร้อยละ 0.01 ที่เรารู้จัก ข้อเท็จจริงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เอาใจใส่และด้อยในความรู้ของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตอื่นที่อยู่ร่วมโลก ป่าชื้นเขตร้อนเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์และเอื้ออำนวยให้มีความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตมากมาย เสมือนเป็นศูนย์กลางแห่งความหลากหลายทางชีวภาพที่สมควรได้รับความสนใจดูแลรักษาสภาพไว้ให้เป็นสมบัติล้ำค่าของประเทศและของโลก แต่คงมีสิ่งมีชีวิตจำนวนไม่น้อยในป่าชื้นเขตร้อนที่ถูกทำลายสูญหายไปจากโลกนี้โดยไม่มีการบันทึกด้วยน้ำมือมนุษย์ จะโดยจงใจหรือไม่ก็ตาม ทั้งๆ ที่สิ่งมีชีวิตที่สูญพันธุ์ไปแล้วนั้นอาจมีประโยชน์ต่อมนุษยชาติอย่างมหาศาล หากว่ามนุษย์จะได้รู้จักและศึกษาหาความรู้เสียก่อน

2.2.2 ความหลากหลายของระบบนิเวศ

ระบบนิเวศประกอบด้วยสิ่งมีชีวิตนานาชนิดและรูปแบบต่างกันไม่ว่าจะเป็นพืช สัตว์ จุลินทรีย์ที่อยู่รวมกันบริเวณใดบริเวณหนึ่งโดยสิ่งมีชีวิตเหล่านั้นสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมรอบๆ ตัวได้ การปรับตัวเปลี่ยนแปลงบางอย่างของสิ่งมีชีวิตอาจเกิดขึ้นภายในหนึ่งชั่วอายุหรือยาวนานหลายชั่วอายุ โดยผ่านการคัดเลือกตามธรรมชาติ ตามกระบวนการวิวัฒนาการ คุณสมบัติและความสามารถของสิ่งมีชีวิต สิ่งมีชีวิตและสภาวะแวดล้อมต่างก็มีบทบาทร่วมกันและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันอย่างซับซ้อนในระบบนิเวศที่สมดุล โครงสร้างและคุณสมบัติของระบบนิเวศเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้สิ่งมีชีวิตชนิดต่างๆ รวมทั้งมนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุลเมื่อความเจริญและอารยธรรมของมนุษย์ได้มาถึงจุดสุดยอดและเริ่มเสื่อมลงเพราะมนุษย์เริ่มทำลายสิ่งมีชีวิตชนิดอื่นที่เคยช่วยเหลือสนับสนุนตนเองมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคหรือการแสวงหาความสุขและความบันเทิงบนความทุกข์ยากของสิ่งมีชีวิตอื่นจนทำให้เกิดการเสียสมดุลของระบบนิเวศซึ่งนำไปสู่ความเสียหายอย่างใหญ่หลวงของสรรพสิ่งทั้งมวล

การที่สิ่งมีชีวิตชนิดต่างๆ ถูกทำลายสูญหายไปจากโลกจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเร่งให้อัตราการสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตนานาชนิดที่เหลืออยู่เพิ่มมากขึ้นเป็นทวีคูณอันเนื่องมาจากการเสียสมดุลของระบบนิเวศนั่นเอง อัตราการสูญพันธุ์อาจแตกต่างกันไปในแต่ละระบบนิเวศจะมีทางเป็นไปได้มากน้อยเพียงใดหรือไม่ที่มนุษย์จะนำเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ในการปรับปรุงหาสิ่งมีชีวิตชนิดอื่นมาทดแทนสิ่งมีชีวิตที่สูญพันธุ์ไปทั้งนี้เพราะการสูญเสียแหล่งสะสม

ความแปรผันทางพันธุกรรมอันถือว่าเป็นชุมทรัพย์ล้ำค่าของประชากรสิ่งมีชีวิตนั้นจะเป็นการส่งเสริมให้มีการทำลายความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศนั้นๆ มากขึ้น

2.2.3 ความหลากหลายของพันธุกรรม

กระบวนการเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตโดยการคัดเลือกตามธรรมชาติขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ คือองค์ประกอบทางพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิตนั้นกับสภาวะแวดล้อมความหลากหลายของพันธุกรรมเป็นรากฐานสำคัญของสิ่งมีชีวิตทุกชนิดเพื่อเอื้ออำนวยให้สิ่งมีชีวิตดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งการหลีกเลี่ยงศัตรู การต่อต้านโรคภัยไข้เจ็บความหลากหลายของพันธุกรรมภายในประชากรที่อาศัยอยู่ตามแหล่งต่างๆ ของสปีชีส์หนึ่งยังช่วยเพิ่มศักยภาพของประชากรสปีชีส์นั้นให้สามารถวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมต่างๆ กันได้อย่างเหมาะสมในระยะยาวอีกด้วย

ผลกระทบที่เด่นชัดที่สุดของประชากรธรรมชาติที่ขาดแคลนความหลากหลายของพันธุกรรมคือ การนำไปสู่ภาวะ โฮโมไซโกซิตี (ภาวะพันธุ์แท้ คือ ประชากรมีการผสมตัวเองมากขึ้น ก่อให้เกิดพันธุ์แท้ ซึ่งอาจมียีนส์ที่เป็นอันตรายต่อการอยู่รอดของประชากร) นอกจากนั้นประชากรที่ขาดความผันแปรทางพันธุกรรมยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับการลดประสิทธิภาพของการอยู่รอดและความสมบูรณ์ในการสืบพันธุ์ด้วย ผลกระทบต่างๆ ดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของภาวะความกดดันของการผสมภายในสายพันธุ์ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการสูญเสียความยืดหยุ่นทางวิวัฒนาการอย่างแน่นอน

การคัดเลือกและเก็บรักษาพันธุ์พืชหรือสัตว์เพื่อการเกษตรกรรมจะทำให้เกิดการสูญเสียความหลากหลายของพันธุกรรม อันอาจก่อให้เกิดผลร้ายตามมา ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของมนุษย์ในความพยายามที่จะเอาชนะธรรมชาติแต่ก็ต้องพบกับอุปสรรคที่เกิดจากธรรมชาตินั่นเอง

2.2.4 ความหลากหลายทางทรัพยากรพันธุ์พืช

ความหลากหลายทางทรัพยากรพันธุ์พืช หมายถึงพืชนานาชนิดที่ขึ้นอยู่ทั่วไป โดยมีความหลากหลายทั้งระบบนิเวศและ/หรือถิ่นที่พืชขึ้นอยู่ ได้แก่ สภาพป่าชนิดต่างๆ หรือระบบนิเวศความหลากหลายของชนิดพรรณ ได้แก่ จำนวนชนิดพรรณพืชที่มีอยู่แต่ละแหล่งและความหลากหลายทางพันธุกรรม ได้แก่ความแตกต่างทางสายพันธุ์ของพืชในแต่ละชนิด

ทรัพยากรพันธุ์พืช คือแหล่งปัจจัยที่สำคัญของมวลมนุษยชาติทั่วโลกมนุษย์จำเป็นต้องอาศัยพืชไม่โดยทางตรงก็ทางอ้อม เพื่อใช้เป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ดังนั้น ทรัพยากรพันธุ์พืชจึงมีความสำคัญอย่างมากทั้งด้านเกษตรกรรม ป่าไม้ อุตสาหกรรม สิ่งแวดล้อมซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าที่ใดมีความหลากหลายทางทรัพยากรพันธุ์พืชมากก็จะมีโอกาสได้ใช้ประโยชน์มากเช่นกัน

การรักษาสายพันธุ์ของทรัพยากรพันธุ์พืชสามารถกระทำได้หลายวิธีและวิธีที่ดีที่สุด คือ การศึกษาถึงความหลากหลายทางพันธุกรรมของป่าแต่ละแห่งและประกาศให้ป่านั้นเป็นเขตหรือพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์พืชในถิ่นเดิมและห้องกันรักษาอย่างเข้มงวดในกรณีจำเป็นหรือในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อแหล่งต่อการถูกทำลายพันธุกรรมที่ใกล้จะสูญพันธุ์อาจมีการเคลื่อนย้ายสายพันธุ์รวมของพืชที่สำคัญแต่ละชนิดในพื้นที่นั้น โดยกระจายการสุ่มเก็บเมล็ดพันธุ์ให้ทั่วพื้นที่มากที่สุดนำมาคละเคล้ากันแล้วนำไปปลูกในถิ่นที่มีสภาพแวดล้อมใกล้เคียงกับสภาพเดิมเป็นการอนุรักษ์สายพันธุ์นอกถิ่นเดิม

2.3 ปัญหาความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทยและท้องถิ่น

นักวิชาการประมาณการว่ามีสิ่งมีชีวิตในโลกนี้มีประมาณ 5 ล้านชนิด ในจำนวนนี้มีอยู่ในประเทศไทย ประมาณร้อยละเจ็ดประเทศไทยมีประชากรเพียงร้อยละหนึ่ง ของประชากรโลก ดังนั้นเมื่อเทียบสัดส่วนกับจำนวนประชากรประเทศไทยจึงนับว่ามีความร่ำรวยอย่างมากในด้านความหลากหลายของสิ่งมีชีวิต

สิ่งมีชีวิตในประเทศไทยหลากหลายได้มากเนื่องจากมีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่หลากหลาย และแต่ละแหล่งล้วนมีปัจจัยที่เอื้อต่อการเจริญเติบโตของสิ่งมีชีวิตนับตั้งแต่ภูมิประเทศแถบชายฝั่งทะเล ที่ราบลุ่มแม่น้ำ ที่ราบลอนคลื่นและภูเขาที่มีความสูงหลากหลายตั้งแต่เนินเขาจนถึงภูเขาที่สูงชันถึง 2,400 เมตรจาก

อย่างไรก็ตาม ในระยะเวลา 30 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยสูญเสียพื้นที่ป่าเป็นจำนวนมหาศาล เนื่องจากหลายสาเหตุด้วยกัน อาทิ การเพิ่มของประชากรทำให้มีการบุกเบิกป่าเพิ่มขึ้น การให้สัมปทานป่าไม้ที่ขาดการควบคุมอย่างเพียงพอ การตัดถนนเข้าพื้นที่ป่าการเกษตรเชิงอุตสาหกรรม การแพร่ของเทคโนโลยีที่ใช้ทำลายป่าได้อย่างรวดเร็วการครอบครองที่ดินเพื่อเก็งกำไร เป็นต้น พื้นที่ป่าไม้ซึ่งเคยมีมากถึงประมาณ 2.7 แสนตารางกิโลเมตร หรือประมาณร้อยละ 53 ของพื้นที่ประเทศไทยในปี พ.ศ. 2504 เหลือเพียงประมาณ 1.3 แสนตารางกิโลเมตร หรือประมาณร้อยละ 26 ในปี พ.ศ. 2536⁵ แสดงว่าพื้นที่ป่าไม้ลดลงเท่าตัวในช่วงเวลา 32 ปี และส่วนใหญ่ เกิดขึ้นกับป่าบนภูเขาและป่าชายเลน ยังผลให้พืชและสัตว์สูญพันธุ์ อาทิ เนื้อสมัน แรด กระซู่ กูรูปริและเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ในอนาคตอันใกล้นี้ก็เป็นจำนวนมาก อาทิ ควายป่า ละองละมั่ง เนื้อทราย กวางผา เลียงผา สมเสร็จ เสือลายเมฆ เสือโคร่ง และช้างป่ารวมทั้งนก สัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบก สัตว์เลื้อยคลาน แมลง และ สัตว์น้ำอีกเป็นจำนวนมาก

⁵ โครงการ VAP61 โดยคณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2539).

ปัญหาความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทยจึงเป็นปัญหาใหญ่และเร่งด่วนที่ต้องช่วยกันแก้ไขด้วยการหยุดยั้งการสูญเสียระบบนิเวศป่าทุกประเภทการอนุรักษ์สิ่งที่เหลืออยู่และการฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมให้กลับคืนสู่สภาพป่าที่มีความหลากหลายทางชีวภาพดั้งเดิมเพราะความหลากหลายเหล่านั้น เป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน

2.4 การอนุรักษ์ความหลากหลายของท้องถิ่น

การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ทำได้หลายวิธี ดังนี้

- (1) จัดระบบนิเวศให้ใกล้เคียงตามธรรมชาติโดยฟื้นฟูหรือพัฒนาพื้นที่เสื่อมโทรมให้คงความหลากหลายทางชีวภาพไว้มากที่สุด
- (2) จัดให้มีศูนย์อนุรักษ์หรือพิทักษ์สิ่งมีชีวิตนอกถิ่นกำเนิดเพื่อเป็นที่พักพิงชั่วคราวที่ปลอดภัย ก่อนนำกลับไปสู่ธรรมชาติ เช่น สวนพฤกษศาสตร์ ศูนย์เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเค็ม เป็นต้น
- (3) ส่งเสริมการเกษตรแบบไร่นาสวนผสม และใช้ต้นไม้ล้อมรั้วบ้านหรือแปลงเกษตรเพื่อให้มีพืชและสัตว์หลากหลายชนิดมาอาศัยอยู่ร่วมกันซึ่งเป็นการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพได้

2.5 สัตว์พันธุ์พื้นเมือง

2.5.1 ความหมาย

พันธุ์พื้นเมือง (Native Species) หมายถึง สัตว์ หรือพืช ที่ปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมโดยธรรมชาติและสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปที่สิ่งมีชีวิตเหล่านั้นอาศัยอยู่ (หรือแหล่งกำเนิด) สิ่งมีชีวิตเหล่านี้มีพัฒนาการโดยธรรมชาติและมีส่วนเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพันธุ์แบบดั้งเดิม โดยมนุษย์น้อยมาก และมีความหมายครอบคลุมถึงความหลากหลายของลักษณะปรากฏ (Phenotype) และลักษณะทางพันธุกรรม (Genotype) ซึ่งเป็นพื้นฐานของพันธุ์ทางการ (Formalised Breed) ที่มีความเป็นพันธุ์แท้สูง (Highly-Bred formalized Breeds) ในบางครั้งพันธุ์ทางการ ยังมีชื่อ “พันธุ์พื้นเมือง” อยู่แม้ว่าจะไม่เป็นพันธุ์พื้นเมืองที่แท้จริงก็ตาม⁶

⁶ วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. พันธุ์พื้นเมือง. สืบค้นเมื่อ 28 มีนาคม 2554, จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%9E%E0%B8%B1%E0%B8%99%E0%B8%98%E0%B8%B8%E0%B9%8C%E0%B8%9E%E0%B8%B7%E0%B9%89%E0%B8%99%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%87>

กัญญา บุญญานูวัตร นักวิชาการสัตวบาล ชำนาญพิเศษ หัวหน้ากลุ่มความหลากหลายทางชีวภาพ กรมปศุสัตว์ ได้ให้ความหมายสัตว์พันธุ์พื้นเมืองไว้ 2 ความหมายคือ⁷

1) สัตว์ในท้องถิ่นดั้งเดิม (Indigenous Animals) ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ ไม่มีการย้ายถิ่นหรือนำไปเลี้ยงที่อื่น เปรียบเช่น ชนเผ่าดั้งเดิมอะบอริจิน (Aboriginal) ของออสเตรเลีย ชนเผ่าเมาลี ของนิวซีแลนด์

2) สัตว์ที่อาศัยอยู่ลักษณะเป็นสังคม อยู่ในพื้นที่นั้นๆ (Local community) หรือ สัตว์พันธุ์เฉพาะถิ่น หรือ สัตว์พันธุ์พื้นเมือง (Native animals)

เมื่อก่อนมีการสับสนใช้คำว่า สัตว์ในท้องถิ่นดั้งเดิม (Indigenous Animals) แต่เนื่องจากสัตว์มีการเคลื่อนที่ไปมาตลอด จึงไม่มีลักษณะเป็นการเฉพาะอยู่บริเวณนั้นๆ ซึ่งตามกฎหมายมีการหลงประเด็นในการใช้ความหมายดังกล่าว ถ้ามีการใช้คำว่า สัตว์ในท้องถิ่นดั้งเดิม (Indigenous Animals) ซึ่งมีลักษณะพันธุ์ดั้งเดิมของตัวสายพันธุ์จริง อาจมีปัญหาว่าไม่อาจปกป้องและคุ้มครองได้เลย เช่น วัวสายพันธุ์เวียดนามอาจหมายความเฉพาะถึงวัวที่อยู่ในประเทศเวียดนามเท่านั้น ดังนั้นการใช้คำว่า สัตว์พันธุ์พื้นเมือง (Native animals) จึงสามารถปกป้องและคุ้มครองได้ทั่วถึงมากกว่า

ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง พ.ศ.⁸ นั้น “พันธุ์สัตว์พื้นเมือง” ได้ให้หมายความว่า พันธุ์สัตว์ที่มีกำเนิดในราชอาณาจักรหรือมีอยู่ในราชอาณาจักร

ดร.วนิดา กำเนิดเพ็ชร์ (นักวิชาการสัตวบาล กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์ ในขณะนั้น) ให้ความหมายของพันธุ์สัตว์พื้นเมืองหมายถึง พันธุ์สัตว์ซึ่งเป็นเฉพาะถิ่น หรือ แหล่งกำเนิดในราชอาณาจักร ซึ่งได้ขึ้นทะเบียนเป็นพันธุ์สัตว์พื้นเมืองตามพระราชบัญญัตินี้ นั่นคือสัตว์ทุกชนิดในประเทศไทยที่มี และสามารถแสดงให้เห็นได้ว่าเป็นสัตว์ของประเทศไทย มีลักษณะแตกต่างกับสัตว์ในต่างประเทศ เช่น วัวนมพันธุ์ขาวดำ ซึ่งมีทั่วโลก จะต้องแสดงให้เห็นว่าวัวพันธุ์ขาวดำในประเทศไทยแตกต่างจากที่อื่น ในประเด็นนี้อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพได้ให้ความหมายของคำจำกัดความระหว่างทรัพยากรชีวภาพและทรัพยากรพันธุกรรมไว้อย่างชัดเจนโดยทรัพยากรชีวภาพ คือ พันธุ์สัตว์ต่างๆ และทรัพยากรพันธุกรรม คือ สิ่งที่พันธุกรรมนั้นๆ ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และแตกต่างไปจากชนิดพันธุ์เดิม ซึ่งนำไปสู่ความหลากหลายทางพันธุกรรม⁹

⁷ กัญญา บุญญานูวัตร. นักวิชาการสัตวบาล ชำนาญพิเศษ หัวหน้ากลุ่มความหลากหลายทางชีวภาพ กรมปศุสัตว์. สัมภาษณ์วันที่ 22 มีนาคม 2555 เวลา 9.30 น. สถานที่ สำนักงานพัฒนาพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์.

⁸ ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง พ.ศ.

⁹ วนิดา กำเนิดเพ็ชร์. (2539). (ร่าง) พระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง (รายงานการประชุมวันสากลแห่งความหลากหลายทางชีวภาพ). หน้า 180-181

ดังนั้นจึงอาจให้ความหมายของ สัตว์พันธุ์พื้นเมืองได้ว่า สัตว์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เฉพาะถิ่น หรือ มีแหล่งกำเนิดอยู่ในราชอาณาจักรนั้นๆ ซึ่งมีการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมโดยธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปที่มีชีวิตเหล่านั้นอาศัยอยู่ (หรือแหล่งกำเนิด) มีพัฒนาการโดยธรรมชาติ และมีส่วนเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพันธุ์แบบดั้งเดิมน้อยมาก

2.5.2 กระบวนการวิวัฒนาการ

พันธุ์พื้นเมืองเจริญเติบโต โดยไม่ได้เกิดจากการคัดเลือก หรือพัฒนาการจากการปรับปรุงพันธุ์ จึงที่มีต่างจากพันธุ์ทั่วไป แต่จะมีคุณลักษณะที่เหมือนกันในกลุ่มพันธุ์พื้นเมืองซึ่งมีคุณสมบัติเฉพาะที่มีความเป็นพันธุ์แท้ เพื่อคงไว้ซึ่งคุณลักษณะของสายพันธุ์ และวิวัฒนาการไปสู่การใช้ประโยชน์

ในทางกลับกันเกษตรกรก็ไม่สามารถคงไว้ซึ่งพันธุ์แท้ ที่จะวิวัฒนาการไปสู่พันธุ์พื้นเมืองได้ ความสำคัญของพันธุ์พื้นเมือง จากการรวบรวมการกระจายในยุโรป แสดงให้เห็นว่าการใช้พันธุ์พื้นเมืองมีสัดส่วนลดลง พันธุ์พื้นเมืองมีการใช้ในอดีตเป็นหลัก ก่อนที่นักปรับปรุงพันธุ์จะเริ่มปรับปรุงพันธุ์ในศตวรรษที่ 20

ได้มีความพยายามที่จะรักษาพันธุ์พื้นเมืองในยุโรปโดยการเก็บรักษาพันธุกรรม โดยสถาบันความหลากหลายแห่งชาติ หน่วยงานที่ประสานนี้จะให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมอนุรักษ์ รวมทั้งฐานข้อมูลออนไลน์ (Online Database) ของการรวบรวมพันธุกรรม¹⁰

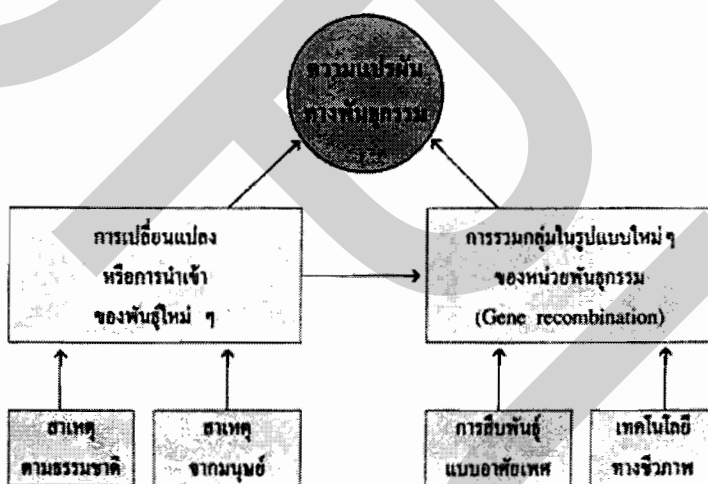
พื้นฐานของความหลากหลายทางชีวภาพคือ ความหลากหลายทางพันธุกรรมซึ่งมีปฐมเหตุจากการเปลี่ยนแปลงของหน่วยพันธุกรรมหรือยีน (Gene) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่นักพันธุศาสตร์เรียกว่ามิวเตชัน (Mutation) มิวเตชันเกิดขึ้นได้เองตามธรรมชาติแต่เกิดขึ้นในอัตราที่ค่อนข้างต่ำ แต่ละหน่วยพันธุกรรมมีอัตรามิวเตชันไม่เท่ากันส่วนใหญ่เกิดขึ้นน้อยมาก เช่นเกิดในอัตราประมาณ 1 ใน 100,000 ต่อชั่วรุ่นแต่บางอย่างเกิดได้มากขึ้น เช่นเกิดในอัตราประมาณ 1 ใน 10,000 ต่อชั่วรุ่นเมื่อเกิดขึ้นแล้วสามารถสืบทอดสิ่งที่เปลี่ยนแปลงนี้ไปยังรุ่นต่อไปได้ในธรรมชาติการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจจะเกิดขึ้นจากความผิดพลาดโดยบังเอิญของกลไกการแบ่งตัวของหน่วยพันธุกรรมหรืออาจถูกรบกวนจากรังสีตามธรรมชาติแต่หากมีสิ่งก่อเกิดมิวเตชันมากขึ้นจากการกระทำโดยตรงหรือโดยอ้อมของมนุษย์เช่น สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ กัมมันตรังสีต่างๆ เป็นต้น ก็จะทำให้อัตรามิวเตชัน

¹⁰ วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. พันธุ์พื้นเมือง. สืบค้นเมื่อ 28 มีนาคม 2554, จาก

<http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%9E%E0%B8%B1%E0%B8%99%E0%B8%98%E0%B8%B8%E0%B9%8C%E0%B8%9E%E0%B8%B7%E0%B9%89%E0%B8%99%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%87>

สูงชันกว่าอัตราปกติเป็นอันมาก แม้ว่ามิวเตชันจำนวนมากจะเป็นภัยต่อสิ่งมีชีวิตเพราะหน่วยพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิตมักผ่านกระบวนการปรับตัวมาอย่างดีแล้ว แต่มิวเตชันก็เป็นสาเหตุเบื้องต้นของความหลากหลายทางพันธุกรรมซึ่งเมื่อผนวกกับปัจจัยเริ่มต่างๆ ก็ทำให้เกิดความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตและระบบนิเวศได้นอกจากนี้ การนำพันธุ์ใหม่ๆ เข้ามาในกลุ่มอาจจะโดยการอพยพ ย้ายถิ่นหรือการนำเข้าโดยมนุษย์ก็ทำให้พันธุกรรมมีความหลากหลายเช่นเดียวกัน

การสืบพันธุ์แบบอาศัยเพศทำให้หน่วยพันธุกรรมจากสองแหล่งมีโอกาสมาพบกันและมารวมกลุ่มกันใหม่ทำให้มีการรวมกลุ่มของลักษณะต่างๆ อย่างหลากหลายได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้เทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่ อาทิการถ่ายทอดหน่วยพันธุกรรมให้แก่เซลล์โดยเทคนิคการเพาะเลี้ยงเซลล์และเทคโนโลยีระดับโมเลกุล ก็เป็นวิธีการสร้างความหลากหลายของกลุ่มหน่วยพันธุกรรมได้เช่นเดียวกัน (ภาพประกอบที่ 2.1) แสดงถึงสาเหตุของความแปรผันทางพันธุกรรม

ภาพที่ 2.1 สาเหตุของความแปรผันทางพันธุกรรม

ที่มา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2.5.3 สาเหตุของความหลากหลายของชนิดของสิ่งมีชีวิต¹¹

สิ่งมีชีวิตที่มีหลากหลายชนิดเกิดจากกระบวนการวิวัฒนาการที่ค่อยๆ สะสมองค์ประกอบทางพันธุกรรมทีละน้อยๆ ในเวลาหลายชั่วรุ่นจนกระทั่งสิ่งมีชีวิตมีความสามารถในการปรับตัวได้ดีต่อสิ่งแวดล้อมการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เกิดสิ่งมีชีวิตชนิดใหม่หรือที่นักชีววิทยาเรียกว่า “Speciation” นั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้สิ่งมีชีวิตชนิดใหม่สามารถสืบพันธุ์ได้เฉพาะภายในกลุ่มของตนเองแต่ไม่สามารถถ่ายทอดพันธุกรรมให้กับสิ่งมีชีวิตต่างชนิดได้ดังนั้นการเกิดสิ่งมีชีวิตชนิดใหม่จึงเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตแม้จะดำรงชีวิตอยู่ในที่เดียวกันแต่ละชนิดก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มของตนเองเอาไว้ได้โดยทั่วไปแล้วสิ่งมีชีวิตชนิดใหม่มักจะมีรูปร่างลักษณะภายนอกแตกต่างจากสิ่งมีชีวิตชนิดอื่นอย่างเห็นได้ชัดแต่ก็อาจจะไม่จำเป็นเสมอไป

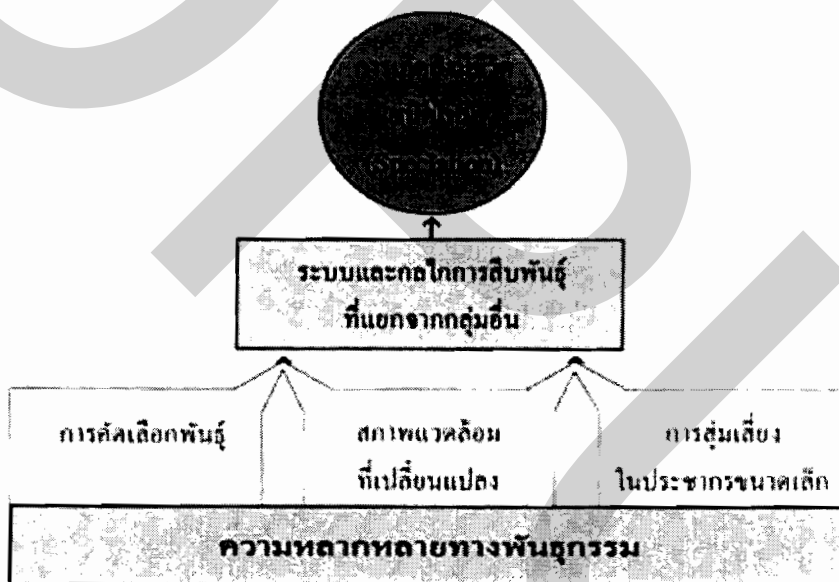
ปัจจัยสำคัญของการเกิดสิ่งมีชีวิตชนิดใหม่จึงได้แก่การพัฒนาระบบและกลไกการสืบพันธุ์เฉพาะภายในกลุ่มของตนเองซึ่งเป็นกระบวนการที่ส่วนใหญ่จะใช้เวลายาวนานหลายชั่วรุ่น โดยผ่านการคัดเลือกตามธรรมชาติซึ่งจะคัดพันธุ์ที่ด้อยกว่าในด้านการสืบทอดลูกหลานออกไปจากกลุ่มในอัตราที่เร็วช้าต่างกันไปตามความเข้มของการคัดเลือกตามธรรมชาติ

นักชีววิทยาอธิบายว่าการที่สิ่งมีชีวิตชนิดใหม่เกิดขึ้นได้นั้นน่าจะมีสภาวะบางประการที่ทำให้ประชากรซึ่งเคยเป็นพวกเดียวกันมีอันต้องตัดขาดจากกันสภาวะนี้อาจจะเป็นสภาพภูมิศาสตร์ซึ่งขวางกั้นมิให้มีการผสมพันธุ์ระหว่างกันทำให้ต่างฝ่ายต่างมีการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนและองค์ประกอบของหน่วยพันธุกรรมภายในกลุ่มของตนเองโดยไม่มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนหน่วยพันธุกรรมกับกลุ่มอื่นจนในที่สุดต่างฝ่ายต่างก็มีวิวัฒนาการไปตามทางของตนโดยการคัดเลือกตามธรรมชาติในภาพแวดล้อมที่ต่างกันแม้ว่าต่อมามีโอกาสพบกันก็ไม่สามารถสืบทอดลูกหลานร่วมกันได้อีกต่อไปนอกจากนี้มนุษย์ยังอาจทำหน้าที่คัดเลือกพันธุ์เพื่อให้ได้พันธุ์พืชและสัตว์ที่ตนต้องการวิธีนี้เป็นการเลียนแบบธรรมชาติซึ่งสามารถทำให้เกิดสิ่งมีชีวิตชนิดใหม่ๆ เช่นเดียวกันต่างกันแต่เพียงว่าสิ่งมีชีวิตพันธุ์ใหม่ๆ เหล่านี้อาจจะปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่มนุษย์กำหนดขึ้นเท่านั้นอาจจะไม่สามารถดำรงอยู่ตามธรรมชาติได้จึงไม่น่าจะยั่งยืนและไม่มีประโยชน์มากนักต่อความหลากหลายทางชีวภาพตามธรรมชาติยังมีการเกิดสิ่งมีชีวิตชนิดใหม่อย่างฉับพลันด้วยระบบและกลไกอื่นอีกบ้างแต่ปรากฏการณ์นี้เท่าที่พบก็ยังคงเกิดขึ้นได้น้อยมาก

¹¹ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.สาเหตุของความหลากหลายของชนิดของสิ่งมีชีวิต. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2554, จาก http://www.swu.ac.th/royal/book2/b2c1p2_1.html

ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติได้แก่การสุมเสี่ยงของสิ่งมีชีวิตที่มีประชากรขนาดเล็กการสุมเสี่ยงดังกล่าวอาจจะทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่สิ่งมีชีวิตซึ่งมีลักษณะเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมถูกคัดออกไปโดยบังเอิญหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งสิ่งมีชีวิตซึ่งมีลักษณะด้อยกว่าอาจจะอยู่รอดได้หรือมีจำนวนมากกว่าทั้งนี้ด้วยความบังเอิญมากกว่าความสามารถในการปรับตัว

ไม่ว่าจะเป็นกรณีการคัดเลือกพันธุ์หรือกรณีการสุมเสี่ยงโดยบังเอิญระบบนิเวศจะเป็นปัจจัยสำคัญเสมอในการกำหนดความยั่งยืนของสิ่งมีชีวิตดังนั้นแม้จะมีสิ่งมีชีวิตจำนวนมากหลายชนิดเพียงใดก็ตามแต่หากสิ่งมีชีวิตเหล่านั้นปรับตัวโดยมีความสัมพันธ์ต่อกันและกันอย่างแน่นแฟ้นการสูญไปของสิ่งมีชีวิตเพียงชนิดเดียวย่อมหมายถึงการสูญเสยสิ่งมีชีวิตทั้งหมดเป็นลูกโซ่ตามๆ กันไป (ภาพประกอบที่ 2.2) แสดงสาเหตุของการเกิดสิ่งมีชีวิตชนิดใหม่¹²

ภาพที่ 2.2 สาเหตุของการเกิดสิ่งมีชีวิตชนิดใหม่

ที่มา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

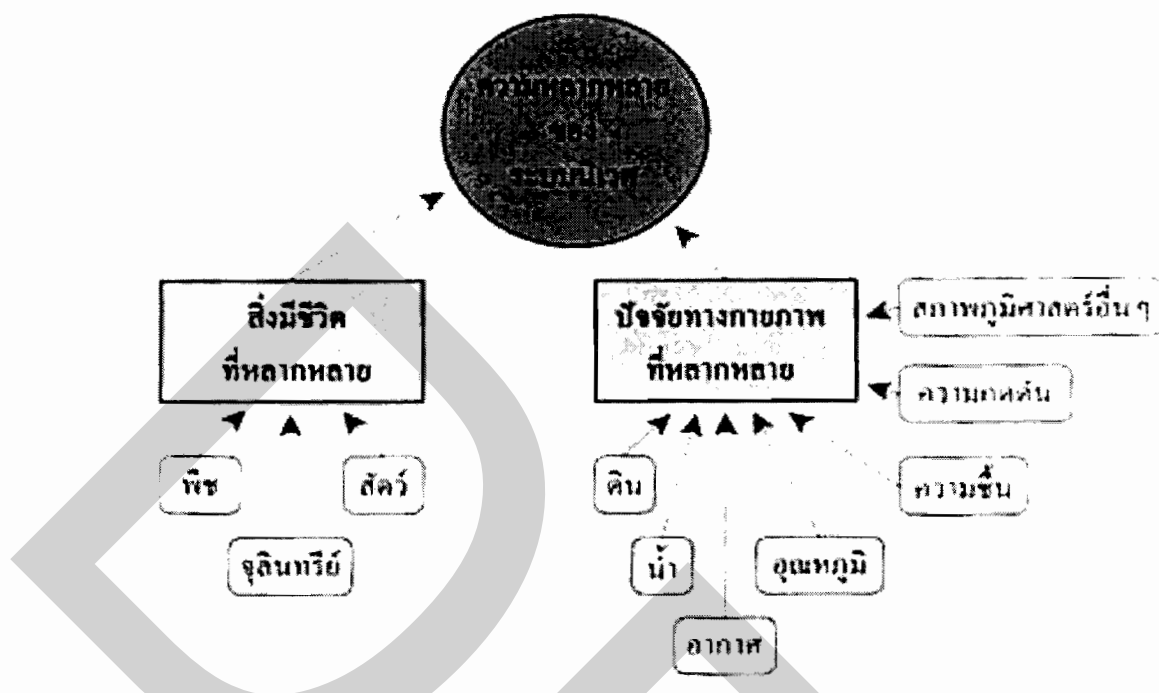
¹² มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.สาเหตุของการเกิดสิ่งมีชีวิตชนิดใหม่. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2554, จาก http://www.swu.ac.th/royal/book2/b2c1p4_1.html

สิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศมีความสัมพันธ์ต่อกันไม่โดยทางตรงก็ทางอ้อมในวงจรการถ่ายทอดพลังงาน โดยที่ต่างก็เป็นองค์ประกอบของกันและกันในห่วงโซ่อาหารหรือสายใยอาหาร ระบบนิเวศที่มีสิ่งมีชีวิตสัมพันธ์กันแน่นแฟ้นหรือมีเงื่อนไขหรือข้อจำกัดที่เฉพาะเจาะจงในด้านถิ่นที่อยู่อาศัยมากเพียงใดระบบนิเวศนั้นย่อมอยู่ในภาวะเสี่ยงมากกว่าระบบนิเวศอื่นเพราะปัจจัยใดที่กระทบต่อสิ่งมีชีวิตเพียงส่วนน้อยย่อมมีผลกระทบต่อระบบนิเวศนั้นทั้งหมด

โดยทั่วไปแล้วระบบนิเวศที่ยั่งยืนมักจะผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงแทนที่มาเป็นระยะเวลาอันยาวนานจนกระทั่งระบบนั้นมีกลไกทั้งทางชีวภาพและกายภาพที่สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ดีภาพระบบนิเวศเช่นนี้จัดว่าเป็นระบบนิเวศในภาวะสมดุลคำว่า “สมดุล” ในที่นี้มีได้หมายความว่าทุกอย่างคงที่แต่หมายถึงภาวะที่ระบบนิเวศสามารถปรับตัวเข้าภาวะเดิมได้เมื่อประสบกับการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศในลักษณะเช่นนี้มีอยู่แล้วในธรรมชาติได้แก่ ป่าไม้ประเภทต่างๆ และ แหล่งน้ำขนาดใหญ่เช่น ทะเล ทะเลสาบ เป็นต้น

ระบบนิเวศเหล่านี้จึงเป็นแหล่งของความหลากหลายทางชีวภาพที่เป็นที่พึ่งที่มั่นคงและยั่งยืนของมนุษย์ พืช สัตว์ และจุลินทรีย์ภายในระบบนิเวศเหล่านี้ได้มีการสะสมแหล่งพันธุกรรมไว้เป็นจำนวนมากโดยผ่านขั้นตอนของวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทางภูมิศาสตร์มาเป็นระยะเวลายาวนานกว่ากำเนิดของมนุษย์นับร้อยล้านเท่าแม้มนุษย์จะพยายามจำลองระบบเหล่านี้เพียงใดก็ทำได้เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นซึ่งไม่อาจเทียบเท่ากับธรรมชาติได้เรายังคงต้องรักษาระบบนิเวศเหล่านี้เอาไว้ให้ดีเพื่อให้เป็นแหล่งพันธุกรรมที่อุดมสมบูรณ์ (ภาพประกอบที่ 2.3) แสดงถึงสาเหตุของความหลากหลายของระบบนิเวศ¹³

¹³ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. สาเหตุของความหลากหลายของระบบนิเวศ. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2554, จาก http://www.swu.ac.th/royal/book2/b2c1p4_1.html

ภาพที่ 2.3 สาเหตุของความหลากหลายของระบบนิเวศ

ที่มา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ทรัพยากรชีวภาพของประเทศไทยเป็นเป้าหมายสำคัญของการสำรวจทางชีวภาพ (Bioprospecting) เพื่อนำไปใช้ประโยชน์โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีชีวภาพ เช่น กรณีสมุนไพรรักษาโรคเบาหวานหรือไวรัส ที่นักวิจัยสหรัฐนำไปใช้ในมะละกอดีดแต่งพันธุกรรมการเข้าถึงและนำทรัพยากรชีวภาพไปใช้ประโยชน์เป็นประเด็นถกเถียงในระดับระหว่างประเทศอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศฉบับเดียวที่วางหลักในการบริหารจัดการทรัพยากรชีวภาพโดยตรง

ความหลากหลายทางชีวภาพหมายถึง นานาชีวิต นานาพันธุ์ที่อยู่ในนิเวศหรือแหล่งที่อยู่อาศัยที่แตกต่างกันหลากหลายทั่วโลกทุกชีวิตมนุษย์ได้พึ่งพาความหลากหลายทางชีวภาพ โดยผ่านกระบวนการนับไม่ถ้วนความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเกษตร ยารักษาโรค การประมงและการรักษาสสมดุลของระบบนิเวศ

ในทศวรรษที่ผ่านมา นักวิทยาศาสตร์ได้เห็นพ้องต้องกันว่า ความหลากหลายทางชีวภาพได้สูญสลายไปอย่างรวดเร็วในปัจจุบันเร็วกว่าในอดีตที่ผ่านมา ตั้งแต่ไดโนเสาร์ได้สูญพันธุ์ไป เมื่อ

ประมาณ 65 ล้านปีมาแล้ว นักวิทยาศาสตร์ชั้นนำของโลกได้ทำนายว่า ด้วยอัตราสูญพันธุ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันโลกจะสูญเสียชนิดพันธุ์ที่มีอยู่ในปัจจุบันไปประมาณร้อยละ 20 ใน 30 ปีข้างหน้า¹⁴

จุดเด่นของสัตว์พันธุ์พื้นเมืองคือ ความสามารถในการทนได้ต่อสภาพการจัดการเลี้ยงดูที่ลงทุนต่ำ และการเอาใจใส่ดูแลน้อย (Extensive) องค์ประกอบของเนื้อไม้มีมันต่ำมีประโยชน์ต่อสุขภาพ และรสชาติมีความเฉพาะเช่น ในไก่บ้าน เป็นต้น ในโคหากฆ่าชำแหละในช่วงอายุที่เหมาะสม ความเหนียวของเนื้อจะต่ำ และหากปรุงแต่งตามอัตลักษณ์ของภูมิภาคแล้วไม่มีปัญหาใดๆ กับค่านิยมการบริโภค การผลิตในระบบปศุสัตว์อินทรีย์อาจเป็นแนวทางหนึ่งที่จะเพิ่มมูลค่าของเนื้อสัตว์พันธุ์พื้นเมือง หรือ ลูกผสมพื้นเมือง

ที่ได้ชื่อว่าเป็นสัตว์พันธุ์พื้นเมืองนั้น เพราะเป็นสัตว์ในถิ่นนั้นมาก่อน มีความเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ ในภูมิภาคนั้นๆ ตัวอย่างเช่น ในเขตร้อนจะมีภูมิอากาศร้อนมาก สัตว์พันธุ์พื้นเมืองจะมีขนาดตัวเล็ก เพราะสร้างความร้อนน้อย ระบายความร้อนได้ง่าย สามารถอาศัยอยู่ในภูมิภาคนั้นได้ ในประเทศไทยเป็นเขตร้อนชื้น จะมีเชื้อโรคเยอะมาก อีกทั้งสัตว์จำพวกแมลง สัตว์พันธุ์พื้นเมืองจะสามารถปรับตัวให้ทนต่อ เชื้อโรคและแมลงในเขตร้อนชื้นได้ดี ทนต่อสภาพอากาศร้อน และชื้น ซึ่งเป็นข้อดี แต่ข้อเสียคือสัตว์พันธุ์พื้นเมือง จะมีลักษณะตัวเล็ก ผลผลิตต่ำ การที่ประชากรมนุษย์ที่เพิ่ม มากขึ้น ไม่เพียงพอต่อการบริโภคจึงต้องมีการปรับปรุงสายพันธุ์ และสัตว์ที่ได้รับการปรับปรุงสายพันธุ์นั้น ซึ่งเกิดขึ้นในประเทศไทย ก็ถือว่าเป็นสัตว์พันธุ์พื้นเมืองของประเทศไทยเช่นกัน¹⁵

ในกรณีของไก่พื้นเมืองในปัจจุบันมีแนวคิดใช้ประโยชน์ทางพันธุกรรมโดยทำเป็นสายพ่อในการผลิตไก่กระทงลูกผสม เพื่อนำเอาจุดเด่นในเรื่องรสชาติและระดับความนุ่มเหนียวของเนื้อจากพ่อพื้นเมืองหรือพ่อพื้นเมืองลูกผสมมาสู่ลูกที่เกิดจากแม่พันธุ์สมัยใหม่ที่ไข่ดกกว่าแม่พื้นเมือง และให้ลูกที่จะเจริญเติบโตและเปลี่ยนอาหารเป็นเนื้อได้ดีกว่าไก่พื้นเมือง เนื้อลูกไก่ดังกล่าวอาจเป็นสินค้าที่สำคัญในอนาคตในตลาดแถบเอเชียที่นิยมไก่สี่

ในกรณีไก่แจ้ (Bantam หรือญี่ปุ่นเรียก Chabo) เป็นไก่พื้นเมืองไทยชนิดหนึ่ง (Domestic Fowl) ซึ่งอยู่คู่กับคนไทยมาเป็นเวลาช้านานตั้งแต่สมัยโบราณกาล โดยปัจจุบันพัฒนาได้ถึง 12 สี โดยมีความสวยงามสามารถประกวดแข่งขันได้ ตลอดจนเป็นเศรษฐกิจนารายได้ให้แก่

¹⁴ เทวินทร์ วงษ์พระลับ. “สัตว์พื้นเมือง” มรดกล้ำค่าทางชีววิทยาในสถานการณ์ใกล้สูญพันธุ์. สืบค้นเมื่อ 24 มีนาคม 2554, จาก <http://ags.kku.ac.th/Supamas/แก่นเกษตร/เทวินทร์.doc>

¹⁵ กัญญา บุญญานูวัตร. นักวิทยาการสัตวบาล ชำนาญพิเศษ หัวหน้ากลุ่มความหลากหลายทางชีวภาพ กรมปศุสัตว์. สัมภาษณ์วันที่ 22 มีนาคม 2555 เวลา 9. 30 น. สถานที่ สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์.

ผู้เพาะเลี้ยง เนื่องจากไก่แจ้มีอยู่อย่างหลากหลาย รัฐบาล เอกชน และเกษตรกรจึงต้องช่วยรักษาให้คงอยู่ต่อไป¹⁶

กรณีโคขาวลำพูนเป็นโคที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยและสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดีมากเป็นโคที่เลี้ยงง่าย มีความสมบูรณ์พันธุ์สูง (ผสมติดง่ายให้ลูกทุกปี) มีความทนทานต่อโรคแมลงต่าง และพยาธิรบกวนได้ดีมีความสามารถใช้ประโยชน์จากอาหารหยาบที่มีคุณภาพต่ำได้ ดีมาก ดังนั้นพันธุ์กรรมที่ดีๆ เหล่านี้จึงควรอนุรักษ์ไว้เพื่อเก็บไว้ใช้ประโยชน์สืบต่อไป ปัจจุบันภายใต้ความร่วมมือระหว่างองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of the United Nations: FAO) และองค์การสิ่งแวดล้อมโลก (United Nations Environmental Programme: UNEP) รวมทั้งมีกลุ่มนักวิจัยของเอเชีย (The Society for the Advancement of Breeding Researches in Asia and Oceania: SABRAO) ได้จัดให้มีการประชุมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการแหล่งพันธุกรรมสัตว์ทั้งในประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาเพราะปัจจุบันสัตว์ได้ถูกพัฒนาปรับปรุงพันธุ์โดยการผสมข้ามสายพันธุ์เพื่อให้ได้ผลผลิตที่สูงขึ้นทำให้สัตว์พันธุ์ดั้งเดิมที่ให้ผลผลิตต่ำทยอยสูญพันธุ์ และถูกแทนที่ด้วยสัตว์พันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูงกว่าการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมืองอาจทำได้โดยการเก็บตัวสุจิ ไข่ ตัวอ่อน หรือฝังสัตว์มีชีวิตแต่ก็เป็นที่น่ายินดีอย่างยิ่งในปัจจุบันได้มีกลุ่มเกษตรกร ในหลายจังหวัดในเขตภาคเหนือตอนบนได้เห็นถึงความสำคัญในการอนุรักษ์ใช้ประโยชน์ โคขาวลำพูนอย่างยั่งยืนจึงได้รวมกลุ่มกันจัดตั้ง “กลุ่มอนุรักษ์โคขาวลำพูน” โดยเฉพาะเกษตรกรในเขตจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน และจังหวัดพะเยา

ประเทศไทยได้ลงนามรับรองอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ณ กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อปี 2533 ซึ่งกำหนดให้ประเทศที่เป็นภาคีมุ่งมั่นดำเนินการในด้านต่างๆ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ

1. การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ
2. การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน
3. การแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม

ในด้านปศุสัตว์นั้น สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ (กองบำรุงพันธุ์สัตว์) กรมปศุสัตว์ได้ดำเนินการในเรื่องอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมืองอย่างต่อเนื่อง ตามสถานีทดสอบพันธุ์และศูนย์วิจัยและ

¹⁶ กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2542). *ลักษณะมาตรฐานและสีไก่แจ้*. หน้า 1-2.

บำรุงพันธุ์สัตว์ต่างๆ นอกเหนือจากหน่วยงานอื่นๆ เช่น ตามมหาวิทยาลัยต่างๆ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม บทบาทหน่วยงานของรัฐย่อมขึ้นกับนโยบายและงบประมาณสนับสนุน สามารถประเมินได้จากผลงานเชิงประจักษ์ ซึ่งสืบค้นได้โดยไม่ยาก

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม การขาดความเข้าใจในเรื่องคุณค่าทางพันธุกรรมของสัตว์พื้นเมือง การตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของการปั่นราคาโคบางสายพันธุ์ ระบบการปฏิบัติที่ไม่เป็นจริงของนโยบายต่างๆ ล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อพันธุกรรมของโค และสัตว์พื้นเมืองอื่นๆ อย่างไรก็ตามการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องอาศัยภาคประชาชนเข้ามามีบทบาทร่วมอย่างขาดไม่ได้ ดังนั้นในกรณีการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์สัตว์พื้นเมืองรัฐจึงควรเข้ามามีบทบาทในฐานะผู้สนับสนุนอ้อมๆ และอำนวยความสะดวกให้กับภาคประชาชนได้มีบทบาทอย่างกว้างขวางและมีประโยชน์ร่วมที่ประจักษ์ชัด เช่น การจัดตั้งองค์กร กลุ่ม ชมรม สมาคม กระตุ่นการจัดการประกวดต่างๆ การตั้งรางวัลควบคู่กับการดูแลเรื่องมาตรฐาน จะทำให้ฐานพันธุกรรมของสัตว์พื้นเมืองกระจายไปอย่างมีมาตรฐานและมั่นคง รอคการนำไปใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ในอนาคต

แหล่งทุนวิจัยต่างๆ ควรให้ความสำคัญกับงานวิจัยสัตว์พื้นเมืองอย่างเป็นระบบ และให้โอกาสในการเข้าถึงทุนอย่างกว้างขวางกว่าที่เป็นอยู่ การวัดผลงานนักวิจัยควรมีหลายมิติมุมมอง ควรให้คุณค่าที่สูงกับงานวิจัยที่เป็นประโยชน์กับประเทศชาติมากกว่าเน้นการตีพิมพ์วารสารนานาชาติที่ประโยชน์จับต้องไม่ได้

ในปัจจุบันมีการดำเนินงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พันธุกรรมสัตว์พื้นเมืองของหน่วยงานต่างๆ เช่น กรมปศุสัตว์ และมหาวิทยาลัยต่างๆ เป็นต้น สำหรับที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น คณะจารย์ของภาควิชาสัตวศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ หลายหน่วยงานได้ดำเนินการวิจัยอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น ในด้านเทคโนโลยีน้ำเชื้อและตัวอ่อนในสุกร โค และไก่พื้นเมือง งานวิจัยด้านรหัสพันธุกรรม (DNA) ของสัตว์พื้นเมือง และการปรับปรุงพันธุ์ไก่พื้นเมือง ด้านวิทยาศาสตร์เนื้อสัตว์ ตลอดจนด้านอาหารและการจัดการในโคพื้นเมือง

กระแสคลื่นโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลกระทบทั้งด้านบวกและลบ ทั้งทางด้านชีวภาพและสังคมของประเทศ หากไม่เข้มแข็งไม่มีรากเหง้าทางความคิดที่แข็งแกร่งพอก็จะถูกคลื่นทุนนิยมใหม่แห่งโลกาภิวัตน์กวาดต้อนไปในที่สุด ทำอย่างไรจึงจะอยู่ได้อย่างมีความสุขและมีศักดิ์ศรีท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลกในประเด็นการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมืองไม่ได้มีเป้าหมายสุดโต่งที่จะเรียกร้องให้ทุกวิสาหกิจผลิตสัตว์พื้นเมือง แต่อยากให้มี ความเข้าใจและมองเห็นคุณค่ามรดกล้ำค่าทางพันธุกรรมเหล่านี้ แปรความเข้าใจและมองเห็นคุณค่ามาเป็นความร่วมมือมีการปฏิบัติจริงของทุกภาคส่วน เพื่อให้มีการคงอยู่และมีการใช้ประโยชน์สัตว์พื้นเมืองเพื่อมวลมนุษยชาติอย่างชาญฉลาด

2.5.4 สัตว์พื้นเมืองไทย (Native Animals in Thailand) เช่น

1. สุนัขไทยหลังอาน¹⁷ สุนัขไทยหลังอานเป็นสุนัขพื้นเมืองพันธุ์แท้มีถิ่นกำเนิดอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

2. สุนัขพันธุ์บางแก้ว¹⁸ สุนัขพันธุ์บางแก้ว สุนัขพันธุ์ไทย เหมาะเลี้ยงเป็นสัตว์เลี้ยงเฝ้าบ้าน เลี้ยงง่าย ดั้นกำเนิดของ สุนัขพันธุ์บางแก้ว อยู่ที่ วัดบางแก้ว ต.บางแก้ว อ.บางระกำ จ.พิษณุโลก สุนัขพันธุ์บางแก้ว เป็นสายเลือดผสมระหว่าง สุนัขพันธุ์ไทยพื้นบ้านกับสุนัขป่า

3. โคนพันธุ์พื้นเมือง

โคนพันธุ์พื้นเมืองของไทย ข้อดีคือ สามารถเลี้ยงได้ในท้องถิ่นทุรกันดาร ทนทานต่ออากาศร้อนทนเห็บและโรคเมื่องร้อนบางอย่างได้ดี เลี้ยงลูกเก่งแต่จะเจริญเติบโตช้ามากไม่เหมาะที่จะนำมาเลี้ยงเป็นโคขุนแต่เหมาะที่จะใช้เป็นแม่โคนพันธุ์ผสมกับโคนพันธุ์ต่างประเทศเพื่อผลิตลูกผสมพบตามชนบททั่วทุกภาคของประเทศไทย

4. โคนพื้นเมืองภาคเหนือ หรือ โคนลาวลำพูน¹⁹

โคนลาวลำพูนเป็นโคที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยและสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดีมากเป็นโคที่เลี้ยงง่าย มีความสมบูรณ์พันธุ์สูง

5. โคนพื้นเมืองภาคใต้²⁰

โคนพื้นเมืองภาคใต้ เป็นพันธุ์โคชนเป็นพันธุ์ไทยเฉพาะเจ้าของจะผสมพันธุ์โคชนของตนเอง แล้วคัดเลือกวัวลูกออกที่มีลักษณะดี นำมาเป็นวัวชน

¹⁷ ประวัติหมาไทยหลังอาน. สืบค้นเมื่อ 13 เมษายน 2555, จาก

<http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=thai-ko&month=12-2007&date=15&group=2&gblog=3>

¹⁸ ประวัติและความเป็นมาของสุนัขบางแก้ว. สืบค้นเมื่อ 13 เมษายน 2555, จาก

<http://www.puenbangkaew.com/hitstory.html>

¹⁹ กรมปศุสัตว์. งานอนุรักษ์โคนลาวลำพูน ของสถานีวิจัยทดสอบพันธุ์สัตว์พะเยา. สืบค้นเมื่อ 13 เมษายน 2555, จาก http://www.dld.go.th/lspy_pyu/department1.htm

²⁰ กีฬาชนวัวของชาวปักษ์ใต้. สืบค้นเมื่อ 13 เมษายน 2555, จาก <http://www.kontaiclub.com/%E0%B8%81%E0%B8%B5%E0%B8%AC%E0%B8%B2%E0%B8%8A%E0%B8%99%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%A7%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%8A%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B8%9B%E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B8%A9%E0%B9%8C%E0%B9%83%E0%B8%95/>

6. ไก่ชน หรือไก่พันธุ์พื้นเมือง²¹

(ก) ไก่ชนพันธุ์ประดู่หางดำ²²

(ข) ไก่ชนพันธุ์เขียวหางดำหรือเขียวกา²³

(ค) ไก่ชนพันธุ์นกแดงหางแดง²⁴ ไก่ชนพันธุ์นกแดงหางแดงสายพันธุ์ไก่นกแดงหางแดงเป็นไก่พันธุ์แท้แต่โบราณ มีอยู่ทั่วไป แถบภาคกลาง ภาคใต้ และภาคเหนือ

(ง) ไก่ชนพันธุ์ลายหางขาว²⁵ แหล่งกำเนิด เป็นไก่ในเขตภาคเหนือแถบจังหวัด เชียงราย เชียงใหม่ พะเยา ในภาคอีสานขอนแก่น มหาสารคาม ในภาคกลางและภาคใต้จะพบอยู่ทั่วไป เช่น เพชรบุรี สุพรรณบุรีหรืออยุธยา และนครศรีธรรมราช เป็น

7. แมวไทย (Siamese cat)²⁶

แมวที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในประเทศไทย อุปนิสัย แมวไทยมีความฉลาดมีความเป็นตัวของตัวเอง รู้จักคิด รู้จักประจบ รักบ้าน รักเจ้าของ รักความอิสระ สีสันตามตัวของแมวไทยเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ให้นักรักแมวรู้สึกสุขใจยามได้มอง ไม่ว่าจะป็น วิเชียรมาศเก้าแต้ม ขาวมณีหรือขาวปลอด นิลรัตน์หรือดำปลอด สุกลักษณ์หรือ ทองแดงสีสวาดหรือแมวไทยพันธุ์โคราช²⁷

8. ควายไทย²⁸

ควายไทยมีขนาดใหญ่กว่าวัวประมาณสองเท่า ควายมีต่อมเหงื่อน้อยกว่าวัวจึงถ่ายเทความร้อนออกจากร่างกายได้ไม่ดีเท่าวัว เวลาอากาศร้อนควายชอบนอนแช่ปลักโคลน เพื่อเป็นการผ่อนคลายความร้อนของร่างกาย โดยทั่วไปควายเป็นสัตว์เลี้ยงที่เชื่องและเชื่อฟังผู้เลี้ยงจึงฝึกใช้งานได้ง่าย

²¹ กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2546).ลักษณะมาตรฐานไก่พื้นเมืองไทย.

²² รวมทุกเรื่องเกี่ยวกับไก่ชน. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555, จาก

<http://www.gaichon.com/praduldum.html>

²³ รวมทุกเรื่องเกี่ยวกับไก่ชน. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555, จาก <http://www.gaichon.com/kaewka.html>

²⁴ รวมทุกเรื่องเกี่ยวกับไก่ชน. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555, จาก <http://www.gaichon.com/nokdang.html>

²⁵ รวมทุกเรื่องเกี่ยวกับไก่ชน. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555, จาก

<http://www.gaichon.com/leungkow.html>

²⁶ พฤษทล. 2550. สัตว์เลี้ยงมงคลของไทย. หน้า 35-64.

²⁷ มาดูพันธุ์แมวของไทย ว่ามีอะไรบ้าง. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555, จาก

<http://www.oknation.net/blog/print.php?id=787121>

²⁸ โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. ควายไทย. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555, จาก

<http://kanchanapisek.or.th/kp6/New/sub/book/book.php?book=3&chap=9&page=t3-9-infodetail03.html>

9. นกในประเทศไทย²⁹ เช่น

(ก) นกกระจอกบ้าน เป็นนกขนาดเล็ก อยู่รวมกันเป็นฝูง ไกลบริเวณที่คนอยู่ ทำรังตามใต้หลังคาบ้าน หรือตามหลืบตามซอก ขยายพันธุ์ได้ตลอดปี

(ข) นกกระจาบ เป็นนกขนาดเล็ก พบในไทย มี 3 ชนิด ดังนี้

1. นกกระจาบเรียบ ออกไม่มีลายพบทั่วทุกภาค และมีจำนวนมากกว่าชนิดอื่น
2. นกกระจาบอกลายอกมีลายจุดสีน้ำตาลพบในภาคกลางและภาคเหนือ
3. นกกระจาบทองในฤดูผสมพันธุ์ขนที่คอตัวผู้จะเป็นสีเหลืองสด พบเฉพาะ

ภาคกลาง

(ค) นกกระทา เป็นนกหากินตามพื้นดิน หาอาหารบนพื้นดินเช่นเดียวกับไก่ บินได้ในระยะใกล้ๆ มักจะวิ่งกว่าบิน ทำรังอยู่ตามพื้นดิน

(ง) นกกระสาขาว เป็นนกขนาดใหญ่ หากินเป็นฝูง การหาเหยื่อจะก้าวเดินไปแหล่งน้ำที่ไม่ลึก เคยพบที่นครปฐมปัจจุบันเข้าใจว่าใกล้จะสูญพันธุ์จากประเทศไทย

(จ) นกกาฮัง เป็นนกขนาดใหญ่ที่สุดในวงศ์นกเงือกของไทย พบทุกภาค ยกเว้นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

10. ปลาในประเทศไทย เช่น

(ก) ปลาเสือตอลายใหญ่ (Datnioides pulcher)³⁰

ปลาสวยงาม ที่มีมูลค่าสูงชนิดนี้ เป็น ปลาน้ำจืด ที่เป็นที่รู้จักของนักเลี้ยงปลาสวยงามเป็นอย่างดี โดยเฉพาะผู้ที่ชอบเลี้ยงปลาล้ำเหยื่อ เมื่อประมาณ 40-50 ปีก่อน ปลาเสือตอลายใหญ่ยังพบได้ในแม่น้ำเจ้าพระยาและบึงบอระเพ็ด แต่หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงมากมายจากมนุษย์ ทำให้ปัจจุบัน ปลาเสือตอลายใหญ่ ชนิดนี้หายไปจากแหล่งน้ำอย่างไร้ร่องรอย มีเพียงรายงานพบตัวอย่างไม่กี่ตัวเท่านั้นล่าสุด ยังไม่มี ปลาเสือตอลายใหญ่เข้ามาขายในตลาดปลาสวยงาม และถึงแม้จะเป็นปลาที่ผิดกฎหมาย แต่ประชากรในธรรมชาติไม่พบอีกแล้ว ประชากรที่เหลือส่วนใหญ่อยู่ในที่เลี้ยง คาดว่าหากไม่มีการเพาะพันธุ์หรือการจัดการที่ดี ในอีกไม่กี่ปี ปลาเสือตอลายใหญ่อาจสูญพันธุ์ได้ทั้งในแหล่งน้ำธรรมชาติและในที่เลี้ยง

²⁹ นกในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555, จาก <http://www.moohin.com/about-thailand/birds/>

³⁰ ปลาไทย|ปลาเสือตอลายใหญ่ (Datnioides pulcher). สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555, จาก <http://www.fishesfishing.com/%E0%B8%9B%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B9%80%E0%B8%AA%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%95%E0%B8%AD%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B9%83%E0%B8%AB%E0%B8%8D%E0%B9%88-datnioides-pulcher/>

(ข) ปลากะโห้ (Siamese giant carp, Giant barb)³¹

เป็นปลาน้ำจืดขนาดใหญ่ชนิดหนึ่ง จัดเป็นปลาในวงศ์ปลาตะเพียน เป็นปลาน้ำจืดที่มีขนาดเก๊ตที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก และเป็นปลาในวงศ์ปลาตะเพียนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดอีกด้วย ในอดีตเก๊ตปลากะโห้สามารถนำมาทอดรับประทานเป็นอาหาร พบเฉพาะในแม่น้ำสายใหญ่ตั้งแต่แม่น้ำแม่กลองถึงแม่น้ำโขง ปัจจุบันลดจำนวนลงไปมากเนื่องจากปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมและการถูกจับเป็นจำนวนมาก จัดอยู่ในสถานภาพเป็นปลาใกล้สูญพันธุ์ชนิดหนึ่ง ปัจจุบันปลาชนิดนี้สามารถเพาะพันธุ์ได้แล้วเป็นบางส่วนจากการผสมเทียม

(ค) ปลาตะเพียน (Java Barb, Silver Barb)³²

เป็นชื่อปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง อยู่ในวงศ์ปลาตะเพียน (Cyprinidae) มีรูปร่างเหมือนปลาในตระกูลปลาตะเพียนทั่วไป ปลาตะเพียนชนิดนี้นับเป็นปลาน้ำจืดที่คนไทยรู้จักดี และอยู่ในวิถีชีวิตความเป็นอยู่มาแต่โบราณ เช่น ปลาตะเพียนโบลาน มีการเลี้ยงปลาชนิดนี้ในประเทศมานานกว่า 30 ปี และถูกนำพันธุ์ไปเลี้ยงยังต่างประเทศ เช่น มาเลเซีย, บอร์เนียว, อินโดนีเซีย แม้ว่าในประเทศเหล่านี้จะมีปลาชนิดนี้อยู่ในธรรมชาติแล้วก็ตาม พบชุกชุมในทุกแหล่งน้ำทุกภาคของไทย ยกเว้นแม่น้ำสาละวิน นิยมใช้บริโภค นอกจากนี้ยังนิยมเลี้ยงเป็นปลาสวยงามอีกด้วย โดย

(ง) ปลาบึก (Mekong Giant Catfish)³³

เป็นปลาน้ำจืดขนาดใหญ่ชนิดหนึ่ง ไม่มีเก๊ต อาศัยอยู่ในแม่น้ำโขงบริเวณประเทศลาว เป็นปลาที่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์เนื่องจากการจับปลามากเกินไป คุณภาพน้ำที่แย่งจากการพัฒนาและการสร้างเขื่อนบริเวณต้นน้ำ ปัจจุบัน ปลาบึกเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์มาก

ปลาบึกถือเป็นอาหารที่ราคาสูงในประเทศลาว ในอดีตมีการประกอบพิธีกรรมร่วมกับการจับปลาชนิดนี้ ซึ่งมีการจับเพียงครั้งเดียวต่อปี และเนื้อปลาก็พบเห็นได้น้อยตามตลาด นอกจากนี้เนื้อแล้ว ตับและไข่ปลาหมักเป็นอาหารรสชาติดี และนิยมเลี้ยงเป็นปลาสวยงามด้วยปลาบึกมีอีกชื่อเรียกหนึ่งว่า “ไครราช”

³¹ วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ปลากะโห้. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555, จาก

<http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%9B%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%82%E0%B8%AB%E0%B9%89>

³² วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ปลาตะเพียน. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555, จาก

<http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%9B%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%95%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%9E%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%99>

³³ วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ปลาบึก. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555, จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/>

<http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%9B%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%9A%E0%B8%B6%E0%B8%81>

(จ) ปลาบ้า (Boeseman croaker)³⁴

ปลาบ้า (Boeseman croaker) ปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง ในวงศ์ปลาจวด (Sciaenidae) อาศัยอยู่ในแม่น้ำขนาดใหญ่ และพบในแหล่งน้ำนิ่งบ้าง บ่อปลา หรือบ่อกึ่งที่อยู่ใกล้ทะเล พบมากในแม่น้ำตอนล่าง แต่ก็พบในแหล่งน้ำที่ไกลจากปากแม่น้ำมากเช่นกัน พบในภาคกลางภาคเหนือ และในแม่น้ำโขงในภาคอีสาน โดยพบสูงสุดถึงที่จังหวัดเลย ซึ่งชื่อในภาษาอีสานเรียกว่า “ปลากวง” พฤติกรรมมักกบดานอยู่นิ่งใต้พื้นน้ำ เมื่อว่ายน้ำจะเชื่องช้า แต่จะรวดเร็วมากเวลาไล่จับเหยื่อ ในธรรมชาติชอบอาศัยในเขตน้ำลึก กินอาหารจำพวกสัตว์น้ำขนาดเล็กกว่าปลาบ้าเป็นปลาที่มีชื่อเสียงมากของจังหวัดสุพรรณบุรี จนถึงมีอำเภอชื่อ อำเภอบางปลาบ้า เพราะความที่ในอดีตเคยชุกชุม เนื่องจากเป็นปลาที่มีรสชาติอร่อย เป็นที่นิยมมาก มีราคาขายที่สูง และเคยพบมากในบึงบอระเพ็ด แต่สถานภาพในปัจจุบันลดลงมาก อันเนื่องจากสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนไป และการจับในปริมาณที่มาก

(ฉ) ปลาอีสก (Seven-striped barb, Jullien's golden carp)³⁵

อยู่ในวงศ์ปลาตะเพียน พบตามแหล่งน้ำใหญ่ของภาคกลาง ภาคเหนือ และอีสาน เช่น แม่น้ำโขง แม่น้ำน่าน แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำแม่กลอง นอกจากนี้แล้วยังพบได้ที่แม่น้ำปะหัง ในรัฐปะหัง ของมาเลเซียอีกด้วย

ปลาอีสกกลายเป็นปลาที่อยู่สถานะใกล้สูญพันธุ์ในธรรมชาติ แต่ปัจจุบัน กรมประมงสามารถเพาะพันธุ์ได้ด้วยการผสมเทียม สำเร็จขึ้นในปี พ.ศ. 2517 และสนับสนุนให้เลี้ยงเป็นปลาเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังเลี้ยงเป็นปลาสวยงามได้ด้วย

2.6 สัตว์พันธุ์ต่างถิ่น (Alien Animal Species)

ในปัจจุบันทั่วโลก ได้ให้ความสำคัญต่อการปกป้องคุ้มครองระบบนิเวศน์ และความหลากหลายทางชีวภาพ และเมื่อพิจารณาจากการศึกษาและวิจัยในระดับนานาชาติจะพบว่า ความเสียหายที่เกิดขึ้นกับระบบนิเวศน์ และความหลากหลายทางชีวภาพเกิดขึ้นจากการทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติเป็นลำดับแรก และการรุกรานของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นเป็นลำดับถัดมา ดังนั้น ในการแสวงหามาตรการที่เหมาะสมในการจัดการปัญหาชนิดพันธุ์ต่างถิ่น เพื่อไม่ให้เกิด

³⁴ วิกีพีเดีย สารานุกรมเสรี. ปลาบ้า. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555, จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%9B%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B9%89%E0%B8%B2>

³⁵ ชนินทร ศรีทองสุข. การเพาะเลี้ยงปลาอีสก. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555, จาก <http://www.plasuayngam.thmy.com/playisok.html>

ผลกระทบต่อชีวิต ทรัพย์สินของมนุษย์ รวมถึงสิ่งแวดล้อมนั้น จะต้องศึกษา และทำความเข้าใจถึงลักษณะเบื้องต้นของ “ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น” ว่าก่อให้เกิดประโยชน์ และก่อให้เกิดความเสียหายอย่างไร อันจะนำไปสู่แนวทางในการกำหนดมาตรการที่เหมาะสมสำหรับการจัดการชนิดต่างถิ่นต่อไป³⁶ อีกทั้งประเทศไทย ปัจจุบันไม่ได้มีการกำหนดนิยามความหมายของ สัตว์พันธุ์ต่างถิ่นเป็นการเฉพาะ ดังนั้นจึงควรที่จะศึกษาเรื่อง ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา สัตว์พันธุ์ต่างถิ่น

ตามอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ข้อ 8 (h) ได้เล็งเห็นว่า “ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น” หรือ “Alien Species” เป็นปัญหาที่สำคัญต่อสิ่งแวดล้อม จึงกำหนดให้ประเทศที่อยู่ภายใต้ อนุสัญญานี้ จะต้องดำเนินการเท่าที่จะกระทำได้ และเป็นไปในแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันการนำเข้า ควบคุม หรือขจัดชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศ ดินที่อยู่อาศัยและชนิดพันธุ์³⁷

แต่อย่างไรก็ดีอนุสัญญาดังกล่าวก็ยังมีได้ให้ความหมาย หรือคำจำกัดความของคำว่า ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น (Alien Species) ไว้แต่อย่างใด อีกทั้งยังไม่ได้กล่าวถึงลักษณะและผลกระทบที่อาจเกิดหรือเกิดขึ้นจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นไว้อย่างชัดเจนแต่อย่างใด ดังนี้ เพื่อที่จะเข้าใจถึงขอบเขตของ ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น จึงต้องทำความเข้าใจถึงความหมายที่แน่ชัดของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

2.6.1 ความหมายชนิดพันธุ์ต่างถิ่น

แม้ว่าอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพข้อ 8 (h) จะไม่ได้ให้ความหมายที่เกี่ยวข้องกับ “ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น” ไว้ก็ตามแต่ก็มีองค์กร หน่วยงาน ทั้งในระดับระหว่างประเทศ และระดับประเทศได้ให้คำจำกัดความของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นไว้ ดังนี้

ที่ประชุมสมัชชาภาคีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ได้ให้คำจำกัดความของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นไว้ในข้อมติที่ VI/23 ไว้ว่า “ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นคือ ชนิดพันธุ์ชนิดพันธุ์ย่อยหรือหน่วยของสิ่งมีชีวิตชั้นต่ำในอนุกรมวิธานซึ่งถูกนำเข้ามาจากนอกถิ่นซึ่งชนิดพันธุ์นั้นได้แพร่พันธุ์

³⁶ ดวงกมล ทวีสุวรรณ. (2552). มาตรการทางกฎหมายของประเทศในการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ตามอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ. หน้า 9.

³⁷ “8 Each Contracting Party shall, as far as possible and as appropriate: (h) Prevent the introduction of, control or eradicate those alien species which threaten ecosystems, habitats or species...”

อยู่ตามธรรมชาติไม่ว่าในอดีตหรือปัจจุบัน ทั้งนี้รวมถึงส่วนต่างๆ ไม่ว่าจะ เซลล์สืบพันธุ์ เมล็ด ไข่ หน่อพันธุ์ ซึ่งอาจอยู่รอดหรือขยายพันธุ์ได้ในภายหลัง³⁸

สหภาพสากลว่าด้วยอนุรักษ (The World Conservation Union-IUCN)³⁹ ได้ให้ความหมายของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นไว้ใน แนวทางปฏิบัติสำหรับการป้องกันของการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพที่เกิดจากการรุกรานของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น (Guidelines for the Prevention of Biodiversity Loss caused by Alien Invasive Species)⁴⁰ โดยให้หมายถึง “ชนิดพันธุ์ ชนิดพันธุ์ย่อย หรือสิ่งมีชีวิตชั้นต่ำ ที่เกิดนอกพื้นที่ตามธรรมชาติ (ไม่ว่าจะเป็นในอดีต หรือปัจจุบัน) ซึ่งชนิดพันธุ์นั้นมีความสามารถในการแพร่กระจายพันธุ์ (นั่นคือนอกพื้นที่ที่ชนิดพันธุ์นั้นยึดครองตามธรรมชาติ หรือไม่สามารถยึดครองได้หากปราศจากการนำพา หรือการดูแลของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม) และรวมถึงส่วนต่างๆ ไม่ว่าจะ เซลล์สืบพันธุ์ หรือหน่วยพันธุ์ ซึ่งอาจอยู่รอดหรือขยายพันธุ์ได้ในภายหลัง⁴¹

สำหรับประเทศไทยอาจารย์อุทิศ กุญอินทร์ อาจารย์ภาควิชาชีววิทยาป่าไม้ ให้ความหมายของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นว่าหมายถึง ชนิดพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตที่ไม่เคยปรากฏในถิ่นใดถิ่นหนึ่งมาก่อน และถูกนำมาหรือเดินทางเข้ามายึดครอง หรือดำรงชีพอยู่ในอีกถิ่นหนึ่ง อาจอยู่ได้อย่างดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของปัจจัยสิ่งแวดล้อมและการปรับตัวของชนิดพันธุ์นั้นๆ⁴²

³⁸ alien species' refers to a species, subspecies or lower taxon, introduced outside its natural past or present distribution; includes any part, gametes, seeds, eggs, or propagules of such species that might survive and subsequently reproduce.

³⁹ IUCN เป็นหนึ่งในองค์กร ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เก่าแก่ที่สุดในโลกจัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2491 ที่ฝรั่งเศส เดิมใช้ชื่อว่า “International Union for Conservation of Nature and Natural Resources” ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อองค์กรเป็น “The World Conservation Union” หรือองค์การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโลก แต่ยังคงเรียกชื่อย่อว่า IUCN.

⁴⁰ The World Conservation Union, Guidelines for the Prevention of Biodiversity Loss Caused by Alien Invasive Species.

⁴¹ Alien species (non-native, non-indigenous, foreign, exotic) means a species, subspecies, or lower taxon occurring outside of its natural range (past or present) and dispersal potential (i.e. outside the range it occupies naturally or could not occupy without direct or indirect introduction or care by humans) and includes any part, gametes or propagule of such species that might survive and subsequently reproduce. (IUCN. 2009).

⁴² อุทิศ กุญอินทร์. (2539). ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น (ในรายงานการประชุมวิชาการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นในประเทศไทย). หน้า 44.

กัญญา บุญญานวัตร นักวิทยาการสัตวบาลชำนาญพิเศษ หัวหน้ากลุ่มความหลากหลายทางชีวภาพ กรมปศุสัตว์ ให้ความหมายของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นว่าหมายถึง พันธุ์ที่ไม่มีแหล่งกำเนิดในประเทศไทย และได้มีการนำเข้ามาในราชอาณาจักรไทย⁴³

นอกจากที่กล่าวมายังมีผู้ให้ความหมายของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น⁴⁴ ไว้ว่า หมายถึงสิ่งมีชีวิตใดๆ ที่ไม่ใช่สิ่งมีชีวิตที่มีอยู่ดั้งเดิมในพื้นที่นั้นๆ หรือมีต้นกำเนิดอยู่ในสิ่งแวดล้อมนั้นๆ แต่เป็นชนิดพันธุ์หรือสิ่งมีชีวิตถูกนำเข้ามาหรือแพร่กระจายมาจากที่อื่น ชนิดพันธุ์ที่นำเข้านั้น อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศดั้งเดิมได้

จากความหมายของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น สามารถสรุปองค์ประกอบที่สำคัญที่นำมาปรับใช้กับสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นได้ ดังนี้

1) ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นมีความหมายรวมถึงชนิดพันธุ์ และสิ่งมีชีวิตชั้นต่ำในอนุกรมวิธาน ดังนั้นจึงไม่จำกัดอยู่เฉพาะพืช หรือสัตว์เท่านั้น แต่รวมถึงสิ่งมีชีวิตอื่นๆ เช่น สาหร่าย รา มอส เฟิร์น จุลินทรีย์ และเชื้อโรคด้วย

2) สัตว์พันธุ์ต่างถิ่นจะต้องมีการเดินทางเพื่อเข้าไปในพื้นที่ใหม่ ที่ไม่ใช่พื้นที่สิ่งมีชีวิตนั้นมีต้นกำเนิด หรือยึดครองอยู่ตามธรรมชาติ

3) สัตว์พันธุ์ต่างถิ่นจะต้องมีความสามารถในการแพร่กระจายพันธุ์ และอาจอยู่รอดขยายพันธุ์ หรือเข้ามายึดครองในพื้นที่ใหม่ก็ได้

4) การกำหนดเขตพื้นที่ในการแพร่กระจายของสัตว์พันธุ์ไม่จำกัดเฉพาะเขตแดนของประเทศ แต่อาศัยถิ่นที่อยู่ของชนิดพันธุ์นั้นๆ กับถิ่นที่อยู่ใหม่เป็นเกณฑ์ในการแบ่งเขตพื้นที่ ดังนั้น การข้ามถิ่นของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นอาจข้ามถิ่นภายในเขตแดนของประเทศหนึ่งๆ ก็ได้

5) สัตว์พันธุ์ต่างถิ่นอาจก่อให้เกิดประโยชน์ หรือผลเสียกับพื้นที่ใหม่ที่สัตว์พันธุ์ต่างถิ่นได้เข้าไปก็ได้

6) ความเป็นสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นนั้นไม่มีกำหนดเวลา ดังนั้นไม่ว่าจะเข้ามานานสักเพียงใด ก็ยังถือได้ว่าสัตว์พันธุ์นั้นเป็นสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น

⁴³ กัญญา บุญญานวัตร. นักวิทยาการสัตวบาล ชำนาญพิเศษ หัวหน้ากลุ่มความหลากหลายทางชีวภาพ กรมปศุสัตว์ สัมภาษณ์วันที่ 22 มีนาคม 2555 เวลา 9.30 น. สถานที่: สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์.

⁴⁴ วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น. สืบค้นเมื่อ 19 พฤษภาคม 2554, จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%8A%E0%B8%99%E0%B8%B4%E0%B8%94%E0%B8%9E%E0%B8%B1%E0%B8%99%E0%B8%98%E0%B8%B8%E0%B9%8C%E0%B8%95%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%96%E0%B8%B4%E0%B9%88%E0%B8%99>

2.6.2 การเข้ามาของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น

การพิจารณาการข้ามถิ่นของชนิดพันธุ์สามารถแบ่งแยกได้เป็น 2 ลักษณะดังนี้

1. การเข้ามาโดยมนุษย์

หากพิจารณาถึงสาเหตุของการข้ามถิ่นของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นจะพบว่า ต้นเหตุสำคัญของการเข้ามาของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น คือ การกระทำ หรือการนำเข้ามาของมนุษย์ ซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้ 2 ประการ⁴⁵

(1) การเข้ามาด้วยความตั้งใจ (Intentional Introduction) การที่มนุษย์นำชนิดพันธุ์ต่างถิ่น (ไม่ว่าจะเป็นชนิดพันธุ์พืช ชนิดพันธุ์สัตว์ หรือสิ่งมีชีวิตอื่นๆ) เข้ามาในอีกพื้นที่หนึ่งนั้นมีสาเหตุมาจากกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์เช่น การเกษตร การทำป่าไม้ เป็นสัตว์เลี้ยง ใช้เป็นไม้ประดับ การค้นคว้าวิจัยและปรับปรุงพันธุ์ การเก็บรวบรวมไว้ในสวนสัตว์และสวนพฤกษศาสตร์ เป็นต้น ทั้งนี้อาจแบ่งความตั้งใจ หรือเจตนาเข้ามาได้เป็น 2 ลักษณะ⁴⁶ คือ

1) ตั้งใจนำเข้ามาเพื่อให้สิ่งมีชีวิตต่างถิ่นตั้งถิ่นฐาน และขยายพันธุ์ในสภาพธรรมชาติในพื้นที่นั้นๆ⁴⁷ เช่น ในกรณีของการนำพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์จากต่างถิ่นเข้ามาเพาะ และขยายพันธุ์ในพื้นที่ใหม่เพื่อการค้า เช่น การที่หน่วยงานภาครัฐนำชนิดพันธุ์พืชหรือสัตว์ที่ปรับปรุงพันธุ์แล้วมาให้เกษตรกรเพาะเลี้ยง เป็นต้น⁴⁸

2) ตั้งใจนำเข้ามาโดยไม่ได้มีวัตถุประสงค์ให้สิ่งมีชีวิตตั้งถิ่นฐานในธรรมชาติ แต่ให้แพร่พันธุ์เฉพาะในเขตที่กักกันไว้ แต่ต่อมามีการตั้งถิ่นฐานขึ้นด้วยเหตุใดๆ ในกรณีนี้ผู้นำสิ่งมีชีวิตต่างถิ่นเข้ามาจะไม่มีวัตถุประสงค์เริ่มแรกเพื่อการแพร่พันธุ์ และตั้งถิ่นฐานของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น เช่น การนำเข้าสัตว์ เชื้อโรค เข้ามาเพื่อศึกษาค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ หรือการนำเข้าสัตว์ เช่น อีกัวน่า เต่าแก้วแดง มาเพื่อเลี้ยงเป็นสัตว์เลี้ยงสวยงาม แต่สัตว์ หรือเชื้อโรคต่างถิ่นเหล่านั้นกลับหลุดสู่สิ่งแวดล้อมโดยมนุษย์อาจประมาททำให้สิ่งมีชีวิตเหล่านั้นหลุดรอด หรือหลบหนีออกไป หรือด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ปล่อยสิ่งมีชีวิตเหล่านั้นสู่สิ่งแวดล้อม⁴⁹

⁴⁵ Clare Shine, Nattley Williams, and Lothar Gundling. (2000). A Guide to Designing Legal and Institutional Frameworks on Alien Invasive Species. pp. 4-8.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ อุทิศ กุญอินทร์. เล่มเดิม.

⁴⁹ Ibid.

(2) การเข้ามาด้วยความไม่ตั้งใจ (Unintentional Introduction) ในอดีตการเข้ามาของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นโดยมนุษย์ด้วยความไม่ตั้งใจ หรือโดยไม่ได้มีเจตนา นั้น ยังมีจำนวนหรือปริมาณไม่มาก เนื่องจากข้อจำกัดในด้านการคมนาคม แต่เมื่อมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมให้มีความสะดวก รวดเร็วในการเดินทางข้ามถิ่นฐาน หรือดินแดนของมนุษย์ ประกอบกับกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางเพื่อพัฒนาความรู้ทางการศึกษา การท่องเที่ยว หรือการค้าระหว่างประเทศ เป็นต้น เป็นการเพิ่มเส้นทางในการกระจายชนิดพันธุ์ โดยนำพาสิ่งมีชีวิตจากต่างถิ่นเข้าไปในประเทศของตนเอง หรือนำเอาสิ่งมีชีวิตภายในประเทศของตนเข้าไปในท้องถิ่นอื่น หรือประเทศอื่น โดยไม่รู้ตัว ไม่ว่าจะเป็น แมลงชนิดต่างๆ เมล็ดพันธุ์พืช เชื้อรา หรือเชื้อโรค เป็นต้น สิ่งมีชีวิตเหล่านี้อาจคิดไปในลักษณะของ “ผู้โดยสารที่ขอดิมาด้วย” (Hitchhikers) ไปกับตัวมนุษย์โดยตรง หรือติดมากับทรัพย์สิน สินค้า หีบห่อ ตู้คอนเทนเนอร์ หรือพาหนะก็ได้ เช่น หอยกะพงม้าลาย (Zebra Mussel) ที่มีพื้นที่อาศัยแถบทะเลแคสเปียน ด้านตะวันตกของประเทศรัสเซีย หอยชนิดนี้ได้เดินทางข้ามดินแดนโดยติดมากับเรือสินค้าที่ผ่านเข้าไปในเขตทะเลแคสเปียน และหอยดังกล่าวได้ระบาดทั่วทั้งประเทศอเมริกา และทวีปยุโรป⁵⁰

2. การเข้ามาโดยธรรมชาติที่มนุษย์ไม่ได้เกี่ยวข้องเกิดขึ้นได้หลายกรณี ทั้งการชักนำจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น เกิดพายุรุนแรงพัดพาแมลง นก เมล็ดพันธุ์ สปอร์ หรือเชื้อราบางชนิดล่องลอยไปตกในพื้นที่ใหม่ หรือ การที่น้ำหลากพัดพาเอาพืชและสัตว์จากแหล่งต้นน้ำไหลลงมาสู่ที่ต่ำ นอกจากนี้โดยลักษณะทางกายภาพทางธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตนั้นเองก็ยังสามารถเดินทางข้ามถิ่น เช่น การแพร่กระจายพันธุ์ของพืชที่มีการพัฒนารูปแบบขึ้นส่วนของเมล็ดให้สามารถเดินทางไปได้ และเจริญเติบโตในพื้นที่ต่างถิ่นไกลๆ ได้ หรือการดิ้นรนเพื่อจะมีชีวิตอยู่ของพืชและสัตว์ เช่น การข้ามถิ่นของสัตว์เพื่อหาอาหาร เมื่อถิ่นเดิมมีประชากรเพิ่มขึ้นจนเกินกว่าพื้นที่จะรองรับได้ ทำให้สัตว์ส่วนเกินต้องเดินทางไปเสาะหาแหล่งที่อยู่ใหม่ขยายแหล่งกระจายพันธุ์ต่อไป เป็นต้น⁵¹

จะเห็นได้ว่าสิ่งมีชีวิตโดยทั่วไปไม่ว่าจะชนิดใดก็ตาม มักจะไม่ย้ายถิ่นฐานออกจากสภาพแวดล้อมดั้งเดิมที่สิ่งมีชีวิตเหล่านั้นคุ้นเคย และปรับตัวได้แล้ว แต่อย่างไรก็ดี หากเป็นการแพร่กระจายตามกลไกธรรมชาติจะเกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยขบวนการทางธรรมชาติจะเป็นผู้คัดเลือกปรับปรุง โดยจะมีกลไกหลายประการที่ควบคุมการขยายแหล่งกระจายพันธุ์ของพืชและสัตว์ในทางนิเวศวิทยา เรียกว่า “สิ่งกีดกั้นการกระจาย” (Distribution Barrier) ซึ่งอาจจำแนกได้เป็น

⁵⁰ Ibid

⁵¹ อุทิศ กุญอินทร์. เล่มเดิม. หน้า 45.

สิ่งกีดกันทางกายภาพ เช่น มหาสมุทร ทะเล แม่น้ำ หรือสันเขาสูง เป็นต้น ส่วนอีกกลุ่มเรียกว่าสิ่งกีดกันทางนิเวศวิทยา เช่น สภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะกับการดำรงชีพ ขาดแคลนอาหาร ฤดูกาลไม่สัมพันธ์กับสภาพทางชีววิทยา⁵² ดังนั้นหากเกิดการเคลื่อนย้ายของชนิดพันธุ์โดยธรรมชาติก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ตามสัญชาตญาณและวิวัฒนาการของชนิดพันธุ์นั่นเอง แต่ในปัจจุบันการที่มนุษย์ทำลายระบบนิเวศและพื้นที่อยู่อาศัยของสัตว์ ทำให้สิ่งมีชีวิตไม่ว่าจะเป็นพืชหรือสัตว์ถูกกระตุ้นให้มีการข้ามถิ่น ประกอบกับการพัฒนาการด้านการคมนาคม จึงทำให้เกิดการเข้ามาของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นในระบบนิเวศใหม่ได้อย่างง่ายดาย และรวดเร็วขึ้น

2.6.3 ประโยชน์ของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นสามารถเข้ามาได้โดยวิธีต่างๆ ทั้งที่มีมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้อง และที่ไม่มีมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่สาเหตุที่มีการนำเข้าสู่สิ่งมีชีวิตต่างถิ่นเขาไปในพื้นที่ต่างๆ ที่ไม่ใช่ถิ่นดั้งเดิมโดยมนุษย์นั้น จะประกอบด้วยเหตุผลที่สำคัญๆ ดังที่กล่าวต่อไปนี้

(1) ด้านเศรษฐกิจ ในด้านเศรษฐกิจพบว่า สิ่งมีชีวิตไม่ว่าจะเป็นพืช หรือสัตว์ได้ถูกนำเข้ามาเพาะพันธุ์ภายในประเทศเพื่อการค้า ทั้งที่ขายในประเทศและส่งออกไปยังต่างประเทศ ซึ่งทำให้เกิดรายได้แก่ผู้ประกอบการและเกษตรกรเป็นจำนวนมาก เช่น ประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจาก ยางพารา ยูคาลิปตัส ปลาคุกริชเซีย ที่มีขนาดใหญ่ เนื้อเยื่อ ปลานิล เลี้ยงง่าย โตเร็ว เนื้ออร่อย เป็นต้น

(2) ด้านความหลากหลายทางชีวภาพ⁵³ นอกจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นจะมีประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจแล้ว ยังมีประโยชน์ต่อความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น การเก็บรวบรวมพันธุ์พืชและสัตว์ไว้ในต่างประเทศ โดยเฉพาะในสวนสัตว์ และสวนพฤกษศาสตร์ เพราะเมื่อแหล่งดั้งเดิมของชนิดพันธุ์เหล่านั้นสูญหายหรือมีปัญหาเกิดขึ้น ก็จะนำชนิดพันธุ์ที่เก็บรักษาไว้ปล่อยคืนสู่ถิ่นเดิม ดังเช่นประเทศไทยได้รับเปิดท่า และนกกระเรียนมาจากต่างประเทศ เพื่อฟื้นฟูสภาพประชากรใหม่ หรือกรณีการควบคุมโดยชีววิธี(Biological Control) คือ การควบคุมศัตรูพืชไม่ว่าจะเป็นแมลงศัตรูพืช วัชพืช โรคพืช หรือสัตว์ศัตรูพืช โดยการใส่ตัวห้ำ (Predators) ตัวเบียน (Parasites) หรือเชื้อโรค (Pathogens) โดยการเลียนแบบธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับสมมูลทางธรรมชาติ

⁵² แหล่งเดิม. หน้า 44.

⁵³ แหล่งเดิม. หน้า 44-45.

(Natural Equilibrium) และสาธารณสุขเช่น การนำคิ้ววงวงผักตบชวาจากประเทศสหรัฐอเมริกา และออสเตรเลียมาใช้ในการควบคุมผักตบชวาในประเทศไทย⁵⁴

นอกจากนี้ในกรณีที่สิ่งมีชีวิตต่างถิ่นไม่ว่าจะเป็นพืชหรือสัตว์นั้น เป็นชนิดพันธุ์ที่มีได้ ก่อให้เกิดการสูญหาย หรือลดความสมบูรณ์ของสิ่งมีชีวิตที่เป็นชนิดพันธุ์ในท้องถิ่น และหากเป็น ฐานระดับการเสฟ (Trophic Level) ของระบบนิเวศนั้น ก็จะถือว่าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นนั้นมีผล ในทางบวกต่อระบบนิเวศ เพราะมีส่วนช่วยระบบนิเวศนั้นมีความมั่นคงและยั่งยืนขึ้น ทั้งยังเป็นการ เพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพให้แก่ระบบนิเวศนั้นๆ⁵⁵

(3) ด้านการผลิต พัฒนา และอนุรักษ์ทรัพยากรอาหารของโลก จะเห็นได้ว่า ชนิดพันธุ์ และพันธุกรรมต่างถิ่นถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการผลิต และการพัฒนาทรัพยากรอาหารให้กับ ประชากรบนโลกโดยส่วนรวม ดังนั้น จึงมีการนำชนิดพันธุ์ต่างถิ่นจากที่ต่างๆ มาวิจัยเพื่อปรับปรุง พันธุ์ให้ดียิ่งขึ้น เพื่อเพิ่มผลผลิตและศักยภาพของชนิดพันธุ์นั้นๆ และจากการศึกษา ปรับปรุง และ พัฒนาพันธุ์ดังกล่าว ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ในทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ในด้านชีวภาพควบคู่ไปอีกทางหนึ่งด้วย โดยในหลายกรณี “ชนิดพันธุ์” ถือเป็นสิ่งที่นานาประเทศ สามารถนำไปใช้ และพัฒนาได้อย่างเสรี มีพันธุ์ข้าวป่าของประเทศไทยกว่า 20 สายพันธุ์ได้ถูก นำไปเก็บไว้ที่สถาบันวิจัยข้าวนานาชาติ (IRR) ซึ่งประเทศต่างๆ สามารถขอพันธุ์ข้าวไปปรับปรุง ในประเทศของตนเองได้ หรือในกรณีการพันธุ์กล้วยไม้ป่าในประเทศไทยได้มีการพัฒนาและผลิต เพื่อการค้า และการอนุรักษ์ควบคู่กันไป⁵⁶

(4) ด้านการแพทย์ ในหลายประเทศมีการนำพืชสมุนไพรจากต่างถิ่นจำนวนมากเข้ามา ภายในประเทศของตน ในบางชนิดได้แพร่พันธุ์กระจายเป็น ไม้ต่างถิ่นที่ผสมกับไม้พื้นเมืองจนยาก ที่จะแยกประเภทของชนิดพันธุ์ได้ เพราะสมุนไพรบางชนิดได้นำเข้ามาโดยแพทย์ตั้งแต่ในสมัย โบราณ แพทย์จะเดินทางไปค้นหาพืชสมุนไพรจากต่างถิ่นและนำมาปลูกเพื่อเป็นตัวยารักษาคน เจ็บป่วย ในประเทศไทยเองก็มีการนำพืชสมุนไพรจากต่างถิ่นมาปลูกในประเทศ⁵⁷

(5) ด้านอื่นๆ หากพิจารณาไก่ฟ้า (Ringneck Pheasant) จะพบว่าเป็นตัวอย่างที่ดีที่จะ ชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ในด้านอื่นๆ ของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นนอกจากที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น

⁵⁴ แหล่งเดิม. หน้า 46. และบรรพต ฒ ป้อมเพชร. (2539). ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น การควบคุมโดยชีววิธี (รายงานการประชุมเรื่องชนิดพันธุ์ต่างถิ่นในประเทศไทย). หน้า 85

⁵⁵ อุทิศ ภูอินทร์. เล่มเดิม. หน้า 47.

⁵⁶ แหล่งเดิม. หน้า 46.

⁵⁷ แหล่งเดิม.

ไก่อ้ว เป็นสัตว์ต่างถิ่นที่มีถิ่นที่อยู่ในทวีปเอเชีย แต่ได้ถูกนำไปปล่อยในประเทศสหรัฐอเมริกา และมีการขยายพันธุ์กระจายครอบคลุมไปในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งจากจำนวนปริมาณประชากรของไก่อ้วที่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ทำให้ประเทศสหรัฐอเมริกาได้อนุญาตให้นักล่าสัตว์สามารถล่าไก่อ้ว เป็นกีฬาล่าสัตว์ป่าได้ ส่งผลให้เกิดรายได้เข้ารัฐเป็นจำนวนมากจากการขายใบอนุญาตล่าสัตว์ และก่อให้เกิดธุรกิจต่อเนื่องจากกีฬาล่าไก่อ้ว มากมาย เช่น ธุรกิจการผลิตปืน ธุรกิจอุปกรณ์เครื่องเดินป่า ธุรกิจที่พัก และธุรกิจขายและฝึกสุนัขสำหรับการล่าไก่อ้วชนิดนี้ เป็นต้น⁵⁸ หรือกรณีของประเทศไทยที่มีความเชื่อเกี่ยวกับการปล่อยสัตว์เพื่อการทำบุญ มีการนำสัตว์ต่างถิ่น เช่น เต่าแก้วแดง และนกกระจะอก ที่ถูกเลี้ยงเพื่อปล่อยทำบุญโดยเฉพาะ

2.6.4 ความสามารถในการตั้งตัวของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น

หากพิจารณาถึงลักษณะการตั้งตัวของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นในเชิงนิเวศวิทยา ย่อมเป็นเรื่องปรกติที่ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นจะต้องปรับตัว และต่อสู้กับสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ ทั้งสภาพภูมิประเทศ ดิน น้ำ ลม สภาพภูมิอากาศ อุณหภูมิ ฤดูกาล ความชื้น ความกดดันของบรรยากาศ อาหาร หรือสภาพสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ที่แวดล้อม เป็น ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ไม่สามารถทนทานได้ก็ย่อมตายไป แต่ถ้าปรับตัวได้ดีก็คงทนอยู่ต่อไป ดังนั้นจึงมีการจัดแบ่งประเภทชนิดพันธุ์ต่างถิ่นตามความสามารถในการปรับตัวของสิ่งมีชีวิตต่างถิ่นได้ ดังนี้⁵⁹

1) ชนิดพันธุ์ที่พัฒนาได้สมบูรณ์ สามารถมีขบวนการทางชีววิทยาอย่างครบถ้วน ยึดครองพื้นที่และแข่งขันได้ดี อาจอยู่เหนือชนิดพันธุ์อื่นๆ ในสังคมดั้งเดิม เช่น หญ้าจอร์จที่เข้าบุกรุกในพื้นที่การเกษตรแทนหญ้าดั้งเดิมของเมืองไทย และสามารถแพร่กระจายต่อเนื่องกันไปโดยไม่หมดสิ้น หรือหอยเชอร์รี่ที่เข้าทดแทนหอยโข่งในแหล่งน้ำต่างๆ ภายในประเทศไทย⁶⁰

2) ชนิดพันธุ์ที่มีความแข็งแรง แต่มักไม่สามารถสร้างความสมบูรณ์ในวงจรชีวิตได้ หรือกระทำไต่ยาก กล่าวคือ ไม่สามารถสืบพันธุ์ หรือขยายพันธุ์ออกไปได้อย่างกว้างขวาง เช่น ต้นยูคาลิปตัส ที่มีการออกเมล็ดได้ และเจริญเติบโตได้ดี แต่ในการแพร่พันธุ์ในธรรมชาติเป็นไปได้ยาก แต่มนุษย์สามารถทำการเพาะเลี้ยงเพื่อช่วยขยายพันธุ์ได้⁶¹

⁵⁸ แหล่งเดิม.

⁵⁹ แหล่งเดิม. หน้า 45.

⁶⁰ แหล่งเดิม.

⁶¹ แหล่งเดิม.

3) ชนิดพันธุ์ที่ไร้สมรรถภาพ เป็นชนิดพันธุ์สิ่งมีชีวิตที่ไม่สามารถพัฒนาได้ครบวงจรชีวิต เช่น ไม่สามารถออกดอกมีเมล็ด หรือเมล็ดไม่สมบูรณ์ เป็นต้น แต่อาจสืบพันธุ์ด้วยการแตกหน่อ เช่น สนปฏิพันธ์ ที่ไม่สามารถออกดอกและมีเมล็ดได้ในเมืองไทย แต่มีการสืบพันธุ์ได้โดยการแตกหน่อ และปักชำ เป็นต้น⁶²

4) ชนิดพันธุ์ที่อ่อนแอ คือ ชนิดพันธุ์ที่ข้ามถิ่นมาได้แต่ไม่สามารถดำรงชีวิตได้ และไม่สามารถแพร่กระจายพันธุ์ได้ ซึ่งอาจตายในที่สุด แต่อย่างไรก็ตามมนุษย์อาจมีการปรับปรุงพันธุ์กรรมใหม่ให้มีความสามารถสูงขึ้น และแพร่กระจายพันธุ์ได้ ซึ่งในการปรับปรุงพันธุ์อาจเป็นการผสมพันธุ์กันระหว่างชนิดพันธุ์แท้ดั้งเดิม กับชนิดพันธุ์ต่างถิ่น⁶³

2.6.5 ขั้นตอนการปรับตัวของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น

สำหรับขั้นตอนการปรับตัวของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ในพื้นที่ใหม่ๆ นั้นอาจแบ่งได้เป็น 3 ระยะดังนี้⁶⁴

1) ช่วงระยะเวลาปรับตัว (Adaptation Phase or Acclimatization Phase) เมื่อชนิดพันธุ์ต่างถิ่นไม่ว่าจะเป็นพืชหรือสัตว์ได้นำเข้ามาสู่ท้องถิ่นใหม่ ซึ่งไม่ใช่แหล่งดั้งเดิมแล้ว ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นนั้นๆ จะต้องผ่านกระบวนการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของสภาพในนิเวศวิทยาของท้องถิ่นนั้น ซึ่งอาจจะเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมกับการอยู่รอด และการขยายพันธุ์ก็ได้ ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นบางชนิดอาจจะอ่อนแอ ไม่สามารถแข่งขันกับชนิดพันธุ์ท้องถิ่นต้องสูญพันธุ์ไปในที่สุด แต่ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นบางชนิดอาจมีความสามารถในการแข่งขันกับชนิดพันธุ์ท้องถิ่นสูง สามารถอยู่รอดและขยายพันธุ์เพิ่มเติมได้⁶⁵

2) ช่วงระยะเวลาสถาปนาตัวเอง (Establishment Phase) ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่สามารถปรับตัวเองในท้องถิ่นใหม่ได้ อาจสถาปนาตัวเองด้วยการอยู่ร่วมกับชนิดพันธุ์ต่างถิ่นควบคู่กันไป หรืออาจมีความก้าวร้าว (Aggressiveness) แย่งชิงปัจจัยทางนิเวศวิทยาต่างๆ ของชนิดพันธุ์พื้นเมือง จนกลายเป็นชนิดพันธุ์ที่อันตรายในช่วงเวลาต่อมาได้ สำหรับชนิดพันธุ์ที่มีคุณลักษณะดังกล่าวจะพบในชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่หลังจากการนำเข้ามาแล้วมีการปรับตัวแล้ว มีการแพร่กระจายอย่างรวดเร็วสำหรับพืชก็จะกลายเป็นวัชพืชรุนแรง หรือสำหรับสัตว์ เช่น แมลงก็จะกลายเป็นวัชแมลง (Insect Pests) ที่ทำลายและทำความเสียหายให้แก่พืชในท้องถิ่นใหม่ เพราะชนิดพันธุ์ต่างถิ่น

⁶² แหล่งเดิม.

⁶³ แหล่งเดิม.

⁶⁴ สักดิ์สิทธิ์ ตรีเดช. (2539). ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นในประเทศไทยและในมุมมองของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (ในรายงานการประชุมวิชาการ เรื่อง ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นในประเทศไทย). หน้า 12.

⁶⁵ อุทิศ กุญอินทร์. เล่มเดิม. หน้า 45.

เหล่านั้นได้เข้าถึงท้องถิ่นใหม่โดยไม่มีศัตรูธรรมชาติของมันในท้องถิ่น หรือแหล่งกำเนิดดั้งเดิม คอยควบคุมการเพิ่มความหนาแน่นของประชากร และรักษาระดับประชากรให้อยู่ในระดับความสมดุลตามธรรมชาติ⁶⁶

3) ช่วงระยะเวลาการเป็นชนิดพันธุ์พื้นเมือง (Naturalization Phase) พืชที่เป็นชนิดพันธุ์ต่างถิ่นหลายชนิด เมื่อได้เข้าไปในพื้นที่ใหม่ ผ่านช่วงระยะเวลาปรับตัวและการสถาปนาตนเอง อาจแพร่กระจายปะปนกับชนิดพันธุ์พื้นเมืองกลมกลืนไปราวกับว่าเป็นชนิดพันธุ์พื้นเมือง พืชสำคัญทางเศรษฐกิจของประเทศไทยหลายชนิดต่างมีกำเนิดเป็นพืชชนิดพันธุ์ต่างถิ่น แต่ได้มีการนำเข้ามาปรับปรุงขยายพันธุ์ ทำการเพาะปลูกจนกลายเป็นพืชเศรษฐกิจของประเทศในขณะนี้ ในขณะเดียวกันพืชชนิดพันธุ์ต่างถิ่นหลายชนิดก็ได้กลายมาเป็นพืชพันธุ์พื้นเมืองที่เป็นทั้งวัชพืช หรือพืชสมุนไพร ที่กลมกลืนไปกับธรรมชาติจนแทบจะแยกไม่ออกว่าเป็นชนิดพันธุ์พื้นเมือง หรือเป็นชนิดพันธุ์ต่างถิ่นมาก่อน⁶⁷

2.6.6 ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน (Invasive Alien Species)

2.6.6.1 ความหมายของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน

ในการประชุมสมัชชาภาคีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ครั้งที่ 6 ได้อ้างถึงชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน (Invasive Alien Species) ไว้ในข้อมติที่ VI/23 โดยปรากฏเป็นคำนิยามในเชิงอรรถ ดังนี้ “ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน หมายถึง ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่เมื่อเข้ามาหรือมีการแพร่กระจายของชนิดพันธุ์แล้วจะคุกคามต่อความหลากหลายทางชีวภาพ”⁶⁸

สหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (The World Conservation Union – IUCN) ได้ให้ความหมายของสิ่งมีชีวิตต่างถิ่นรุกรานไว้ว่า “ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน หมายถึง ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่สถาปนาตัวเองจนเหมาะสมกับระบบนิเวศหรือถิ่นที่อยู่อาศัยที่เป็นธรรมชาติหรือกึ่งธรรมชาติของท้องถิ่นใดในฐานะของสิ่งซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และคุกคามความหลากหลายทางชีวภาพของท้องถิ่นนั้น”⁶⁹

แผนระดับประเทศในการจัดการชนิดพันธุ์ที่รุกราน สหรัฐอเมริกา (United States National Invasive Species Council Management Plan) ได้ให้ความหมายของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานว่า⁷⁰ “ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานหมายถึงชนิดพันธุ์ต่างถิ่นอันตรายที่เข้ามาหรือมีการแพร่กระจายของชนิดพันธุ์โดยคุกคามต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ หรือสังคม รวมถึงสุขภาพของมนุษย์ ทั้งไม่ว่าจะเป็นชนิดพันธุ์ต่างถิ่นประเภทใด ไม่ว่าแบคทีเรีย ไวรัส รา พืชน้ำ พืชบก สัตว์เลี้ยง

⁶⁶ แหล่งเดิม.

⁶⁷ แหล่งเดิม.

ลูกค้ายวม นก สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ ปลา สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง (ครอบคลุมถึงแมลง สัตว์จำพวกหอยและปลาหมึก) สามารถกลายเป็นชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกรานได้ทั้งสิ้น⁷¹

Executive Order 13112⁷² ให้ความหมายว่า ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่เข้ามาโดยทำให้ หรืออาจทำให้เกิดอันตรายต่อเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม หรือสุขภาพของมนุษย์⁷³

ในบทสรุปของผู้บริหารของแผนระดับประเทศในการจัดการชนิดพันธุ์ที่รุกราน (The National Invasive Species Management Plan (NISMP) ได้ให้ความหมายชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกรานว่าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานหมายถึงชนิดพันธุ์ที่ไม่ใช่ชนิดพันธุ์ดั้งเดิมในระบบนิเวศซึ่งก่อให้เกิด หรืออาจก่อให้เกิดอันตรายต่อเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม หรือสุขภาพของมนุษย์⁷⁴

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ให้ความหมายของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานว่า⁷⁵ เป็นชนิดพันธุ์ที่คุกคามระบบนิเวศ แหล่งที่อยู่อาศัย หรือชนิดพันธุ์อื่นๆ โดยมีหลายปัจจัยที่มีผลเกี่ยวพันให้ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นตั้งรกราก และรุกรานในที่สุด เป็นที่

⁶⁸ “An invasive alien species is an alien species whose introduction and/or spread threaten biological diversity (For the purposes of the present guiding principles, the term “invasive alien species” shall be deemed the same as “alien invasive species” in decision V/8 of the conference of the Parties to the convention on Biological Diversity).”

⁶⁹ “Alien invasive species” means an alien species which becomes established in natural or semi-natural ecosystems or habitat, is an agent of change, and threatens native biological diversity

⁷⁰ Environment Canada. (2004). An invasive aline species strategy for Canada. Retrieved May 11, 2011, from <http://www.ec.gc.ca/eee-ias/>

⁷¹ Invasive alien species are those harmful alien species whose introduction or spread threatens the environment, the economy, or society, including human health. Alien bacteria, viruses, and fungi, and aquatic and terrestrial plants, mammals, bird, reptiles, amphibians, fish, and invertebrates (including insects and mollusks) can all become invaders.

⁷² University of Nebraska – Lincoln. Invasive Species Definition Clarification and Guidance White Paper. Retrieved June 14, 2011, from <http://www.invasivespeciesinfo.gov/docs/council/isacdef.pdf>

⁷³ An alien species whose introduction does or is likely to cause economic or environmental harm or harm to human health.

⁷⁴ A species that is non-native to the ecosystem under consideration and whose introduction causes or is likely to cause economic harm, environmental harm, or harm to human health.

⁷⁵ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ความหมายของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน. สืบค้นเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2554, จาก <http://chm-thai.onep.go.th/webalien/mean.html>

ทราบกันว่าอิทธิพลทางกายภาพ และทางเคมีที่มีมนุษย์มีต่อระบบนิเวศได้เพิ่ม โอกาสให้ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นกลายเป็นชนิดพันธุ์ที่แพร่ระบาดและรุกราน

2.6.6.2 องค์ประกอบของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน

ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน มีองค์ประกอบของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นดังนี้

- 1) เป็นชนิดพันธุ์จากต่างถิ่นที่เข้าไปในพื้นที่ที่ไม่ใช่ถิ่นดั้งเดิม
- 2) ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นนั้นจะต้องสถาปนาตัวเองจนเหมาะสมกับระบบนิเวศ หรือถิ่นที่อยู่อาศัยที่เป็นธรรมชาติหรือกึ่งธรรมชาติ
- 3) การสถาปนาตนเองของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นนั้น อาจก่อให้เกิดผลคุกคามต่อระบบนิเวศน์แหล่งที่อยู่อาศัยแลชนิดพันธุ์อื่นที่อยู่ดั้งเดิม รวมทั้งอาจเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพของมนุษย์ นั้นหมายความว่า ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกรานจะให้ความสำคัญต่อ ผลที่อาจจะเกิดขึ้น แต่ไม่ต้องการผล

2.6.6.3 สาเหตุของการรุกรานโดยชนิดพันธุ์ต่างถิ่น

เมื่อชนิดพันธุ์ต่างถิ่นใดไม่ว่าจะเป็นพืชหรือสัตว์ที่ได้เข้ามาสู่ท้องถิ่นใหม่ ซึ่งไม่ใช่แหล่งดั้งเดิมแล้ว สามารถผ่านกระบวนการปรับตัวเพื่ออยู่รอดในระบบนิเวศของท้องถิ่นใดได้แล้ว อาจเปลี่ยนสภาพจากชนิดพันธุ์ปกติที่ไม่มีพฤติกรรมคุกคามชนิดพันธุ์ในแหล่งดั้งเดิมกลายเป็นชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่คุกคามในระบบนิเวศใหม่ได้ โดยมีสาเหตุสำคัญ 2 ประการคือ⁷⁶

- 1) การไม่มีศัตรูหรือผู้ล่าตามธรรมชาติ และโรคระบาด/โรคติดต่อซึ่งเคยมีในถิ่นอาศัยเดิม ทำให้จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจนคุกคามต่อระบบนิเวศและชนิดพันธุ์ในท้องถิ่นใหม่⁷⁷
- 2) ชนิดพันธุ์พื้นเมืองไม่สามารถปรับตัวหรือทนทานต่อลักษณะทางกายภาพ, เคมีหรือชีวภาพ รวมทั้งพฤติกรรมหรือรูปแบบการดำรงชีวิต (Tactics) ของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่เข้ามาใหม่ได้ จึงอยู่ในสถานะที่ถูกคุกคาม และจำนวนประชากรลดลง ตัวอย่างเช่น กรณีของวัชพืช (Centaureadiffusa) ซึ่งรุกรานในอเมริกาเหนือ จากการศึกษาพบว่าหญ้าที่อยู่ในถิ่นดั้งเดิมของ วัชพืชชนิดนี้ สามารถปรับตัวให้เข้ากับกระบวนการทางเคมี (Chemical Allelopathy) ได้ จึงอยู่ร่วมกันได้ ไม่เกิดการคุกคาม แต่เมื่อ วัชพืชนี้แพร่เข้าไปในแหล่งที่อยู่ใหม่ ปรากฏว่าหญ้าในบริเวณนั้นไม่สามารถปรับตัวหรือทนทานต่อกระบวนการทางเคมีดังกล่าวจึงเกิดสถานะถูกคุกคามขึ้น⁷⁸

⁷⁶ สวัสดิ์ ธรรมบุตร. (2545). การจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน: กรณีศึกษาจากทั่วโลก. รายงานการประชุมวันสากลแห่งความหลากหลายทางชีวภาพ เรื่อง ความหลากหลายทางชีวภาพและการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกราน. หน้า158

⁷⁷ แหล่งเดิม.

⁷⁸ แหล่งเดิม.

2.6.6.4 ผลกระทบจากการรุกรานของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น

จากองค์ประกอบของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกราน เมื่อสถาปนาตัวเองจนเหมาะสมกับระบบนิเวศหรือถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติหรือกึ่งธรรมชาติแล้ว อาจก่อให้เกิดการคุกคามต่อระบบนิเวศ แหล่งที่อยู่อาศัย และชนิดพันธุ์อื่นในถิ่นที่อยู่ดั้งเดิม รวมทั้งอาจเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมในลักษณะต่างๆ ได้ ซึ่งผลของการคุกคามจะเป็นอย่างไรนั้น จะต้องศึกษาและทำความเข้าใจจากข้อเท็จจริงความเสียหายที่เกิดขึ้นจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ศึกษาตระหนักถึงผลร้ายที่อาจเกิดขึ้น และหามาตรการที่เหมาะสมในการป้องกันและแก้ไขต่อไป

สำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการคุกคามของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นจะเป็นอย่างไรนั้นสามารถสรุปได้ดังนี้

(1) ความเสียหายต่อระบบนิเวศ ในทางทฤษฎีชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานจะมีความสามารถในการเปลี่ยนระดับหรือปริมาณของแสง ลดปริมาณของออกซิเจนที่ละลายในน้ำ เปลี่ยนโครงสร้างและองค์ประกอบทางเคมีของดิน เพิ่มปริมาณน้ำไหลบนพื้นผิว และการกัดเซาะหน้าดิน ที่สำคัญที่สุดคือ ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นสามารถส่งผลกระทบต่อกระบวนการในระบบนิเวศ เช่น วัฏจักรของสารอาหาร การถ่ายละอองเกสร การทับถมหรือเกิดขึ้นดินขึ้นมาใหม่ และการถ่ายเทพลังงาน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังอาจมีลักษณะหรือพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงภัยธรรมชาติ หรือสถานะที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ เช่น ความถี่ การแพร่กระจายและความรุนแรงของไฟป่า หรือขีดขวางกระแสน้ำ เป็นต้น⁷⁹

(2) ความเสียหายต่อชนิดพันธุ์ในท้องถิ่น⁸⁰ ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีลักษณะเป็นผู้รุกรานจะดำรงชีวิตแบบแก่งแย่ง แทนที่ หรือบริโภคลำไส้มีชีวิตในท้องถิ่น หรืออาจเป็นปรสิต หรือพาหะนำโรคลดอัตราการเจริญเติบโตและการอยู่รอดของชนิดพันธุ์ท้องถิ่น หรืออาจทำให้จำนวนประชากรลดลงจนถึงขั้นสูญพันธุ์ และอาจถอนรากถอนโคน หรือทำความเสียหายแก่พันธุ์ในท้องถิ่นด้วย โดยอาจสรุปได้ดังนี้

⁷⁹ สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ผลกระทบของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกราน. สืบค้นเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2554, จาก <http://chm-thai.onep.go.th/webalien/effect.html>

⁸⁰ สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ผลกระทบของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกราน. สืบค้นเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2554, จาก <http://chm-thai.onep.go.th/webalien/effect.html>

1) เป็นตัวทำ (Predation)⁸¹

พันธุ์พื้นเมือง มีความคุ้นเคยต่อพื้นที่ที่มันอาศัยอยู่จึงทำให้มันไม่มีการระวังภัยจากตัวทำหรือนักล่าใหม่ที่ถูกนำมาในพื้นที่ หรือ เมื่อมีเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นประกอบกับอัตราการเกิดต่ำ ทำให้พันธุ์พื้นเมืองที่มีลักษณะนี้ ย่อมไม่อาจอยู่อาศัยร่วมกับพันธุ์ต่างถิ่นที่เป็นตัวทำให้ เช่น นกแก้วคาคาโป (Kakapo) ซึ่งเป็นนกที่บินไม่ได้ และหากินในเวลากลางคืนในประเทศนิวซีแลนด์ ถูกคุกคามจากมนุษย์ หนู แมว สุนัข และอีเห็น (Weasel) จนกระทั่งเหลือเพียง 40 ตัวในเกาะสตีวาร์ด (Steward)⁸²

2) แข่งแย่งอาหาร (Food Competition)⁸³

ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีอัตราการกินสูง หรือกินอาหารชนิดเดียวกับพันธุ์พื้นเมือง เมื่อปริมาณอาหารมีจำกัดย่อมมีผลทำให้พันธุ์พื้นเมืองอาหารยากขึ้น หรือมีอาหารไม่เพียงพอ ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างกรณีปลาซัคเกอร์ (Sucker Catfish, Hypotomusplecostomus) หรือมีชื่อเรียกอื่นๆ ว่าปลาตกกระาะ หรือปลาเทศบาล

ปลาซัคเกอร์เป็นปลาน้ำจืดที่มีถิ่นกำเนิดในทวีปอเมริกาใต้ ที่ถูกนำเข้ามาเพาะเลี้ยงเพื่อประโยชน์ในธุรกิจปลาสวยงาม เพราะปลาชนิดดังกล่าวจะทำหน้าที่ดูดของเสีย ทำความสะอาดตู้ปลา สำหรับลักษณะของปลาซัคเกอร์นั้น เป็นปลาที่มีความอดทนสูง สามารถอาศัยในแหล่งน้ำได้ทุกรูปแบบรวมถึงแหล่งน้ำเสีย มีอุปนิสัยในการกินอาหาร ได้เกือบทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นพืช สาหร่าย ขยะเศษอาหาร ไข่ปลา และรวมไปจนถึงปลาชนิดอื่นๆ สำหรับการสืบและแพร่พันธุ์ปลาชนิดนี้สามารถวางไข่สืบพันธุ์ได้มากถึง 500-600 ฟอง ด้วยลักษณะดังกล่าวของปลาชนิดนี้จึงทำให้มีการขยายพันธุ์ตามธรรมชาติเป็นจำนวนมาก เมื่อมีการปล่อยหลุดลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติทำปลาชนิดนี้จะแย่งอาหารตามธรรมชาติของปลาพื้นเมือง และที่สำคัญยังทำลายการขยายพันธุ์ปลาพื้นเมืองโดยการกินและไข่ของปลาเหล่านั้น จากลักษณะที่เกิดขึ้นทำให้ปลาพื้นเมือง เช่น ปลานิลปลากระดี่ ปลาหมอ ที่อยู่ในแหล่งน้ำที่มีปลาซัคเกอร์อยู่จะลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว และเมื่อเดือนมีนาคม 2551 เกิดปรากฏการณ์การแพร่ขยายพันธุ์อย่างรวดเร็วของปลาชนิดดังกล่าว ทำให้มีปลาซัคเกอร์จำนวนนับหมื่นตัวเต็มลำคลองเป็นระยะทาง 1 กิโลเมตร ในช่วงบริเวณบ่อบำบัดน้ำเสียเมืองพัทยา

⁸¹ ฉวีวรรณ หุตะเจริญ. (2539). ผลกระทบจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นต่อความหลากหลายทางชีวภาพด้านป่าไม้ (รายงานการประชุมวิชาการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นในประเทศไทย). หน้า 73-75.

⁸² Fairfax Media New Zealand's magazines. (2008). Kakapo in successful return journey. Retrieved May 20, 2012, from [http://www.stuff.co.nz/environment/524534Kakapo in successful return journey](http://www.stuff.co.nz/environment/524534Kakapo%20in%20successful%20return%20journey)

⁸³ แหล่งเดิม.

อ.บางละมุง จ.ชลบุรี และยังพบอีกว่าบริเวณดังกล่าวไม่ปรากฏปลาดั้งเดิมตามธรรมชาติหลงเหลืออยู่เลย⁸⁴

3) แก่งแย่งพื้นที่และแหล่งหากิน (Competitive Replacement)⁸⁵

ในกรณีที่พันธุ์พื้นเมืองมีลักษณะทางนิเวศวิทยาใกล้เคียงกัน หากพันธุ์พื้นเมืองนั้นมีความดีกว่าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นอาจทำให้ชนิดพันธุ์พื้นเมืองลดจำนวนประชากรลง หรืออาจรุนแรงถึงขั้นหมดไป ตัวอย่างเช่น

การนำผึ้งโพรง (Apis mellifera) ซึ่งเป็นผึ้งพื้นเมืองของยุโรปและแอฟริกา มี Colony ใหญ่กว่าผึ้งพื้นเมืองซึ่งมีกลุ่มเล็กกว่า และบินได้ระยะไกลกว่า เมื่อนำผึ้งชนิดพันธุ์ดังกล่าวไปเลี้ยงในประเทศเฟรนช์ อิกานา (French Guiana) เพื่อประโยชน์ในการผลิตน้ำผึ้ง ผึ้งชนิดดังกล่าวก็อาศัยลักษณะเด่นแก่งแย่งที่อยู่อาศัย และแหล่งอาหารของผึ้งพื้นเมือง ทำให้ผึ้งพื้นเมืองมีจำนวนลดลงอย่างรวดเร็ว และผลของการที่จำนวนผึ้งพื้นเมืองลดลงยังทำให้ต้นไมยราพ (Mimosa pudica) ซึ่งเป็นต้นที่ต้องพึ่งอาศัยผึ้งพื้นเมืองในการผสมพันธุ์ ไม่สามารถผสมพันธุ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ ต้นไมยราพมีการติดเมล็ดลดลงมากกว่าร้อยละ 26 ภายหลังจากบริเวณนั้นถูกยึดโดยผึ้งดังกล่าว

4) ทำลายระบบดินที่อยู่อาศัย (Habitat Loss)⁸⁶

ในกรณีแย่งและทำลายดินที่อยู่อาศัย นอกจากตัวอย่าง ต้นยูคาลิปตัส หรือผึ้งโพรง (Apis mellifera) ที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังมีตัวอย่างการทำลายที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติของหอยทาก Powelliphantasp ซึ่งเป็นหอยทากพื้นเมืองของประเทศนิวซีแลนด์เกิดขึ้นด้วยสาเหตุจากสัตว์เลี้ยงนำเข้าจากต่างถิ่น เช่น แพะ แกะ วัว ควายและม้า ได้แทะเล็มพืชในป่าจนทำให้ป่าที่กลายเป็นป่าโปร่ง ไม่เหมาะแก่การเป็นที่อยู่อาศัยของหอยทากชนิดนี้ที่ต้องการความชื้นสูง และลักษณะของป่าโปร่งยังทำให้หอยทากกลายดังกล่าวถูกนก และสัตว์อื่นล่าเป็นอาหารอย่างรวดเร็วจนเป็นเหตุให้หอยทากดังกล่าวสูญพันธุ์

⁸⁴ ไชยรัตน์ สัมคุณ. ชักเกอร์...ตัวอันตราย รุกทำลายสัตว์น้ำไทย. (2551, 16 กันยายน). ไทยรัฐ. สืบค้นเมื่อ 17 พฤษภาคม 2554, จาก <http://www.thairath.co.th/news.p... e&content=68810> และ สุมาตกร ภูถาวร. ประมงห้ามเลี้ยงปลา "ชักเกอร์" แฉสุดอันตราย!. (2550, พฤศจิกายน). ข่าวสด. สืบค้นเมื่อ 17 พฤษภาคม 2554, จาก http://www.maticchon.co.th/khaosod/view_news.php?newsid=TUROd01ERXdOak1TVRFMU1BPT0=§ionid=TURNd01RPT0=&day=TWpBd055MHhNUzB5T1E9PQ==

⁸⁵ ฉวีวรรณ หุตะเจริญ. เล่มเดิม.

⁸⁶ แหล่งเดิม.

ในประเทศไทยไมยราพยักษ์เป็นตัวอย่างที่ดีประการหนึ่ง กล่าวคือ มีไมยราพยักษ์ขึ้นทั้งในเขตใกล้อุทยานแห่งชาติ เขตป่าสงวนแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่มีแหล่งน้ำ และพื้นที่ชื้นแฉะ เมื่อไมยราพยักษ์ขึ้นในพื้นที่ดังกล่าว ไมยราพยักษ์ก็จะแย่งและเอาชนะพืชท้องถิ่น ทำให้องค์ประกอบของพรรณไม้ในพื้นที่ป่าผิดไปจากเดิม และส่งผลกระทบต่อสัตว์ที่อยู่อาศัยในที่ต้องย้ายที่อยู่ เพราะถิ่นที่อยู่อาศัยได้ถูกเปลี่ยนไป ตัวอย่างนี้ทำให้เห็นถึงผลกระทบด้านความหลากหลายทางชีวภาพอย่างชัดเจน และปัญหานี้ยังเกิดขึ้นในอุทยานกาการู (Kakadu National Park) ซึ่งถือเป็นมรดกโลก (World Heritage Park) ของประเทศออสเตรเลียด้วยเช่นกัน จนทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงเช่นเดียวกับประเทศไทย ทำให้ต้องมีการรณรงค์กำจัดไมยราพยักษ์ออกจากพื้นที่ของอุทยาน และบริเวณใกล้เคียง⁸⁷

5) นำหรือแพร่กระจายศัตรูและโรค (Introduction and /or Dissemination of Pest and Disease)⁸⁸

ในกรณีนี้จะส่งผลทำให้พันธุ์พื้นเมืองที่มีภูมิต้านทานน้อยสูญหายล้มตายไป หรือมีปัญหาต่อการลดจำนวนประชากรชนิดพันธุ์พื้นเมือง ในหัวข้อนี้จะยกตัวอย่างของกรณีเพาและไข่หัวคนก

(3) ความเสียหายต่อความหลากหลายทางพันธุกรรม⁸⁹ เนื่องจากทุกชนิดพันธุ์มิได้มีลักษณะเหมือนกันทุกประการ ในประชากรของชนิดพันธุ์ใดๆ ไม่ว่าพืช สัตว์ หรือจุลินทรีย์จะมีพันธุกรรมที่แตกต่างหลากหลาย ซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการวิวัฒนาการ การเข้ามาของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานสามารถลดความหลากหลายทางพันธุกรรมลงได้ จากการทำให้สูญเสียจำนวนประชากรที่มีลักษณะเด่นทางพันธุกรรม สูญเสียยีน และความซับซ้อนของยีน (Gene Complex) โดยการผสมข้ามชนิดพันธุ์หรือสายพันธุ์ระหว่างชนิดพันธุ์ต่างถิ่นกับชนิดพันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิม ซึ่งในบางกรณี ผลกระทบที่เกิดขึ้นจะรุนแรงถึงขั้นทำให้ชนิดพันธุ์พื้นเมืองสูญพันธุ์และบางกรณีทำให้เห็นว่า แม้ในพื้นที่ซึ่งได้รับผลกระทบจากการคุกคามไม่รุนแรง ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานก็อาจทำให้บางชนิดพันธุ์ในพื้นที่นั้นๆ สูญเสียสมรรถภาพทางกายภาพหรือส่งผลกระทบต่อความสามารถในการดำเนินการฟื้นฟูสภาพชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคาม เช่น

⁸⁷ แหล่งเดิม.

⁸⁸ แหล่งเดิม.

⁸⁹ สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ผลกระทบของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกราน. สืบค้นเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2554, จาก <http://chm-thai.onep.go.th/webalien/effect.html>

วัวแดงสายพันธุ์อินโดนีเซียที่นำเข้ามาเลี้ยงประเทศไทย หากหลุดเข้าป่าก็อาจผสมกับวัวแดงสายพันธุ์ไทยจนในที่สุดอาจจำแนกสายพันธุ์ไม่ได้

ปลาเทราท์วัว (Bull Trout-Salvelinusconfluentus) ที่มีอยู่ทางภาคตะวันตกของสหรัฐอเมริกา ผสมข้ามพันธุ์กับปลาเทราท์ลำธาร (Brook Trout – S. Fontinalis) ซึ่งเป็นชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่นำเข้ามา ทำให้ลูกผสมที่ได้เป็นหมัน ทำให้อัตราการเกิดและจำนวนประชากรของปลาเทราท์วัวพันธุ์พื้นเมือง ลดลงอย่างรวดเร็วจนปัจจุบันปลาเทราท์วัวกลายเป็นชนิดพันธุ์ที่หายากและมีอยู่น้อยมาก

(4) ความเสียหายทางเศรษฐกิจ: ความเสียหายทางเศรษฐกิจที่เกิดจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานได้สร้างความเสียหายต่อทรัพย์สิน และเงินตราต่อประเทศต่างๆ ทั่วโลก หากคำนวณแล้วมีมูลค่าความเสียหายเป็นจำนวนมหาศาล ดังจะเห็นได้จากความเสียหายที่เกิดขึ้นในประเทศต่างๆ ดังนี้

ในประเทศสหรัฐอเมริกา สัตว์พันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานก่อให้เกิดความเสียหายถึงประมาณปีละ 123 พันล้านเหรียญสหรัฐ โดยหนึ่งในชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ก่อให้เกิดผลเสียหายได้แก่หอยกะพงม้าลาย (Zebra Mussel) ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาทั้งความหลากหลายทางชีวภาพ ธุรกิจการประมง และที่สำคัญยังกระทบต่อการผลิตอุตสาหกรรมเพราะหอยชนิดนี้ทำให้ท่อระบายน้ำร้อนในโรงงานอุตสาหกรรม และ โรงงานผลิตไฟฟ้าอุดตัน หากคิดเฉพาะค่าเสียหายทางอุตสาหกรรมมูลค่ารวมตั้งแต่ปี ค.ศ. 1988-2000 คิดเป็นเงินกว่า 750-1000 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ

ในประเทศแอฟริกาใต้ ชนิดพันธุ์ต้นไม้ที่รุกรานส่งผลกระทบต่อให้เกิดการสูญเสียน้ำ ซึ่งใช้ในการเกษตร อุตสาหกรรม และในครัวเรือน ไปประมาณร้อยละ 9 ของปริมาณน้ำภายในประเทศ⁹⁰

ในเกาะกวมงูต้นไม้สีน้ำตาลซึ่งเป็นสัตว์ต่างถิ่นที่ติดไปกับการขนส่งทางทหารเป็นสาเหตุหนึ่งของการขัดข้องของการส่งกระแสไฟฟ้าในเกาะ ซึ่งทำให้สูญเสียมูลค่าใช้จ่ายประมาณ 1 ล้านเหรียญสหรัฐ และงูชนิดนี้ยังสร้างปัญหาจากจำนวนประชากรที่มีมากด้วย

ประเทศแอฟริกาใต้ ปัญหาฝักคอบชวาสามารถก่อปัญหาลดปริมาณความจุของอ่างเก็บน้ำได้ประมาณ 400 ลูกบาศก์เมตรต่อเฮกแตร์ และยังกีดขวางการเดินทางเรือ และการใช้ตาข่ายจับปลาจนทำให้ในบางบริเวณที่มีฝักคอบชวาขึ้นอย่างหนาแน่น ไม่สามารถทำการประมงได้

ประเทศนิวซีแลนด์ ต้องใช้งบประมาณเป็นเงินจำนวนสูงถึง 10 ล้านเหรียญ ในการกำจัดผีเสื้อกลางคืนเพียงชนิดพันธุ์เดียวที่บุกรุกเข้ามาในประเทศ

⁹⁰ สวัสดิ์ ธรรมบุตร. เล่มเดิม. หน้า 57-70.

ในบางส่วนของประเทศจีน แมลง (Lyriomyzasativae) กำลังทำลายพืชผลทางการเกษตรไปประมาณร้อยละ 30-10 ของพื้นที่รวมในแต่ละพื้นที่ และยังคงส่งผลกระทบต่อพืชผักกว่า 40 ชนิด

ประเทศเยอรมันต้องใช้งบประมาณประจำปีในการจัดทำมาตรการควบคุมหนูชะมด (Muskrat-Ondatra zibethicus) เป็นเงิน 900,000 ดอยช์มาร์ค และใช้งบประมาณในการดำเนินการอีก 1 ล้านดอยช์มาร์ค

2.6.6.5 การคุกคามของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น

ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานเป็นหนึ่งในประเด็นปัญหาการคุกคามต่อความหลากหลายทางชีวภาพที่จัดว่ามีความสำคัญเป็นอันดับแรกๆ ของโลกการนำเข้าและการแพร่ระบาดของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานได้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศต่างๆ ของประเทศ ได้แก่ ระบบนิเวศป่าไม้ ระบบนิเวศแหล่งน้ำจืด ทะเลและชายฝั่งรวมทั้งระบบนิเวศเกษตร ซึ่งล้วนเป็นทรัพยากรพื้นฐานในการดำรงชีวิตและได้ส่งผลกระทบต่อเนื่องทั้งทางเศรษฐกิจและสุขอนามัยของมนุษย์สาเหตุที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดการนำเข้าและแพร่ระบาดของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นได้แก่ การค้าระหว่างประเทศ โดยมีมูลค่าการค้าชนิดพันธุ์ต่างๆ ทั่วโลกสูงถึงประมาณ 5 แสนล้านเหรียญสหรัฐ

ปัจจุบันประเทศไทยมีชนิดพันธุ์ต่างถิ่นอยู่มากกว่า 3,500 ชนิด⁹¹ ส่วนใหญ่ถูกนำเข้ามาเพื่อใช้ในการเกษตร การเพาะเลี้ยงเป็นสัตว์เลี้ยงการเก็บรวบรวมไว้ในสวนสัตว์ บางชนิดมีการแพร่ระบาดข้ามพรมแดนผ่านทางประเทศเพื่อนบ้าน และติดมากับยานพาหนะการเดินทาง การขนส่งสินค้า และการท่องเที่ยว รวมทั้งการเข้ามาทางน้ำอับเฉาของเรือซึ่งชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่เข้ามาบางชนิดสามารถดำรงชีวิตได้ดีในสภาพธรรมชาติ และเป็นพืชและสัตว์ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ อาทิ ปลาช่อน ปลาดุก ปลานิล เป็ดเทศ เป็นต้น

ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่เข้ามาแล้วสามารถตั้งถิ่นฐานและมีการแพร่กระจายได้ดีในธรรมชาติจนกลายเป็นชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานจะส่งผลคุกคามต่อความหลากหลายทางชีวภาพและก่อให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจอย่างมากหากไม่มีการจัดการป้องกันและควบคุมอย่างทันทั่วทั้งซึ่งที่ผ่านมาประเทศไทยประสบปัญหาในการแก้ไขการแพร่ระบาดของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานอยู่บ่อยครั้ง อาทิ นากหญ้า ปลาดุกรัสเซีย ปลาซีกเกอร์และการแพร่ระบาดของหอยเชอรี่ ในนาข้าวที่มีการประเมินความเสียหายทางเศรษฐกิจไว้กว่า 1 พันล้านบาทต่อปี ซึ่งการดำเนินการแก้ไขเมื่อพบว่ามี การแพร่ระบาดแล้วนั้นมีความใช้จ่ายสูงและยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ใน

⁹¹ ทิมวาไรตี้. (2553, 3 พฤศจิกายน). คนไทยนิยม “สัตว์ป่า” เดือนผลร้ายอาจถึงตาย!, *เดลินิวส์*. หน้า 4.

ระยะเวลาอันสั้นรวมทั้งไม่สามารถแก้ไขความเสียหายบางประการ เช่นการสูญพันธุ์ของชนิดพันธุ์พื้นเมืองและโครงสร้างของระบบนิเวศที่เปลี่ยนแปลงไปได้

ในอดีตที่ผ่านมาได้มีการชักนำชนิดพันธุ์ต่างถิ่นเข้ามาในประเทศเข้ามามากมายหลายชนิดเป็นสัตว์สำคัญทางเศรษฐกิจของประเทศไทยแต่ก็มีหลายชนิดที่กลายเป็นสัตว์ต่างถิ่นก่อให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจที่ประเมินค่ามิได้

2.6.6.6 ชนิดพันธุ์สัตว์ต่างถิ่นที่รุกราน⁹²

ชนิดพันธุ์เหล่านี้ได้รุกรานทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตทั้งหมดในท้องถิ่นเกือบจะในทุกรูปแบบของระบบนิเวศบนโลก และในหลายกรณีการรุกรานทางชีวภาพเหล่านี้ไม่สามารถที่จะกลับคืนมาได้อีกเมื่อเกิดขึ้นมาแล้วมีการนำสัตว์ต่างถิ่นหลายชนิดเข้ามาในประเทศไทยด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันออกไปสัตว์ต่างถิ่นที่กลายเป็น สัตว์เศรษฐกิจของประเทศแต่สัตว์ต่างถิ่นอีกหลายชนิดที่เข้ามาแล้วกลายเป็นชนิดพันธุ์รุกรานก็มีมากชนิดเช่นกันอีกทั้งสัตว์ต่างถิ่นหลายชนิดที่ก่อให้เกิดปัญหา และเป็นที่ยอมรับอยู่ทั่วไปตัวอย่างดังนี้

1. หอยเชอรี่ (Pomaceacanaliculata Lamarck)⁹³

การระบาดของหอยเชอรี่ ซึ่งถูกจัดว่าเป็นชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานในประเทศไทยหอยดังกล่าวสร้างความเสียหายในพื้นที่นาข้าวของประเทศไทยไม่น้อยกว่า 1 พันล้านบาทต่อปี และยังส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทยโดยหอยเชอรี่มีความสัมพันธ์แบบแก่งแย่งอาหารและที่อยู่อาศัยกับหอยโข่งพันธุ์พื้นเมืองทำให้ปริมาณของหอยโข่งพันธุ์พื้นเมืองลดลง และมีรายงานว่าหอยเชอรี่สามารถผสมพันธุ์กับหอยโข่งพันธุ์พื้นเมืองทำให้เกิดการปนเปื้อนทางพันธุกรรมระหว่างหอยทั้งสองชนิดอีกทั้งลูกผสมที่เกิดขึ้นมาอาจจะเป็นชนิดพันธุ์รุกรานการกำจัดหอยเชอรี่ในนาข้าวโดยใช้สารเคมีอาจทำในสัตว์น้ำชนิดอื่นๆ ที่อยู่ในแหล่งน้ำรอบพื้นที่ที่การนอกจากนี้การเพิ่มจำนวนของหอยเชอรี่อย่างรวดเร็วยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงปริมาณชนิดพันธุ์ในระบบนิเวศโดยทำให้นกปากห่างที่อพยพมาจากบังคลาเทศไม่อพยพกลับประเทศตามฤดูกาลเพราะประเทศไทยมีหอยเชอรี่ ซึ่งเป็นอาหารของนกปากห่างอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ นกปากห่างเหล่านี้จะแย่งพื้นที่ทำรังของนกน้ำเฉพาะถิ่นขนาดใหญ่อื่นๆ ในประเทศไทย

⁹² สารคดี. (2554). 10 ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นอันตรายของโลก. สืบค้นเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2555, จาก <http://www2.sarakadee.com/web/modules.php?name=Sections&op=viewarticle&artid=1071>

⁹³ ชวลิต วิทยานนท์. (2549). ชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่รุกรานที่สุดในประเทศไทย (รายงานการประชุมวิชาการเรื่องชนิดพันธุ์ต่างถิ่น) สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 31 สิงหาคม พ.ศ. 2549 โรงแรมมารวยการ์เด็น กรุงเทพฯ. หน้า 67-74.

2. งูหลามพม่า (Burmese Python)⁹⁴

สัตว์ประจำถิ่นเอเชีย นำเข้าสหรัฐอเมริกาเพื่อเป็นสัตว์เลี้ยงราว ค.ศ. 1990 เมื่อโตจนมีขนาด 6 เมตร ผู้เลี้ยงส่วนใหญ่เลี้ยงต่อไม่ได้จึงปล่อยสู่ธรรมชาติสร้างปัญหาการจับสัตว์พื้นถิ่นกินเป็นอาหารและมีรายงานทำร้ายคน

เป็นที่นิยมเลี้ยงเป็นสัตว์เลี้ยงของผู้ที่นิยมเลี้ยงสัตว์เลี้ยงเลื่อยคลาน ซึ่งสวนสัตว์นครราชสีมา นับเป็นสถานที่แห่งแรกของโลก ที่สามารถเพาะพันธุ์งูหลามเผือกได้สำเร็จ เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2553 พบกระจายพันธุ์ในอนุทวีปอินเดียจนถึงตอนเหนือของพม่า สำหรับในประเทศไทยพบได้ทุกภาคของประเทศ ยกเว้น ภาคใต้

3. ปลาช่อนพันธุ์เหนือ (Northern Snakehead)

สัตว์ประจำถิ่นเอเชียซึ่งคนเอเชียนิยมกินเป็นอาหาร มีข่าวการถูกพบปลาช่อนนี้ในบึงธรรมชาติของสหรัฐอเมริกาเมื่อปี 2002 หลังจากนั้นก็แพร่กระจายไปทั่ว เป็นสัตว์กินเนื้อนิสัยดุร้าย ทำลายสัตว์พื้นเมืองอื่น ๆ ในแหล่งน้ำที่แน่นิ่งและเคลื่อนที่บนบกได้

4. ผึ้งเพชรฆาต (Killer Bees)

ค.ศ. 1957 เกษตรกรชาวบราซิลนำผึ้งพันธุ์แทนซาเนียมาเลี้ยงแล้วหลุดไปผสมพันธุ์กับพันธุ์ยุโรปเกิดเป็นผึ้งเพชรฆาตที่มีนิสัยปกป้องรังก้าวร้าวมาก พิษของมันไม่ได้รุนแรงกว่าผึ้งพันธุ์ยุโรปแต่ร้ายกาจที่การรุมต่อยศัตรูนับพันครั้งแพร่กระจายสู่ทวีปอเมริกาเหนือแย่งชิงรังและอาหารของผึ้งพันธุ์เดิม รวมทั้งทำร้ายคนจนเสียชีวิตไปหลายราย

5. กระจอกเทา (Gray Squirrel)

มีถิ่นกำเนิดในสหรัฐอเมริกาและแคนาดา นำเข้ามาในหลายประเทศ เช่นอังกฤษ อิตาลี ออสเตรเลียหาอาหารและสะสมอาหารเก่งกว่ากระจอกพันธุ์พื้นเมืองเป็นพาหะของโรค Squirrel pox จนทำให้กระจอกพันธุ์พื้นเมืองลดจำนวนอย่างรวดเร็ว

6. กระต่ายพันธุ์ยุโรป (European Rabbit)

สัตว์ประจำถิ่นทางตะวันตกเฉียงใต้ของยุโรปหลายประเทศนำเข้าเป็นสัตว์เลี้ยงที่ออสเตรเลียนำเข้าครั้งแรก 24 ตัวในปี 1859 ปัจจุบันมีจำนวนถึงกว่า 600 ล้านตัว เพราะเป็นสัตว์เลี้ยงง่าย โตไว ขยายพันธุ์เร็วกินอาหารได้หลากหลาย สร้างปัญหาให้สัตว์พื้นถิ่นจนลดจำนวนลง

⁹⁴ งูหลาม. สืบค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2555, จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%87%E0%B8%B9%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%A1>

7. ปลาไน (Asian Carp)

ค.ศ. 1970 ฟาร์มเลี้ยงปลาในสหรัฐอเมริกา นำปลาไนจากเอเชียมาช่วยกำจัดสาหร่าย ต่อมาเกิดน้ำท่วมฟาร์มจนปลาไนหลุดออกสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ ชาวอเมริกันไม่นิยมกินเนื้อปลา ไนจึงแพร่กระจายพันธุ์ไปอย่างรวดเร็วแย่งที่อยู่อาศัยและอาหารของสัตว์น้ำประจำถิ่น รวมทั้งมีนิสัยชอบกระโดดขึ้นเหนือน้ำเป็นอุปสรรคในการเดินเรือ

ปัจจุบันประเทศไทยได้จัดทำ ร่างมาตรการป้องกัน ควบคุม และกำจัดชนิดพันธุ์ต่างถิ่น เพื่อช่วยให้การป้อง ควบคุมและกำจัดชนิดพันธุ์ต่างถิ่นมีความสมบูรณ์ และรัดกุมมากยิ่งขึ้น โดยร่าง มาตรการดังกล่าวจะจัดแบ่งชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ควรป้องกัน ควบคุมและกำจัดของประเทศไทย ออกเป็น 4 กลุ่ม และได้จัดทำมาตรการที่เหมาะสมสำหรับรองรับชนิดพันธุ์ทั้ง 4 กลุ่มนั้น อย่างไรก็ตาม มาตรการดังกล่าวไม่ใช่แนวทางที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการบริหารจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ รุกรานแต่ความเข้าใจ ความตระหนัก และการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและ ประชาชน จะนำไปสู่ความสำเร็จในการป้องกัน ควบคุมการแพร่ระบาดของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ รุกราน⁹⁵

ข้อมูลชนิดและจำนวนสัตว์ต่างถิ่น 4 กลุ่ม คือ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม (Mammals) นก (Birds) สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก (Amphibians) และ สัตว์เลื้อยคลาน (Reptiles) ตั้งแต่ปี 2545 ถึง 2547 ที่มีการนำเข้าและส่งออกในประเทศไทยและจัดอยู่ในอนุสัญญาไซเตส (CITES) พบว่า ประเทศไทยมีการนำเข้าสัตว์ต่างถิ่นทั้งหมด 258 ชนิด 25,004 ตัว และมีการส่งออกสัตว์ต่างถิ่น (โดยรวมทั้งชนิดสัตว์ที่มีประเทศไทยเป็นถิ่นกำเนิดและประเทศไทยเป็นประเทศทางผ่านของสัตว์ ต่างถิ่น) ทั้งหมด 108 ชนิด 64,848 ตัว เมื่อนำสัตว์ต่างถิ่นที่มีการส่งออกหักออกจากจำนวนสัตว์ต่าง ถิ่นที่มีการนำเข้าในประเทศไทยพบว่า มีจำนวนสัตว์ต่างถิ่นคงเหลือในประเทศเป็นจำนวนมากส่งผลให้ สัตว์ต่างถิ่นมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากการขยายพันธุ์และมีแนวโน้มการนำเข้าในประเทศมากขึ้นเพื่อ ตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อหรือผู้ที่ต้องการนำไปเลี้ยงที่มีเพิ่มจำนวนมากขึ้น

ข้อมูลชนิดของแมลงต่างถิ่น และแมลงต่างถิ่นรุกราน ที่พบในประเทศไทยพบแมลง ต่างถิ่นจำนวนทั้งสิ้น 66 ชนิด ใน 7 อันดับ (อันดับ Coleoptera, Diptera, Hemiptera, Homoptera, Hymenoptera, Lepidoptera และ Thysanoptera) และจัดเป็นแมลงต่างถิ่นรุกราน จำนวน 29 ชนิด ในทั้ง 7 อันดับ

⁹⁵ สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2554). การคุกคามของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น. สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2554, จาก http://chm-thai.onep.go.th/chm/alien/invas_weed.html

แมลงต่างถิ่นที่ได้มีการนำเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ปี 2547 ถึง 2549 มีแนวโน้มของจำนวนตัวและจำนวนชนิดค่อนข้างมากโดยพบว่าแมลงที่นำเข้ามาส่วนใหญ่เป็นพวกกลุ่มผีเสื้อ (Butterflies) และกลุ่มด้วง (Beetles) พบทั้งหมด 47 ชนิด 5,790 ตัว

สัตว์น้ำต่างถิ่นในประเทศไทยได้มีการนำเข้ามาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา คือ ปลาเงินปลาทอง (Carassius auratus) เพื่อใช้เพาะเลี้ยงเป็นอาหารและสัตว์น้ำสวยงามปัจจุบันพบว่าสัตว์น้ำต่างถิ่นในประเทศไทยมากกว่า 1,100 ชนิด จากประเทศต่างๆ เช่น ปลา ประมาณ 1,000 ชนิด สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก ประมาณ 50 ชนิด สัตว์เลื้อยคลานประมาณ 50 ชนิด หอย 3 ชนิด กุ้ง 8 ชนิด⁹⁶

2.7 แนวคิดการป้องกันและอนุรักษ์สัตว์พันธุ์พื้นเมือง

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพันธุ์สัตว์พื้นเมือง รัฐจำเป็นต้องส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์เหล่านี้ให้ดำรงไว้ซึ่งมรดกของชาติสืบไป ดังนั้น เพื่อเป็นการคุ้มครองพันธุ์สัตว์พื้นเมืองและป้องกันมิให้ผู้ใดนำสัตว์พื้นเมืองของไทย ออกนอกราชอาณาจักร หรือนำไปแสวงหาประโยชน์ทางการค้า โดยมีได้รับอนุญาต รวมทั้ง ป้องกันมิให้พันธุ์สัตว์ต่างถิ่นบางชนิดเข้ามาปะปนกับพันธุ์สัตว์พื้นเมืองของไทย อันอาจก่อให้เกิดผลกระทบ ซึ่งเป็นอันตรายต่อการสูญหายของพันธุ์สัตว์พื้นเมือง ตลอดจนสุขภาพและสวัสดิภาพของประชาชนได้ และเพื่อเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมืองของไทย ประกอบด้วยร่างพระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการที่สอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดให้รัฐดำเนินการตรากฎหมายและกำหนดนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งรัฐต้องดำเนินการตามนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยจัดให้มีแผนการบริหารจัดการน้ำและทรัพยากรธรรมชาติอย่างอื่นอย่างเป็นระบบ และเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล และกำหนดให้รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านวิทยาศาสตร์ ทรัพยากรทางปัญญา และพลังงาน โดยส่งเสริมการประดิษฐ์ หรือการคิดค้นเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ รักษาและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย รวมทั้งให้ความคุ้มครองทรัพย์สิน ทางปัญญา⁹⁷

⁹⁶ อุทยานการศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. ชนิดพันธุ์สัตว์ที่รุกราน. สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2554, จาก http://eic.wu.ac.th/Biodiversity/Invasive_animals.html

⁹⁷ หลักการและเหตุผลของร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง พ.ศ.

บทที่ 3

มาตรการทางกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองดูแลสัตว์พันธุ์พื้นเมืองของประเทศไทย เปรียบเทียบกับ อนุสัญญา พิธีสาร และกฎหมายต่างประเทศ

ประเทศไทยถือได้ว่าเป็นประเทศที่มีทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพสูง อีกทั้งได้เข้าร่วมเป็นภาคีระหว่างประเทศต่างๆ เช่น อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าประเทศไทยให้ความสำคัญเกี่ยวกับการคุ้มครองและป้องกัน ความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “สัตว์” ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญ มาแต่ช้านาน ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีกฎหมาย และมาตรการต่างๆ ในการคุ้มครอง และป้องกัน ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายหรือมาตรการของนานาชาติ หรือแม้กระทั่งกฎหมายที่มีอยู่

3.1 กฎหมาย และมาตรการทางกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองสัตว์พันธุ์พื้นเมือง และป้องกันสัตว์ต่างถิ่นของประเทศไทย

ปัจจุบันกฎหมายในประเทศไทยให้ความคุ้มครองเกี่ยวกับสัตว์ และป้องกันชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ซึ่งมีบังคับอยู่ในรูปแบบ พระราชบัญญัติ กฎหมายต่างๆ แต่ก็ไม่ได้ให้ความหมายในการบังคับใช้กับ สัตว์พันธุ์พื้นเมือง หรือ สัตว์พันธุ์ต่างถิ่น โดยเฉพาะ ซึ่งการนำมาใช้ส่วนใหญ่เป็นการปรับใช้ ซึ่งขึ้นอยู่กับดุลยพินิจผู้ที่จะนำมาใช้ ดังนั้นจึงควรศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

3.1.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 67 ระบุว่าสิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมด้วยรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสมรวมถึงสิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมด้วยรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ ส่วนมาตรา 85 กำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล ส่วนมาตรา 85 กำหนดไว้ว่า รัฐต้องดำเนินการตาม แผนนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ดังต่อไปนี้

1) กำหนดหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินให้ครอบคลุมทั่วประเทศ โดยให้คำนึงถึงความ สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งผืนดิน ผืนน้ำ วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น และการดูแล รักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ และกำหนดมาตรฐานการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืน โดย ต้องให้ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินนั้นมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจด้วย

2) กระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรมและดำเนินการให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์ หรือสิทธิในที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมอย่างทั่วถึงโดยการปฏิรูปที่ดินหรือวิธีอื่น รวมทั้งจัดหา แหล่งน้ำเพื่อให้เกษตรกรมีน้ำใช้อย่างพอเพียงและเหมาะสมแก่การเกษตร

3) จัดให้มีการวางผังเมือง พัฒนา และดำเนินการตามผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพ เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

4) จัดให้มีแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรธรรมชาติอื่นอย่างเป็น ระบบและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล

5) ส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของ ประชาชน โดยประชาชน ชุมชนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องมีส่วนร่วมในการ กำหนดแนวทางการดำเนินงาน

3.1.2 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504¹

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากร ธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น พันธุ์ไม้และของป่า สัตว์ป่า ตลอดจนทิวทัศน์ ป่าและภูเขา ให้คงอยู่ในสภาพ ธรรมชาติเดิม มิให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไป เพื่ออำนวยประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ รัฐและประชาชน ซึ่งได้กำหนดให้มีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ ตามมาตรา 6 เพื่อที่จะได้มีการ คุ้มครอง ควบคุม ดูแลระบบนิเวศและถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ (Habitat) ของพืชและสัตว์ ภายในเขตอุทยานแห่งชาติ ห้ามเก็บหาน้ำไม้หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่นออกไป ห้ามนำสัตว์ ออกไปหรือทำอันตรายแก่สัตว์ห้ามเก็บหา นำออกกล้วยไม้ ห้ามเก็บหรือทำอันตรายดอกไม้ ใบไม้ หรือผลไม้ห้ามดำเนินกิจกรรมเพื่อหาผลประโยชน์ โดยกำหนดให้ภายในเขตอุทยานแห่งชาติ

¹ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504, มาตรา 16.

ห้ามมิให้บุคคลใดกระทำการยึดถือหรือครอบครองที่ดิน รวมตลอดถึงก่อสร้าง แผ้วถาง หรือเผาป่า เก็บหา นำออกไป ทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตราย หรือทำให้เสื่อมสภาพ นอกจากนี้ยังนำสัตว์ ออกไป หรือทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตรายแก่สัตว์ หรือทำให้เสื่อมสภาพแก่ดิน หิน กรวด หรือทราย เปลี่ยนแปลงทางน้ำหรือทำให้น้ำในลำน้ำ ลำห้วย หนอง บึง ท่วมท้นหรือเหือดแห้ง ปิด หรือทำให้เกิดขวางแก่ทางน้ำหรือทางบก หรือแม้กระทั่งนำหรือปล่อยปลุสัตว์เข้าไปนำสัตว์เลี้ยง หรือสัตว์พาหนะเข้าไป เว้นแต่จะได้อปฏิบัติตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดโดยอนุมัติของรัฐมนตรี เข้าไปดำเนินกิจการใดๆ เพื่อหาผลประโยชน์ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ นำเครื่องมือสำหรับล่าสัตว์หรือจับสัตว์ หรืออาวุธใดๆ เข้าไป เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงาน เจ้าหน้าที่ และปฏิบัติตามเงื่อนไขซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้อนุญาตนั้นกำหนดไว้

3.1.3 พระราชบัญญัติบำรุงพันธุ์สัตว์ พ.ศ. 2509²

พระราชบัญญัติบำรุงพันธุ์สัตว์ พ.ศ. 2509 มุ่งให้มีการป้องกันและควบคุมสัตว์สงวน พันธุ์เพื่อใช้ทำพันธุ์ ห้ามตอน ห้ามฆ่าหรือส่งสัตว์สงวนพันธุ์ออกนอกราชอาณาจักร โดยมีได้รับ อนุญาต ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

- 1) สัตว์ในถิ่น ได้แก่ โค กระบือ และปลุสัตว์หรือสัตว์พาหนะชนิดอื่นตามที่กำหนด ในกฎกระทรวง ส่วนสัตว์สงวนพันธุ์ หมายถึงสัตว์ที่ได้คัดเลือกไว้เพื่อใช้ทำพันธุ์
- 2) กำหนดให้รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวง กำหนดเขตบำรุงพันธุ์สัตว์ กำหนด ชนิดของสัตว์ที่จะบำรุงพันธุ์ กำหนดเพศ อายุ ขนาด ลักษณะ หรือนิสัยของสัตว์ในเขตบำรุงพันธุ์ สัตว์เพื่อคัดเลือกให้เป็นสัตว์สงวนพันธุ์ หรือเป็นสัตว์ที่ไม่เหมาะจะใช้ทำพันธุ์ กำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการคัดเลือกสัตว์สงวนพันธุ์ และการเพิกถอนจากการเป็นสัตว์สงวนพันธุ์
- 3) กำหนดมิให้เจ้าของสัตว์โอนกรรมสิทธิ์สัตว์สงวนพันธุ์ หรือทำด้วยประการใดๆ ให้สัตว์สงวนพันธุ์พ้นไปจากการครอบครองของตนเป็นเวลาติดต่อกันเกินกว่าสามสิบวัน เว้นแต่จะ ได้รับใบอนุญาตจากนายทะเบียน⁴ และห้ามมิให้ผู้ใดตอนสัตว์สงวนพันธุ์ ฆ่าสัตว์สงวนพันธุ์ หรือ ส่งสัตว์สงวนพันธุ์ออกนอกราชอาณาจักร เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตจากนายทะเบียน⁵ นอกจากนี้ กำหนดห้ามมิให้ผู้ใดนำสัตว์สงวนพันธุ์ออกนอกเขตบำรุงพันธุ์สัตว์ เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตจาก

² พระราชบัญญัติบำรุงพันธุ์สัตว์ พ.ศ. 2509, มาตรา 4.

³ พระราชบัญญัติบำรุงพันธุ์สัตว์ พ.ศ. 2509, มาตรา 5.

⁴ พระราชบัญญัติบำรุงพันธุ์สัตว์ พ.ศ. 2509, มาตรา 8.

⁵ พระราชบัญญัติบำรุงพันธุ์สัตว์ พ.ศ. 2509, มาตรา 9.

นายทะเบียน⁶ และห้ามมิให้ผู้ใดนำสัตว์ที่อยู่นอกเขตบำรุงพันธุ์สัตว์เข้าไปในเขตบำรุงพันธุ์สัตว์ เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตจากนายทะเบียน⁷

3.1.4 พระราชบัญญัติการส่งออกป็นอกและนำเข้าในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522

พระราชบัญญัติการส่งออกป็นอกและนำเข้าในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้รัฐบาลมีอำนาจเรียกเก็บค่าธรรมเนียมพิเศษสำหรับสินค้าบางประเภทที่จะส่งออกป็นอกหรือนำเข้ามาในราชอาณาจักร กับให้มีอำนาจในการดำเนินการจัดระเบียบการค้ากับต่างประเทศให้เป็นไปอย่างมีระเบียบเรียบร้อยเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ และก่อให้เกิดความเชื่อถือแก่นานาประเทศ ซึ่งการนำเข้าและส่งออกโดยพระราชกฤษฎีกาควบคุมการส่งออกป็นอกราชอาณาจักรซึ่งสินค้าบางอย่าง (ฉบับที่ 39) พ.ศ. 2518 และประกาศกระทรวงพาณิชย์เรื่องการส่งสินค้าออกไปนอกราชอาณาจักร 11 ฉบับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 เป็นต้นมา โดยมีการกำหนดข้อปฏิบัติดังนี้

- 1) กำหนดรายชื่อสัตว์ป่า ซากสัตว์ป่า ปลาทะเลสวยงาม 400 ชนิด สัตว์น้ำอื่นๆ 258 รายการ เป็นสินค้าที่ต้องขออนุญาตนำออกนอกประเทศไทย โดยมีหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการขออนุญาตตามกำหนดในกฎกระทรวง⁸ ในพระราชบัญญัติฉบับนี้
- 2) กำหนดสินค้าใดให้เป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการส่งออกหรือในการนำเข้า กำหนดสินค้าใดให้เป็นสินค้าที่ต้องขออนุญาตในการส่งออกหรือในการนำเข้า
- 3) กำหนดประเภท ชนิด คุณภาพ มาตรฐาน จำนวน ปริมาตร ขนาด น้ำหนัก ราคา ชื่อที่ใช้ในทางการค้า ตรา เครื่องหมายการค้า ถิ่นกำเนิด สำหรับสินค้าที่ส่งออกหรือนำเข้า
- 4) กำหนดประเทศที่ส่งไปหรือประเทศที่ส่งมาซึ่งสินค้าดังกล่าว กำหนดประเภทและชนิดของสินค้าที่จะต้องเสียค่าธรรมเนียมพิเศษในการส่งออกหรือในการนำเข้า
- 5) กำหนดให้สินค้าใดที่ส่งออกหรือนำเข้าเป็นสินค้าที่ต้องมีหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้า หนังสือรับรองคุณภาพสินค้า หรือหนังสือรับรองอื่นใดตามความตกลงหรือประเพณีทางการค้าระหว่างประเทศ
- 6) กำหนดมาตรการอื่นใดเพื่อประโยชน์ในการจัดระเบียบในการส่งออกหรือการนำเข้าตามพระราชบัญญัติ⁹

⁶ พระราชบัญญัติบำรุงพันธุ์สัตว์ พ.ศ. 2509, มาตรา 10.

⁷ พระราชบัญญัติบำรุงพันธุ์สัตว์ พ.ศ. 2509, มาตรา 11.

⁸ พระราชบัญญัติการส่งออกป็นอกและการนำเข้าในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522, มาตรา 4.

⁹ พระราชบัญญัติการส่งออกป็นอกและการนำเข้าในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522, มาตรา 5.

7) กำหนดให้มีคณะกรรมการการค้าต่างประเทศมีอำนาจหน้าที่¹⁰ ในวงข้อบังคับหรือระเบียบเกี่ยวกับการบริหารงาน ศึกษาวิเคราะห์และวิจัยเกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศ รวมทั้งเสนอโครงการ แผนงาน หรือมาตรการเกี่ยวกับการแก้ไขปรับปรุงภาวะการค้าระหว่างประเทศต่อรัฐมนตรีให้คำแนะนำหรือคำปรึกษาแก่รัฐมนตรีในการปฏิบัติการตามพระราชบัญญัติ

3.1.5 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ได้ปรับปรุงแก้ไขมาจากพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเร่งรัดการขยายพันธุ์สัตว์ป่าและให้การสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าควบคู่กันไป และเนื่องจากปัจจุบันได้มีความตกลงระหว่างประเทศในการที่จะร่วมมือกันเพื่อสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าของท้องถิ่นอันเป็นทรัพยากรที่สำคัญของโลก ดังนั้น เพื่อปรับปรุงให้มาตรการในการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าเป็นไปอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความตกลงระหว่างประเทศ ทั้งนี้ได้มีการประกาศกำหนดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเพื่อที่จะคุ้มครองถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติตลอดจนมีการประกาศกำหนดชนิดสัตว์ป่าสงวน ซึ่งเป็นสัตว์ป่าหายาก จำนวน 15 ชนิด (เดิม 9 ชนิด) รวมทั้งมีการปรับปรุงพระราชบัญญัติให้ทันสมัยมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการสอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ (The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, CITES) และกำหนดการควบคุมการนำเข้า ส่งออกส่งเสริมการขยายพันธุ์สัตว์ป่าบางชนิด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเพิ่มประชากรอนุรักษ์ชนิดพันธุ์ และลดความกดดันที่เกิดจากการล่าซึ่งกฎหมายดังกล่าว

เมื่อพิจารณาถึงการให้ความสำคัญเกี่ยวกับการคุ้มครองสัตว์ไว้ดังนี้¹¹

- 1) สัตว์ป่า หมายถึงสัตว์ทุกชนิดไม่ว่าสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ปีก แมลงหรือแมง ซึ่งโดยสภาพธรรมชาติย่อมเกิดและดำรงชีวิตอยู่ในป่าหรือน้ำ และให้หมายความรวมถึงไข่ของสัตว์ป่าเหล่านั้นทุกชนิดด้วย แต่ไม่หมายความรวมถึงสัตว์พาหนะที่ได้จดทะเบียนทำตัวรูปพรรณตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะแล้ว และสัตว์พาหนะที่ได้มาจากการสืบพันธุ์ของสัตว์พาหนะดังกล่าว
- 2) สัตว์ป่าสงวน หมายถึงสัตว์ป่าที่หายากตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้ และตามที่จะกำหนด โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา
- 3) สัตว์ป่าคุ้มครอง หมายความว่า สัตว์ป่าตามที่กฎกระทรวงกำหนดให้เป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง

¹⁰ พระราชบัญญัติการส่งออกป็นอกและการนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522, มาตรา 9.

¹¹ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535, มาตรา 4.

4) สวนสัตว์สาธารณะ หมายถึงสถานที่หรือบริเวณซึ่งรวบรวมสัตว์ป่าไว้เพื่อประโยชน์แก่การพักผ่อนหย่อนใจ การศึกษา การค้นคว้าหรือวิจัยของประชาชน และเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์ป่า

นอกจากนี้จากการพิจารณาการคุ้มครองสัตว์ป่า จึงมีการกำหนดแนวปฏิบัติดังนี้

ก. กำหนดให้มีคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ¹² ให้ความเห็นชอบในการกำหนดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า การกำหนดเขตห้ามล่าสัตว์ป่าและการกำหนดชนิดหรือประเภทของสัตว์ป่าที่จะห้ามล่าในเขตนั้น ควบคุมให้มีหลักเขตและป้าย หรือเครื่องหมายอื่นแสดงเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าไว้ตามสมควร เพื่อให้ประชาชนเห็นได้ว่าเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

ข. กำหนดกิจการอันพึงกระทำเพื่อประโยชน์ในการบำรุงรักษาเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ให้ความเห็นชอบเกี่ยวกับการออกพระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวงและระเบียบ เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัติ

ค. กำหนดหลักเกณฑ์ในการตรวจสอบ และติดตามการปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ ปฏิบัติการอื่นใดที่กฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการ

ง. กำหนดให้สัตว์ป่าชนิดใดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองให้กระทำโดยกฎกระทรวง และโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ¹³ ห้ามมิให้ผู้ใดล่า หรือพยายามล่าสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครอง เว้นแต่เป็นการกระทำโดยทางราชการ¹⁴ กำหนดห้ามมิให้ผู้ใดมีไว้ในครอบครองซึ่งสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง ซากของสัตว์ป่าสงวน หรือซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง เว้นแต่จะเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองชนิดที่กำหนด ที่ได้มาจากการเพาะพันธุ์ หรือซากของสัตว์ป่าดังกล่าว และโดยต้องได้รับอนุญาตจากอธิบดี และต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดในกฎกระทรวงและเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในใบอนุญาต¹⁵ กำหนดห้ามมิให้ผู้ใดค้าสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง ซากของสัตว์ป่าสงวน ซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง หรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่าดังกล่าว เว้นแต่เป็นการค้าสัตว์ป่าคุ้มครองชนิดที่กำหนด ที่ได้มาจากการเพาะพันธุ์ ซากของสัตว์ป่าดังกล่าว หรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่าดังกล่าว

¹² พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535, มาตรา 15.

¹³ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535, มาตรา 6.

¹⁴ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535, มาตรา 16.

¹⁵ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535, มาตรา 19.

3.1.6 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มุ่งเน้นส่งเสริมประชาชนและองค์กรเอกชนให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม จัดระบบการบริหารงานด้านสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามหลักการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม กำหนดอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และราชการส่วนท้องถิ่น ให้เกิดการประสานงาน และมีหน้าที่ร่วมกันในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและกำหนดแนวทางปฏิบัติในส่วนที่ไม่มีหน่วยงานใดรับผิดชอบโดยตรง กำหนดมาตรการควบคุมมลพิษด้วยการจัดให้มีระบบบำบัดอากาศเสียระบบบำบัดน้ำเสีย ระบบกำจัดของเสีย และเครื่องมือหรืออุปกรณ์ต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับมลพิษ กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการก่อให้เกิดมลพิษให้เป็นไปโดยชัดเจน และกำหนดให้มีมาตรการส่งเสริมด้านกองทุนและความช่วยเหลือด้านต่างๆ เพื่อเป็นการจูงใจให้มีการยอมรับที่จะปฏิบัติหน้าที่ในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

กฎหมายดังกล่าวได้กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดให้พื้นที่ที่มีระบบนิเวศตามธรรมชาติอันโดดเด่น พิเศษเฉพาะหรืออันอาจถูกทำลายได้ง่าย เป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมซึ่งจะต้องมีการจัดการ โดยเฉพาะ และมีการคุ้มครองตามที่เหมาะสมแก่สภาพของพื้นที่ ซึ่งกฎหมายดังกล่าวมีสาระสำคัญ ดังนี้

1) มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม หมายถึงค่ามาตรฐานคุณภาพน้ำ อากาศ เสียง และสภาวะอื่นๆ ของสิ่งแวดล้อม ซึ่งกำหนดเป็นเกณฑ์ทั่วไปสำหรับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

2) กำหนดเพื่อเป็นการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้องค์กรเอกชนซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทย หรือกฎหมายต่างประเทศที่มีกิจกรรมเกี่ยวข้องโดยตรงกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม หรืออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและมิได้มีวัตถุประสงค์ในทางการเมือง หรือมุ่งค้าหากำไรจากการประกอบกิจกรรมดังกล่าว มีสิทธิขอจดทะเบียนเป็นองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่อกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง¹⁶

¹⁶ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535, มาตรา 7.

3) กรณีเมื่อมีเหตุฉุกเฉินหรือเหตุภัยอันตรายต่อสาธารณชนอันเนื่องมาจากภัยธรรมชาติหรือภาวะมลพิษที่เกิดจากการแพร่กระจายของมลพิษ ซึ่งหากปล่อยไว้เช่นนั้นจะเป็นอันตรายอย่างร้ายแรงต่อชีวิต ร่างกายหรือสุขภาพอนามัยของประชาชน หรือก่อความเสียหายต่อทรัพย์สินของประชาชนหรือของรัฐเป็นอันมาก ให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งตามที่เห็นสมควรให้ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือบุคคลใด รวมทั้งบุคคลซึ่งได้รับหรืออาจได้รับอันตรายหรือความเสียหายดังกล่าว กระทำหรือร่วมกันกระทำการใดๆ อันจะมีผลเป็นการควบคุม ระงับหรือบรรเทาผลร้ายจากอันตรายและความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น ได้อย่างทันท่วงที ในกรณีที่ทราบว่าคุณใดเป็นผู้ก่อให้เกิดภาวะมลพิษดังกล่าว ให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งบุคคลนั้นไม่ให้กระทำการใดอันจะมีผลเป็นการเพิ่มความรุนแรงแก่ภาวะมลพิษในระหว่างที่มีเหตุภัยอันตรายดังกล่าวด้วย¹⁷

3.1.7 พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 และฉบับที่แก้ไขเพิ่มเติม มีสาระสำคัญดังนี้¹⁸

1) สัตว์น้ำ เป็นสัตว์ที่อาศัยอยู่ในน้ำหรือมีวงจรชีวิตส่วนหนึ่งอยู่ในน้ำหรืออาศัยอยู่ในบริเวณที่น้ำท่วมถึง เช่น ปลา กุ้ง ปู แมงดาทะเล หอย เต่า กระ ตะพาบน้ำ จระเข้ รวมทั้งไข่ของสัตว์น้ำนั้น สัตว์น้ำจำพวกเลี้ยงลูกด้วยนม ปลิงทะเล ฟองน้ำ หินปะการัง กัลปังหา และสาหร่ายทะเล ทั้งนี้ รวมทั้งซากหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของสัตว์น้ำเหล่านั้น และหมายความรวมถึงพันธุ์ไม้น้ำตามที่ได้มีพระราชกฤษฎีการะบุชื่อ และผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ หมายความว่า ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นโดยใช้สัตว์น้ำตามที่ได้มีพระราชกฤษฎีการะบุชื่อเป็นวัตถุดิบ

2) หมวกที่จับสัตว์น้ำ โดยกำหนดให้บรรดาที่จับสัตว์น้ำเป็น 4 ประเภท¹⁹ คือ 1) ที่รักษาพืชพันธุ์ 2) ที่ว่าประมุล 3) ที่อนุญาต 4) ที่สาธารณประโยชน์

3) กำหนดให้ที่รักษาพืชพันธุ์ คือ ที่จับสัตว์น้ำซึ่งอยู่ในบริเวณพระอารามหรือปูชนียสถาน หรือติดกับเขตสถานที่ดังกล่าวแล้ว บริเวณประตูน้ำ ประตูระบายน้ำ ฝ่าย หรือท่านบหรือที่ซึ่งเหมาะแก่การรักษาพืชพันธุ์สัตว์น้ำ²⁰ และกำหนดห้ามมิให้บุคคลใดทำการประมงหรือเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในที่รักษาพืชพันธุ์ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดีโดยผู้รับอนุญาตต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนด²¹

¹⁷ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535, มาตรา 9.

¹⁸ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 4.

¹⁹ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 6.

²⁰ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 8.

²¹ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 9.

4) กำหนดให้ที่ว่าประมูล คือที่จับสัตว์น้ำซึ่งสมควรจะให้บุคคลว่าประมูลผูกขาดทำการประมง และเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและกำหนดที่จับสัตว์น้ำแห่งใดเป็นที่ว่าประมูลนั้น จะต้องไม่อยู่ในเขตชลประทานหลวง หรือไม่เป็นการเสียหายแก่การทำนา หรือการสัญจรทางน้ำ²² อีกทั้งกำหนดห้ามมิให้บุคคลใดทำการประมงหรือเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในที่ว่าประมูล เว้นแต่ผู้รับอนุญาต ผู้รับอนุญาตต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนดการทำการประมงในที่ว่าประมูลเฉพาะเพื่อประโยชน์ภายในครอบครัวให้กระทำได้ แต่ต้องใช้เครื่องมือทำการประมงตามที่คณะกรรมการจังหวัดประกาศกำหนดโดยอนุมัติรัฐมนตรี²³

5) กำหนดให้ที่อนุญาต คือที่จับสัตว์น้ำซึ่งอนุญาตให้บุคคลทำการประมงหรือเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และรวมตลอดถึงบ่อล่อสัตว์น้ำ²⁴ โดยห้ามมิให้บุคคลใดทำการประมงหรือเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในที่อนุญาต เว้นแต่ผู้รับอนุญาตผู้รับอนุญาตต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนด²⁵

6) กำหนดห้ามมิให้บุคคลใดขุดหรือสร้างบ่อล่อสัตว์น้ำในที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน เว้นแต่จะได้รับการอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และส่วนในที่ดินอันบุคคลถือกรรมสิทธิ์บุคคลย่อมขุดหรือสร้างบ่อล่อสัตว์น้ำได้แต่ต้องไม่เป็นการเสียหายแก่พันธุ์สัตว์น้ำในที่รักษาพืชพันธุ์²⁶ โดยผู้รับอนุญาตมีหน้าที่ติดโคมไฟและเครื่องหมายเพื่อความปลอดภัยของการสัญจรในทางน้ำตามที่กำหนดในกฎกระทรวง²⁷

7) กำหนดให้ที่สาธารณประโยชน์ คือที่จับสัตว์น้ำซึ่งบุคคลทุกคนมีสิทธิทำการประมงและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำได้และบุคคลใดซึ่งทำการประมงหรือเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในที่สาธารณประโยชน์ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่รัฐมนตรีกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา²⁸

²² พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 10.

²³ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 11.

²⁴ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 12.

²⁵ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 13.

²⁶ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 14.

²⁷ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 15.

²⁸ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 16.

8) กำหนดห้ามมิให้บุคคลใดปลูกสร้างสิ่งใดลงไปในที่รักษาพืชพันธุ์ ที่ว่าประมุข ที่อนุญาต ซึ่งมีใช้ที่ของเอกชนและที่สาธารณประโยชน์ หรือปลูกบัว ข้าว ปอ พืชหรือพันธุ์ไม้น้ำอื่นใดตามที่จะได้มีพระราชกฤษฎีการะบุชื่อในที่เช่นว่านั้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่โดยผู้รับอนุญาตต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่รัฐมนตรีกำหนด²⁹

9) กำหนดห้ามมิให้บุคคลใดวิดน้ำในที่รักษาพืชพันธุ์ ที่ว่าประมุข ที่อนุญาต ซึ่งมีใช้ที่ของเอกชน และที่สาธารณประโยชน์ หรือบ่อล่อสัตว์น้ำ หรือทำให้น้ำในที่จับสัตว์น้ำเช่นว่านั้นแห้งหรือลดน้อยลง เพื่อทำการประมง เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้รับอนุญาตจะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่พนักงานเจ้าหน้าที่กำหนด³⁰ และกำหนดห้ามมิให้บุคคลใด เท ทิ้ง ระบาย หรือทำให้วัตถุมีพิษตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษาลงไปในที่จับสัตว์น้ำ หรือกระทำการใดๆ อันทำให้สัตว์น้ำมีเน่า หรือเท ทิ้ง ระบาย หรือทำให้สิ่งใดลงไปในที่จับสัตว์น้ำในลักษณะที่เป็นอันตรายแก่สัตว์น้ำ หรือทำให้ที่จับสัตว์น้ำเกิดมลพิษ เว้นแต่เป็นการทดลองเพื่อประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์ และได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่³¹

10) กำหนดห้ามมิให้บุคคลใดใช้กระแสไฟฟ้าทำการประมงในที่จับสัตว์น้ำ หรือใช้วัตถุระเบิดในที่จับสัตว์น้ำไม่ว่าในกรณีใด เว้นแต่เพื่อประโยชน์ของทางราชการหรือได้รับอนุญาตจากอธิบดี³²

11) กำหนดห้ามมิให้บุคคลใดมีไว้ในครอบครองเพื่อการค้าซึ่งสัตว์น้ำ โดยรู้ว่าได้มาโดยการกระทำความผิด³³ และกำหนดห้ามมิให้บุคคลใดทำการแก้ไขเปลี่ยนแปลงที่จับสัตว์น้ำซึ่งมีได้อยู่ในที่ดินอันบุคคลถือกรรมสิทธิ์ให้ผิดไปจากสภาพที่เป็นอยู่ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่โดยผู้รับอนุญาตต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่พนักงานเจ้าหน้าที่กำหนดให้³⁴ อีกทั้งกำหนดห้ามมิให้บุคคลใด ดัดตั้ง วาง หรือสร้างเขื่อน ทำนบ รั้ว เครื่องมือที่เป็นตาข่าย หรือเครื่องมือทำการประมงอื่นๆ ในที่จับสัตว์น้ำ ซึ่งกั้นกั้นทางเดินของสัตว์น้ำ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือกระทำการเช่นว่านั้นเพื่อประโยชน์แก่การกสิกรรมในที่ดินอันบุคคล

²⁹ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 17.

³⁰ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 18.

³¹ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 19.

³² พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 20.

³³ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 20 ทวิ แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 105 ลงวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2515.

³⁴ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 21.

ถือกรรมสิทธิ์โดยผู้รับอนุญาตต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่พนักงานเจ้าหน้าที่กำหนดให้ เช่น บันไดปลาโจน หรือเครื่องอุปกรณ์อื่นๆ เพื่อให้สัตว์น้ำว่ายขึ้นลงได้³⁵

12) กำหนดเรื่องการขออนุญาตโดยกำหนดให้รัฐมนตรีมีอำนาจออกประกาศกำหนดให้ผู้มีอาชีพในการประมง การค้าสินค้าสัตว์น้ำ ผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ และอุตสาหกรรมสัตว์น้ำ ตามที่จะได้มีพระราชกฤษฎีการะบุไว้ในท้องที่ใดๆ มาจดทะเบียนได้ และจะกำหนดให้ผู้มีอาชีพ เช่นว่านี้มาขออนุญาตต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เสียก่อนดำเนินอาชีพเช่นว่านั้น โดยให้เสียค่าธรรมเนียม หรือยกเว้นค่าธรรมเนียม³⁶

13) กำหนดให้รัฐมนตรีมีอำนาจออกประกาศกำหนดให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองเครื่องมือทำการประมงชนิดหนึ่งชนิดใดในท้องที่ใดๆ จดทะเบียนการมีไว้ในครอบครองซึ่งเครื่องมือนั้นต่อพนักงานเจ้าหน้าที่³⁷ และเมื่อมีกรณีจำเป็นแก่ราชการหรือเพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยอนุมัติรัฐมนตรี ข้าหลวงประจำจังหวัดอาจสั่งให้เพิกถอนใบอนุญาต หรือประทอนบัตรรายใดๆ ก็ได้ ในกรณีเช่นว่านี้ให้ผู้รับอนุญาตได้รับคืนเงินอากรเฉพาะส่วนที่ต้องเพิกถอน³⁸

14) กำหนดให้บุคคลใดจะใช้เครื่องมือในพิภพทำการประมงได้ ต่อเมื่อได้รับอนุญาต บัตรระบุชื่อบุคคลนั้น และเสียเงินอากรแล้ว โดยรัฐมนตรีมีอำนาจประกาศยกเว้นไม่ต้องให้รับอนุญาตบัตรสำหรับเครื่องมือทำการประมงอย่างหนึ่งอย่างใดในท้องที่ใดๆ ก็ได้³⁹

15) กำหนดให้บุคคลใดเป็นเจ้าของเรือ ใช้หรือยอมให้ใช้เรือของตนทำการประมง หรือเพื่อทำการประมง จนเป็นเหตุให้มีผลกระทบต่อน้ำของต่างประเทศ และทำให้คนประจำเรือ หรือผู้โดยสาร ไปกับเรือต้องตกค้างอยู่ ณ ต่างประเทศ บุคคลนั้นมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของคณะกรรมการพิจารณากำหนดค่าเสียหายและค่าใช้จ่ายอื่นๆ อันเกิดจากการละเมิดน่านน้ำของต่างประเทศซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งมีจำนวนไม่เกินเจ็ดคน ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้งคำวินิจฉัยดังกล่าว⁴⁰

³⁵ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 22.

³⁶ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 25.

³⁷ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 26.

³⁸ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 27.

³⁹ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 28.

⁴⁰ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 28 ทวิ เพิ่มโดยพระราชบัญญัติการประมง (ฉบับที่ 3)

16) กำหนดห้ามมิให้นำสัตว์น้ำชนิดหนึ่งชนิดใดตามที่ระบุในพระราชกฤษฎีกาเข้ามาในราชอาณาจักร โดยมีได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่⁴¹

17) กำหนดห้ามมิให้บุคคลใดนำสัตว์น้ำชนิดหนึ่งชนิดใดตามที่ระบุในพระราชกฤษฎีกา ไปด้วยในที่จับสัตว์น้ำแห่งหนึ่งแห่งใด เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่⁴² และกำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจที่จะเข้าไปในที่จับสัตว์น้ำแห่งใดๆ หรือเรือทำการประมงของบุคคลใดๆ เพื่อตรวจการทำประมง เครื่องมือทำการประมงสัตว์น้ำ หลักฐานบัญชีและเอกสารต่างๆ ของผู้รับอนุญาตได้ทุกเมื่อ ผู้รับอนุญาตต้องอำนวยความสะดวกและชี้แจงแก่พนักงานเจ้าหน้าที่⁴³

3.1.8 พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 และฉบับที่แก้ไขโดยพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุม ป้องกันและกำจัดโรคระบาดสัตว์ภายในประเทศ และการนำสัตว์เข้ามาในราชอาณาจักร โดยการกำหนดเขตโรคระบาดสัตว์ เขตปลอดโรคระบาดสัตว์ เขตสงสัยว่าเป็นโรคระบาดสัตว์เพื่อใช้ในการควบคุมโรคระบาดสัตว์ การอนุญาตเคลื่อนย้ายสัตว์ โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้⁴⁴

1) สัตว์ในทีนี้ ได้แก่ ช้าง ม้า โคน กระบือ ลา ล่อ แพะ แกะ สุกร สุนัข แมว กระต่าย ลิง ชะนี และให้หมายความรวมถึงน้ำเชื้อสำหรับผสมพันธุ์ และเอ็มบริโอ (ตัวอ่อนของสัตว์ที่ยังไม่เจริญเติบโตจนถึงขั้นที่มีอวัยวะครบบริบูรณ์) ของสัตว์เหล่านี้ด้วย ส่วนสัตว์ปีก ได้แก่จ้าวพวกนก ไก่ เป็ด ห่าน และให้หมายความรวมถึงไข่สำหรับใช้ทำพันธุ์ด้วย และสัตว์ชนิดอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ได้แก่ซากสัตว์ หมายถึงร่างกายหรือส่วนของร่างกายสัตว์ที่ตายแล้ว และยังไม่ได้แปรสภาพเป็นอาหารสุก หรือสิ่งประดิษฐ์สำเร็จรูป และให้หมายความรวมถึงงา เขาและขน ที่ได้ตัดออกจากสัตว์ขณะมีชีวิตและยังไม่ได้แปรสภาพเป็นสิ่งประดิษฐ์สำเร็จรูปด้วย

2) กำหนดเรื่องการป้องกันโรคระบาดโดยกำหนดให้ในท้องที่ที่ยังมิได้ประกาศเป็นเขตปลอดโรคระบาด หรือในท้องที่ที่ยังมิได้ประกาศเป็นเขตโรคระบาด เขตสงสัยว่ามีโรคระบาด หรือเขตโรคระบาดชั่วคราว ถ้ามีสัตว์ป่วยหรือตายโดยรู้ว่าเป็นโรคระบาด หรือมีสัตว์ป่วยหรือตายโดยปัจจุบันอันไม่อาจคิดเห็นได้ว่าป่วยหรือตายโดยเหตุใด หรือในหมู่บ้านเดียวกัน หรือในบริเวณ

⁴¹ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 54.

⁴² พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 55.

⁴³ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 56.

⁴⁴ พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499, มาตรา 4.

ใกล้เคียงกัน มีสัตว์ตั้งแต่สองตัวขึ้นไปป่วยหรือตาย มีอาการคล้ายคลึงกันในระยะเวลาห่างกันไม่เกินเจ็ดวัน ให้เจ้าของแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ สारวตฺร หรือสัตวแพทย์ท้องที่ภายในเวลาสี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่สัตว์ป่วยหรือตายและในกรณีที่สัตว์ป่วย ให้เจ้าของควบคุมสัตว์ป่วยทั้งหมดไว้ภายในบริเวณที่สัตว์อยู่ และห้ามมิให้เจ้าของหรือนุคคลอื่นใดเคลื่อนย้ายสัตว์ป่วยไปจากบริเวณนั้น ในกรณีที่สัตว์ตาย ให้เจ้าของควบคุมซากสัตว์นั้นให้คงอยู่ ณ ที่ที่สัตว์นั้นตาย และห้ามมิให้เจ้าของหรือนุคคลอื่นใดเคลื่อนย้าย ซ้ำแหละ หรือกระทำการใดๆ แก่ซากสัตว์นั้น ถ้าพนักงานเจ้าหน้าที่ สारวตฺร หรือสัตวแพทย์ไม่อาจมาตรวจซากสัตว์นั้นภายในเวลาสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่สัตว์นั้นตาย ให้เจ้าของฝังซากสัตว์นั้นได้ระดับผิวดินไม่น้อยกว่าห้าสิบเซนติเมตร สำหรับซากสัตว์ใหญ่ให้พูนดินกลบหลุมเหนือระดับผิวดินไม่น้อยกว่าห้าสิบเซนติเมตรอีกด้วย

3) กำหนดให้เมื่อได้มีการแจ้ง หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีสัตว์ป่วยหรือตายโดยโรคระบาด ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือสारวตฺร มีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือให้เจ้าของจัดการให้กักขัง ให้ฝัง หรือเผาซากสัตว์นั้น ให้กักขัง แยก หรือย้ายสัตว์ที่อยู่ร่วมฝูง หรือเคยอยู่ร่วมฝูงกับสัตว์ที่ป่วย หรือสงสัยว่าป่วยหรือตายไว้ภายในเขต และตามวิธีการที่กำหนดให้⁴⁵

4) กำหนดให้เมื่อได้มีการแจ้ง หรือตรวจพบ หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าสัตว์ป่วยหรือตายโดยโรคระบาด ให้สัตวแพทย์มีอำนาจเข้าตรวจสัตว์หรือซากสัตว์นั้น และให้มีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือให้เจ้าของจัดการให้กักขัง แยก ให้ฝัง หรือเผาซากสัตว์นั้นทั้งหมด หรือแต่บางส่วน ณ ที่ที่กำหนดให้ ถ้าการฝังหรือเผาไม่อาจทำได้ ก็ให้ทำลายโดยวิธีอื่นตามที่เห็นสมควร ให้กักขัง แยก หรือย้ายสัตว์ที่อยู่ร่วมฝูง หรือเคยอยู่ร่วมฝูงกับสัตว์ที่ป่วย หรือสงสัยว่าป่วย หรือตาย ให้ทำลายสัตว์ที่เป็นโรคระบาด หรือสัตว์ หรือซากสัตว์ที่เป็นพาหะของโรคระบาด ตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด โดยอนุมัติรัฐมนตรี ในการนี้ให้เจ้าของได้รับค่าชดเชยตามที่กำหนดในกฎกระทรวงไม่ต่ำกว่ากึ่งหนึ่งของราคาสัตว์ซึ่งอาจขายได้ในตลาดท้องที่ก่อนเกิดโรคระบาด เว้นแต่ในกรณีที่เจ้าของได้จงใจกระทำความผิดต่อบทกฎหมาย

5) กำหนดเรื่องเขตปลอดโรคระบาดสัตว์โดยกำหนดให้เมื่อรัฐมนตรีเห็นสมควรเพื่อป้องกันมิให้เกิดโรคระบาดสำหรับสัตว์ชนิดใดในท้องที่ใด ก็ให้มีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดท้องที่นั้นทั้งหมด หรือแต่บางส่วน เป็นเขตปลอดโรคระบาด ประกาศนี้ให้ระบุชนิดของสัตว์และโรคระบาดไว้ด้วย⁴⁶

⁴⁵ พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499, มาตรา 9.

⁴⁶ พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499, มาตรา 11.

6) กำหนดให้เมื่อได้ประกาศเขตปลอดโรคระบาด แล้ว ห้ามมิให้ผู้ใดเคลื่อนย้ายสัตว์ หรือซากสัตว์เข้าใน หรือผ่านเขตนั้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีหรือสัตวแพทย์ ซึ่งอธิบดีมอบหมาย⁴⁷

7) กำหนดเรื่องเขตโรคระบาดโดยกำหนดให้ในเขตท้องที่จังหวัดใด มี หรือสงสัยว่ามีโรคระบาด ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดนั้น มีอำนาจประกาศกำหนดเขตท้องที่จังหวัดนั้นทั้งหมด หรือแต่บางส่วน เป็นเขตโรคระบาด หรือเขตสงสัยว่ามีโรคระบาด แล้วแต่กรณี ประกาศนี้ให้ระบุนชนิดของสัตว์และโรคระบาดไว้ด้วย และให้ปิดไว้ ณ ศาลากลางจังหวัด ที่ว่าการอำเภอ บ้านกำนัน บ้านผู้ใหญ่บ้าน และที่ชุมนุมชน ภายในเขตนั้น⁴⁸ โดยกำหนดให้ในกรณีที่สัตวแพทย์เห็นว่า โรคระบาดที่ตรวจพบในท้องที่ของตน หรือท้องที่อื่นที่ติดต่อกับท้องที่ของตนจะระบอดออกไป ให้สัตวแพทย์มีอำนาจประกาศเป็นหนังสือกำหนดเขตโรคระบาดชั่วคราว มีรัศมีไม่เกินห้ากิโลเมตรจากที่ที่ตรวจพบโรคระบาดนั้น ประกาศนี้ให้ระบุนชนิดของสัตว์และโรคระบาดไว้ด้วย และให้ปิดไว้ ณ บ้านกำนัน บ้านผู้ใหญ่บ้าน และที่ชุมนุมชนภายในเขตนั้น และให้ใช้บังคับได้สามสิบวันนับแต่วันประกาศ⁴⁹

8) กำหนดห้ามมิให้บุคคลใดขาย จำหน่าย จ่าย แจก แลกเปลี่ยน หรือมีไว้เพื่อขายซึ่งน้ำเชื้อสำหรับผสมพันธุ์หรือเอ็มบริโอของ ม้า โค กระบือ แพะ แกะ สุนัข หรือสัตว์ชนิดอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตจากนายทะเบียนการขออนุญาตและการอนุญาตให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา⁵⁰

9) กำหนดห้ามมิให้บุคคลใดนำเข้า นำออก หรือนำผ่านราชอาณาจักรซึ่งสัตว์หรือซากสัตว์ เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตจากอธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมายอธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมายจะกำหนดเงื่อนไขตามที่เห็นสมควรไว้ในใบอนุญาตก็ได้และการนำเข้า นำออก หรือนำผ่านราชอาณาจักรซึ่งสัตว์หรือซากสัตว์ตามมาตรา นี้ ให้นำเข้า นำออก หรือนำผ่านท่าเข้าหรือท่าออก แล้วแต่กรณี เว้นแต่อธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมายจะสั่งเป็นอย่างอื่น⁵¹

10) กำหนดให้ ผู้ใดนำ ช้าง ม้า โค กระบือ แพะ แกะ สุนัข หรือน้ำเชื้อสำหรับผสมพันธุ์หรือเอ็มบริโอของสัตว์เหล่านี้ หรือสัตว์ชนิดอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวงหรือซากสัตว์ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ไปยังท้องที่ต่างจังหวัด ต้องได้รับใบอนุญาตจากสัตวแพทย์ประจำ

⁴⁷ พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499, มาตรา 12.

⁴⁸ พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499, มาตรา 15.

⁴⁹ พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499, มาตรา 16.

⁵⁰ พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499, มาตรา 21 ทวิ.

⁵¹ พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499, มาตรา 31.

ห้องที่ในการออกใบอนุญาตตามวรรคหนึ่ง สัตวแพทย์จะกำหนดเงื่อนไขตามที่จำเป็นไว้ในใบอนุญาตเกี่ยวกับการใช้เส้นทางและยานพาหนะในการนำสัตว์ไปและสถานีขนส่งสัตว์และการผ่านด่านกักสัตว์ตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดก็ได้ เว้นแต่เป็นการนำสัตว์ไปเลี้ยงหรือใช้งานชั่วคราว⁵²

11) กำหนดให้สารวัตรมีอำนาจจับกุมผู้กระทำความผิดต่อบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจยึดสัตว์ ชากสัตว์ หรือสิ่งของใดๆ ที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดตามกฎหมายไว้เพื่อส่งพนักงานสอบสวนดำเนินการต่อไปตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญา⁵³

3.1.9 พระราชบัญญัติเชื้อโรคและพิษจากสัตว์ พ.ศ. 2525

เพื่อกำหนดประเภทของหน่วยงานที่ไม่ต้องมีใบอนุญาตผลิต ครอบครอง จำหน่าย นำเข้า ส่งออก หรือนำผ่านซึ่งเชื้อโรคหรือพิษจากสัตว์แต่ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎกระทรวง กำหนดกำหนดหลัก เกณฑ์ให้สิ่งของที่ถูกยึดหรืออายัดตกเป็นของกระทรวงสาธารณสุขหรือสามารถ จัดการทำลายหรือดำเนินการตามควรแก่กรณีกับสิ่งของนั้นก่อนคดีถึงที่สุดได้ หากเห็นว่สิ่งของนั้นถ้าเก็บไว้จะเป็นอันตรายต่อสาธารณสุขหรือเป็นของเสีย...

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

“เชื้อโรค” หมายความว่า

- (1) เชื้อจุลินทรีย์
- (2) เชื้ออื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง
- (3) ผลิตผลจาก (1) หรือ (2)

ทั้งนี้ เฉพาะที่ทำให้เกิดโรคในคน ปลูสัตว์ สัตว์พาหนะ หรือสัตว์อื่นที่กำหนดในกฎกระทรวง

“พิษ จากสัตว์” หมายความว่า พิษที่เกิดจากสัตว์ที่ทำให้เกิดโรคในคน ปลูสัตว์ สัตว์พาหนะ หรือสัตว์อื่นที่กำหนดในกฎกระทรวง เช่น พิษจากงู พิษจากแมลง และพิษจากปลาปักเป้า

“ผลิต” หมายความว่า เพาะ ผสม ปรุง แปรสภาพ แบ่งบรรจุ หรือรวมบรรจุ

“จำหน่าย” หมายความว่า ขาย จ่าย แจก แลกเปลี่ยน ให้ สูญหาย เสียหาย ทิ้งหรือทำลาย

“นำเข้า” หมายความว่า นำหรือส่งเข้ามาในราชอาณาจักร

“ส่งออก” หมายความว่า นำหรือส่งออกไปนอกราชอาณาจักร

⁵² พระราชบัญญัติโคโรนาคสัตว์ พ.ศ. 2499, มาตรา 34.

⁵³ พระราชบัญญัติโคโรนาคสัตว์ พ.ศ. 2499, มาตรา 38.

“นำผ่าน” หมายความว่า นำหรือส่งผ่านราชอาณาจักรโดยมีการขนถ่ายหรือเปลี่ยนแปลง

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการ ตามพระราชบัญญัติ

“อธิบดี” หมายความว่า อธิบดีกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 5 ห้ามมิให้ผู้ใดผลิต ครอบครอง จำหน่าย นำเข้า ส่งออกหรือนำผ่านซึ่งเชื้อโรค หรือพิษจากสัตว์ เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตจากอธิบดี

3.2 อนุสัญญา พิธีสาร และกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับนโยบาย และมาตรการ เกี่ยวกับการคุ้มครองดูแลความหลากหลายทางชีวภาพ สัตว์พันธุ์พื้นเมือง จากการรุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น

3.2.1 อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992 (Convention on Biological Diversity 1992)

มีวัตถุประสงค์ คืออนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพการใช้ประโยชน์องค์ประกอบ ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนและแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้จากการใช้ทรัพยากร พันธุกรรมอย่างยุติธรรมและเท่าเทียม

เนื้อหาของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity) เป็นนโยบายกว้างๆ ที่ประเทศต่างๆ สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดทำและ ดำเนินนโยบาย มาตรการ แผนปฏิบัติการตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ของตนเอง ในมาตรา 3 ของ อนุสัญญาฯ ภาควิธีปฏิบัติโดยที่จะใช้ทรัพยากรของคนตามนโยบายสิ่งแวดล้อมของแต่ละ ประเทศโดยไม่ทำความเสียหายให้แก่สิ่งแวดล้อมอื่นซึ่งอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพไม่ได้เป็นเพียงกลไกทางกฎหมายระหว่างประเทศที่เสริมสร้างความร่วมมือระหว่าง นานาชาติเท่านั้นแต่เป็นเครื่องมือช่วยกระตุ้นให้ประเทศต่างๆ ให้ความสนใจและมีความรับผิดชอบ มากขึ้นในการอนุรักษ์และจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศของตนอย่างเหมาะสม โดยประเทศที่เป็นภาคีอนุสัญญาฯ มีพันธะที่จะต้องดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการ ซึ่งพันธะกรณีใน 14 มาตราหลัก (มาตรา 6 - มาตรา 9) เน้นการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน ลำดับแรกสุดอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity) กระตุ้นให้ภาคีดำเนินการตามมาตรา 6 คือ วางนโยบาย กลยุทธ์และมาตรการระดับชาติสำหรับอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ

อย่างยั่งยืนนอกจากนี้ยังได้วางกรอบนโยบาย เพื่อให้รัฐบาลประเทศภาคีดำเนินงานในประเทศของตนดังนี้

1. สนับสนุนการจำแนกวินิจฉัย และติดตามตรวจสอบสถานภาพของสายพันธุ์ชนิดพันธุ์และระบบนิเวศต่างๆ (มาตรา 7)
2. อนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพทั้งในถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ (มาตรา 8)⁵⁴ และนอกถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ (มาตรา 9)⁵⁵
3. ส่งเสริมให้เกิดการใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน (มาตรา 10)

⁵⁴ ข้อ 8 การอนุรักษ์ในแหล่งกำเนิด

เอช) ประเทศภาคีภายใต้อนุสัญญาฯ จะต้องดำเนินการเท่าที่จะกระทำได้และเป็นไปในแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกัน การนำเข้า ควบคุม หรือกำจัดชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศ ถิ่นที่อยู่อาศัย และชนิดพันธุ์อื่น

เจ) กับกฎหมายที่เคารพของชาติ อนุรักษ์และรักษานวัตกรรม ความรู้และการปฏิบัติของชุมชนพื้นเมืองและท้องถิ่นเชิงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนของความหลากหลายทางชีวภาพและส่งเสริมการใช้ที่กว้างขึ้นของพวกเขาด้วยการอนุมัติและการมีส่วนร่วมของผู้ถือจากความรู้อันล้ำค่าของวัฒนธรรมและการปฏิบัติและส่งเสริมให้มีการแบ่งปันอย่างเป็นธรรมของผลประโยชน์ที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากความรู้อันล้ำค่าของวัฒนธรรมและการปฏิบัติ

⁵⁵ ข้อ 9 การอนุรักษ์นอกแหล่งกำเนิด

ภาคีผู้ทำสัญญาแต่ละฝ่ายจะต้องเท่าที่เป็นไปได้และความเหมาะสมและเป็นส่วนใหญ่สำหรับวัตถุประสงค์ของการพิงพาสัญญาในแหล่งกำเนิดที่

เอ) กำหนดมาตรการสำหรับการอนุรักษ์นอกถิ่นที่อยู่แหล่งกำเนิดขององค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศต้นกำเนิดของส่วนประกอบดังกล่าว

บี) การจัดตั้งและรักษาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการอนุรักษ์ นอกถิ่นที่อยู่แหล่งกำเนิดและการวิจัยเกี่ยวกับพืชสัตว์และจุลินทรีย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศต้นกำเนิดของทรัพยากรพันธุกรรม;

ซี) กำหนดมาตรการสำหรับการกู้คืนและการฟื้นฟูสมรรถภาพของชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามและการคืนเข้าอยู่อาศัยตามธรรมชาติของพวกเขาภายใต้เงื่อนไขที่เหมาะสมของพวกเขา;

ดี) กำกับและการบริหารจัดการการเก็บรวบรวมทรัพยากรชีวภาพจากแหล่งธรรมชาติสำหรับ นอกถิ่นที่อยู่แหล่งกำเนิดเพื่อการอนุรักษ์เพื่อที่จะไม่คุกคามระบบนิเวศและประชากรในแหล่งกำเนิดของชนิดกเว้นในกรณีที่มาตราการพิเศษการอนุรักษ์นอกถิ่นที่อยู่แหล่งกำเนิดชั่วคราวจะต้องอยู่ภายใต้อนุวรรค ซี) ข้างต้น และ

อี) ความร่วมมือในการให้การสนับสนุนทางการเงินและอื่นๆ เพื่อการอนุรักษ์นอกถิ่นที่อยู่แหล่งกำเนิดที่ระบุไว้ในอนุวรรค เอ) ถึง ดี) ข้างต้นและในการจัดตั้งและการบำรุงรักษาของการอนุรักษ์ นอกถิ่นที่อยู่แหล่งกำเนิดการอนุรักษ์สิ่งอำนวยความสะดวกในประเทศกำลังพัฒนา.

4. กำหนดมาตรการสร้างแรงจูงใจในทางเศรษฐกิจและสังคมในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน (มาตรา 11) เพื่อเสริมสร้างแรงสนับสนุนจากสาธารณชนในการดำเนินการอนุรักษ์

5. ดำเนินการวิจัยและฝึกอบรมด้านวิชาการ และด้านการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ (มาตรา 12) เพื่อพัฒนาระดับความรู้และความสามารถของประเทศในการดำเนินการอนุรักษ์

6. สร้างเสริมความรู้ ความเข้าใจและความตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน (มาตรา 13)

7. วางระบบหรือเสริมสร้างความแข็งแกร่งของระบบการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และติดตามตรวจสอบผลกระทบของโครงการพัฒนาต่อความหลากหลายทางชีวภาพ (มาตรา 14)

8. กำหนดเงื่อนไขและดูแลให้การแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรม เป็นไปอย่างยุติธรรมและเท่าเทียม (มาตรา 15⁵⁶ และ มาตรา 16)

⁵⁶ มาตรา 15 การเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม

1. โดยตระหนักถึงสิทธิอธิปไตยของรัฐเหนือทรัพยากรธรรมชาติของคนอำนาจในการพิจารณา กำหนดการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมขึ้นอยู่กับรัฐบาลแห่งชาติและอยู่ภายใต้กฎระเบียบของชาตินั้นๆ

2. แต่ละภาคีจักต้องพยายามสร้างเงื่อนไขเพื่อเอื้ออำนวยในการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมสำหรับการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมต่อสิ่งแวดล้อมโดยภาคีอื่นๆ และไม่วางข้อจำกัดซึ่งขัดแย้งต่อวัตถุประสงค์ของอนุสัญญา

3. ตามเจตนารมณ์ของอนุสัญญาทรัพยากรพันธุกรรมซึ่งถูกจัดหาให้โดยภาคี ดังได้อ้างถึงในมาตรานี้ และมาตรา 16 และ 19 เป็นเฉพาะทรัพยากรซึ่งถูกจัดหาให้โดยภาคีซึ่งเป็นประเทศถิ่นกำเนิดของทรัพยากรนั้น หรือโดยภาคีซึ่งได้รับทรัพยากรพันธุกรรมนั้นมาโดยสอดคล้องกับอนุสัญญาดังกล่าว

4. การเข้าถึง ในกรณีที่ได้รับอนุญาต จักต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ได้รับการตกลงร่วมกันและอยู่ภายใต้ข้อกำหนดของมาตรานี้

5. การเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมจักต้องอยู่ภายใต้การเห็นชอบที่ได้แจ้งล่วงหน้าของภาคีซึ่งให้ทรัพยากรนั้นนอกเสียจากในกรณีที่ภาคนั้นพิจารณาเป็นประการอื่น

6. แต่ละภาคีจักต้องพยายามที่จะจัดทำและดำเนินการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ซึ่งใช้ทรัพยากรพันธุกรรมที่ภาคีอื่นๆ จัดหาให้โดยการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ หากเป็นไปได้ทำการวิจัยภายในภาคนั้นๆ

7. แต่ละภาคีจักต้องดำเนินมาตรการทางกฎหมาย การบริหารหรือนโยบาย เท่าที่เหมาะสม และ โดยสอดคล้องกับมาตรา 16 และ 19 และ ในกรณีที่จำเป็น โดยผ่านกลไกการเงินซึ่งกำหนดโดยมาตรา 20 และ 21 ทั้งนี้ด้วยเจตนารมณ์เพื่อแบ่งปันในวิถีทางที่ยุติธรรมและเท่าเทียมซึ่งผลของการวิจัยและการพัฒนาและซึ่ง

9. ส่งเสริมและเอื้ออำนวยการแลกเปลี่ยนข้อมูล (มาตรา 17) และความร่วมมือทางเทคนิคและวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน (มาตรา 18) เพื่อยกระดับความรู้ทางวิชาการด้านความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศ

10. กำหนดมาตรการในการควบคุมการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีชีวภาพและการแบ่งปันผลประโยชน์จากเทคโนโลยีดังกล่าวอย่างเท่าเทียม

นอกจากนี้ อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity) เห็นว่าภาคีอาจขาดงบประมาณและสมรรถนะในการดำเนินกิจกรรมและจัดทำโครงการอนุรักษ์ต่างๆ จึงได้วางพันธกรณีในมาตรา 20 และมาตรา 21 ไว้ให้รัฐบาลแต่ละประเทศจัดหาเงินทุนของตนในการดำเนินการตามพันธกรณีและให้มีการจัดสรรเงินทุนให้แก่ประเทศกำลังพัฒนาในรูปแบบให้เปล่าหรือผ่อนปรนเพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์

3.2.1.1 วัตถุประสงค์ของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992

อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992 นี้เป็นข้อตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวพันระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาโดยอนุสัญญานี้มีวัตถุประสงค์ที่จะเน้นไปที่ความหลากหลายทางชีวภาพกับการอยู่รอดของมนุษยชาติและสิทธิต่างๆ ของรัฐภาคีผู้มีทรัพยากรนั้น ในความครอบคลุมข้อความในอนุสัญญาได้ยอมรับหลักการอนุรักษ์และแสวงหาผลประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งหลักการนี้ผสมผสานมาจากหลักเกณฑ์ระหว่างประเทศหลายประการด้วยกันซึ่งล้วนเป็นหลักการที่เห็นว่าทรัพยากรชีวภาพเหล่านี้ควรได้รับการสงวนไว้โดยมีเหตุผลทางเศรษฐกิจและทางสังคม ทั้งนี้ก็เพื่อสังคมในปัจจุบันและในอนาคต

3.2.1.2 เนื้อหาสาระสำคัญของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992

สาระสำคัญของอนุสัญญาลบับนี้มีอยู่หลายประการดังนี้

1. การตระหนักร่วมกันของมวลมนุษยชาติ

การให้ทุกคนตระหนักว่าความหลากหลายทางชีวภาพมีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อโลกและสังคมในดินต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านระบบนิเวศ พันธุกรรม สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมตลอดจนการบันเทิงและนันทนาการรวมถึงการดำรงอยู่ของสายพันธุ์ต่างๆ ในปัจจุบันสืบไปถึงอนาคตจึงเป็นภาระของมนุษยชาติที่จะต้องร่วมกันป้องกัน

ผลประโยชน์ที่ได้จากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมทางการพาณิชย์และอื่นๆ กับภาคีที่ได้ให้ทรัพยากรนั้นการแบ่งปันนั้นๆ จักต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ได้รับการตกลงร่วมกัน.

2. การเคารพลีทริอริปไตยของรัฐเหนือทรัพยากรธรรมชาติ

อนุสัญญาฉบับนี้ได้ยอมรับถึงหลักการที่ว่ารัฐมีสิทธิอธิปไตยเหนือทรัพยากรธรรมชาติสามารถกำหนดนโยบายหรือระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ

3. การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

การอนุรักษ์ตามความหมายของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพนี้หมายถึงการสงวนรักษาความหลากหลายทางชีวภาพให้อยู่ได้นานที่สุด

4. การใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน

อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพไม่ได้ห้ามให้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติแต่ได้กำหนดเงื่อนไขไว้ว่า หากรัฐภาคีจะใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพการใช้ประโยชน์นั้นจะต้องเป็นไปในลักษณะที่ยั่งยืนอันหมายถึงการใช้ทรัพยากรให้น้อยที่สุดเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสังคมให้ได้มากที่สุด

5. การมีบทบาทร่วมกันของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ

ทุกรัฐภาคีจะต้องยอมรับความสำคัญของชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนพื้นเมืองที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับชนิดพันธุ์และความหลากหลายทางชีวภาพให้เข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพด้วย

6. กลไกการเงินของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

ปัญหาหลักของหลายๆ อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพคือขาดแคลนเงินทุนในการดำเนินงานอนุสัญญานี้จึงได้กำหนดหลักเกณฑ์ต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหา

3.2.1.3 พันธกรณีของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992

อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพได้กำหนดพันธกรณีต่างๆ ไว้ในลักษณะของกรอบนโยบายสำหรับประเทศสมาชิกจะได้ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตามภายใต้เงื่อนไขที่ว่า “ตราบเท่าที่เป็นไปได้และเท่าที่เหมาะสม” ดังนั้นแต่ละพันธกรณีจึงเป็นการกำหนดเนื้อหาอย่างกว้างที่จะต้องตกลงรายละเอียดกันในภายหลังพันธกรณีต่างๆ มีดังต่อไปนี้

1. พื้นที่การใช้บังคับอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992

ก. พื้นที่ซึ่งอยู่ภายในเขตอำนาจแห่งชาติของรัฐภาคี

เขตอำนาจแห่งชาติหมายถึงพื้นที่ทั้งหมดของรัฐทั้งที่เป็นแผ่นดิน น่านน้ำภายในทะเลอาณาเขตห้วงอากาศเหนือแผ่นดิน เหนือน่านน้ำภายในและเหนือทะเลอาณาเขตดังกล่าวพื้นดินท้องทะเล และดินใต้ผิวดินของทะเลอาณาเขต เขตเศรษฐกิจจำเพาะและไหล่ทวีป

ข. พื้นที่ภายนอกเขตอำนาจแห่งชาติของรัฐภาคี

บริเวณนี้หมายถึงทะเลหลวง ห้วงอากาศเหนือเขตเศรษฐกิจจำเพาะและทะเลหลวง
พื้นดินท้องทะเลและพื้นมหาสมุทรและดินใต้ผิวดินที่อยู่นอกขอบเขตอำนาจแห่งชาติ

2. การอนุรักษ์ในแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ

ประกอบไปด้วยสาระสำคัญ 3 ประการ คือ

ก. การคุ้มครองแหล่งที่อยู่อาศัยมุ่งเน้นให้รัฐภาคีหามาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสม
เพื่อคุ้มครองพื้นที่บางประเภทที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของชนิดพันธุ์ในรูปของพื้นที่คุ้มครองและ
พื้นที่อื่นที่มุ่งคุ้มครองระบบนิเวศ

ข. การคุ้มครองชนิดพันธุ์มีการกำหนดแนวทางในการดำเนินการแก่รัฐภาคีในการ
คุ้มครองชนิดพันธุ์มิให้ถูกคุกคามและฟื้นฟูชนิดพันธุ์ที่กำลังถูกคุกคาม

ค. มาตรการอื่นในการอนุรักษ์ในสภาพแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติอันประกอบไปด้วย

1) การให้ความสำคัญแก่ภูมิปัญญาชาวบ้านในฐานะที่เป็นส่วนสำคัญในการอนุรักษ์
และพัฒนาทรัพยากรด้วยวิธีดั้งเดิม

2) รัฐภาคีจะต้องดำเนินการควบคุมกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อ
สิ่งแวดล้อม

3) อนุสัญญาเสนอแนะให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐภาคีเพื่อให้มีการดำเนินการ
เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3. การอนุรักษ์นอกแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ

หมายถึงการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในสถานที่อื่นอันมิใช่แปลงเพาะเลี้ยง
หรือในสภาพที่อยู่ตามธรรมชาติซึ่งมีหลากหลายวิธี ได้แก่

ก. ในรูปแบบของธนาคารยีน เช่น ธนาคารเมล็ดธนาคารอสุจิ ธนาคารไข่

ข. การเก็บเนื้อเยื่อพืชในหลอดแก้วการเพาะเลี้ยงสายพันธุ์จุลินทรีย์

ค. การผสมพันธุ์เทียมและการขยายพันธุ์เทียมของพืช

ง. การเก็บรวบรวมสิ่งมีชีวิตไว้ในสถานที่ต่างๆ เช่นสวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

4. มาตรการทั่วไปเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

ได้มีการกำหนดลักษณะของการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนดังต่อไปนี้

ก. เป็นการใช้อย่างสร้างหลักประกันได้ว่า จะสามารถใช้ประโยชน์นั้นได้ในระยะ
ยาวและจะไม่มีผลกระทบต่อจำนวนประชากรนั้นในอนาคต

ข. ต้องสอดคล้องกับหลักการธำรงรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงในระบบนิเวศอื่นที่มีความ
เกี่ยวข้องกับทรัพยากรนั้น

ค. ต้องไม่เป็นการลดศักยภาพการใช้ชนิดพันธุ์หรือระบบนิเวศอื่นในระยะยาว

3.2.1.4 การเข้าถึงและถ่ายทอดเทคโนโลยี

การถ่ายทอดเทคโนโลยีเป็นการถ่ายทอดความรู้ที่ดำเนินไปเป็นระบบสำหรับการผลิตหรือการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดังกล่าวอนุสัญญานี้ได้ใช้ถ้อยคำกว้างๆ ที่ไม่ผูกมัดโดยสาระสำคัญคือประเทศที่พัฒนาแล้วจะต้องจัดให้หรืออำนวยความสะดวกให้มีการเข้าถึงและการถ่ายทอดเทคโนโลยีภายใต้เงื่อนไขที่ยุติธรรมและอำนวยความสะดวกแก่ประเทศกำลังพัฒนาให้มากที่สุดประเทศพัฒนาแล้วจะต้องมีการจัดมาตรการทางกฎหมายและนโยบายที่เหมาะสมเพื่อจัดให้มีการเข้าถึงและการถ่ายทอดเทคโนโลยีแก่ประเทศกำลังพัฒนาที่เป็นผู้จัดหาทรัพยากรพันธุกรรมให้และให้ภาคเอกชนในประเทศของตนอำนวยความสะดวกเพื่อการนี้ด้วย

3.2.1.5 การควบคุมดูแลเทคโนโลยีชีวภาพและการจัดสรรผลประโยชน์

รัฐภาคีจะต้องวางมาตรการที่เน้นที่การแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรมและเท่าเทียม โดยจะต้องมีการตกลงเงื่อนไขร่วมกันในการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างผู้ให้และผู้ใช้ประโยชน์ในแต่ละกรณีซึ่งการแบ่งปันผลประโยชน์ในการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมตามอนุสัญญานี้มี 5 รูปแบบ ดังนี้

ก. การได้รับการจัดให้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการดำเนินการและวิจัยวิทยาศาสตร์ที่ใช้ทรัพยากรพันธุกรรมซึ่งประเทศเจ้าของทรัพยากรพันธุกรรมจัดหาให้และหากเป็นไปได้ก็มีสิทธิที่จะกำหนดให้มีการดำเนินการวิจัยในภาคนั้น

ข. การได้รับแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรมและเท่าเทียม

ค. การได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีชีวภาพภายใต้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา

ง. การได้รับการจัดให้มีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพในขบวนการวิจัยของประเทศผู้เข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม

จ. การได้รับการจัดให้เป็นประเทศภาคีที่สามารถเข้าถึงในลำดับแรกซึ่งผลลัพธ์และผลประโยชน์จากเทคโนโลยีชีวภาพที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรพันธุกรรม

3.2.1.6 ทรัพยากรทางการเงิน

อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพฉบับนี้เป็นอนุสัญญาที่แตกต่างจากอนุสัญญาสิ่งแวดล้อมอื่นๆ คือเป็นอนุสัญญาฉบับแรกที่เน้นถึงความจำเป็นที่จะต้องจัดหาทรัพยากรทางการเงินเพื่ออนุรักษ์ตามอนุสัญญาให้บรรลุความสำเร็จตามเจตนารมณ์ที่ได้ตั้งไว้ โดยอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพนี้ได้กำหนดพันธกรณีให้รัฐภาคีต้องดำเนินการจัดสรรและสนับสนุนทรัพยากรทางการเงินและแรงจูงใจอื่นๆ ในมาตรการต่างๆ เพื่ออนุรักษ์ตามอนุสัญญาอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ได้กำหนดให้ประเทศพัฒนาแล้วต้อง

ให้ความช่วยเหลือทางการเงินโดยต้องจัดการทรัพยากรทางการเงินทั้งที่จัดขึ้นใหม่และจัดเพิ่มเติม เพื่อให้ประเทศกำลังพัฒนาได้ใช้เป็นค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากการอนุวัตตามอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

นอกจากนั้นทรัพยากรเงินยังอาจจะมาจากการบริจาคจากประเทศอื่นและแหล่งเงินทุนอื่นซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจอย่างไรก็ดีประเทศพัฒนาแล้วอาจให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ประเทศกำลังพัฒนาโดยผ่านข้อตกลงทวิภาคีหรือพหุภาคีก็ได้เช่นกัน

3.2.1.7 หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992 ในประเทศไทย

สำหรับในประเทศไทยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพนี้คือคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ซึ่งได้แต่งตั้ง “คณะอนุกรรมการอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ” เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2536 ซึ่งมีปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธาน และมีสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และ สิ่งแวดล้อม (ในขณะนั้น) เป็นเลขานุการ โดยคณะอนุกรรมการชุดนี้เป็นคณะอนุกรรมการที่ทำงานในระดับชาติในเรื่องเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพทั้งหมด

นอกจากนั้นแล้วยังมีหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

1. หน่วยงานภาครัฐ

ก. กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และ สิ่งแวดล้อม (ในขณะนั้น)

กระทรวงนี้มีสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยงานหลักในการเป็นผู้ประสานงานเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพระหว่างสำนักงานเลขานุการสมัชชาภาคอนุสัญญาฯ กับประเทศไทยและมีกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมทำงานด้านการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ

ข. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารสถาบันทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพและจัดตั้งสถาบันทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพขึ้นเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2541 โดยสถาบันนี้มีหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการฯ และประสานงานและกำหนดนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกรมต่างๆ ในสังกัดก็ได้มีการจัดตั้งคณะทำงานด้านนี้โดยเฉพาะด้วย

ค. กรมป่าไม้

ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาการดำเนินงานเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพด้านป่าไม้ตั้งแต่ปี 2539 ปัจจุบันมีอธิบดีกรมป่าไม้เป็นประธานคณะกรรมการและผู้อำนวยการสำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นกรรมการและเลขานุการคณะกรรมการพิจารณาการดำเนินงานเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพด้านป่าไม้และแต่งตั้งเจ้าหน้าที่รับผิดชอบดำเนินงาน

นอกจากนั้นก็ยังมีหน่วยงานของรัฐอื่นๆ ที่ทำงานด้านการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพเช่น ทบวงมหาวิทยาลัยซึ่งมีมหาวิทยาลัยต่างๆ ในสังกัดทั่วประเทศ องค์การสวนสัตว์ องค์การสวนพฤกษศาสตร์ องค์การพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ โครงการพัฒนาองค์ความรู้และศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทยและสภาวิจัยแห่งชาติ

นอกจากนั้นยังมี ศูนย์ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นหน่วยงานประสานงานกลางระดับชาติที่ดูแลงานด้านความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศโดยจัดตั้งตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพในช่วงแรกจะดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการเพื่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนเรื่องความปลอดภัยทางชีวภาพ การเข้าถึงทรัพยากรทางพันธุกรรมและมีการร่างพระราชบัญญัติความหลากหลายทางชีวภาพ พุทธศักราช 2543 ขึ้นมา

2. หน่วยงานภาคเอกชน

องค์กรเอกชนระดับชาติและระดับนานาชาติสาขาประเทศไทยด้านสิ่งแวดล้อมเช่น มูลนิธิสืบนาคะเสถียร มูลนิธิโลกสีเขียว สถาบันสิ่งแวดล้อมไทยหน่วยงานเหล่านี้มีการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพเช่นเดียวกัน

3.2.1.8 ประโยชน์ที่ได้รับจากการเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992

1. ทุกประเทศที่เป็นภาคีได้รับการคุ้มครองทรัพยากรพันธุกรรมตามอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ นี้ประเทศผู้ขอพันธุกรรมต้องแจ้งล่วงหน้าและประเทศผู้เป็นเจ้าของพันธุกรรมจะให้หรือไม่ให้นั้นก็ขึ้นอยู่กับอำนาจอธิปไตยของประเทศนั้นนอกจากนั้นผู้ขออาจต้องทำการทดลองในประเทศเจ้าของพันธุกรรมและให้นักวิทยาศาสตร์ของประเทศเจ้าของเข้าร่วมการวิจัยทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อตกลงในแต่ละกรณี

2. อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพจะนำไปสู่กติกาในการแบ่งปันผลประโยชน์โดยถ้าไม่มีอนุสัญญาแล้วก็จะไม่มีกลไกที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน

3. ส่งผลให้เกิดประโยชน์ในด้านกลไกการใช้ทรัพยากรชีวภาพที่มีศักยภาพและให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจซึ่งจะนำไปสู่การตั้งองค์กรขึ้นมาใหม่เพื่อรับผิดชอบหน้าที่นี้โดยตรงและเพื่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งมีอยู่ในปัจจุบันให้ทำงานด้านนี้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพนี้ให้หลักประกันแก่ภาคีในการให้ความสำคัญในการคุ้มครองภูมิปัญญาชาวบ้านจะเน้นการเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญานี้จึงเสมือนเป็นการแสดงเจตนารมณ์ของรัฐที่ให้ความสำคัญกับองค์กรเอกชนชุมชนท้องถิ่น ให้มีส่วนร่วมกับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

5. การที่ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาทำให้ประเทศไทยสามารถมีสิทธิออกเสียงลงมติและเสนอหลักการนโยบายที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ประเทศและระหว่างประเทศซึ่งอนุสัญญานี้เป็นเวทีใหญ่ที่เหมาะสมสำหรับการแสดงความคิดเห็นและสามารถนำเอาปัญหาต่างๆ มาเสนอต่อที่ประชุมได้

6. ในฐานะที่ประเทศไทยมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับนำในภูมิภาคอาเซียนและกำลังมีบทบาทเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีของอินโดจีนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องรักษาภาพพจน์และศักดิ์ศรีของประเทศและดำรงความเป็นผู้นำในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและให้ความร่วมมือกับนานาชาติในการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมซึ่งหมายรวมถึงทรัพยากรชีวภาพด้วย

7. การที่ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีช่วยสร้างความมั่นใจแก่ประเทศคู่ค้าว่าประเทศไทยได้ดำเนินการแล้วอย่างรอบคอบในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งซึ่งช่วยในการส่งเสริมการค้าของประเทศไทยได้เพราะประเทศต่างๆ ทั่วโลกต่างก็ให้ความสนใจกับการเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม

8. การเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพยังส่งผลให้เกิดการส่งเสริมการลงทุนและวิจัยพัฒนาทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทยมากขึ้นซึ่งการอนุญาตให้เข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมเป็นสิ่งที่ถูกต้องทางกฎหมายจะช่วยให้เกิดการลงทุนในธุรกิจเกี่ยวกับทรัพยากรทางพันธุกรรมขยายตัวมากยิ่งขึ้น

9. อนุสัญญาฯ นี้เอื้ออำนวยให้มีช่องทางที่จะแสวงหาทุนในการวิจัยและการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืนซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานของรัฐรวมทั้งมหาวิทยาลัยต่างๆ และองค์กรเอกชนที่จะพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรและหน่วยงานตลอดจนองค์กรที่เกี่ยวข้องโดยประเทศไทยจะได้รับเงินสนับสนุนจากเงินกองทุนของอนุสัญญาฯ

10. การเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาฯ ด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นผลประโยชน์โดยตรงต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพของไทยทำให้ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องวางนโยบาย กลยุทธ์มาตรการระดับชาติในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ดังนั้นการเข้าร่วมพันธกรณีทำให้รัฐบาลมีความรับผิดชอบในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและทำให้มีการเปิดรับเอาแนวความคิดในเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติใหม่ๆ เข้ามาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์

11. อนุสัญญาฯ ด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ได้ระบุถึงเรื่องเกี่ยวกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ใช้ในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพจากรัฐภาคีที่พัฒนาแล้วสู่ภาคีที่ยังไม่พัฒนาฉะนั้นการเป็นภาคีอนุสัญญาฯ จึงเป็นช่องทางที่จะได้เจรจาต่อรองประสานงานกับนานาชาติเพื่อรับเทคโนโลยีชีวภาพมาสู่ประเทศไทยซึ่งจะมีผลต่อการเจริญก้าวหน้าด้านอุตสาหกรรม เกษตรกรรมและเภสัชกรรมของประเทศอื่นจะทำให้ประเทศไทยมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการค้าระหว่างประเทศมากขึ้น

12. อนุสัญญาฯ ส่งเสริมให้รัฐบาลพิจารณาโยบายระดับนานาชาติเพื่อสนับสนุนแรงจูงใจทั้งทางสังคมและทางเศรษฐกิจสำหรับชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพ ดังนั้น เมื่อเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาฯ ประเทศไทยจึงมีพันธกรณีที่จะต้องดำเนินการส่งเสริมมาตรการต่างๆ แก่ชุมชนท้องถิ่นอันเป็นแรงจูงใจให้ใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพโดยไม่ทำลายต่อความหลากหลายทางชีวภาพ

13. องค์กรประชาชนและองค์กรพัฒนาเอกชนสามารถหยิบยกเอาพันธกรณีของประเทศไทยที่มีต่ออนุสัญญาฯ ด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ มาเป็นข้ออ้างเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการตามพันธกรณีได้หากเห็นว่ารัฐบาลไม่เอาใจใส่ต่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืนตามอนุสัญญาฯ

3.2.1.9 ความเกี่ยวข้อง ความร่วมมือและการดำเนินการสนับสนุนอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992 ในส่วนของประเทศไทย

1. การดำเนินการด้านการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย

ประเทศไทยโดยคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้แต่งตั้งคณะกรรมการอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2536 ซึ่งมีปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธานและมีสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม (ในขณะนั้น) เป็นเลขานุการโดยคณะกรรมการชุดนี้เป็นคณะกรรมการที่ทำงานในระดับชาติในเรื่องเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพทั้งหมด คณะกรรมการได้ให้ความเห็นชอบนโยบาย มาตรการและแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2541 เพื่อใช้เป็นแนวทางพื้นฐานและเป็นคู่มือให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ร่วมมือกันอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนต่อไป

2. กฎหมายภายในของประเทศไทยเพื่ออนุรักษ์ตามพันธกรณี

2.1 การแก้ไขเพิ่มเติมประเด็นเกี่ยวกับพื้นที่การบังคับใช้กฎหมาย

ในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายฉบับใดที่บัญญัติครอบคลุมและชัดเจนดังนั้นจึงต้องนำเอากฎหมายภายในเพียงเท่าที่มีอยู่มาใช้บังคับ โดยอนุโลมดังนี้

ก) พระราชบัญญัติการประมง พุทธศักราช 2490 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2528

พระราชบัญญัตินี้แม้ว่าจะยังแคบเกินไปในแง่วัตถุประสงค์ในการคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพแต่อย่างไรก็ตามก็ยังนับว่าเป็นพระราชบัญญัติฉบับเดียวที่มีพื้นที่การใช้บังคับอย่างกว้างขวางทั้งทะเลอาณาเขตเขตเศรษฐกิจจำเพาะ ทะเลหลวง หรือแม้แต่เขตเศรษฐกิจจำเพาะของรัฐอื่น

ข) พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย (ฉบับที่ 15) พุทธศักราช 2540

น่านน้ำไทยตามพระราชบัญญัตินี้นอกจากจะหมายถึงบรรดาน่านน้ำที่อยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของไทยแล้วยังหมายความรวมถึงน่านน้ำที่อยู่ต่อเนื่องคือน่านน้ำที่อยู่ถัดออกไปจากทะเลอาณาเขตวัดจากเส้นฐานที่ใช้วัดความกว้างของทะเลอาณาเขตตามประกาศเขตต่อเนื่องของราชอาณาจักรไทยซึ่งพื้นที่ดังกล่าวยังไม่มียุติบัญญัติฉบับใดของไทยที่ใช้บังคับเลย

ค) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

พระราชบัญญัตินี้มีข้อจำกัดในการใช้บังคับกล่าวคือ บังคับใช้เฉพาะพื้นที่ที่เป็นราชอาณาจักรไทยโดยไม่ขยายไปบังคับใช้ถึงเขตเศรษฐกิจจำเพาะและไหล่ทวีปดังนั้นความหลากหลายทางชีวภาพที่อยู่ในเขตนั้นจึงไม่ได้อยู่ในบังคับของพระราชบัญญัตินี้

2.2 ประเด็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ในแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ

ปัจจุบันประเทศไทยได้กำหนดการคุ้มครองในแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติไว้สองลักษณะใหญ่ๆ คือ

(1) การคุ้มครองแหล่งที่อยู่อาศัย มีกฎหมายต่างๆ ที่นำมาควบคุมคือ

ก) พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 7) พุทธศักราช 2532 กฎหมายฉบับนี้จะเกี่ยวกับการคุ้มครองป่าไม้ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพ

ข) พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พุทธศักราช 2507 มีวัตถุประสงค์คือ การกำหนดเขตป่าสงวนเพื่ออนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ไว้ให้ได้มากที่สุด

ค) พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พุทธศักราช 2504 เพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติ

ง) พระราชบัญญัติการประมง พุทธศักราช 2490 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2528 เป็นการมุ่งคุ้มครองที่อยู่อาศัยที่เป็นระบบนิเวศทางน้ำเป็นสำคัญ

จ) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดพื้นที่ที่มีคุณค่าทั้งทางธรรมชาติและศิลปกรรมให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์

ฉ) พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พุทธศักราช 2535 เพื่อสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าให้เป็นไปอย่างเหมาะสมเพราะฉะนั้นจึงมีการอนุรักษ์และคุ้มครองแหล่งที่อยู่อาศัยด้วย

ช) พระราชบัญญัติเชื้อโรคและพิษจากสัตว์ พุทธศักราช 2525 มีการห้ามผลิตครอบครองจำหน่าย นำเข้า ส่งออก ฯลฯ เชื้อโรคหรือพิษจากสัตว์ทำให้เป็นการป้องกันไม่ให้เกิดอันตรายต่อแหล่งที่อยู่อาศัยอีกทางหนึ่ง

ซ) พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พุทธศักราช 2542 มีการกำหนดเขตอนุรักษ์และพื้นที่คุ้มครองสมุนไพร

(2) การคุ้มครองชนิดพันธุ์และสายพันธุ์

กฎหมายที่มีบทบัญญัติในเรื่องการคุ้มครองชนิดพันธุ์และสายพันธุ์มีดังนี้

ก) พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 7) พุทธศักราช 2532 มีการมุ่งคุ้มครองชนิดของพันธุ์ไม้ที่อยู่ในป่า

ข) พระราชบัญญัติการประมง พุทธศักราช 2490 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2528 กำหนดให้รัฐมนตรีหรือผู้ว่าราชการจังหวัดหากเห็นว่าสัตว์น้ำชนิดใดมีความเสี่ยงก็สามารถควบคุมการจับและสั่งห้ามจับได้

ค) พระราชบัญญัติพันธุ์พืช พุทธศักราช 2518 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535 กำหนดให้มีการประกาศชนิดพันธุ์พืชที่ควรจะได้รับการคุ้มครอง

ง) พระราชบัญญัติกักพืช พุทธศักราช 2507 และพระราชบัญญัติกักพืช (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2542 มีวัตถุประสงค์ในการควบคุมและตรวจสอบการนำเข้าและส่งออกพืช

3. ประเด็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์นอกแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ

ปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายฉบับใดที่บัญญัติครอบคลุมโดยตรงมีแต่เพียงระเบียบภายในของหน่วยงานแต่ละแห่งเท่านั้น

4. ประเด็นเกี่ยวกับมาตรการทั่วไปเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน
มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องเช่น

ก) พระราชบัญญัติการส่งออกป็นอกและนำเข้าในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พุทธศักราช 2522 มีการควบคุมการส่งออกทรัพยากรหลายๆ อย่างจึงมีส่วนทำให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

ข) พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พุทธศักราช 2535 ควบคุมการขาย การนำเข้าและการส่งออกสัตว์ป่าหลายๆ ชนิด

ค) พระราชบัญญัติสวนป่า พุทธศักราช 2535 ส่งเสริมให้มีการปลูกไม้เพื่อลดการตัดไม้จากธรรมชาติ

5. กฎหมายเกี่ยวกับการเข้าถึงทรัพยากรทางพันธุกรรม

ก) พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 7) พุทธศักราช 2532

ข) พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พุทธศักราช 2507

ค) พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พุทธศักราช 2504

พระราชบัญญัติทั้งสามนี้มีความคล้ายคลึงกันในเรื่องที่ว่าการห้ามมิให้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางพันธุกรรมบางชนิดแต่ก็ยังเปิดช่องให้มีการอนุญาตโดยเจ้าหน้าที่พนักงานเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรได้ในกรณีที่เหมาะสม

6. กฎหมายเกี่ยวกับการเข้าถึงและถ่ายทอดเทคโนโลยี

ก) พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พุทธศักราช 2520 มีการกำหนดสิทธิประโยชน์เป็นมาตรการจูงใจให้มีการลงทุนในกิจการที่รัฐให้ความสำคัญทำให้มีการถ่ายทอดทางเทคโนโลยีจากการลงทุนนั่นเอง

ข) ประมวลรัษฎากรกำหนดมีการหักลดภาษีหากมีการถ่ายทอดทางเทคโนโลยีจากต่างประเทศให้แก่เอกชนในประเทศไทย

ค) กฎหมายพิกัดอัตราภาษีศุลกากรเป็นกฎหมายที่ส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีในลักษณะของการยกเว้นภาษีศุลกากรให้แก่วัตถุดิบที่จะนำมาใช้ประกอบการถ่ายทอดเทคโนโลยีนั้นอันเป็นแรงจูงใจให้มีการถ่ายทอดทางเทคโนโลยีมากยิ่งขึ้น

ง) พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พุทธศักราช 2522 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2535 เอื้ออำนวยให้มีการคิดค้นเทคโนโลยีเพราะพระราชบัญญัตินี้เป็นหลักประกันว่าจะไม่มีการละเมิดสิทธิ

7. กฎหมายการควบคุมดูแลเทคโนโลยีชีวภาพและการจัดสรรผลประโยชน์

ก) พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พุทธศักราช 2542 มีวัตถุประสงค์ให้มีการปรับปรุงพันธุ์และพัฒนาพันธุ์พืชเพื่อให้มีพันธุ์พืชใหม่เพิ่มเติมโดยสร้างแรงจูงใจด้วยการให้สิทธิและการคุ้มครองทางกฎหมายต่อชุมชนที่มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาพันธุ์พืช

ข) พระราชบัญญัติพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พุทธศักราช 2534 พระราชบัญญัตินี้ต้องการเอื้อให้มีการศึกษา สืบค้น และวิเคราะห์ทางวิชาการต่างๆ ในการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้มากขึ้น

8. กฎหมายเกี่ยวกับทรัพยากรทางการเงิน

ก) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 กำหนดให้จัดตั้งกองทุนสิ่งแวดล้อมเพื่อนำเงินไปช่วยเหลือและอุดหนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมต่างๆ

3.2.2 ระเบียบคณะกรรมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพและการได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากทรัพยากรชีวภาพ พ.ศ. 2554⁵⁷ ประกาศเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554

วัตถุประสงค์เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพและการได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากทรัพยากรชีวภาพให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. 2535 เพื่อให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องยึดถือปฏิบัติหรือออกกฎหมายลำดับรองเพื่ออนุรักษ์และใช้ประโยชน์ให้เป็นไปตามระเบียบโดยอาศัยอำนาจตามความในข้อ 9 (4) แห่งระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. 2543 ซึ่งคณะกรรมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

⁵⁷ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 128 ตอนพิเศษ 26 ง ราชกิจจานุเบกษา 4 มีนาคม 2554.

1) การเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพ หมายความว่า การเข้าไปเก็บหรือรวบรวมทรัพยากรชีวภาพเพื่อนำทรัพยากรชีวภาพรวมถึงองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรชีวภาพนั้น ไปใช้ประโยชน์

2) หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจตามกฎหมาย หมายความว่า หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจตามกฎหมายว่าด้วยพันธุ์พืชกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชกฎหมายว่าด้วยป่าไม้กฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติกฎหมายว่าด้วยเชื้อโรคและพิษจากสัตว์กฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าหรือกฎหมายอื่นตามที่ กอช. กำหนด

3) หน่วยงานของรัฐที่ครอบครองทรัพยากรชีวภาพ หมายความว่า หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ศึกษาหรือวิจัยหรือเผยแพร่หรือครอบครองหรือจำหน่ายทรัพยากรชีวภาพตามกฎหมาย

4) ข้อตกลง หมายความว่า ข้อตกลงการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพและการได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากทรัพยากรชีวภาพ โดยกำหนดให้หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจตามกฎหมายและหน่วยงานของรัฐที่ครอบครองทรัพยากรชีวภาพซึ่งมิได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพไว้ โดยเฉพาะจะอนุญาตให้มีการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพได้เมื่อได้รับคำขอรับหนังสืออนุญาตเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพตามแบบที่ กอช. กำหนด และได้ดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในระเบียบ⁵⁸ กำหนดให้ในกรณีที่มีการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพใดมีแหล่งอยู่ในพื้นที่รับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดให้หน่วยงานของรัฐที่ได้รับคำขอสอบถามความเห็นจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นและให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นมีหน้าที่ให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาคำขอรับหนังสืออนุญาต⁵⁹ กำหนดให้กรณีที่หน่วยงานของรัฐเห็นควรอนุญาตให้แจ้งให้ผู้ยื่นคำขอรับหนังสืออนุญาตส่งแผนงานโครงการฯ ฉบับสมบูรณ์ให้หน่วยงานของรัฐนั้นภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งแล้วให้หน่วยงานของรัฐนั้นจัดทำข้อตกลงการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพและการได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากทรัพยากรชีวภาพ

⁵⁸ ข้อ 4 ของระเบียบคณะกรรมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการ ในการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพและการได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากทรัพยากรชีวภาพ พ.ศ. 2554.

⁵⁹ ข้อ 6 ของระเบียบคณะกรรมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการ ในการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพและการได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากทรัพยากรชีวภาพ พ.ศ. 2554.

ระหว่างหน่วยงานของรัฐกับผู้ได้รับอนุญาตนั้นและออกหนังสืออนุญาต⁶⁰ กำหนดให้ในกรณีที่การเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพเป็นไปเพื่อการศึกษาวิจัยค้นคว้าหรือทดลองทางวิชาการตามหลักสูตรของสถาบันการศึกษาในประเทศไทยและไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อการพาณิชย์จะต้องยื่นหนังสือรับรองจากสถาบันการศึกษาว่าเป็นการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพเพื่อการดังกล่าวพร้อมกับการยื่นคำขอรับหนังสืออนุญาตด้วยและเมื่อได้รับหนังสืออนุญาตแล้วถ้าหน่วยงานของรัฐที่ได้ออกหนังสืออนุญาตเห็นสมควรจะไม่ทำข้อตกลงก็ได้⁶¹ กำหนดข้อตกลงที่ไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อการพาณิชย์อย่างน้อยต้องมีเนื้อหาดังต่อไปนี้รายละเอียดของผู้ได้รับหนังสืออนุญาตและผู้ที่จะทำการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพทั้งที่เป็นบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลเช่นชื่อที่อยู่อายุภูมิลำเนาเป็นต้น

5) การนำทรัพยากรชีวภาพไปใช้ประโยชน์และเงื่อนไขที่ผู้ได้รับหนังสืออนุญาตจะไม่โอนสิทธิตามข้อตกลงให้บุคคลอื่นเว้นแต่จะได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากหน่วยงานที่ได้ออกหนังสืออนุญาต

6) กำหนดให้ข้อตกลงที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการพาณิชย์นอกจากจะต้องมีเนื้อหาตาม (ข) ยกเว้นตาม (ข) (13) แล้วจะต้องมีเนื้อหาดังต่อไปนี้ การจัดการสิทธิหรือสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาอันเกิดจากการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพ การแบ่งปันผลประโยชน์ตอบแทนที่ผู้ได้รับหนังสืออนุญาตได้รับจากการใช้ประโยชน์ในผลิตภัณฑ์หรือผลิตภัณฑ์หรือกระบวนการผลิตหรือข้อมูลที่เป็นผลจากการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพ ตามข้อตกลงก่อนหักรายจ่ายนับแต่วันที่ผู้ได้รับหนังสืออนุญาตได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพดังกล่าวทั้งนี้ตราบเท่าที่ผู้ได้รับหนังสืออนุญาตยังได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพนั้น กำหนดให้เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบติดตามกำกับดูแลและการรายงานผลให้หน่วยงานของรัฐที่ออกหนังสืออนุญาตทำความตกลงกับผู้ได้รับหนังสืออนุญาตเกี่ยวกับการรายงานความก้าวหน้าในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพตามข้อตกลงตามระยะเวลาที่จะตกลงกันแต่ต้องไม่น้อยกว่าสามเดือน

⁶⁰ ข้อ 8 ของระเบียบคณะกรรมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการ ในการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพและการได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากทรัพยากรชีวภาพ พ.ศ. 2554.

⁶¹ ข้อ 9 ของระเบียบคณะกรรมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการ ในการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพและการได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากทรัพยากรชีวภาพ พ.ศ. 2554.

ต่อหนึ่งครั้งและการรายงานผลการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพเมื่อหนังสืออนุญาตสิ้นสุดผล⁶²

3.2.3 นโยบาย มาตรการและแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน⁶³

ประเทศไทยได้เริ่มจัดทำนโยบายและมาตรการระดับชาติด้านความหลากหลายทางชีวภาพตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 ด้วยเห็นว่าประเทศไทยจำเป็นต้องมีกรอบและทิศทาง การดำเนินงานเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพในภาพรวมของประเทศแม้ว่าในขณะนั้นประเทศไทยจะยังไม่ได้เข้าเป็นภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

นโยบาย มาตรการและแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนได้มีการจัดทำและใช้เป็นกรอบการดำเนินงานระดับชาติ (ระยะเวลา 5 ปี) แล้ว จำนวน 3 ฉบับ โดยฉบับที่ 1 และที่ 2 นั้น คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้มอบหมายให้คณะกรรมการอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ พิจารณาคำเนิการซึ่งได้มีการแต่งตั้งคณะทำงานขึ้นเพื่อยกร่างและจัดทำนโยบาย มาตรการและแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนโดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม เดิม) ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการฯ และคณะทำงาน

สำหรับการจัดทำนโยบาย มาตรการและแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน ฉบับที่ 3 เป็นการดำเนินการภายใต้คณะกรรมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติ (กอช.) ที่ตั้งขึ้นตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี โดยมีสำนักความหลากหลายทางชีวภาพสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นฝ่ายเลขานุการการจัดทำนโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์ฯ ทั้งสามฉบับดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดให้มีนโยบายระดับชาติในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพครอบคลุมในทุกประเด็นตลอดจนสอดคล้องกับมาตรา 6 ของอนุสัญญาว่า

⁶² ข้อ 14 ของระเบียบคณะกรรมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพและการได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากทรัพยากรชีวภาพ พ.ศ. 2554.

⁶³ สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. นโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน. สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2554, จาก http://chm-thai.onep.go.th/chm/policy_2.html

ด้วยความหลากหลายทางชีวภาพและการคุ้มครองทรัพยากรชีวภาพของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการเสริมสร้างบทบาทของหน่วยงานนั้นๆ

นโยบาย มาตรการและแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ อย่างยั่งยืน ได้ผ่านการพิจารณาตรวจสอบ และกลั่นกรองอย่างเป็นขั้นตอนทั้งการจัดประชุมเพื่อรับ ฟังความเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน สื่อมวลชน องค์กรพัฒนาเอกชน รวมถึงการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นสถาบันการศึกษา ตลอดจนการเวียนเสนอ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาปรับปรุงแก้ไขและนำเสนอคณะกรรมการอนุรักษ์และใช้ ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติและคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ ตามลำดับดังตารางท้ายนี้ตารางนโยบาย มาตรการและแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความ หลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน

ตารางที่ 3.1 นโยบาย มาตรการและแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ อย่างยั่งยืน

ฉบับที่	คณะกรรมการฯ เห็นชอบ	คณะรัฐมนตรี เห็นชอบ	สาระสำคัญ
1. นโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ ความหลากหลายทาง ชีวภาพอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2541 – 2545	คณะกรรมการ สิ่งแวดล้อม แห่งชาติ เห็นชอบ เมื่อ วันที่ 21 มกราคม 2540	15 กรกฎาคม 2540	การเสริมสร้างสมรรถนะให้แก่บุคลากร การให้ ความรู้ความตระหนักแก่สาธารณชน การ เสริมสร้างความแข็งแกร่งให้แก่พื้นที่คุ้มครอง การสร้างแรงจูงใจให้แก่ท้องถิ่นในการอนุรักษ์ ความหลากหลายทางชีวภาพการคุ้มครองชนิด พันธุ์และสายพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์และระบบ นิเวศที่อยู่ในสภาพวิกฤตตลอดจนการควบคุม และติดตามตรวจสอบกิจกรรมที่คุกคามความ หลากหลายทางชีวภาพ

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ฉบับที่	คณะกรรมการฯ เห็นชอบ	คณะรัฐมนตรี เห็นชอบ	สาระสำคัญ
2. นโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ ความหลากหลาย ทางชีวภาพอย่าง ยั่งยืน พ.ศ. 2546 – 2550	คณะกรรมการ สิ่งแวดล้อม แห่งชาติ เห็นชอบ เมื่อ วันที่ 6 ธันวาคม 2544	11 มิถุนายน 2545	การลดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ของประเทศไทยการสร้างเครือข่ายอนุรักษ์ ความหลากหลายทางชีวภาพการอนุรักษ์พื้นที่ ป่าไม้ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงการ ฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้เพื่อเป็นป่าชุมชนและเพื่อ ประโยชน์ใช้สอยการสำรวจวิจัยด้านความ หลากหลายทางชีวภาพด้านพืช สัตว์ แมลงและ จุลินทรีย์ในพื้นที่คุ้มครองและพื้นที่ชุ่มน้ำที่มี ความสำคัญการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ ประชาชนทุกระดับ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนท้องถิ่น ในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความ หลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนการรณรงค์ ให้มีการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทาง ชีวภาพอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าชุมชนที่มีอยู่การ อนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย
3. นโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ ความหลากหลาย ทางชีวภาพอย่าง ยั่งยืน พ.ศ. 2551 – 2554	คณะกรรมการ อนุรักษ์และใช้ ประโยชน์ความ หลากหลายทาง ชีวภาพแห่งชาติ เห็นชอบ เมื่อ วันที่ 14 พฤศจิกายน 2550	15 มกราคม 2551	การเสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของความ หลากหลายทางชีวภาพให้เป็นฐานที่มั่นคงของ การดำรงชีวิตของคนไทยควบคู่กับการวิจัย คุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพให้นำมาใช้ ประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศได้อย่าง ยั่งยืนรวมทั้งสร้างกลไกในการเข้าถึงและมีการ แบ่งปันผลประโยชน์จากการพัฒนาความ หลากหลายทางชีวภาพให้กับประเทศอย่าง ยุติธรรมและเท่าเทียม

3.2.4 แนวปฏิบัติบอมนว่าด้วยการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพและการแบ่งปัน ผลประโยชน์ที่ได้รับเนื่องจากการใช้ประโยชน์อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม (Bonn Guidelines on Access to Genetic Resources and Fair and Equitable Sharing of the Benefits Arising out of Their Utilization)⁶⁴

นับตั้งแต่อนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพก่อกำเนิดขึ้น เรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์ เป็นเรื่องที่ได้ได้รับความสนใจจากประเทศต่างๆ และมีความพยายามที่จะพัฒนากฎระเบียบที่สอดคล้องกับหลักการของอนุสัญญาฯ หากแต่จะเห็นได้ว่าการนำไปใช้ทางปฏิบัตินี้ยังไม่แพร่หลาย อีกทั้ง อนุสัญญาฯ นั้นกำหนดกรอบกว้างๆ แต่ไม่ได้ให้คำแนะนำหรือแนวทางการนำไปปฏิบัติที่ชัดเจน ดังนั้น

สมัชชาภาคีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ในการประชุมสมัชชาภาคีอนุสัญญาฯ สมัยที่ 4 เมื่อ พฤษภาคม พ.ศ. 2541 ได้มีมติจัดตั้งคณะผู้เชี่ยวชาญว่าด้วยการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์ ที่มีความสมดุลในภูมิภาค และสมัชชาภาคีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ในการประชุมสมัชชาภาคีอนุสัญญาฯ สมัยที่ 5 เมื่อ พฤษภาคม พ.ศ. 2543 ได้มีมติจัดตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจว่าด้วยการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์ ซึ่งการจัดตั้งคณะผู้เชี่ยวชาญและคณะทำงานเฉพาะกิจว่าด้วยการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์ขึ้นมานี้ก็เพื่อจัดทำแนวทาง ข้อเสนอแนะ และข้อสรุป ในเรื่องการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์ภายใต้กรอบการดำเนินงานของอนุสัญญาฯ ผลสืบเนื่องจากการประชุมคณะผู้เชี่ยวชาญ และคณะทำงานเฉพาะกิจว่าด้วยการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์ คือการจัดทำแนวปฏิบัติบอมนว่าด้วยการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพ และการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้รับเนื่องจากการใช้ประโยชน์อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม (Bonn Guidelines on Access to Genetic Resources and Fair and Equitable Sharing of the Benefits Arising out of Their Utilization) หรือ แนวปฏิบัติบอมน ซึ่งแนวปฏิบัตินี้มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยประเทศสมาชิก รัฐ หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ในการพัฒนากลไกเรื่องการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรชีวภาพ ซึ่งกลไกเหล่านี้รวมถึง การจัดทำกฎระเบียบและการบริหาร หรือการวางนโยบาย เรื่องการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์จะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

แนวปฏิบัติบอมนเป็นแนวทางปฏิบัติที่ไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายที่คณะทำงานเฉพาะกิจของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ได้ร่วมกันจัดทำขึ้นเพื่อให้ประเทศสมาชิก

⁶⁴ ธนิต ชังถาวร และคณะ. (2552). *โครงการศึกษาสถานภาพเรื่องการจัดการการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรชีวภาพในองค์กรวิจัยและพัฒนาในประเทศไทย: กรณีศึกษาทรัพยากรชีวภาพพืช*. หน้า 32-35.

นำไปใช้ในการพัฒนาระบบการเข้าถึง ทรัพยากรชีวภาพ และการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เหมาะสมกับประเทศของตนเอง

แนวทางปฏิบัติบนนี้วางแนวทางในเรื่อง

1. บทบาท ความรับผิดชอบ และความร่วมมือ ระหว่างฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ขอเข้าถึง ทรัพยากรชีวภาพ หรือผู้จัดสรรทรัพยากรชีวภาพ
2. หลักการและกลไกที่ควรปฏิบัติในเรื่องการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพ ซึ่งได้แก่ ความเห็นชอบที่ได้แจ้งล่วงหน้า สารสำคัญที่ฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรจะตกลงร่วมกัน ในการเข้าถึง ทรัพยากรชีวภาพ ซึ่งรวมถึงมีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม
3. ประเภทของผลประโยชน์ ที่ควรทำการเจรจาต่อรอง
4. กลไกในการอนุรักษ์ หรือ เก็บรักษาความรู้ นวัตกรรม และการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน
5. เรื่องอื่นๆ ที่อาจเกี่ยวข้องในเรื่องการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์ เช่น การเฝ้า ระวัง การส่งรายงาน การระงับข้อพิพาท

หลักการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพและการแบ่งปันผลประโยชน์ภายใต้แนวปฏิบัติบนนี้

หลักการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพภายใต้แนวปฏิบัติบนนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ วัตถุประสงค์ ในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ กล่าวคือเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ความ หลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน โดยให้ประเทศสมาชิก มีการวางแผน หรือการวางกลไกการ เข้าถึงทรัพยากรชีวภาพระดับประเทศ โดยกลไก ดังกล่าวควรจะเป็นไปตามหลักการเห็นชอบที่ได้ แจ้งล่วงหน้า ครอบคลุมขั้นตอน ตั้งแต่กิจกรรมก่อน การเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพ การวิจัยและพัฒนา ที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพ การนำทรัพยากร ชีวภาพไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ หรือ ด้านอื่น และการแบ่งปันผลประโยชน์

หลักการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพภายใต้แนวปฏิบัติบนนี้ ต้องคำนึงถึง ความแน่นอน และความชัดเจนของกฎหมาย อีกทั้งการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพและข้อจำกัดในการเข้าถึง ทรัพยากร ชีวภาพนั้นต้อง โปร่งใส ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎหมายและไม่ขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ ของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ นอกจากนั้น แนวปฏิบัติบนนี้ได้วางแนวทางใน การจัดการเรื่องการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพไว้ด้วย

โดยมีข้อเสนอแนะว่าประเทศที่เป็นเจ้าของทรัพยากรชีวภาพควรมีหน่วยงานกลาง (Focal Point) ที่ทำหน้าที่เป็นผู้อนุญาต และควรมีการวางแผนหรือข้อกำหนดในการเข้าถึงใน ระดับต่างๆ อย่างชัดเจน กระบวนการในการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพ นั้นควรเป็นกระบวนการที่ ไม่ยุ่งยาก ซับซ้อน และมีค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด อีกทั้งยังกำหนดรายการ หรือข้อมูล ที่หน่วยงาน

รับผิดชอบของ ประเทศเจ้าของทรัพยากรชีวภาพตรวจสอบหรือร้องขอจากผู้ขอเข้าถึง ทรัพยากรชีวภาพเมื่อทำ การ พิจารณานุมัติการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพ เช่น วัตถุประสงค์ในการ ขอเข้าถึงและผลที่คาดว่าจะ ได้รับ ชนิดของทรัพยากรชีวภาพที่จะขอเข้าถึง หน่วยงานที่จะมีความ ร่วมมือกับผู้ขอเข้าถึง ความ เป็นไปได้ที่จะมีบุคคลที่สามเข้ามาเกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรชีวภาพ การดูแลรักษาข้อมูลที่เป็น ความลับ เป็นต้น

ในขั้นตอนการจัดการเรื่องข้อตกลงร่วมกัน (Mutually Agreement) แนวปฏิบัติบอสนั้น เสนอหลักการพื้นฐานในการดำเนินการเจรจาข้อตกลงร่วมกัน เช่น กฎระเบียบจะต้องแน่นอน และ ชัดเจน และควรมีกลไกที่ทำให้คำดำเนินการเจรจาต่อรองน้อยที่สุด (เช่น การเจรจาตกลงควรทำ เป็นลายลักษณ์อักษรและดำเนินการให้เสร็จภายในระยะเวลาที่เหมาะสม ควรมีการจัดทำกรอบ ข้อตกลงมาตรฐานที่สามารถนำมาปรับใช้ได้เร็วขึ้นเมื่อมีการขอเข้าถึงซ้ำอีกครั้ง หรือควรทำการ พัฒนาสัญญาการถ่ายโอนวัสดุชีวภาพมาตรฐานสำหรับการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพประเภทหนึ่งๆ หรือการใช้ลักษณะหนึ่งๆ เป็นต้น) นอกจากนั้นแนวปฏิบัติบอสนั้น ยังนำเสนอเนื้อหาที่จำเป็น จะต้อง มีในการเจรจาตกลงร่วมกัน เช่น ชนิดของทรัพยากรชีวภาพที่จะมีการเข้าถึง เงื่อนไขการใช้ ทรัพยากร ชีวภาพนั้นๆ หรือ การดูแลการเก็บรักษาความลับ การแบ่งปันผลประโยชน์ เป็นต้น

การแบ่งปันผลประโยชน์

กลไกการแบ่งปันผลประโยชน์เป็นวัตถุประสงค์หลักข้อหนึ่งของอนุสัญญาว่าด้วย ความหลากหลายทางชีวภาพ การแบ่งปันผลประโยชน์นั้นไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน ผลประโยชน์ที่ จะทำการแบ่งปันขึ้นอยู่กับข้อตกลงร่วมกัน ของทั้งสองฝ่ายคือฝ่ายผู้ให้ทรัพยากรชีวภาพและฝ่าย ผู้เข้าถึงทรัพยากรชีวภาพ แต่สิ่งที่ควรคำนึงถึง เมื่อมีการตกลงกันในเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์ คือ รูปแบบของผลประโยชน์ที่สามารถแบ่งปัน ซึ่ง รูปแบบนั้นมีทั้งที่อยู่ในรูปเงิน และรูปแบบที่ ไม่ใช่เงิน เช่น การเข้าถึงข้อมูลและผลงานวิจัยและพัฒนา การถ่ายทอดเทคโนโลยี การเข้าร่วมวิจัย การพัฒนาความรู้ความสามารถของนักวิจัยท้องถิ่น การ เขารับการฝึกอบรม เป็นต้น

3.2.5 ระเบียบระหว่างประเทศว่าด้วยการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์ (International Regime on Access and Benefit Sharing)⁶⁵

ระเบียบระหว่างประเทศว่าด้วยการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์นั้น แนวความคิดในการจัดตั้งระเบียบระหว่างประเทศว่าด้วยการเข้าถึงและการแบ่งปัน ผลประโยชน์ นั้นเกิดขึ้นเมื่อคราวประชุมสุดยอดแห่งโลกว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development -WSSD) เมื่อเดือนกันยายน 2545 ณ นคร โจฮันเนสเบิร์ก สาธารณรัฐ

⁶⁵ แหล่งเดิม. หน้า 35-38.

แอฟริกาใต้ โดยที่ประชุมได้เรียกร้องให้ประเทศต่างๆ มีการตกลงระบอบระหว่างประเทศ ว่าด้วยการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพและการแบ่งปันผลประโยชน์เพื่อเป็นการส่งเสริม และรับประกันว่ามีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมจากการนำทรัพยากรชีวภาพไปใช้ประโยชน์ อย่างไรก็ตามไม่มีความชัดเจนถึงความจำเป็นในการจัดตั้งระบอบระหว่างประเทศฯ

สมัชชาภาคีอนุสัญญาฯ ได้มอบหมายให้คณะทำงานเฉพาะกิจว่าด้วยการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรชีวภาพดำเนินการเจรจาต่อรองเรื่องระบอบระหว่างประเทศฯ ซึ่งคณะทำงานเฉพาะกิจฯ ได้จัดประชุมเพื่อเจรจาในเรื่องระบอบระหว่างประเทศฯ ขึ้นแล้ว 7 ครั้ง โดย การประชุมครั้งล่าสุดนั้น จัดขึ้นเมื่อวันที่ 2-8 เมษายน พ.ศ. 2552 ณ องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO) กรุงปารีส ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศไทยได้ส่งผู้แทนเข้าร่วมเจรจาซึ่ง ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญของหน่วยงานต่างๆ จาก 3 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานดังต่อไปนี้ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ กรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กรมปศุสัตว์

ในการประชุมครั้งสุดท้ายนี้เป็นการเจรจาในกรอบของเอกสาร (Operational Text) ซึ่งการประชุมของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ครั้งที่ 9 (Conference of Parties: COP9) ได้กำหนดประเด็นเจรจาไว้ 5 ประเด็น คือ (1) วัตถุประสงค์ (2) ขอบเขต (3) การปฏิบัติตาม (4) การแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมและยุติธรรม และ (5) การเข้าถึงซึ่งคณะเจรจาประเทศไทยได้กำหนดท่าทีเกี่ยวกับเรื่องนี้ดังต่อไปนี้

ก. วัตถุประสงค์ (Objective) โดยประเทศไทยให้การสนับสนุนให้ มีการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ ทั้ง 3 ข้อ ของอนุสัญญาฯ ด้วยความเชื่อที่ว่าระบอบนานาชาติจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการดูแลการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น นวัตกรรมและแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนระบอบนานาชาติจะสร้างความมั่นใจในเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมและยุติธรรม

ในการนี้ ผู้แทนไทยเสนอวัตถุประสงค์ของระบอบ ดังต่อไปนี้

1. ให้มีการกำกับดูแลอย่างโปร่งใสในเรื่องการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น นวัตกรรม และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง

2. ให้มีหลักประกันในเรื่องของเงื่อนไขและมาตรการในการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมและยุติธรรม

3. ให้มีหลักประกันการปฏิบัติตามในประเทศของผู้ใช้ ด้วยกฎหมายและข้อกำหนดระดับชาติ ของประเทศผู้ให้และผู้ใช้ทรัพยากร

ข. ขอบเขต (Scope) ในเรื่องนี้ประเทศไทยมีท่าทีในการประชุมครั้งที่ผ่านมามีขอบเขตของ ระบอบระหว่างประเทศครอบคลุมทรัพยากรพันธุกรรมทุกชนิดและอนุพันธ์ หากมีการกำหนดคำนิยามของอนุพันธ์ ที่ชัดเจน และไม่รวมถึงทรัพยากรพันธุกรรมมนุษย์ และท่าทีดังกล่าวยังสะท้อนใน ท่าทีของประเทศไทยในการประชุมคราวนี้ กล่าวคือ ครอบคลุมการเข้าถึง และการส่งเสริมและการปกป้องการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรม และความรู้ การประดิษฐ์คิดค้น และวิธีปฏิบัติที่สืบทอดตามธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวข้องของกับทรัพยากรพันธุกรรม ที่สอดคล้องกับข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ อย่างเท่าเทียมและยุติธรรม และไม่ครอบคลุมทรัพยากรพันธุกรรมที่ได้รับก่อนอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2536 และทรัพยากรพันธุกรรมมนุษย์

ค. การปฏิบัติตาม (Compliance) ประเทศไทยนั้น ประเทศไทย (โดยกระทรวงพาณิชย์) เป็นหนึ่งในประเทศที่ยื่นให้มีการเปิดเผยต้นกำเนิดของทรัพยากรพันธุกรรม ในการยื่นขอความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาต่อสภาว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้า (TRIPs Council) ขององค์การการค้าโลก (WTO) ดังนั้นท่าทีของประเทศไทยจึงสนับสนุนการใช้ใบรับรองที่ได้รับการยอมรับระหว่างประเทศในรูปแบบของเอกสารรับรองการปฏิบัติตาม (Certificate of Compliance) ฤดูระเบียบที่เกี่ยวข้องของประเทศผู้ให้ อย่างไรก็ตาม ควรมี การศึกษาความเป็นไปได้ในการนำระบบเอกสารรับรองไปบังคับใช้

ง. การแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมและยุติธรรม (Fair and Equitable Benefit Sharing) โดยท่าทีประเทศไทยเห็นด้วยกับการแบ่งปันผลประโยชน์ ทั้งในรูปตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงิน โดยดำเนินการแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ประโยชน์ในรูปแบบงานวิจัยที่ไม่มีวัตถุประสงค์ทางการค้า และผลประโยชน์ในรูปที่ไม่ใช่ตัวเงิน

จ. การเข้าถึง (Access) ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญเรื่องการตระหนักเกี่ยวกับข้อมูล การเข้าถึง

การเจรจาระบอบระหว่างประเทศว่าด้วยการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์ มีอีก 2 ครั้ง (ปลายปี พ.ศ. 2552 และ ต้นปี พ.ศ. 2553) ก่อนที่จะนำผลการเจรจาเข้าสู่ที่ประชุม อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ครั้งที่ 10 ในปี พ.ศ. 2553 ณ ประเทศญี่ปุ่น แต่อย่างไรก็ตามใน

ขณะนี้ร่างระบอบดังกล่าวยังไม่แน่นอนและมีความเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา แต่จากบรรยากาศการเจรจาโดยทั่วไปสรุปได้ว่าประเทศกลุ่มที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น กลุ่มประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง (Megadiversity) เช่น มาเลเซีย บราซิล กลุ่มประเทศแอฟริกา มีความประสงค์ที่จะพัฒนาระบอบฯ ให้เป็นกฎหมายนานาชาติ กล่าวคือมีผลบังคับใช้ตามกฎหมาย ในขณะที่ประเทศอุตสาหกรรมบางประเทศ ยังเห็นว่าแนวปฏิบัติบอนน์ฯ (Bonn Guidelines) ยังเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์

3.2.6 พิธีสารนาโงยว่าด้วยการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมและการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม⁶⁶ (The Nagoya Protocol on Access to Genetic Resources and the Fair and Equitable Sharing of Benefits Arising from their Utilization)

พิธีสารนาโงยว่าด้วยการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมและการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม มีทั้งสิ้น 30 มาตรา โดยมีองค์ประกอบหลักแบ่งได้เป็น 3 ส่วน ได้แก่ ข้อกำหนดทั่วไป (มาตรา 1-3 bis) ข้อกำหนดหลัก (มาตรา 4-18 bis) และข้อกำหนดสนับสนุน (มาตรา 18 ter-30) ในเรื่องผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน โดยมีหลักการสำคัญ คือ สิทธิอธิปไตยของรัฐเหนือทรัพยากรธรรมชาติ การถ่ายทอดเทคโนโลยีและความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการวิจัยและนวัตกรรมในการเพิ่มมูลค่าทรัพยากรพันธุกรรม การสร้างความตระหนักและแรงจูงใจในเรื่องมูลค่าของระบบนิเวศเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษในเรื่องการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน การจัดการความยากจน และความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์ระหว่างการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมและยุติธรรม ความแน่นอนทางกฎหมาย ความเท่าเทียมในการเจรจาต่อรอง บทบาทและการมีส่วนร่วมของสตรีในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพการแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในสถานการณ์ข้ามแดน และในกรณีที่ไม่มีการแจ้งขออนุญาต (Prior Informed Consent - PIC) ความสัมพันธ์ที่แยกส่วนกันไม่ได้ระหว่างทรัพยากรพันธุกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น สิทธิของ

⁶⁶ กรมปศุสัตว์. พิธีสารนาโงยว่าด้วยการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมและการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม. สืบค้นเมื่อ 5 กันยายน 2555, จาก <http://www.dld.go.th/biodiversity/protocol/nagoya/ABS%20Protocol%20adopted%20by%20COP10%20issues%20-%20rev01.pdf>

ชุมชนพื้นเมืองดั้งเดิมและชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะในการระบุผู้ถือครองภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในชุมชน

1) ข้อกำหนดทั่วไป (มาตรา 1-3 bis)

วัตถุประสงค์ (มาตรา 1-3) เป็นการแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม รวมถึงโดยการเข้าถึงและการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสม โดยคำนึงถึงสิทธิเหนือทรัพยากร และเทคโนโลยีนั้น และโดยการให้เงินทุนสนับสนุนอย่างเหมาะสม ซึ่งสนับสนุนการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และใช้ประโยชน์องค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน

2) ข้อกำหนดหลัก (มาตรา 4-18 bis)

ก. การแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมและยุติธรรม (มาตรา 4)

กำหนดให้มีการแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรม รวมถึงการประยุกต์ใช้ต่อเนื่องและการพาณิชย์ อย่างเท่าเทียมและยุติธรรม กับภาคีผู้ให้ที่เป็นประเทศต้นกำเนิดหรือประเทศที่ได้รับทรัพยากรพันธุกรรมตามข้อกำหนดของอนุสัญญาฯ ซึ่งการแบ่งปันผลประโยชน์นั้น จะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่เห็นชอบร่วมกัน (พระราชบัญญัติพันธุ์พืช) โดยประเทศภาคีจะต้องดำเนินมาตรการทางกฎหมาย บริหารจัดการ หรือนโยบาย ตามความเหมาะสมเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามข้อกำหนดข้างต้น

ข. การเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม (มาตรา 5 และ 5 bis)

เน้นย้ำถึงสิทธิอธิปไตยของรัฐเหนือทรัพยากรพันธุกรรม และเป็นไปตามกฎหมายหรือเงื่อนไขข้อบังคับภายในประเทศ การเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมโดยใช้ประโยชน์จะต้องเป็นไปตามความเห็นชอบที่ได้แจ้งล่วงหน้า (Prior Informed Consent-PIC) ของภาคีผู้ให้ที่เป็นประเทศต้นกำเนิดหรือประเทศที่ได้รับทรัพยากรพันธุกรรมตามข้อกำหนดของอนุสัญญาฯ หากไม่ได้กำหนดให้เป็นอย่างอื่นโดยประเทศภาคนั้น เพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนดข้างต้น ประเทศภาคีจะต้องดำเนินมาตรการทางกฎหมาย บริหารจัดการ หรือนโยบาย ที่จำเป็น ตามความเหมาะสม

ค. ข้อพิจารณาพิเศษ (มาตรา 6)

กำหนดข้อพิจารณาในการจัดทำและดำเนินการตามกฎหมายและเงื่อนไขข้อบังคับเกี่ยวกับการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์ ให้ภาคีจะต้องสร้างเงื่อนไขที่ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยที่มีความสำคัญต่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งรวมถึงมาตรการที่ง่ายสำหรับการเข้าถึงที่ไม่มีวัตถุประสงค์ในเชิงพาณิชย์ โดยคำนึงถึงความจำเป็นในการระบุการเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์การใช้ รวมถึงให้ความสำคัญกับสถานการณ์ฉุกเฉิน ซึ่งรวมถึงสถานการณ์ที่มีการคุกคามหรือมีอันตรายต่อ

สุขอนามัยของมนุษย์ สัตว์ หรือพืช ตามที่กำหนดไว้ในระดับประเทศและระหว่างประเทศ พิจารณาความสำคัญแก่ทรัพยากรพันธุกรรมเพื่ออาหารและการเกษตรและบทบาทพิเศษต่อความมั่นคงทางอาหาร

ง. ความสำคัญของการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน (มาตรา 7)

สนับสนุนให้ใช้ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนกลไกการแบ่งปันผลประโยชน์พหุภาคีระดับโลก (มาตรา 7 bis) โดยกำหนดให้ภาคีจะต้องพิจารณาความจำเป็นและวิธีการสำหรับกลไกการแบ่งปันผลประโยชน์พหุภาคีระดับโลก เพื่อจัดการกับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรพันธุกรรม ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ข้ามแดน (Transboundary) หรือที่ไม่สามารถให้อนุญาตตามความเห็นชอบที่ได้แจ้งล่วงหน้า (PIC) ได้ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรพันธุกรรมผ่านทางกลไกนี้จะต้องนำไปใช้ในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนในระดับโลก

จ. ความร่วมมือในกรณีข้ามแดน (Transboundary) (มาตรา 8)

ความร่วมมือระหว่างประเทศในการดำเนินงานตามพิธีสารฯ โดยการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของชุมชนพื้นเมืองดั้งเดิมและชุมชนท้องถิ่น ในกรณีที่ทรัพยากรพันธุกรรม (In situ) พบได้ในหลายประเทศ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรพันธุกรรมนั้นเป็นของชุมชนพื้นเมืองดั้งเดิมและชุมชนท้องถิ่นกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือมากกว่าในหลายประเทศ

ฉ. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรพันธุกรรม (มาตรา 9)

กำหนดให้มีการพิจารณากฎหมายจารีตประเพณีของชุมชนพื้นเมืองดั้งเดิมและชุมชนท้องถิ่น ขั้นตอนและวิธีปฏิบัติของชุมชน ในการดำเนินการที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรพันธุกรรม โดยสอดคล้องกับกฎหมายภายในประเทศ ตามความเหมาะสม โดยที่ประเทศภาคีจะต้องจัดทำกลไก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพื้นเมืองดั้งเดิมและชุมชนท้องถิ่น ในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับข้อผูกพันในเรื่องการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์แก่ผู้ที่คาดว่าจะเป็นผู้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรพันธุกรรม รวมถึงมาตรการที่เผยแพร่ผ่านทางกลไกการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์

ข. กลไกการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์ (มาตรา 11) จัดตั้งกลไกการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์เป็นส่วนหนึ่งของกลไกการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของอนุสัญญาฯ

ซ. การปฏิบัติตามกฎหมายหรือเงื่อนไขข้อบังคับภายในประเทศเกี่ยวกับการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์ (มาตรา 12 และ 12 bis)

กำหนดให้ประเทศภาคีจะต้องดำเนินมาตรการทางกฎหมาย บริหารจัดการ และนโยบายที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพ และสัมพันธ์กัน เพื่อให้ทรัพยากรพันธุกรรมที่มีการใช้ภายใต้ขอบเขตอำนาจ มีการเข้าถึงที่เป็นไปตามความเห็นชอบที่ได้แจ้งล่วงหน้า (PIC) และได้มีการจัดทำเงื่อนไขที่เห็นชอบร่วมกัน (MAT) ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายหรือเงื่อนไขข้อบังคับภายในประเทศ เรื่องการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์ของประเทศภาคีอื่น

ฅ. การติดตามตรวจสอบการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรม (มาตรา 13)

กำหนดให้ประเทศภาคีจะต้องดำเนินมาตรการตามความเหมาะสม เพื่อติดตามตรวจสอบ และเพิ่มพูนความโปร่งใสเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรม เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติตาม มาตรการดังกล่าวจะต้องรวมถึง การกำหนดจุดตรวจสอบ (Check point) หนึ่งแห่งหรือมากกว่า

ฉ. แนวทางและการปฏิบัติ/มาตรฐานที่ดีเลิศ (มาตรา 15-16)

การพัฒนา ปรับปรุง และใช้ตัวอย่างข้อความตามสัญญาของภาคส่วนและข้ามภาคส่วนสำหรับเงื่อนไขที่เห็นชอบร่วมกัน (MAT) และข้อถือปฏิบัติ

ค. แนวทาง และการปฏิบัติ/มาตรฐาน ที่ดีเลิศ ที่สัมพันธ์กับการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์ ตามความเหมาะสมการสร้างความตระหนัก (มาตรา 17)

ดำเนินมาตรการในการสร้างความตระหนัก อาทิ การเผยแพร่รายละเอียดของพิธีสาร การจัดประชุมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและชุมชนพื้นเมืองดั้งเดิมและชุมชนท้องถิ่น การจัดตั้ง Helpdesk การเผยแพร่ข้อมูลผ่านทางกลไกการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารระดับประเทศ การส่งเสริมให้มีการดำเนินการตามข้อถือปฏิบัติ แนวทาง และการปฏิบัติที่ดีเลิศ การให้การศึกษาระดับอุดมศึกษาและอบรมเกี่ยวกับข้อผูกพันในเรื่องการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์

3) ข้อกำหนดสนับสนุน (มาตรา 18 ter-30)

ประเทศที่มีใช้ภาคี (Non-parties) (มาตรา 18 Ter) สนับสนุนให้ประเทศที่มีใช้ภาคีดำเนินการตามพิธีสาร และเผยแพร่ข้อมูลที่เหมาะสมผ่านทางกลไกการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์

3.2.7 อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ หรือ อนุสัญญาไซเตส⁶⁷ (The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora: CITES)

อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ (The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) หรือเรียกกันทั่วไปว่าอนุสัญญาวอชิงตัน (Washington Convention) จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2503 ถือเป็นอนุสัญญาที่นานาชาติร่วมมือกันเพื่อควบคุมการค้า การนำเข้า การส่งออก การนำผ่านแดน และการขนส่งสัตว์ป่าไม่ให้กระทบกระเทือนต่อการอยู่รอดของชนิดพันธุ์นั้นๆ ด้วยการสร้างเครือข่ายทั่วโลกในการควบคุมการค้าระหว่างประเทศ (International Trade) ทั้งสัตว์ป่าพืชป่าและผลิตภัณฑ์แต่ อนุสัญญาไซเตสไม่มีส่วนในการควบคุมการค้าภายในประเทศสำหรับชนิดพันธุ์ท้องถิ่น (Native Species)

3.2.7.1 ประเทศไทยกับไซเตส

ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าฉบับแรก เมื่อ พ.ศ. 2503 ซึ่งเน้นการสงวนคุ้มครองสัตว์ป่าชนิดพันธุ์ที่มีอยู่ในประเทศไทยเป็นหลักมิได้ครอบคลุมไปถึงสัตว์ป่าที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในต่างประเทศซึ่งถูกนำเข้ามาในประเทศไทยเพื่อการค้าเพื่อกิจการสวนสัตว์หรือเพื่อการเพาะพันธุ์ทำให้ประเทศไทยถูกพิจารณาลงโทษจากกลุ่มประเทศภาคีอนุสัญญาไซเตสด้วยการห้ามทำการค้าสัตว์ป่าและผลิตภัณฑ์กับประเทศไทย (Trade ban) ตั้งแต่เดือนเมษายน 2534 ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ปี 2535 ประเทศไทยได้ตราพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ซึ่งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการนำเข้า ส่งออกและนำเข้าผ่านซึ่งชนิดสัตว์ป่าที่อนุสัญญาไซเตสควบคุมประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาไซเตส ลำดับที่ 80 โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้แต่งตั้งคณะกรรมการอนุสัญญาไซเตสประจำประเทศไทยขึ้นโดยให้มีหน้าที่ดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ และให้คำปรึกษาแก่รัฐมนตรีในเรื่องที่เกี่ยวกับอนุสัญญาไซเตสในประเทศไทย และกำหนดให้ส่วนราชการที่มีหน้าที่โดยตรงทำหน้าที่ควบคุมและดูแลชนิดพันธุ์ที่อนุสัญญาไซเตสควบคุม ดังนี้

1. สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กรมป่าไม้ รับผิดชอบเรื่องสัตว์ป่า
2. กองควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร กรมวิชาการเกษตร รับผิดชอบเรื่องพืชป่า

⁶⁷ หนังสือ สารคดี เล่ม 236 ตุลาคม 2547.

3. กองอนุรักษ์ทรัพยากรประมง กรมประมงรับผิดชอบเรื่องปลาและสัตว์น้ำ ในส่วนของกรมป่าไม้สำนักงานอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติ ขึ้นตรงต่ออธิบดีกรมป่าไม้โดยมีผู้อำนวยการส่วนอนุรักษ์สัตว์ป่าเป็นหัวหน้างาน

อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora-CITES) หรือที่รู้จักในชื่อย่อว่าอนุสัญญาไซเตสเป็นอนุสัญญาระหว่างประเทศที่มีเป้าหมายเพื่อควบคุมไม่ให้เกิดการค้าสัตว์ป่าและพืชป่าระหว่างประเทศเป็นภัยคุกคามความอยู่รอดของชนิดพันธุ์ในธรรมชาติ โดยเฉพาะสัตว์ป่าและพืชป่าที่มีสถานภาพใกล้สูญพันธุ์อนุสัญญานี้มีผลบังคับใช้เมื่อเดือนกรกฎาคม ปี 2518 ตลอดระยะเวลาเกือบ 30 ปีที่ผ่านมาไซเตสนับเป็นอนุสัญญาด้านการอนุรักษ์สัตว์ป่านานาชาติที่ถูกพูดถึงและมีประสิทธิภาพมากที่สุดฉบับหนึ่งโดยมีการให้ความคุ้มครองแก่สัตว์และพืชแล้วกว่า 3 หมื่นชนิด ตั้งแต่เสือโคร่ง ช้างป่า ไปจนถึงไม้มะฮอกกานีและกล้วยไม้ด้วยการกำหนดรายชื่อสัตว์และพืชเหล่านี้ในบัญชีของไซเตส

กลไกสำคัญของอนุสัญญาไซเตส คือ การกำหนดให้ประเทศภาคีจะต้องมีมาตรการภายในที่เหมาะสมในการบังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปตามอนุสัญญาฯ โดยจะต้องมีการควบคุมการนำเข้าส่งออกหรือส่งผ่านตัวอย่างชนิดพันธุ์ที่ระบุไว้ในบัญชีของไซเตสและมีบทลงโทษผู้กระทำการฝ่าฝืนประเทศไทยได้ให้สัตยาบันแก่อนุสัญญาไซเตสและเข้าเป็นภาคีสมาชิกลำดับที่ 78 เมื่อปี 2526 ทั้งนี้ประเทศลาวได้เข้าเป็นสมาชิกลำดับที่ 165 เมื่อเดือนมีนาคม 2547 ส่งผลให้ประเทศสมาชิกในกลุ่มอาเซียนทั้ง 10 ประเทศได้เข้าร่วมเป็นภาคีต่ออนุสัญญานี้เรียบร้อยแล้ว

อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora-CITES) หรือไซเตส คือ อนุสัญญาระหว่างประเทศที่มีเป้าหมายในการควบคุมไม่ให้เกิดการค้าสัตว์ป่าและพืชพรรณระหว่างประเทศเป็นภัยคุกคามความอยู่รอดของสัตว์ป่าและพืชพรรณใน ธรรมชาติ โดยเฉพาะสัตว์ป่าและพืชพรรณที่มีสถานภาพใกล้สูญพันธุ์ และดำรงไว้เพื่อสืบพันธุ์ต่อไป ข้อตกลงครั้งนี้ได้ร่วมกันลงนามเมื่อวันที่ 3 มีนาคม 1973 ณ กรุงวอชิงตัน และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 1975 ปัจจุบันมีประเทศสมาชิกเข้าร่วมโครงการกว่า 199 ประเทศ ทั่วโลก

อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ไซเตสมีรัฐบาลประเทศสวีเดนเซอร์แลนด์เป็นแกนนำการจัดตั้ง สำนักงานตั้งอยู่ที่กรุงเจนีวาประเทศสวีเดนเซอร์แลนด์ นอกจากนี้องค์การสิ่งแวดล้อมโลก (UNEP) เป็นผู้ดำเนินการบริหารงานอนุสัญญานี้อีกด้วย เพื่อต้องการเข้าร่วมสนธิสัญญานี้ ประเทศไทยเองในฐานะที่เป็น ภาคีสมาชิกจะต้องมีมาตรการภายในประเทศที่เหมาะสมในการบังคับใช้กฎหมายให้ เป็นไปตามอนุสัญญา จำเป็นต้อง

เรียนรู้และนำเอาควบบทกฎหมายที่บัญญัติถึงข้อลงโทษมาปรับใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับการนำเข้าส่งออกอย่างกรม ศุลกากร

การอนุรักษ์เป็นการจัดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้ได้ผลประโยชน์สูงสุดและยั่งยืนที่สุด ที่สามารถทำได้และควรคุ้มครองไว้เพื่อประโยชน์ของชนรุ่นนี้และอนุชนรุ่นต่อไปดังนั้นประชาชนและประเทศต่างๆ สมควรเป็นผู้ให้ความคุ้มครองสัตว์ป่าและพืชป่าของชนิดที่สุทธรวมทั้งความร่วมมือระหว่างประเทศเป็นสิ่งจำเป็น อย่างยิ่งสำหรับการคุ้มครองสัตว์ป่าและพืชป่าบางชนิดเพื่อไม่ให้เกิดการใช้ประโยชน์เกินสมควรจากการค้าระหว่างประเทศ และประเภทภาคีในอนุสัญญาฯ จึงตระหนักถึงคุณค่าที่เพิ่มขึ้นตลอดเวลาของสัตว์ป่าและพืชป่าในด้านสุนทรียภาพวิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม การพักผ่อนหย่อนใจ และเศรษฐกิจ อนุสัญญาฯ ได้กำหนดกรอบการปฏิบัติระหว่างประเทศในการทำการค้า ชนิดพันธุ์ที่กำลังจะสูญพันธุ์โดยกำหนดให้ประเทศภาคีที่เป็นผู้ส่งออกและประเทศผู้นำเข้ามีความรับผิดชอบร่วมกันในการปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์

เป้าหมายและเจตนารมณ์ของอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ เพื่อต้องการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าและพืชป่าในโลกเพื่อประโยชน์แห่งมวลมนุษยชาติของชนรุ่นนี้และอนุชนรุ่นต่อไปโดยเน้นทรัพยากรสัตว์ป่าและพืชป่าใกล้จะสูญพันธุ์หรือถูกคุกคามจนอาจเป็นเหตุให้สูญพันธุ์ได้ในอนาคตโดยสร้างเครือข่ายทั่วโลกในการควบคุมการค้าระหว่างประเทศทั้งสัตว์ป่าและพืชป่าตลอดจนผลิตภัณฑ์

3.2.7.2 หน้าที่ของประเทศภาคีอนุสัญญาไซเตส

1. ประเทศภาคีต้องมีมาตรการในการบังคับใช้อนุสัญญาไซเตส มิให้มีการค้าสัตว์ป่า พืชป่าผิดระเบียบอนุสัญญาไซเตส โดยมีมาตรการลงโทษผู้ค้า ผู้ครอบครองริบของกลาง และส่งของกลางกลับแหล่งกำเนิด กรณีทราบถิ่นกำเนิด
2. ต้องตั้งด่านตรวจสัตว์ป่า พืชป่า ระหว่างประเทศเพื่อควบคุมและตรวจสอบการค้าสัตว์ป่า พืชป่าและการขนส่งที่ปลอดภัยตามระเบียบอนุสัญญาไซเตส
3. ต้องส่งรายงานประจำปีเกี่ยวกับสถิติการค้าสัตว์ป่า พืชป่าของประเทศตนแก่สำนักเลขาธิการไซเตส
4. ต้องจัดตั้งคณะทำงานฝ่ายปฏิบัติการและคณะทำงานฝ่ายวิชาการประจำประเทศเพื่อควบคุมการค้าสัตว์ป่า พืชป่า
5. มีสิทธิ์เสนอเปลี่ยนแปลงชนิดพันธุ์ในบัญชีหมายเลข 1 บัญชีหมายเลข 2 และบัญชีหมายเลข 3 (Appendix I - II - III) ให้ภาคีพิจารณา

3.2.7.3 ระบบการควบคุมของอนุสัญญาไซเตส

การค้าสัตว์ป่าพืชป่าและผลิตภัณฑ์ระหว่างประเทศ จะถูกควบคุมโดยระบบใบอนุญาต (Permit) โดยที่สัตว์ป่าและพืชป่าที่อนุสัญญาไซเตสควบคุม จะต้องมีการนำเข้า ส่งออกผ่านและส่งกลับออกไป ชนิดพันธุ์ของสัตว์ป่าและพืชป่าที่อนุสัญญาไซเตสควบคุม โดยได้กำหนดหลักการไว้ดังนี้

ชนิดพันธุ์ในบัญชีหมายเลข 1 (Appendix I) เป็นชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าที่ห้ามค้า โดยเด็ดขาดเนื่องจากใกล้จะสูญพันธุ์ยกเว้นเพื่อการศึกษา วิจัย หรือเพาะพันธุ์ซึ่งจะต้องได้รับความยินยอมจากประเทศที่จะนำเข้าเสียก่อนประเทศส่งออกจึงจะออกใบอนุญาตส่งออกได้ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความอยู่รอดของชนิดพันธุ์นั้นๆ ด้วย

ชนิดพันธุ์ในบัญชีหมายเลข 2 (Appendix II) เป็นชนิดพันธุ์ของสัตว์ป่าและพืชป่าที่ยังไม่ถึงกับใกล้จะสูญพันธุ์จึงยังอนุญาตให้ค้าได้แต่ต้องมีการควบคุมไม่ให้เกิดความเสียหายหรือปริมาณลงอย่างรวดเร็วจนถึงจุดใกล้จะสูญพันธุ์โดยประเทศที่ส่งออกต้องออกหนังสืออนุญาตให้ส่งออกและรับรองว่าการส่งออกแต่ละครั้งจะไม่กระทบกระเทือนต่อการดำรงอยู่ของชนิดพันธุ์นั้นๆ ในธรรมชาติ

ชนิดพันธุ์ในบัญชีหมายเลข 3 (Appendix III) เป็นชนิดพันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายของประเทศใดประเทศหนึ่งแล้วขอความร่วมมือประเทศภาคีให้ช่วยดูแลการนำเข้าคือต้องมีหนังสือรับรองการส่งออกจากประเทศต้นกำเนิด

3.2.7.4 โครงสร้างของอนุสัญญาไซเตส ในประเทศไทย

ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าฉบับแรก เมื่อ พ.ศ. 2503 ซึ่งเน้นการสงวนคุ้มครองสัตว์ป่าชนิดพันธุ์ที่มีอยู่ในประเทศไทยเป็นหลักมิได้ครอบคลุมไปถึงสัตว์ป่าที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในต่างประเทศซึ่งถูกนำเข้ามาในประเทศไทยเพื่อการค้าสวนสัตว์หรือเพาะพันธุ์ทำให้ประเทศไทยถูกพิจารณาลงโทษจากกลุ่มประเทศภาคีอนุสัญญาไซเตส ด้วยการห้ามทำการค้าสัตว์ป่าและผลิตภัณฑ์กับประเทศไทย (Trade ban) ตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา

ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 ประเทศไทยได้ตราพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ขึ้นซึ่งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการนำเข้า ส่งออกและนำผ่านซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่อนุสัญญาไซเตส ควบคุมและกรมป่าไม้ไม่ได้ชี้แจง ทำความเข้าใจกับสำนักเลขาธิการไซเตส ถึงความพยายามและความตั้งใจจริงของประเทศไทยในการถือปฏิบัติตามอนุสัญญาไซเตส นับแต่นั้นต่อไป เป็นผลให้สำนักเลขาธิการไซเตส ประกาศยกเลิกการห้ามทำการค้าสัตว์ป่าและผลิตภัณฑ์กับประเทศไทย (Trade ban) ต่อประเทศไทยตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา ซึ่งผลเสียหายที่เกิดขึ้นครั้งนั้นประมาณว่าเป็นวงเงินสูงถึงหลายพันล้านบาท

สำหรับพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มาตรา 23 หมวด 4 กล่าวถึงการนำเข้า ส่งออก นำผ่านซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่อนุสัญญาไซเตส ควบคุมต้องได้รับอนุญาตจากอธิบดีการจัดตั้งด่านตรวจสัตว์ป่าซึ่งในหลักการจะหมายถึงด่านตรวจสัตว์ป่าระหว่างประเทศนั่นเอง

สำหรับชนิดพันธุ์ของสัตว์ป่าและพืชป่าที่ CITES ควบคุมจะระบุไว้ในบัญชีหมายเลข 1 บัญชีหมายเลข 2 และบัญชีหมายเลข 3 (Appendix I - II - III) ของอนุสัญญาไซเตส โดยได้กำหนดหลักการไว้ดังนี้

ตารางที่ 3.2 ตารางชนิดพันธุ์ในบัญชีหมายเลข 1

1	กระทิง	21	เลียงผา
2	กวางผา	22	ปลาโลมาขาวเทา
3	กูปรี	23	ปลาโลมาขาวทะเลใต้
4	ชะนีธรรมดา	24	ปลาโลมาหัวบาตรหลังเรียบ
5	ชะนีมงกุฎ	25	สมเสร็จ
6	ชะนีมือดำ	26	เสือโคร่ง
7	ชะมดแปลงลายจุดหรืออีเห็นลายเสือ	27	เสือดาวหรือเสือด้า
8	ช้าง	28	เสือไฟ
9	นากใหญ่ธรรมดา	29	เสीलายนเมฆ
10	เนื้อทราย	30	หมีควายหรือหมีดำ
11	ปลาวาฬเกลบครีบดำ	31	หมีหมาหรือหมีคน
12	ปลาวาฬมิงค์	32	ไก่อีฟ้าหางลายขวาง
13	ปลาวาฬหัวทุย	33	นกกาฮัง
14	พะยูนหรือหมูน้ำ	34	นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร
15	แมวดาวหรือแมวแกล	35	นกโจรสลัด
16	แมวป่าหัวแบน	36	นกชนหิน
17	แมวลายหินอ่อน	37	นกขาपीไหน
18	แรด	38	นกชายเลนเขียวลายจุด
19	กระซู่	39	นกเด้าแล้วท้องดำ
20	ละองหรือละมั่ง	40	เป็ดดำ

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

41	เหยี่ยวเพเรกริน	47	เต่ากระ
42	จระเข้แม่น้ำเค็ม	48	เต่าตนุ
43	จระเข้แม่น้ำจืด	49	เต่าทะเลลอกเกอร์เฮด
44	ตะกวด	50	เต่าหญ้าตาแดงหรือเต่าสังกะสี
45	ตะโขง	51	เต่ามะเฟือง
46	เต่ากระอาณ		

(ก) ชนิดพันธุ์ในบัญชีหมายเลข 1 เป็นชนิดพันธุ์ของสัตว์ป่าและพืชป่าที่ห้ามค้าโดยเด็ดขาด เนื่องจากใกล้จะสูญพันธุ์ยกเว้นเพื่อการศึกษา วิจัยและเพาะพันธุ์แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นจะต้องได้รับความยินยอมจากประเทศที่จะนำเข้าเสียก่อนประเทศส่งออกจึงจะออกใบอนุญาตส่งออกให้ได้โดยจะต้องคำนึงถึงความอยู่รอดของชนิดพันธุ์นั้นๆ ด้วย

ตารางที่ 3.3 ตารางชนิดพันธุ์ในบัญชีหมายเลข 2

1	ค้างคาวแม่ไก่ภาคกลาง	15	ลิงกัง
2	ค้างคาวแม่ไก่เกาะ	16	ลิงไอล็อง
3	ค้างคาวแม่ไก่ฝน	17	ลิงเสน
4	ชะมดเปล่งลายแถบ	18	ลิงวอก
5	นากใหญ่ขนเรียบ	19	ลิงแสม
6	นากใหญ่จมูกขนหรือนากใหญ่หัวปลาคู	20	ค่างดำ
7	นากเล็กเล็บสั้น	21	ค่างแว่นดินใต้
8	ปลาโลมาจุก	22	ค่างหงอก
9	ปลาโลมาหัวขวดมลายู	23	ค่างแว่นดินเหนือ
10	ปลาโลมาหัวขวดธรรมดา	24	กระแตธรรมดา
11	ปลาโลมาหัวขวดปากสั้น	25	กระแตเล็ก
12	ปลาโลมาหัวบาตรคريبหลัง	26	กระแตหางหมู
13	ปลาวาฬเกลบคريبขาวดำ	27	กระแตหางขนนก
14	ลิงลม	28	ลิงหรือนิมพันธุ์มลายู

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

29	เสื่อปลา	57	นกเค้าแมวหูสั้น
30	แมวป่าหรือเสื่อกระทาย	58	นกเค้าใหญ่พันธุ์เนปาล
31	หมาใน	59	นกเค้าใหญ่พันธุ์สุมาตรา
32	อีเห็นน้ำ	60	นกเค้าใหญ่สีคล้ำ
33	อีเห็นลายเสือ โคร่งหรืออีเห็นลายพาด	61	นกที่ดื้อพันธุเหนือ
34	นกกนกกาฮังหรือนกกะวะ	62	นกที่ดื้อพันธุมลายู
35	นกกระเรียน	63	นกเงือกหัวเรด
36	นกกระสาดำ	64	นกแต้วแล้วลาย
37	นกแก้วมโง	65	นกเป็ดหงส์
38	นกแขกเต้า	66	นกยูง
39	นกแก้วหัวแพร	67	เหยี่ยวออสเปร
40	นกกะลิง,นกกะแล	68	เหยี่ยวขาว
41	นกหกใหญ่	69	เหยี่ยวดำ
42	นกหกเล็กปากแดง	70	เหยี่ยวแดง
43	นกหกเล็กปากดำ	71	เหยี่ยวกิ้งก่าสีน้ำตาล
44	นกแสก	72	เหยี่ยวกิ้งก่าสีดำ
45	นกแสกแดง	73	เหยี่ยนกเขาหงอน
46	นกเค้าเหยี่ยว	74	เหยี่ยนกเขาหงอน
47	นกเค้าหน้าผากขาว	75	เหยี่ยนกกระจอกใหญ่
48	นกเค้าแดง	76	เหยี่ยนกเขาพันธุ์จีน
49	นกเค้าภูเขา	77	เหยี่ยนกเขาชิครา
50	นกเค้าหูยาวเล็ก	78	เหยี่ยนกกระจอกเล็ก
51	นกเค้าถู่ นกฮูก	79	เหยี่ยนกเขาพันธุ์ญี่ปุ่น
52	นกเค้าแคะ	80	เหยี่ยวผึ้ง
53	นกเค้ามโง นกเค้าแมว	81	เหยี่ยวทะเลทราย
54	นกเค้าจุด	82	เหยี่ยวปีกแดง
55	นกเค้าป่าหลังจุด	83	เหยี่ยวหน้าเทา
56	นกเค้าป่าสีน้ำตาล	84	นกอินทรีหัวนวล

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

85	นกออก	108	เหยี่ยวเล็กตะโพกขาว
86	เหยี่ยวปลาใหญ่หัวเทา	109	เหยี่ยวแมลงปอขาแดง
87	เหยี่ยวปลาเล็กหัวเทา	110	เหยี่ยวแมลงปอขาดำ
88	เหยี่ยวนิ้วสั้น	111	เหยี่ยวkestrel
89	เหยี่ยวรุ้ง	112	เหยี่ยวตีนแดง
90	เหยี่ยวภูเขา	113	เหยี่ยวฮอบบี้ยุโรป
91	เหยี่ยวต่างสี	114	เหยี่ยวค้างคาว
92	เหยี่ยวดำท้องขาว	115	นกแว่นสีเทา
93	เหยี่ยวหงอนสีน้ำตาลท้องขาว	116	นกแว่นสีน้ำตาล
94	เหยี่ยวท้องแดง	117	นกหัว
95	นกอินทรีแถบปีกแดง	118	งูจงอาง
96	นกอินทรีเล็ก	119	งูสิงหางลาย
97	นกอินทรีดำ	120	งูเหลือม
98	นกอินทรีปีกลาย	121	งูหลาม
99	นกอินทรีสีน้ำตาล	122	งูหลามปากเปิด
100	นกอินทรีหัวไหล่ขาว	123	งูเห่า
101	พญาแร้ง	124	เหี้ย เหี้ยดอก มังกรดอก
102	อีแร้งดำหิมาลัย	125	ตัวเงินตัวทอง เหาช้าง
103	อีแร้งสีน้ำตาล	126	ตุ๊กตุ๊ก
104	อีแร้งเทาหลังขาว	127	แลนดอน
105	เหยี่ยวทุ่ง	128	เต่าเหลือง,เต่าเทียม,เต่าขี้ผึ้ง
106	เหยี่ยวทุ่งแถบเหนือ	129	เต่าเสือ,เต่ากระ,เต่าเขาสูง
107	เหยี่ยวต่างดำขาว	130	เต่าหก

(ข) ชนิดพันธุ์ในบัญชีหมายเลข 2 เป็นชนิดพันธุ์ของสัตว์ป่าและพืชป่าที่ยังไม่ถึงกับใกล้จะสูญพันธุ์จึงยังอนุญาตให้ค้าได้ แต่ต้องมีการควบคุมไม่ให้เกิดความเสียหายหรือลดปริมาณลงอย่างรวดเร็วจนถึงจุดใกล้จะสูญพันธุ์โดยประเทศที่จะส่งออกต้องออกหนังสืออนุญาตให้ส่งออก

และรับรองว่าการส่งออกแต่ละครั้งจะไม่กระทบกระเทือนต่อการดำรงอยู่ของชนิดพันธุ์นั้นๆ ในธรรมชาติ

ตารางที่ 3.4 ตารางชนิดพันธุ์ในบัญชีหมายเลข 3

1	หมาจิ้งจอก	10	ควายบ้าน
2	หมาไม้	11	นกกระทาดงอกสีน้ำตาล
3	เพียงพอนเหลือง	12	นกกระทาดงแข้งเขียว
4	หมีขอหรือบินตุรง	13	ไก่ฟ้าหน้าเขียว
5	อีเห็นธรรมดา	14	ไก่จุก
6	ชะมดแดงสันหางดำ	15	งูปากกว้างน้ำเค็ม
7	ชะมดหางสั้นหางปล้อง	16	งูลายสอ
8	ชะมดเขีค	17	งูแมวเซา
9	พังพอนกินปู		

(ค) ชนิดพันธุ์ในบัญชีหมายเลข 3 เป็นชนิดพันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายของประเทศใดประเทศหนึ่งแล้วขอความร่วมมือประเทศภาคีให้ช่วยดูแลการนำเข้าคือจะต้องมีหนังสือรับรองการส่งออกจากประเทศถิ่นกำเนิด

3.2.8 บัญชีแดงของสหภาพเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ หรือ บัญชีแดง (IUCN Red List of Threatened Species หรือ IUCN Red List หรือ Red Data List)⁶⁸

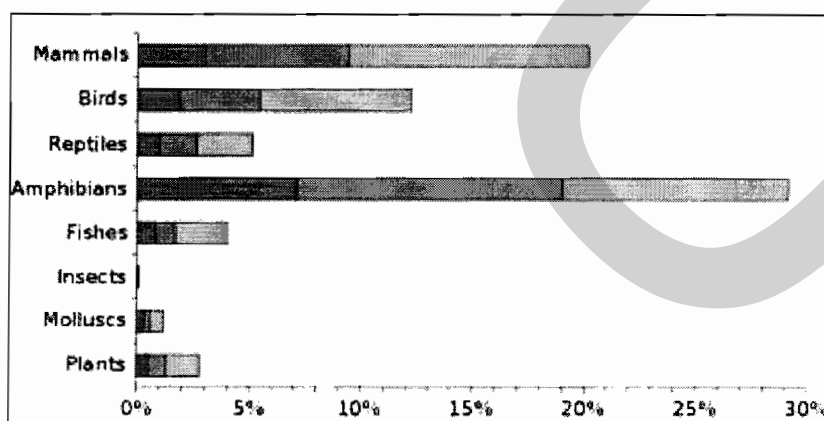
บัญชีแดง (IUCN Red List of Threatened Species หรือ IUCN Red List หรือ Red Data List) เป็นดัชนีที่เริ่มสร้างขึ้นเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1948 เป็นดัชนีรายชื่อที่สมบูรณ์ที่สุดของสถานภาพของสปีชีส์พืชและสัตว์ต่างๆ ของขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติสหภาพนานาชาติเพื่อการ

⁶⁸ วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. บัญชีแดงของสหภาพเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ หรือ บัญชีแดง. สืบค้นเมื่อ 18 กันยายน 2554, จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%9A%E0%B8%B1%E0%B8%8D%E0%B8%8A%E0%B8%B5%E0%B9%81%E0%B8%94%E0%B8%87%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%AA%E0%B8%AB%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%9E%E0%B9%80%E0%B8%9E%E0%B8%B7%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%AD%E0%B8%99%E0%B8%B8%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B8%A9%E0%B9%8C%E0%B8%98%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A1%E0%B8%8A%E0%B8%B2%E0%B8%95%E0%B8%B4>

อนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ (IUCN) เป็นสถาบันหลักผู้มีอำนาจในการระบุสถานะสถานภาพต่างๆ ของสปีชีส์ นอกจากนี้บัญชีแดงโดยทั่วไปแล้วก็ยังมีบัญชีแดงระดับท้องถิ่น (Regional Red List) ที่รวบรวมขึ้นโดยประเทศ หรือ องค์กรต่างๆ ที่ประเมินระดับความเสี่ยงของสปีชีส์ภายในเขตการปกครองของแต่ละท้องถิ่นในความรับผิดชอบ

“บัญชีแดงของสหภาพเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ” กำหนดขึ้นจากข้อกำหนดเงื่อนไขของข้อมูลเฉพาะที่เราต้องการ (Criteria) ที่วางไว้อย่างจำเพาะเจาะจงในการประเมินระดับความเสี่ยงของสปีชีส์ และสปีชีส์ย่อยเป็นจำนวนมาก วัตถุประสงค์ของรวบรวมดัชนีรายชื่อก็เพื่อเป็นการเผยแพร่ข้อมูลอันเร่งด่วนเกี่ยวกับความจำเป็นในการอนุรักษ์แก่สาธารณชน และผู้มีอำนาจในการวางนโยบายรวมทั้งเพื่อช่วยเหลือประชามนานาชาติในการพยายามลดจำนวนการสูญพันธุ์ของสปีชีส์ต่างตามที่ระบุในดัชนี

องค์กรที่ร่วมในการประเมินระดับความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ของสปีชีส์หลักก็รวมทั้ง องค์กรชีวศึกษานานาชาติ (BirdLife International) สถาบันสัตวศาสตร์ (Institute of Zoology) แผนกค้นคว้าของสมาคมสัตวศาสตร์แห่งลอนดอน (Zoological Society of London) องค์กรติดตามผลการอนุรักษ์นานาชาติ (Conservation Monitoring Centre) และกลุ่มชำนาญพิเศษต่างๆ ภายในคณะกรรมการความอยู่รอดของสปีชีส์ของสหภาพเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ การประเมินระดับความเสี่ยงจากองค์กรต่างๆ ดังว่ารวมกันได้เป็นจำนวนเกือบครึ่งหนึ่งของสปีชีส์ในบัญชีแดง ตารางอัตราความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ของกลุ่มต่างๆ ตาม“บัญชีแดงของสหภาพเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ ค.ศ. 2007”

ภาพที่ 3.1 อัตราความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ของกลุ่มต่างๆ

ที่มา: บัญชีแดงของสหภาพเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ

อัตราความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ของกลุ่มต่างๆ ตามลำดับ **■** ชั้นวิกฤติ, **■** อันตราย, หรือ **■** เสี่ยงต่ออันตราย ตามที่ระบุใน “บัญชีแดงของสหภาพเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ

ค.ศ. 2007

3.3 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกป้อง และอนุรักษ์สัตว์พันธุ์พื้นเมืองและทรัพยากรธรรมชาติของประเทศนิวซีแลนด์ ประเทศแคนาดา ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น

3.3.1 ประเทศนิวซีแลนด์

ประเทศนิวซีแลนด์ ได้ออกกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและอนุรักษ์สายพันธุ์พืชสัตว์พื้นเมืองและทรัพยากรธรรมชาติไว้ ดังนี้

1. พระราชบัญญัติความปลอดภัยทางชีวภาพ ค.ศ. 1993 (The Biosecurity Act 1993) เป็นกฎหมายฉบับหลักของประเทศนิวซีแลนด์ในการควบคุมกำจัดและจัดการสัตว์รบกวน (Pests) และสิ่งมีชีวิตที่ไม่ต้องการ (Unwanted Organisms) ในประเทศโดยการป้องกันการนำเข้าของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นหรือโดยการจัดทำกลยุทธ์การจัดการสัตว์รบกวน (Pest Management Strategy)

2. พระราชบัญญัติการอนุรักษ์ ค.ศ. 1987 (Conservation Act 1987) เป็นกฎหมายที่มอบหมายหน้าที่การปกป้องและอนุรักษ์สายพันธุ์พืชและสัตว์พื้นเมืองทรัพยากรธรรมชาติ และแหล่งกำเนิดที่เป็นประวัติศาสตร์ (Historical Resources) ให้แก่ กรมการอนุรักษ์ (Department of Conservation: DOC) โดยจกต้องดำเนินการกำจัดวัชพืชและสัตว์คุกคามไม่ให้มีในพื้นที่คุ้มครองทุกระบบนิเวศ

3. พระราชบัญญัติการประมง ค.ศ. 1996 (Fisheries Act 1996) เป็นกฎหมายเกี่ยวกับการนำพันธุ์ปลาเข้ามาในประเทศนิวซีแลนด์ ต้องได้รับการอนุญาตจากกระทรวงประมง (Ministry of Fisheries) ซึ่งมีหน้าที่หลักในการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศทางน้ำ

4. พระราชบัญญัติการเดินเรือ ค.ศ. 1978 (Marine Reserves Act 1978) เป็นกฎหมายที่กำหนดให้หน่วยงาน กรมการอนุรักษ์ (Department of Conservation: DOC) มีหน้าที่อนุรักษ์พื้นที่ทางทะเลที่มีความสำคัญต่อความหลากหลายทางชีวภาพ (พื้นที่ที่มีชนิดพันธุ์หายาก) และห้ามมิให้ผู้ใดนำชนิดพันธุ์ต่างถิ่นเข้ามาในบริเวณดังกล่าว

5. พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ค.ศ. 1980 (National Parks Act 1980) เป็นกฎหมายที่กำหนดให้หน่วยงาน กรมการอนุรักษ์ (Department of Conservation: DOC) มีหน้าที่รักษาความหลากหลายทางชีวภาพของอุทยานแห่งชาติให้คงเดิมและป้องกันไม่ให้ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นเข้ามาในบริเวณดังกล่าว

6. พระราชบัญญัติพื้นที่สงวน ค.ศ. 1977 (Reserves Act 1977) เป็นกฎหมายที่กำหนดให้หน่วยงาน กรมการอนุรักษ์ (Department of Conservation: DOC) มีหน้าที่ป้องกันการคุกคามของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นและรักษาชนิดพันธุ์พื้นเมืองให้คงอยู่ภายในบริเวณพื้นที่คุ้มครอง

7. พระราชบัญญัติสัตว์ป่า ค.ศ. 1953 (Wildlife Act 1953) เป็นกฎหมายสำหรับปกป้องและควบคุมสัตว์ป่าและนกโดยการแบ่งประเภทของสัตว์ป่าและนกออกเป็นหมวดหมู่ที่สามารถล่าได้ ห้ามล่าและล่าได้ในบางฤดูกาล

3.3.2 ประเทศแคนาดา

ประเทศแคนาดาได้ออกกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและอนุรักษ์สายพันธุ์พืชสัตว์พื้นเมืองและทรัพยากรธรรมชาติไว้ ดังนี้

1. กลยุทธ์ความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศแคนาดา (Canadian biodiversity Strategy 1995) เป็นกลยุทธ์ที่สนับสนุนให้รัฐบาลกลางและรัฐบาลระดับจังหวัดทำทุกวิถีทางที่จะป้องกันไม่ให้สิ่งมีชีวิตต่างถิ่นเข้ามาและกำจัดสิ่งมีชีวิตต่างถิ่นเพื่อลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้น

2. รัษฎบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อมแคนาดา ค.ศ. 1999 (Canadian Environment Protection Act 1999) เป้าหมายของกฎหมายฉบับนี้คือป้องกันการนำเข้าโดยจงใจของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีแนวโน้มรุกรานชนิดพันธุ์พื้นเมือง

3. รัษฎบัญญัติการประมง ค.ศ. 1985 (Fisheries Act 1985) กฎหมายฉบับนี้มีเป้าหมายเพื่อลดผลกระทบต่อจำนวนและพันธุกรรมของชนิดพันธุ์ปลาท้องถิ่น โดยต้องได้รับอนุญาตก่อนที่จะดำเนินการปล่อยหรือขนย้ายปลาตามที่กฎหมายกำหนดไว้

4. รัษฎบัญญัติอนุรักษ์นกอพยพ ค.ศ. 1994 (Migratory Birds Convention Act 1994) กฎหมายฉบับนี้มีเป้าหมายที่จะอนุรักษ์ความหลากหลายของนกอพยพในประเทศแคนาดา

5. ข้อปฏิบัติของประเทศแคนาดาเกี่ยวกับการนำเข้าและการเคลื่อนย้ายสิ่งมีชีวิตทางน้ำ (National Code on Introductions and Transfers of Aquatic Organisms) โดยพยายามสร้างเงื่อนไขที่สอดคล้องกันทั่วประเทศและทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตทางน้ำที่มีการรุกราน

6. รัษฎบัญญัติว่าด้วยระเบียบการควบคุมสินค้าและศัตรูพืช ค.ศ. 1969 (Pest Control Products and Regulations Act 1969) เป็นกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตใดๆ ที่ใช้ควบคุมสัตว์รบกวน (Pest) นำเข้ามาภายในประเทศแคนาดา

7. รัษฎบัญญัติการขนส่งสินค้าอันตราย ค.ศ. 1992 (Transportation of Dangerous Goods Act 1992) เป็นกฎหมายที่กำหนดให้พาหนะที่ใช้ในการเคลื่อนย้ายสิ่งมีชีวิตจะต้องได้รับการรับรองมาตรฐานในการเคลื่อนย้าย บรรจุภัณฑ์และการติดฉลากของสิ่งมีชีวิตเพื่อให้มีความปลอดภัยในการเคลื่อนย้ายทั้งภายในและภายนอกภายในประเทศแคนาดา

8. นโยบายสัตว์ป่าของประเทศแคนาดา (A Wildlife Policy for Canada 1990) เป็นนโยบายที่กำหนดเกี่ยวกับชนิดพันธุ์ต่างถิ่นและชนิดพันธุ์ที่ตัดต่อพันธุกรรมที่จะนำเข้ามาภายในประเทศแคนาดา จะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ คณะกรรมการสัตว์ป่าของประเทศแคนาดา (Wildlife Ministers Council of Canada: WMCC) กำหนดไว้

3.3.3 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ออกกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและอนุรักษ์สายพันธุ์พืชสัตว์พื้นเมืองและทรัพยากรธรรมชาติไว้ ดังนี้

1. รัฐบาลบัญญัติการป้องกันชนิดพันธุ์ต่างถิ่นและการบังคับใช้ ค.ศ. 1992 (Alien Species Prevention and Enforcement Act 1992) กฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดบังคับใช้กฎหมายในการห้ามขนส่งพืชและสัตว์บางชนิดทางไปรษณีย์ เพื่อป้องกันชนิดพันธุ์ต่างถิ่นเข้ามาในฮาวาย

2. รัฐบาลบัญญัติชนิดพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์ (Endangered Species Act 1973) เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองชนิดพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์ซึ่งสามารถกำจัดชนิดพันธุ์ต่างถิ่นได้ถ้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นนั้นคุกคามชนิดพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์

3. คำสั่งรัฐบาลที่ 13112 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1999 (Executive Order 13112 Feb 1999) เป็นคำสั่งให้รัฐบาลกลางมีหน้าที่ดูแลชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีสภาวะด้วยชนิดพันธุ์ที่รุกราน (Invasive Species Council) มีการสนับสนุนให้รัฐบาลทำแผนการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานระดับชาติ

4. รัฐบาลบัญญัติกู้คืนป่าเขตร้อนของฮาวาย ค.ศ. 1992 (Hawaii Tropical Forest Recovery Act 1992) เป็นกฎหมายเกี่ยวกับการอนุญาตให้มีการใช้สารควบคุมชีวอินทรีย์ (Biocontrol Agents) ในการควบคุมชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ให้มีการแต่งตั้งหน่วยปฏิบัติการ (Task force) เพื่อทำแผนเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นให้ประชาชนทราบ และให้คำแนะนำในการจัดการคุ้มครองพันธุ์พืชและสัตว์พื้นเมืองของฮาวาย

5. พระราชบัญญัติลาเซย์ ค.ศ. 1990 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ. 1998 (Lacey Act 1990, amended 1998) เป็นกฎหมายที่ได้ระบุชนิดพันธุ์สัตว์มีกระดูกสันหลัง หอย และสัตว์ในกลุ่ม กุ้ง กั้ง ปู ไร่น้ำ และเพรียงหิน ที่มีอันตรายต่อมนุษย์ การเกษตร ป่าไม้การปลูกพืชสวน และสัตว์ป่า ซึ่งห้ามชนิดพันธุ์ดังกล่าวเข้ามาในประเทศ

6. รัฐบาลบัญญัติอนุรักษ์นกป่า ค.ศ. 1992 (Wild Bird Conservation Act 1992) เป็นกฎหมายที่กำหนดให้มีการควบคุมการนำเข้าของนกต่างถิ่น

7. รัฐบัญญัติต้นแบบของประเทศสหรัฐในการป้องกันอันตรายจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่น (Model Prevention of Harm by Non-Indigenous Species Act) ซึ่งกำหนดให้มีการควบคุมการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นทุกชนิดโดยการนำเข้าต้องผ่านการพิจารณาและได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ซึ่งจะมีการจำแนกบัญชีรายชื่อออกเป็นสามบัญชี คือ รายการที่สามารถนำเข้าได้ (The white list) รายการที่ต้องได้รับอนุญาต (The grey list) และรายการที่ห้ามนำเข้าโดยเด็ดขาด (The black list) และมีการให้อำนาจแก่คณะกรรมการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นสามารถหยุดยั้งหรือปฏิเสธการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นใดๆ ที่อาจเป็นอันตรายได้ และมีกลไกในการประเมินความเสี่ยงและระบบการอนุญาตอย่างเป็นระบบ รวมถึงมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อใช้ในการวิจัยและการศึกษาและดำเนินมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวกับชนิดพันธุ์ต่างถิ่นด้วย

3.3.4 ประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่น ได้ออกกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและอนุรักษ์สายพันธุ์พืชสัตว์พื้นเมืองและทรัพยากรธรรมชาติไว้ ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ชาติความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 2002 (National biodiversity Strategy 2002) เป็นกลยุทธ์ที่ร่างหลักการพื้นฐานในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพมีระบบติดตามตรวจสอบทุกปี เปิดโอกาสให้มีการแก้ไขกลยุทธ์ทุก 5 ปีมีเป้าหมายในการป้องกันการสูญพันธุ์ของชนิดพันธุ์พื้นเมืองส่งเสริมการฟื้นฟูและอนุรักษ์ธรรมชาติและ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

2. พระราชบัญญัติชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน ค.ศ. 2004 (Invasive Alien Species Act 2004) เป็นกฎหมายที่ระบุเงื่อนไขในการควบคุมและลดความรุนแรงของชนิดพันธุ์ที่ถูกระบุว่าเป็นชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน กฎหมายฉบับนี้ห้ามมิให้มีการเลี้ยง ปลูก เก็บเคลื่อนย้ายชนิดพันธุ์ต่างถิ่นหากไม่ได้รับอนุญาตจากกระทรวงสิ่งแวดล้อม ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ยังไม่ได้รับการระบุประเภท และมีแนวโน้มที่จะรุกรานต้องได้รับการตรวจสอบอย่างละเอียดก่อนที่จะนำเข้ามาภายในประเทศญี่ปุ่น ชนิดพันธุ์ที่ยังไม่สามารถระบุประเภทได้ว่าเป็นชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน หรือชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ยังไม่ได้รับการระบุประเภทได้อย่างชัดเจนจะต้องมีการคิดป้ายหรือเอกสารที่แสดงถึงคุณลักษณะของชนิดพันธุ์นั้น

บทที่ 4

ปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาและข้อจำกัดทางกฎหมายของประเทศไทย ในการคุ้มครองสัตว์พันธุ์พื้นเมือง และการป้องกันการรุกราน ของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น

จากการศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ พบว่าสัตว์ที่มีอยู่ในประเทศไทย มีความหลากหลายทางชีวภาพ ในลักษณะสายพันธุ์เป็นลักษณะเฉพาะแตกต่างกัน โดยเฉพาะพันธุ์ สัตว์พื้นเมือง ซึ่งเป็นสัตว์ลักษณะสายพันธุ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น หากปล่อยให้มีการผสมข้าม สายพันธุ์ จะทำให้ลักษณะสายพันธุ์เฉพาะซึ่งเป็นความหลากหลายทางชีวภาพของสัตว์ในประเทศไทย มีลักษณะไม่คงที่ ลักษณะพันธุ์ดั้งเดิมมีการเปลี่ยนแปลง ยากที่จะอนุรักษ์สัตว์พันธุ์พื้นเมือง จึงเป็นปัญหาในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมืองในประเทศไทย ให้ดำรงไว้ซึ่งสายพันธุ์ดั้งเดิมไว้ใน ประเทศไทยอันเป็นการอนุรักษ์สายพันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิมไว้เป็นสมบัติของชาติ อีกทั้งการป้องกันการ ผสมข้ามพันธุ์ โดยเฉพาะสัตว์ต่างถิ่นที่มีการรุกรานเข้ามาในประเทศไทย ได้มีการผสมข้ามพันธุ์ และมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมภายในประเทศ และทำให้พันธุกรรมของสัตว์พื้นเมืองมีการเปลี่ยนแปลง จากลักษณะสายพันธุ์เดิม เป็นสายพันธุ์ผสม ซึ่งหากยังคงปล่อยทิ้งไว้ โดยไม่มีมาตรการควบคุม กำกับดูแล จะทำให้ไม่สามารถรักษาสายพันธุ์สัตว์พื้นเมืองในประเทศไทยให้มีลักษณะคงที่ ลักษณะ สายพันธุ์ดั้งเดิมซึ่งเป็นสายพันธุ์สัตว์พื้นเมืองของประเทศได้ อีกทั้งสัตว์พันธุ์พื้นเมืองของประเทศไทย มีความหลากหลายทางชีวภาพเป็นจำนวนมาก การที่จะนำสายพันธุ์พื้นเมืองของประเทศไทยไปใช้ ประโยชน์ในทางพาณิชย์ หรือใช้ประโยชน์ในทางธุรกิจ หรือนำสัตว์พันธุ์พื้นเมืองไปทำการวิจัย ทดลองเพื่อประโยชน์ในทางธุรกิจ จึงสมควรจะได้รับการแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่เจ้าของพื้นที่ที่เป็น แหล่งกำเนิดของสัตว์พันธุ์พื้นเมือง ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายในประเทศไทยกำหนดเกี่ยวกับการ อนุรักษ์และการคุ้มครองสัตว์พันธุ์พื้นเมืองในประเทศไทยและการแบ่งปันผลประโยชน์ไว้เป็น การเฉพาะ และมาตรการในการปกป้องการรุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น จึงเกิดปัญหาทางกฎหมาย ในการปกป้องคุ้มครองพันธุ์สัตว์พื้นเมืองในประเทศไทย ดังนั้นผู้เขียนจึงขอแบ่งออกเป็นประเด็น ดังต่อไปนี้

- 1) ปัญหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของกฎหมายไทยในการคุ้มครองสัตว์พันธุ์พื้นเมืองจากการรุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น
- 2) ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการป้องกันการเข้ามาของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น
- 3) ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการควบคุมชนิดสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น
- 4) ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการติดตาม ตรวจสอบ สัตว์พันธุ์ต่างถิ่น
- 5) ปัญหาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น
- 6) ปัญหามาตรการในการลงโทษ
- 7) ปัญหาเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง พ.ศ.

4.1 ปัญหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของกฎหมายไทยในการคุ้มครองสัตว์พันธุ์พื้นเมืองจากการรุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น

ในปัจจุบันกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสัตว์พันธุ์พื้นเมือง และการป้องกันการรุกรานสัตว์ต่างถิ่นของประเทศไทยนั้นมีหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2409 พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 เป็นต้น โดยกฎหมายเหล่านี้ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของกฎหมายแต่ละฉบับที่จะต้องมีการบังคับใช้ให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ ดังนี้

1) พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 มุ่งเน้นเพื่อป้องกันการเข้ามาของจุลินทรีย์ที่เป็นโรคระบาดในสัตว์เท่านั้น แม้ในการป้องกันจะใช้วิธีป้องกันการเข้ามาของสัตว์รวมทั้งไข่ น้ำเชื้อสำหรับผสมพันธุ์ และเอ็มบริโอของสัตว์เหล่านั้น แต่ก็ไม่ได้มีเจตนารมณ์เพื่อป้องกันสัตว์ต่างถิ่นที่มีผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพแต่เพื่อป้องกันโรคสัตว์จากพาหะเหล่านั้นเท่านั้น

2) พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 จะใช้บังคับกับสัตว์ต่างถิ่นทุกชนิดไม่ว่าสัตว์บก สัตว์น้ำ แมลง หรือแมง แต่จำกัดเฉพาะกรณีของชนิดพันธุ์สัตว์ต่างถิ่นที่เป็นสัตว์ป่า ซึ่งได้แก่ ชนิดพันธุ์สัตว์ซึ่งเกิดและดำรงชีวิตในป่าหรือน้ำ รวมถึงซากของสัตว์ป่าชนิดนั้น อีกทั้งการสงวนและคุ้มครอง มุ่งเน้นที่จะคุ้มครองเฉพาะแต่เพียง สัตว์ป่า เท่านั้น

3) พระราชบัญญัติเชื้อโรคและพิษจากสัตว์ พ.ศ. 2525 เพื่อควบคุมเชื้อโรค และพิษที่มาจากสัตว์ซึ่งเป็นภัย เพื่อความปลอดภัยและสวัสดิภาพของประชาชน กฎหมายฉบับนี้จึงสามารถปรับใช้กับชนิดพันธุ์ต่างถิ่นประเภทจุลินทรีย์ได้

4) พระราชบัญญัติบำรุงพันธุ์สัตว์ พ.ศ. 2509 มุ่งให้มีการป้องกันและควบคุมสัตว์สงวนพันธุ์เพื่อใช้ทำพันธุ์ ห้ามตอน ห้ามฆ่าหรือส่งสัตว์สงวนพันธุ์ออกนอกราชอาณาจักรโดยมิได้รับอนุญาต พระราชบัญญัตินี้มีจุดประสงค์เฉพาะแต่เพียงคุ้มครองสัตว์ ที่เป็นสัตว์สงวนพันธุ์ตามที่พระราชบัญญัตินี้กำหนดไว้เท่านั้น

5) พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 มีจุดประสงค์เพื่อคุ้มครองสัตว์น้ำและสัตว์อื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในน้ำหรือมีวงจรชีวิตส่วนหนึ่งอยู่ในน้ำ รวมทั้งซากหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของสัตว์น้ำเหล่านั้นด้วย

6) พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น พันธุ์ไม้และของป่า สัตว์ป่า ตลอดจนทิวทัศน์ ป่าและภูเขา ให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิม มิให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไป เพื่ออำนวยประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่รัฐและประชาชน ซึ่งได้กำหนดให้มีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ ตามมาตรา 6 เพื่อที่จะได้มีการคุ้มครอง ควบคุม ดูแลระบบนิเวศและถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ (Habitat) ของพืชและสัตว์ ภายในเขตอุทยานแห่งชาติ ห้ามเก็บห่านาไม้หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่นออกไป ห้ามนำสัตว์ออกไปหรือทำอันตรายแก่สัตว์ห้ามเก็บหา นำออกกล้วยไม้ ห้ามเก็บหรือทำอันตรายดอกไม้ใบไม้หรือผลไม้ห้ามดำเนินกิจกรรมเพื่อหาผลประโยชน์ โดยกำหนดให้ภายในเขตอุทยานแห่งชาติ ห้ามมิให้บุคคลใดกระทำการนำเครื่องมือสำหรับล่าสัตว์หรือจับสัตว์ หรืออาวุธใดๆ เข้าไป เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และปฏิบัติตามเงื่อนไขซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้อนุญาตนั้นกำหนดไว้

7) พระราชบัญญัติการส่งออกป็นอกและการนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้รัฐบาลมีอำนาจเรียกเก็บค่าธรรมเนียมพิเศษสำหรับสินค้าบางประเภทที่จะส่งออกป็นอกหรือนำเข้ามาในราชอาณาจักร กับให้มีอำนาจในการดำเนินการจัดระเบียบการค้ากับต่างประเทศให้เป็นไปอย่างมีระเบียบเรียบร้อยเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ และก่อให้เกิดความเชื่อถือแก่นานาประเทศ สามารถใช้กับชนิดพันธุ์ต่างถิ่นได้ หากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นนั้นเป็นสินค้า

8) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มุ่งเน้นส่งเสริมประชาชนและองค์กรเอกชนให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม จัดระบบการบริหารงานด้านสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามหลักการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม กำหนดอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และราชการส่วนท้องถิ่น ให้เกิดการประสานงาน และมีหน้าที่ร่วมกันในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและกำหนดแนวทางปฏิบัติในส่วนที่ไม่มีหน่วยงานใครรับผิดชอบโดยตรง กำหนดมาตรการควบคุมมลพิษด้วยการจัดให้มีระบบบำบัด

4) พระราชบัญญัติบำรุงพันธุ์สัตว์ พ.ศ. 2509 มุ่งให้มีการป้องกันและควบคุมสัตว์สงวนพันธุ์เพื่อใช้ทำพันธุ์ ห้ามตอน ห้ามฆ่าหรือส่งสัตว์สงวนพันธุ์ออกนอกราชอาณาจักรโดยมิได้รับอนุญาต พระราชบัญญัตินี้มีจุดประสงค์เฉพาะแต่เพียงคุ้มครองสัตว์ ที่เป็นสัตว์สงวนพันธุ์ตามที่พระราชบัญญัตินี้กำหนดไว้เท่านั้น

5) พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 มีจุดประสงค์เพื่อคุ้มครองสัตว์น้ำและสัตว์อื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในน้ำหรือมีวงจรชีวิตส่วนหนึ่งอยู่ในน้ำ รวมทั้งซากหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของสัตว์น้ำเหล่านั้นด้วย

6) พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น พันธุ์ไม้และของป่า สัตว์ป่า ตลอดจนทิวทัศน์ ป่าและภูเขา ให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิม มิให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไป เพื่ออำนวยความสะดวกทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่รัฐและประชาชน ซึ่งได้กำหนดให้มีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ ตามมาตรา 6 เพื่อที่จะได้มีการคุ้มครอง ควบคุม ดูแลระบบนิเวศและถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ (Habitat) ของพืชและสัตว์ ภายในเขตอุทยานแห่งชาติ ห้ามเก็บห่าน่าไม้หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่นออกไป ห้ามนำสัตว์ออกไปหรือทำอันตรายแก่สัตว์ห้ามเก็บหา นำออกกล้วยไม้ ห้ามเก็บหรือทำอันตรายดอกไม้ใบไม้หรือผลไม้ห้ามดำเนินกิจกรรมเพื่อหาผลประโยชน์ โดยกำหนดให้ภายในเขตอุทยานแห่งชาติ ห้ามมิให้บุคคลใดกระทำการนำเครื่องมือสำหรับล่าสัตว์หรือจับสัตว์ หรืออาวุธใดๆ เข้าไป เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และปฏิบัติตามเงื่อนไขซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้อนุญาตนั้นกำหนดไว้

7) พระราชบัญญัติการส่งออกป็นอกและการนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้รัฐบาลมีอำนาจเรียกเก็บค่าธรรมเนียมพิเศษสำหรับสินค้าบางประเภทที่จะส่งออกป็นอกหรือนำเข้ามาในราชอาณาจักร กับให้มีอำนาจในการดำเนินการจัดระเบียบการค้ากับต่างประเทศให้เป็นไปอย่างมีระเบียบเรียบร้อยเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ และก่อให้เกิดความเชื่อถือแก่นานาประเทศ สามารถใช้กับชนิดพันธุ์ต่างถิ่นได้ หากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นนั้นเป็นสินค้า

8) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มุ่งเน้นส่งเสริมประชาชนและองค์กรเอกชนให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม จัดระบบการบริหารงานด้านสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามหลักการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม กำหนดอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และราชการส่วนท้องถิ่น ให้เกิดการประสานงาน และมีหน้าที่ร่วมกันในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและกำหนดแนวทางปฏิบัติในส่วนที่ไม่มีหน่วยงานใครรับผิดชอบโดยตรง กำหนดมาตรการควบคุมมลพิษด้วยการจัดให้มีระบบบำบัด

อากาศเสียระบบบำบัดน้ำเสีย ระบบกำจัดของเสีย และเครื่องมือหรืออุปกรณ์ต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับมลพิษ กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการก่อให้เกิดมลพิษให้เป็นไปโดยชัดเจน และกำหนดให้มีมาตรการส่งเสริมด้านกองทุนและความช่วยเหลือด้านต่างๆ เพื่อเป็นการจูงใจให้มีการยอมรับที่จะปฏิบัติหน้าที่ในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

9) พระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ. 2507 เป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อป้องกันศัตรูพืชทั้งที่เป็นพืช แมลง เชื้อโรคพืชหรือสัตว์อื่นๆ แต่จำกัดเฉพาะชนิดพันธุ์ที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่พืชเท่านั้น โดยไม่ได้พิจารณาว่าศัตรูพืชดังกล่าวจะชนิดพันธุ์ต่างถิ่นหรือไม่

10) พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 มีจุดประสงค์เพื่อที่จะส่งเสริมให้มีการปรับปรุงพันธุ์และพัฒนาสายพันธุ์พืชเพื่อให้มีพันธุ์พืชใหม่ที่มีประสิทธิภาพด้านผลผลิตหรือความต้านทานโรคและศัตรูพืช อันเป็นการส่งเสริมการพัฒนาทางด้านการเกษตรกรรม โดยสร้างแรงจูงใจให้นักปรับปรุงพันธุ์ด้วยการให้สิทธิและความคุ้มครองทางกฎหมาย นอกจากนี้ยังคำนึงถึงการอนุรักษ์และพัฒนาการใช้ประโยชน์จากพืชพันธุ์พื้นเมืองและพืชพันธุ์ป่า รวมทั้งกระตุ้นให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพันธุกรรมพืชอย่างยั่งยืน¹

จากอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพที่มีเจตนารมณ์ในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศน์ ชนิดพันธุ์ และพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิตไม่ให้สูญสิ้นไปโดย “ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น” ถือเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความสูญเสียซึ่งชนิดพันธุ์พื้นเมืองและพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิตในสิ่งแวดล้อม จึงได้กำหนดให้แสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกัน การนำเข้า ควบคุม หรือขจัดศัตรูพันธุ์ต่างถิ่นที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศ ถิ่นที่อาศัย และชนิดพันธุ์ แต่มาตรการต่างๆ ในกฎหมายไทยที่ถูกนำมาปรับใช้กับศัตรูพันธุ์พื้นเมือง และศัตรูพันธุ์ต่างถิ่นที่กล่าวมาข้างต้นจะพบว่าวัตถุประสงค์ในกฎหมายแต่ละฉบับจะมีความแตกต่างกัน โดยวัตถุประสงค์ของกฎหมายแต่ละฉบับมุ่งประสงค์คุ้มครองชีวิต ทรัพย์สิน และเศรษฐกิจของมนุษย์มิได้ให้ความสำคัญต่อความสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพเช่นเดียวกับอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ทำให้การปรับใช้กฎหมายของประเทศไทยในเรื่องคุ้มครอง “ศัตรูพันธุ์พื้นเมือง” และการป้องกัน “ศัตรูพันธุ์ต่างถิ่น” จึงไม่สามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากวัตถุประสงค์ของกฎหมายแต่ละฉบับไม่สอดคล้อง หรือขัดกับเจตนารมณ์ของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งในต่างประเทศนั้น ได้มีกฎหมายที่เล็งเห็นปัญหาในเรื่องการคุ้มครองศัตรูพันธุ์พื้นเมือง และการปกป้องศัตรูพันธุ์ต่างถิ่น เช่น

¹ หมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542.

ประเทศนิวซีแลนด์

พระราชบัญญัติความปลอดภัยทางชีวภาพ ค.ศ. 1993 (The Biosecurity Act 1993) เป็นกฎหมายฉบับหลักของประเทศนิวซีแลนด์ในการควบคุมกำจัดและจัดการสัตว์รบกวน (Pests) และสิ่งมีชีวิตที่ไม่ต้องการ (Unwanted Organisms) ในประเทศโดยการป้องกันการนำเข้าของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นหรือโดยการจัดทำกลยุทธ์การจัดการสัตว์รบกวน (Pest Management Strategy)

พระราชบัญญัติการอนุรักษ์ ค.ศ. 1987 (Conservation Act 1987) เป็นกฎหมายที่มอบหมายหน้าที่การปกป้องและอนุรักษ์สายพันธุ์พืชและสัตว์พื้นเมืองทรัพยากรธรรมชาติ และแหล่งกำเนิดที่เป็นประวัติศาสตร์ (Historical Resources) ให้แก่ กรมการอนุรักษ์ (Department of Conservation: DOC) โดยจกต้องดำเนินการกำจัดวัชพืชและสัตว์คุกคามไม่ให้มีในพื้นที่คุ้มครองทุกระบบนิเวศ

พระราชบัญญัติพื้นที่สงวน ค.ศ. 1977 (Reserves Act 1977) เป็นกฎหมายที่กำหนดให้หน่วยงาน กรมการอนุรักษ์ (Department of Conservation: DOC) มีหน้าที่ป้องกันการคุกคามของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นและรักษาชนิดพันธุ์พื้นเมืองให้คงอยู่ในบริเวณพื้นที่คุ้มครอง

ประเทศแคนาดา

กลยุทธ์ความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศแคนาดา (Canadian biodiversity Strategy) เป็นกลยุทธ์ที่สนับสนุนให้รัฐบาลกลางและรัฐบาลระดับจังหวัดทำทุกวิถีทางที่จะป้องกันไม่ให้สิ่งมีชีวิตต่างถิ่นเข้ามาและกำจัดสิ่งมีชีวิตต่างถิ่นเพื่อลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้น

รัฐบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อมแคนาดา (Canadian Environment Protection Act) เป้าหมายของกฎหมายฉบับนี้คือป้องกันการนำเข้าโดยจงใจของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีแนวโน้มรุกรานชนิดพันธุ์พื้นเมือง

ประเทศสหรัฐอเมริกา

รัฐบัญญัติชนิดพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์ (Endangered Species Act) เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองชนิดพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์ซึ่งสามารถกำจัดชนิดพันธุ์ต่างถิ่นได้ถ้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นนั้นคุกคามชนิดพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์

คำสั่งรัฐบาลที่ 13112 (Executive Order 13112) เป็นคำสั่งให้รัฐบาลกลางมีหน้าที่ดูแลชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีสภาวะด้วยชนิดพันธุ์ที่รุกราน (Invasive Species Council) มีการสนับสนุนให้รัฐบาลทำแผนการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานระดับชาติ

รัฐบัญญัติต้นแบบของประเทศสหรัฐในการป้องกันอันตรายจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่น (Model Prevention of Harm by Non-Indigenous Species Act) ซึ่งกำหนดให้มีการควบคุมการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นทุกชนิดโดยการนำเข้าต้องผ่านการพิจารณาและได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการ

นำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ซึ่งจะมีการจำแนกบัญชีรายชื่อออกเป็นสามบัญชี คือ รายการที่สามารถนำเข้าได้ (The white list) รายการที่ต้องได้รับอนุญาต (The grey list) และรายการที่ห้ามนำเข้าโดยเด็ดขาด (The black list) และมีการให้อำนาจแก่คณะกรรมการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นสามารถหยุดยั้งหรือปฏิเสธการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นใดๆ ที่อาจเป็นอันตรายได้ และมีกลไกในการประเมินความเสี่ยงและระบบการอนุญาตอย่างเป็นระบบ รวมถึงมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อใช้ในการวิจัยและการศึกษาและดำเนินมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวกับชนิดพันธุ์ต่างถิ่นด้วย

ประเทศญี่ปุ่น

ยุทธศาสตร์ชาติความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 2002 (National biodiversity Strategy 2002) เป็นกลยุทธ์ที่วางหลักการพื้นฐานในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพมีระบบติดตามตรวจสอบทุกปี เปิดโอกาสให้มีการแก้ไขกลยุทธ์ทุก 5 ปีมีเป้าหมายในการป้องกันการสูญพันธุ์ของชนิดพันธุ์พื้นเมืองส่งเสริมการฟื้นฟูและอนุรักษ์ธรรมชาติและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

พระราชบัญญัติชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน ค.ศ. 2004 (Invasive Alien Species Act 2004) เป็นกฎหมายที่ระบุเงื่อนไขในการควบคุมและลดความรุนแรงของชนิดพันธุ์ที่ถูกระบุว่าเป็นชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน กฎหมายฉบับนี้ห้ามมิให้มีการเลี้ยง ปลูก เก็บเคลื่อนย้ายชนิดพันธุ์ต่างถิ่นหากไม่ได้รับอนุญาตจากกระทรวงสิ่งแวดล้อม ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ยังไม่ได้รับการระบุประเภท และมีแนวโน้มที่จะรุกรานต้องได้รับการตรวจสอบอย่างละเอียดก่อนที่จะนำเข้ามาภายในประเทศญี่ปุ่น ชนิดพันธุ์ที่ยังไม่สามารถระบุประเภทได้ว่าเป็นชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน หรือชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ยังไม่ได้รับการระบุประเภทได้อย่างชัดเจนจะต้องมีการคิดป้ายหรือเอกสารที่แสดงถึงคุณลักษณะของชนิดพันธุ์นั้น

ผู้เขียนพบว่าในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายในประเทศไทยกำหนดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการคุ้มครองพันธุ์สัตว์พื้นเมืองในประเทศไทยและการแบ่งปันผลประโยชน์ไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้นการที่รัฐจะกำกับดูแล เพื่อคุ้มครองและอนุรักษ์สัตว์พันธุ์พื้นเมืองจึงต้องกำหนดกฎหมายขึ้นมาเป็นการเฉพาะ โดยสมควรเป็นกฎหมายในชั้นพระราชบัญญัติ ซึ่งสามารถบังคับใช้ทั่วราชอาณาจักร ดังเช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้มีการปรับปรุงพันธุ์และพัฒนาพันธุ์พืช เพื่อให้มีพันธุ์พืชใหม่เพิ่มเติมจากที่มีอยู่เดิม อันเป็นการส่งเสริมการพัฒนาทางด้านเกษตรกรรม โดยการส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจด้วยการให้สิทธิและความคุ้มครองตามกฎหมาย ตลอดจนเพื่อเป็นการอนุรักษ์ และพัฒนาการใช้ประโยชน์พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป และพันธุ์พืชป่า เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์พันธุ์พืชอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เป็นการให้ความคุ้มครองแก่พันธุ์พืชใหม่ พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นและพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป และพันธุ์พืชป่าโดยกำหนดให้มีการ

ขออนุญาตและทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ ในกรณีที่เก็บ จัดหาหรือรวบรวมพันธุ์พืชนั้นหรือ ส่วนใดของพันธุ์พืชไปใช้เพื่อการปรับปรุงพันธุ์ ศึกษาทดลอง และวิจัยเพื่อประโยชน์ในทางการค้า ประเด็นสำคัญประเทศไทยยังไม่มีกฎหมาย หรือ นิยามความหมายที่แน่นอนชัดเจน จึงจำเป็นต้อง กำหนดความหมายให้ครอบคลุมเพื่อประโยชน์ในการบังคับใช้กฎหมายให้เกิดประสิทธิภาพ และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กฎหมายมุ่งจะคุ้มครอง ทั้งนี้ผู้เขียนได้ศึกษาความหมายของ “สัตว์พันธุ์พื้นเมือง” และ “สัตว์พันธุ์ต่างถิ่น” เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาในการกำหนดบทนิยามไว้ดังนี้

1. “สัตว์พันธุ์พื้นเมือง” (Native Animal) ยังไม่มีการให้ความหมายที่แน่นอนชัดเจน แต่จากการศึกษาผู้เขียนพบว่า วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี ให้ความหมายไว้ว่า พันธุ์พื้นเมือง คือ สัตว์หรือ พืชที่ปรับตัวต่อสภาพแวดล้อม โดยธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปที่สิ่งมีชีวิตเหล่านั้น อาศัยอยู่ สิ่งมีชีวิตเหล่านี้มีพัฒนาการ โดยธรรมชาติ และมีส่วนเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพันธุ์แบบ ดั้งเดิมโดยมนุษย์น้อยมาก และจากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการประเทศไทยหลายท่าน พบว่า

วนิดา กำเนิดเพ็ชร์ ให้ความหมายของสัตว์พันธุ์พื้นเมือง (Native Animal) หมายถึงพันธุ์ สัตว์ซึ่งเป็นเฉพาะถิ่น หรือมีแหล่งกำเนิดในราชอาณาจักร ซึ่งได้ขึ้นทะเบียนเป็นพันธุ์สัตว์พื้นเมือง (ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง พ.ศ.) คือ สัตว์ทุกชนิดในประเทศไทย ที่มี และสามารถแสดงให้เห็นได้ว่าเป็นสัตว์ของประเทศไทย มีลักษณะแตกต่างกับสัตว์ ใน ต่างประเทศ ในประเด็นนี้อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพได้ให้ความหมายของ คำจำกัดความระหว่างทรัพยากรชีวภาพและทรัพยากรพันธุกรรม ไว้อย่างชัดเจน โดยทรัพยากร ชีวภาพ คือ พันธุ์สัตว์ต่างๆ และทรัพยากรพันธุกรรม คือ สิ่งที่พันธุกรรมนั้นๆ ปรับตัวให้เข้ากับ สิ่งแวดล้อม และแตกต่างไปจากชนิดพันธุ์เดิม ซึ่งนำไปสู่ความหลากหลายทางพันธุกรรม

กัลยา บุญญานวัตร ได้ให้ความหมายสัตว์พันธุ์พื้นเมืองไว้ 2 ความหมาย คือ สัตว์พันธุ์ พื้นเมืองในท้องถิ่นดั้งเดิม (Indigenous Animals) แต่เนื่องจากสัตว์มีการเคลื่อนที่ไปมาตลอด จึง ไม่มีลักษณะเป็นการเฉพาะอยู่บริเวณนั้นๆ และสัตว์พันธุ์พื้นเมืองที่อาศัยในพื้นที่นั้นๆ สัตว์ที่อาศัย อยู่ ลักษณะเป็นสังคมในดินนั้นๆ (Local Community)

นอกจากนี้กรมปศุสัตว์ได้ให้ความหมายตามร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์ พันธุ์สัตว์พื้นเมือง พ.ศ. ไว้ว่า “พันธุ์สัตว์พื้นเมือง” เป็นพันธุ์สัตว์ที่มีกำเนิดในราชอาณาจักร หรือมีอยู่ในราชอาณาจักร ดังนั้นสัตว์ที่เราปรับปรุงพันธุ์ขึ้นก็ถือว่าเป็นสัตว์พื้นเมืองของไทย เหมือนกัน นอกจากนี้ยังหมายถึงพันธุ์สัตว์ซึ่งเป็นพันธุ์สัตว์เฉพาะถิ่น หรือมีแหล่งกำเนิดใน ราชอาณาจักรซึ่งได้ขึ้นทะเบียนเป็นพันธุ์สัตว์พื้นเมือง

จากการศึกษาผู้เขียนพบว่า ตามกฎหมายที่เกี่ยวกับสัตว์พันธุ์พื้นเมืองนั้น มีการหลงประเด็นในการให้ความหมาย กล่าวคือ ถ้ามีการใช้คำว่า พันธุ์ดั้งเดิม (Indigenous Animals) ของตัวสายพันธุ์จริง อาจทำให้ไม่ครอบคลุมถึงการปกป้องและคุ้มครองพันธุ์สัตว์ได้เลย เช่น วัวสายพันธุ์เวียดนามอาจหมายความเฉพาะถึงวัวที่อยู่ในประเทศเวียดนามเท่านั้น ดังนั้นประเทศไทยควรจะดำเนินการกำหนด นิยามความหมาย ของสัตว์พันธุ์พื้นเมือง ให้เป็นที่แน่นอนชัดเจน ดังเช่นกรณีพืชนั้น พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 ซึ่งได้ให้นิยาม² ดังนี้

พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ได้แก่ พันธุ์พืชที่มีอยู่เฉพาะในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ภายในราชอาณาจักร และไม่เคยจดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชใหม่ ซึ่งได้จดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น...

พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป หมายความว่า พันธุ์พืชที่กำเนิดภายในประเทศหรือมีอยู่ในประเทศซึ่งได้มีการใช้ประโยชน์อย่างแพร่หลาย และให้หมายความรวมถึงพันธุ์พืชที่ไม่ใช่พันธุ์พืชใหม่ พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นหรือพันธุ์พืชป่า

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ในเรื่องพืชนั้น พืชที่เกิดขึ้นภายในประเทศก็ให้ถือว่าเป็นพันธุ์ของประเทศไทย ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 ซึ่งจะสามารถปกป้องและคุ้มครองได้มากกว่ากรณีสัตว์ในสถานะปัจจุบัน

2. “สัตว์พันธุ์ต่างถิ่น” (Alien Animal Species) ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่ให้นิยามความหมายของ สัตว์พันธุ์ต่างถิ่น เป็นที่แน่นอนชัดเจน ประกอบกับอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพข้อ 8 (h) จะไม่ได้ให้ความหมายที่เกี่ยวข้องกับ “ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น” ไว้ก็ตาม แต่ก็มืองค์กร หรือหน่วยงานทั้งในระดับระหว่างประเทศ และระดับประเทศได้ให้คำจำกัดความของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นไว้ ดังนี้

ที่ประชุมสมัชชาภาคีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ได้ให้คำจำกัดความของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นไว้ในข้อมติที่ VI/23 ไว้ว่า “ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น คือ ชนิดพันธุ์ชนิดพันธุ์ย่อย หรือหน่วยของสิ่งมีชีวิตชั้นต่ำในอนุกรมวิธาน ซึ่งถูกนำเข้ามาจากนอกถิ่นซึ่งชนิดพันธุ์นั้น ได้แพร่พันธุ์อยู่ตามธรรมชาติ ไม่ว่าจะในอดีตหรือปัจจุบัน ทั้งนี้รวมถึงส่วนต่างๆ ไม่ว่า เซลล์สืบพันธุ์ เมล็ด ไข่นอพันธุ์ ซึ่งอาจอยู่รอดหรือขยายพันธุ์ได้ในภายหลัง”

สหภาพสากลว่าด้วยอนุรักษ ได้ให้ความหมายของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นไว้ใน แนวทางปฏิบัติสำหรับการป้องกันของการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพที่เกิดจากการรุกรานของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น (Guidelines for the Prevention of Biodiversity Loss caused by Alien Invasive Species)

² พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542, มาตรา 3.

โดยให้หมายถึง “ชนิดพันธุ์ ชนิดพันธุ์ย่อย หรือสิ่งมีชีวิตชั้นต่ำ ที่เกิดนอกพื้นที่ตามธรรมชาติ ซึ่งชนิดพันธุ์นั้นมีความสามารถในการแพร่กระจายพันธุ์ กล่าวคือนอกพื้นที่ที่ชนิดพันธุ์นั้นยึดครองตามธรรมชาติหรือไม่สามารถยึดครองได้หากปราศจากการนำเข้า หรือการดูแลของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม และรวมถึงส่วนต่างๆ ไม่ว่า เซลล์สืบพันธุ์ หรือหน่วยพันธุ์ ซึ่งอาจอยู่รอดหรือขยายพันธุ์ได้ในภายหลัง

สำหรับประเทศไทยก็มีนักวิชาการ ได้ให้ความหมายชนิดพันธุ์ต่างถิ่น คือ อุทิศ กุญอินทร์ ให้ความหมายของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นว่า หมายถึง ชนิดพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตที่ไม่เคยปรากฏในถิ่นใดถิ่นหนึ่งมาก่อน และถูกนำมาหรือเดินทางเข้ามายึดครอง หรือดำรงชีพอยู่ในอีกถิ่นหนึ่ง อาจอยู่ได้อย่างดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของปัจจัยสิ่งแวดล้อมและการปรับตัวของชนิดพันธุ์นั้นๆ

กัญญา บุญญานูวัตร นักวิทยาศาสตร์วบาลชำนาญพิเศษ หัวหน้ากลุ่มความหลากหลายทางชีวภาพ กรมปศุสัตว์ ให้ความหมายของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นว่าหมายถึง พันธุ์ที่มีได้มีแหล่งกำเนิดในประเทศไทย และได้มีการนำเข้ามาในราชอาณาจักรไทย

เว็บไซต์วิกิพีเดียได้ให้ความหมายของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ไว้ว่า หมายถึงสิ่งมีชีวิตใดๆ ที่ไม่ใช่สิ่งมีชีวิตที่มีอยู่ดั้งเดิมในพื้นที่นั้นๆ หรือมีต้นกำเนิดอยู่ในสิ่งแวดล้อมนั้นๆ แต่เป็นชนิดพันธุ์หรือสิ่งมีชีวิตถูกนำเข้ามาหรือแพร่กระจายมาจากที่อื่น ชนิดพันธุ์ที่นำเข้ามา นั้น อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศดั้งเดิมได้

ตลอดจนผู้เขียนศึกษาถึงความหมายของ “ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน” ซึ่งได้ให้ความหมายดังนี้

ในการประชุมสมัชชาภาคีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพครั้งที่ 6 ได้อ้างถึงชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน (Invasive Alien Species) ไว้ในข้อมติที่ VI/23 โดยปรากฏเป็นคำนิยามในเชิงอรรถ ดังนี้ “ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน หมายถึง ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่เมื่อเข้ามาหรือมีการแพร่กระจายของชนิดพันธุ์แล้วจะคุกคามต่อความหลากหลายทางชีวภาพ”³

สหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (The World Conservation Union – IUCN) ได้ให้ความหมายของสิ่งมีชีวิตต่างถิ่นรุกรานไว้ว่า “ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน หมายถึง ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่สถาปนาตัวเองจนเหมาะสมกับระบบนิเวศหรือถิ่นที่อยู่อาศัยที่เป็นธรรมชาติหรือถิ่นธรรมชาติของ

³ “An invasive alien species is an alien species whose introduction and/or spread threaten biological diversity (For the purposes of the present guiding principles, the term “invasive alien species” shall be deemed the same as “alien invasive species” in decision V/8 of the conference of the Parties to the convention on Biological Diversity).”

ท้องถิ่นใดในฐานะของสิ่งซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และคุกคามความหลากหลายทางชีวภาพของท้องถิ่นนั้น⁴

แผนระดับประเทศในการจัดการชนิดพันธุ์ที่รุกราน สหรัฐอเมริกา (United States National Invasive Species Council Management Plan) ได้ให้ความหมายของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานว่า⁵ “ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานหมายถึงชนิดพันธุ์ต่างถิ่นอันตรายที่เข้ามาหรือมีการแพร่กระจายของชนิดพันธุ์โดยคุกคามต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ หรือสังคม รวมถึงสุขภาพของมนุษย์ ทั้งไม่ว่าจะเป็นชนิดพันธุ์ต่างถิ่นประเภทใด ไม่ว่าแบคทีเรีย ไวรัส รา พืชน้ำ พืชบก สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม นก สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ ปลา สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง (ครอบคลุมถึงแมลง สัตว์จำพวกหอยและปลาหมึก) สามารถกลายเป็นชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกรานได้ทั้งสิ้น⁶

คำสั่งรัฐบาลที่ 13112 (Executive Order 13112)⁷ ให้ความหมายว่า ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่เข้ามาโดยทำให้ หรือ อาจทำให้เกิดอันตรายต่อเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม หรือสุขภาพของมนุษย์⁸

ในบทสรุปของผู้บริหารของแผนระดับประเทศในการจัดการชนิดพันธุ์ที่รุกราน (The National Invasive Species Management Plan (NISMP) ได้ให้ความหมายชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกรานว่าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานหมายถึงชนิดพันธุ์ที่ไม่ใช่ชนิดพันธุ์ดั้งเดิมในระบบนิเวศซึ่งก่อให้เกิด หรืออาจก่อให้เกิดอันตรายต่อเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม หรือสุขภาพของมนุษย์⁹

⁴ “Alien invasive species” means an alien species which becomes established in natural or semi-natural ecosystems or habitat, is an agent of change, and threatens native biological diversity

⁵ Environment Canada. (2004). An invasive aline species strategy for Canada. Retrieved May 11, 2011, from <http://www.ec.gc.ca/eee-ias/>

⁶ Invasive alien species are those harmful alien species whose introduction or spread threatens the environment, the economy, or society, including human health². Alien bacteria, viruses, and fungi, and aquatic and terrestrial plants, mammals, bird, reptiles, amphibians, fish, and invertebrates (including insects and mollusks) can all become invaders

⁷ University of Nebraska – Lincoln. Invasive Species Definition Clarification and Guidance White Paper. Retrieved June 14, 2011, from <http://www.invasivespeciesinfo.gov/docs/council/isacdef.pdf>

⁸ An alien species whose introduction does or is likely to cause economic or environmental harm or harm to human health.

⁹ A species that is non-native to the ecosystem under consideration and whose introduction causes or is likely to cause economic harm, environmental harm, or harm to human health.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ให้ความหมายของ ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานว่า¹⁰ เป็นชนิดพันธุ์ที่คุกคามระบบนิเวศ แหล่งที่อยู่อาศัย หรือชนิดพันธุ์ อื่นๆ โดยมีหลายปัจจัยที่มีผลเกื้อหนุนให้ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นตั้งรกราก และรุกรานในที่สุด เป็นที่ ทราบกันว่าอิทธิพลทางกายภาพ และทางเคมีที่มนุษย์มีต่อระบบนิเวศได้เพิ่มโอกาสให้ชนิดพันธุ์ ต่างถิ่นกลายเป็นชนิดพันธุ์ที่แพร่ระบาดและรุกราน

จากการศึกษาผู้เขียนเห็นได้ว่าแม้กระทั่งการให้ความหมายของคำว่า สัตว์พื้นเมือง สัตว์ พันธุ์ต่างถิ่น ประเทศไทยยังไม่มีหน่วยงานใดกำหนดไว้เป็นที่แน่นอนชัดเจน และผู้ให้ความหมาย ไม่เป็นไปตามแนวทางที่สอดคล้องกัน ทำให้เกิดปัญหาของการตีความหมายและเข้าใจไม่ตรงกัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกำหนดคำนิยามความหมาย “พันธุ์สัตว์พื้นเมือง” และ “สัตว์พันธุ์ต่างถิ่น” เพื่อ เป็นการควบคุมส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมืองในประเทศไทย รวมถึงการแบ่งปัน ผลประโยชน์กลับคืนชุมชนในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม และป้องกันการรุกรานจากสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงควรกำหนด บทนิยาม ความหมายให้ชัดเจนเป็นรูปธรรม

อีกกรณีที่ผู้เขียนศึกษา และเห็นว่าสำคัญ คือวัตถุประสงค์ของกฎหมายในเรื่องการ แบ่งปันผลประโยชน์นั้น ในกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบัน ยังไม่มีลักษณะครอบคลุม คุ้มครอง ในเรื่อง ของการนำทรัพยากรพันธุ์สัตว์ ไปใช้ประโยชน์ การแบ่งปันผลประโยชน์ที่ใช้ในระบบการค้าที่ใช้ กันอยู่และเป็นที่ยอมรับคือระบบทรัพย์สินทางปัญญา โดยกฎหมายที่เกี่ยวข้องที่กำหนดในองค์การ การค้าโลก (WTO) เช่น ข้อตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้า (Trade Related Intellectual Properties: TRIPs) และมาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช (Sanitary and Phytosanitary: SPS) เป็นต้น ที่จะไม่รวมถึงทรัพยากรชีวภาพ จึงมีการหารือถึงแนวทางในการใช้ ระบบทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อใช้ในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากทรัพยากรชีวภาพทั้งใน องค์การการค้าโลกและองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก ซึ่งเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงแนวโน้มของการยอมรับ ระบบนี้เข้ามาใช้และเป็นที่ยอมรับในอนาคตว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

“การเข้าถึง” หมายความว่า การได้พบ การได้เห็น การได้ข้อมูล การได้เห็น หรือ นำไปใช้ประโยชน์ (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2543)

“การเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพ” หมายความว่า การเข้าไปเก็บ หรือรวบรวมทรัพยากร ชีวภาพเพื่อนำทรัพยากรชีวภาพ รวมถึงองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรชีวภาพนั้น ไปใช้ ประโยชน์ (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2554)

¹⁰ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ความหมายของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ รุกราน. สืบค้นเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2554, จาก <http://chm-thai.onep.go.th/webalien/mean.html>

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องมีกฎหมายภายในประเทศเพื่อใช้ในการกำกับดูแลทรัพยากรในลักษณะที่สอดคล้องกับนานาชาติ เพื่อที่จะสามารถเจรจาต่อรองและปกป้องผลประโยชน์ของชาติโดยรวม เช่น แนวปฏิบัติบอห์นว่าด้วยการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพและการแบ่งปัน ผลประโยชน์ที่ได้รับเนื่องจากการใช้ประโยชน์อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม (Bonn Guidelines on Access to Genetic Resources and Fair and Equitable Sharing of the Benefits Arising out of Their Utilization) ระบอบระหว่างประเทศว่าด้วยการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์ (International Regime on Access and Benefit Sharing) พิธีสารนาโงยาว่าด้วยการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมและการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม (The Nagoya Protocol on Access to Genetic Resources and the Fair and Equitable Sharing of Benefits Arising from their Utilization to The Convention on Biological Diversity) ที่ได้สนับสนุน การแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม รวมถึงโดยการเข้าถึงและการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสม โดยคำนึงถึงสิทธิเหนือทรัพยากร และเทคโนโลยีนั้น และโดยการให้เงินทุนสนับสนุนอย่างเหมาะสม ซึ่งสนับสนุนการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และใช้ประโยชน์องค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน เช่น พระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 ซึ่งได้ให้ความคุ้มครองในเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์ ตามแนวทางอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ว่าให้มีการคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไปและพันธุ์พืชป่าโดยผู้ใดเก็บ จัดหา หรือรวบรวมพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป พันธุ์พืชป่าหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของพันธุ์พืชดังกล่าว เพื่อการปรับปรุงพันธุ์ ศึกษาทดลอง หรือวิจัยเพื่อประโยชน์ในทางการค้า จะต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ โดยให้นำเงินรายได้ตามข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ส่งเข้ากองทุนคุ้มครองพันธุ์พืช ซึ่งในปัจจุบันกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งปันผลประโยชน์จากสัตว์นั้น ยังไม่มีปรากฏ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจุบันได้มี (ร่าง) พระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง พ.ศ. เพื่อใช้ในการอนุรักษ์ส่งเสริมการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพันธุกรรมสัตว์อย่างยั่งยืนและคุ้มครองดูแลผลประโยชน์ส่วนร่วมอย่างเป็นธรรม โดยมีสาระสำคัญกล่าวคือ กำหนดให้มีการคุ้มครองพันธุ์สัตว์พื้นเมืองทั่วไป การปรับปรุงพันธุ์ ศึกษา ทดลอง หรือวิจัยเพื่อประโยชน์ในทางการค้า จะต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ โดยให้นำเงินรายได้ตามข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ส่งเข้ากองทุนคุ้มครองพันธุ์สัตว์พื้นเมือง ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

นอกจากนี้ (ร่าง) พระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง พ.ศ. ได้บัญญัติในเรื่องการใช้ประโยชน์จากพันธุ์สัตว์พื้นเมือง มาตรา 19 ว่า ผู้ใดประสงค์จะใช้ประโยชน์

จากพันธบัตรพื้นเมือง หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของพันธบัตรดังกล่าว เพื่อปรับปรุงพันธบัตร ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง หรือวิจัยเพื่อประโยชน์ทางการค้าต้องขอรับใบอนุญาตจากผู้อนุญาต และต้องทำข้อตกลง แบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และ เงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 20 ได้ระบุว่า ผู้ใดไม่ว่าจะมีสัญชาติไทยหรือไม่ หากประสงค์จะใช้ประโยชน์ จากพันธบัตรพื้นเมืองหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของพันธบัตรดังกล่าว เพื่อปรับปรุงพันธบัตร ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง หรือวิจัย ซึ่งมีได้มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ทางการค้า ต้องขอรับใบอนุญาตจาก ผู้อนุญาต ทั้งนี้ ผู้อนุญาตอาจทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือไม่ได้ ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีการก่อตั้งกองทุน ซึ่งกฎหมายส่วนมาก อนุวัติตามอนุสัญญาความ หลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งเป้าหมายของอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ คือ รักษาความ หลากหลายทางชีวภาพ รักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีกำหนดอยู่ว่า จะต้องตั้งเป็นกองทุนขึ้นมา เกิดเป็น กองทุนสิ่งแวดล้อมโลก (Global Environment Facility-GEF) หรือเรียกย่อๆ ว่า กองทุนเจฟ ฉะนั้น กฎหมายอื่นที่สร้างขึ้นมานุวัติตามอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ จะต้องมีการกำหนดให้ ต้องมีการตั้งกองทุน เนื่องจากตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ ประเทศไทยไม่มีชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมจะมี แต่เพียงคนท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งมีการสืบสนธิสัญญาอยู่มากในระยะแรก การที่จะแบ่งปันผลประโยชน์ได้ นั้นจะต้องเป็นรัฐเท่านั้น ชุมชนไม่สามารถแบ่งได้ตามรัฐธรรมนูญ รัฐจะแบ่งปันผลประโยชน์ ให้แก่ชุมชนได้ โดยมอบหมายให้แก่องค์กรบริหารส่วนตำบล และองค์การบริหารส่วนจังหวัด ใน การการแบ่งปันผลประโยชน์นั้นอาจเป็นในรูปตัวเงิน เช่น ค่าธรรมเนียม ค่าสิทธิ เงินทุนการวิจัย และไม่ใช่ตัวเงิน เช่น การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการร่วมเป็นเจ้าของสิทธิบัตร เป็นต้น

จากการศึกษากฎหมายของประเทศไทย และกฎหมายต่างประเทศ ผู้เขียนพบปัญหา ดังต่อไปนี้

1) เจตนารมณ์ของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพในการอนุรักษ์ความ หลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศน์ ชนิดพันธุ์ และพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิตเพื่อไม่ให้สูญสิ้นไป โดยเฉพะนิยามความหมายของ “ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น” ถือเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิด ความสูญเสียซึ่งชนิดพันธุ์พื้นเมือง และพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิตในสิ่งแวดล้อม โดยได้กำหนดให้ แสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกัน การนำเข้า ควบคุม หรือขจัดสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นที่มี ผลกระทบต่อระบบนิเวศ ถิ่นที่อาศัย และชนิดพันธุ์ ทั้งนี้ผู้เขียนพบว่ามาตรการต่างๆ ในกฎหมาย ไทยที่ถูกนำมาปรับใช้กับสัตว์พันธุ์พื้นเมือง และสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นนั้น มีวัตถุประสงค์ในกฎหมายแต่ ละฉบับจะมีความแตกต่างกัน โดยมุ่งประสงค์ในการคุ้มครองชีวิต ทรัพย์สิน และเศรษฐกิจของ

มนุษย์เป็นสำคัญ มิได้ให้ความสำคัญต่อความสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพเช่นเดียวกับเจตนารมณ์ของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ทำให้การปรับใช้กฎหมายของประเทศไทยในเรื่องคุ้มครอง “สัตว์พันธุ์พื้นเมือง” และการป้องกัน “สัตว์พันธุ์ต่างถิ่น” มิให้เข้ามารุกรานในราชอาณาจักรไทย จึงไม่สามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากวัตถุประสงค์ของกฎหมายแต่ละฉบับไม่สอดคล้อง หรือขัดกับเจตนารมณ์ของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

2) ความหมายของคำนิยาม “สัตว์พันธุ์พื้นเมือง” และ “สัตว์พันธุ์ต่างถิ่น” ประเทศไทยยังไม่มีข้อกำหนดนิยามความหมายไว้เป็นที่แน่นอนชัดเจน และมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้แต่ไม่เป็นไปตามแนวทางที่สอดคล้องกัน ทำให้เกิดปัญหาของการตีความหมายและเข้าใจไม่ตรงกัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกำหนดคำนิยามความหมาย “สัตว์พันธุ์พื้นเมือง” และ “สัตว์พันธุ์ต่างถิ่น” เพื่อเป็นการควบคุม ส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมืองในประเทศไทย รวมถึงการแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้พันธุ์สัตว์พื้นเมืองในเชิงพาณิชย์กลับคืนชุมชนในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม และควรมีป้องกันการรุกรานจากสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงควรกำหนดบทนิยาม ความหมายของคำนิยาม “สัตว์พันธุ์พื้นเมือง” และ “สัตว์พันธุ์ต่างถิ่น” ให้ชัดเจนเป็นรูปธรรม

3) วัตถุประสงค์ของกฎหมายในเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์นั้น ในกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบัน ยังไม่มีลักษณะครอบคลุม คุ้มครอง ในเรื่องของการนำทรัพยากรพันธุ์สัตว์ ไปใช้ประโยชน์ การแบ่งปันผลประโยชน์ที่ใช้ในระบบการค้าที่ใช้กันอยู่และเป็นที่ยอมรับคือระบบทรัพย์สินทางปัญญา จึงเป็นปัญหาในการหาแนวทางในการใช้ระบบทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อใช้ในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพ ซึ่งเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงแนวโน้มของการยอมรับระบบนี้เข้ามาใช้และเป็นที่ยอมรับในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ อีกทั้งผู้เขียนยังพบว่ากฎหมายในประเทศไทยยังไม่มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการคุ้มครองอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง การนำออกนอกราชอาณาจักร การปรับปรุงพันธุ์ การศึกษา ทดลอง หรือวิจัยโดยใช้สัตว์พันธุ์พื้นเมืองเพื่อประโยชน์ในทางการค้า จะต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่นแหล่งกำเนิด โดยให้นำเงินรายได้ตามข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ส่งเข้ากองทุนคุ้มครองพันธุ์สัตว์พื้นเมือง จึงเป็นช่องว่างให้มีการนำสัตว์พันธุ์พื้นเมืองไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ และนำออกนอกราชอาณาจักรไปผสมพันธุ์และจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาในต่างประเทศว่าเป็นสัตว์สายพันธุ์ของประเทศนั้นๆ

4.2 ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการป้องกันการเข้ามาของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น

ปัจจุบันสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นได้รุกรานเข้ามาในประเทศไทยเป็นอย่างมากส่งผลกระทบต่อสัตว์พันธุ์เมืองของประเทศไทยผลกระทบจากการรุกรานของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น อาจก่อให้เกิดการคุกคามต่อระบบนิเวศ แหล่งที่อยู่อาศัย และชนิดพันธุ์อื่นในถิ่นที่อยู่ดั้งเดิม รวมทั้งอาจเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมในลักษณะต่างๆ ได้ สำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการคุกคามของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ดังนี้

1) ทำให้เกิดความเสียหายต่อระบบนิเวศ และความเสียหายต่อชนิดพันธุ์ในท้องถิ่น ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีลักษณะเป็นผู้รุกรานจะดำรงชีวิตแบบแก่งแย่ง แทนที่ หรือบริโภคนิสิตที่มีชีวิตในท้องถิ่น หรืออาจเป็นปรสิต หรือพาหะนำโรค ลดอัตราการเจริญเติบโตและการอยู่รอดของชนิดพันธุ์ท้องถิ่น หรืออาจทำให้จำนวนประชากรลดลงจนถึงขั้นสูญพันธุ์ และอาจถอนรากถอนโคน หรือทำความเสียหายแก่พืชในท้องถิ่นด้วย เช่น ตัวห้ำแก่งแย่งอาหาร ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีอัตราการกินสูง หรือกินอาหารชนิดเดียวกับพันธุ์พื้นเมือง เมื่อปริมาณอาหารมีจำกัดย่อมมีผลทำให้พันธุ์พื้นเมืองอาหารยากขึ้น หรือมีอาหารไม่เพียงพอ แก่งแย่งพื้นที่และแหล่งหากินทำลายระบบถิ่นที่อยู่อาศัย นำหรือแพร่กระจายศัตรูและโรค

2) ความเสียหายต่อความหลากหลายทางพันธุกรรม เนื่องจากทุกชนิดพันธุ์มิได้มีลักษณะเหมือนกันทุกประการ ในประชากรของชนิดพันธุ์ใดๆ ไม่ว่าพืช สัตว์ หรือจุลินทรีย์จะมีพันธุกรรมที่แตกต่างหลากหลาย ซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการวิวัฒนาการ การเข้ามาของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานสามารถลดความหลากหลายทางพันธุกรรมลงได้

3) ความเสียหายทางเศรษฐกิจ ความเสียหายทางเศรษฐกิจที่เกิดจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่เข้ามารุกรานได้สร้างความเสียหายต่อทรัพย์สิน และเงินตราต่อประเทศต่างๆ ทั่วโลก หากคำนวณแล้วมีมูลค่าความเสียหายเป็นจำนวนมหาศาล

การคุกคามของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นเป็นหนึ่งในประเด็นปัญหาการคุกคามต่อความหลากหลายทางชีวภาพที่จัดว่ามีความสำคัญเป็นอันดับแรกๆ ของโลกการนำเข้าและการแพร่ระบาดของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานได้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศต่างๆ ของประเทศ ได้แก่ ระบบนิเวศป่าไม้ ระบบนิเวศแหล่งน้ำจืด ทะเลและชายฝั่ง รวมทั้งระบบนิเวศเกษตร ซึ่งล้วนเป็นทรัพยากรพื้นฐานในการดำรงชีวิตและได้ส่งผลกระทบต่อเนื่องทั้งทางเศรษฐกิจ และสุขอนามัยของมนุษย์ สาเหตุที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดการนำเข้า และแพร่ระบาดของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นได้แก่ การค้าระหว่างประเทศ

ปัจจุบันประเทศไทยมีชนิดพันธุ์ต่างถิ่นอยู่มากกว่า 3,500 ชนิด ส่วนใหญ่ถูกนำเข้ามาเพื่อใช้ในการเกษตร การเพาะเลี้ยงเป็นสัตว์เลี้ยง รวมทั้งการเก็บรวบรวมไว้ในสวนสัตว์บาง

ชนิดมีการแพร่ระบาดข้ามพรมแดนผ่านทางประเทศเพื่อนบ้าน และติดมากับยานพาหนะการเดินทาง การขนส่งสินค้า และการท่องเที่ยว รวมทั้งการเข้ามาทางน้ำอับเฉาของเรือซึ่งชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่เข้ามาบางชนิดสามารถดำรงชีวิตได้ดีในสภาพธรรมชาติ และอาจเป็นสัตว์ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ

สัตว์พันธุ์ต่างถิ่นที่เข้ามาแล้วสามารถตั้งถิ่นฐานและมีการแพร่กระจายได้ดีในธรรมชาติ จนกลายเป็นสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานจะส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพและก่อให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจอย่างมากหากไม่มีการจัดการป้องกันและควบคุมอย่างทันทั่วถึง ซึ่งที่ผ่านมาประเทศไทยประสบปัญหาในการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานอยู่บ่อยครั้ง อาทิ เช่น นากหญ้า ปลาตุกรัสเซีย ปลาซักเกอร์ และการแพร่ระบาดของ หอยเชอร์รี่ ในนาข้าวที่มีการประเมินความเสียหายทางเศรษฐกิจไว้กว่า 1 พันล้านบาทต่อปี ซึ่งการดำเนินการแก้ไขเมื่อพบว่าการแพร่ระบาดแล้วนั้นมีความใช้จ่ายสูงและยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ในระยะเวลาอันสั้นรวมทั้งไม่สามารถแก้ไขความเสียหายบางประการ เช่น การสูญพันธุ์ของชนิดพันธุ์พื้นเมืองและโครงสร้างของระบบนิเวศที่เปลี่ยนแปลงไปได้

จะเห็นได้ว่าสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นได้เข้ามารุกรานในประเทศไทยเป็นอย่างมากส่งผลกระทบต่อสัตว์พันธุ์เมืองของประเทศไทยผลกระทบจากการรุกรานของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ก่อให้เกิดความเสียหายต่อชนิดพันธุ์ในท้องถิ่น ความเสียหายต่อความหลากหลายทางพันธุกรรม นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อความเสียหายทางเศรษฐกิจที่เกิดจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานได้สร้างความเสียหายต่อทรัพย์สิน และเงินตราต่อประเทศต่างๆ ทั่วโลก หากคำนวณแล้วมีมูลค่าความเสียหายเป็นจำนวนมหาศาล

ซึ่งปัจจุบันการเข้ามาของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นโดยมนุษย์นั้นอาจเป็นการเข้ามาโดยมนุษย์ด้วยความตั้งใจ และด้วยความไม่ตั้งใจหรือลึกลับ ซึ่งทั้งสองกรณีนี้อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ และหลักการแนวทางสำหรับการป้องกันการเข้ามาและบรรเทาผลกระทบของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ในกรณีที่มีสิ่งมีชีวิตต่างถิ่นนั้นได้รับอนุญาตเข้ามา โดยที่สิ่งมีชีวิตนั้นยังไม่ปรากฏรายงานแน่ชัดทางวิทยาศาสตร์ว่า “ก่อให้เกิดความเสียหาย” หรือไม่ ให้จัดการหรือควบคุมความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ควบคู่ไปกับการปล่อยสิ่งมีชีวิตต่างถิ่นที่มีแนวโน้มที่จะเกิดผลกระทบเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม จึงมีข้อได้เสนอแนะให้ใช้กลไกหลักการป้องกันล่วงหน้า (Primary Prevention)¹¹ มาปรับใช้ คือการป้องกันสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น ก่อนที่จะรุกรานกระทบต่อสัตว์

¹¹ สถาบันการพลศึกษาวิทยาเขตชลบุรี. การควบคุมและป้องกัน โรค. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2554, จาก http://www.ipesp.ac.th/learning/poungkaew/chapter3/Unti3_8_1.html

พันธุ์พื้นเมือง เป็นวิธีการที่ยอมรับกันทั่วไปว่ามีประสิทธิภาพมากที่สุด ประหยัดที่สุด และได้ผลมากที่สุดกว่าการป้องกันระดับอื่นๆ และในกรณีที่ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นเข้ามาไม่ว่าจะโดยได้รับอนุญาตหรือลักลอบเข้ามาก็ตามจะต้องมีการวิจัยและติดตาม ทั้งนี้ การที่จะเข้าถึงปัญหาและแก้ปัญหาชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่คุกคามระบบนิเวศได้ โดยจะต้องทำการวิจัยและติดตามผลกระทบที่เกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มต้นในทุกๆ ด้าน ให้นำเอามาตรการที่เหมาะสมทางด้านเศรษฐกิจและสังคมมาใช้ เพื่อเป็นการจูงใจในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์องค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน โดยการนำหลักการกลไกของหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle) มาปรับใช้ โดยกิจกรรมใด ที่ก่อปัญหาสิ่งแวดล้อมมากจะต้องเสียภาษีในอัตราสูง กิจกรรมใดไม่มีปัญหาสิ่งแวดล้อมก็ไม่ต้องเสียภาษี และอาจจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล

จากการวิเคราะห์มาตรการในการป้องกันการนำเข้าในกฎหมายไทย จะพบว่าในส่วนบทนิยามที่กล่าวถึงขอบเขตการใช้บังคับของกฎหมายในแต่ละฉบับ เช่น

พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 ที่กำหนดขอบเขตคุ้มครองสัตว์น้ำไว้เฉพาะสัตว์น้ำ เมื่อนำมาปรับใช้กับชนิดพันธุ์ต่างถิ่นก็จะจำกัดเฉพาะสัตว์น้ำต่างถิ่นเท่านั้น¹²

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ที่กำหนดบทนิยามให้คุ้มครองกับสัตว์ทุกชนิด ไม่ว่าสัตว์บก สัตว์น้ำ แมลง หรือแมง แต่จำกัดเฉพาะกรณีของชนิดพันธุ์ที่เป็นสัตว์ป่าเท่านั้น¹³

พระราชบัญญัติเชื้อโรคและพิษจากสัตว์ พ.ศ. 2525 ก็จะมีขอบเขตตามคำนิยามเพียงเฉพาะจุลินทรีย์ที่มีลักษณะที่เป็นเชื้อโรคตามกฎหมาย¹⁴ เป็นต้น

ดังนั้นในกฎหมายที่มีอยู่จึงมีข้อจำกัดไม่อาจครอบคลุมสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นทั้งหมด และในการป้องกันการนำเข้าสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นจึงต้องใช้กฎหมายในแต่ละฉบับให้สอดคล้องกับชนิดพันธุ์ ตามที่กฎหมายแต่ละฉบับกำหนดขอบเขตไว้ ทำให้เป็นเรื่องยุ่งยากในการปรับใช้กฎหมาย มีหน่วยงานที่รับผิดชอบที่มีอำนาจหน้าที่แตกต่างกัน มีขั้นตอนในการตรวจสอบที่มีมาตรการ และมาตรฐานแตกต่างกัน และในที่สุดทำให้มาตรการป้องกันการนำเข้าสิ่งมีชีวิตต่างถิ่นไม่สามารถปรับใช้เพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นได้ เช่น อาจมีการนำเข้าสัตว์บกเพื่อวัตถุประสงค์อื่น นอกจากการค้า ซึ่งสัตว์นั้นไม่ได้เป็นสัตว์ป่า และเป็นสัตว์สุขภาพดีที่ไม่ได้เป็น

¹² พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 4.

¹³ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535, มาตรา 4.

¹⁴ พระราชบัญญัติเชื้อโรคและพิษจากสัตว์ พ.ศ. 2525, มาตรา 4.

พาหะของโรคระบาดสัตว์ แต่สัตว์นั้นกลับเป็นสัตว์ที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งหากเกิดกรณีเช่นนี้กฎหมายที่มีอยู่ไม่อาจป้องกันการเข้ามาของชนิดพันธุ์นั้นได้เลย

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนพิจารณาในส่วนมาตรการทางกฎหมายที่ใช้ในการป้องกันการเข้ามาของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นตามกฎหมายไทยจะพบว่า ไม่ว่าจะชนิดพันธุ์ต่างถิ่นนั้นจะเป็นพืช สัตว์ หรือจุลินทรีย์ และจะเข้ามาโดยความจงใจหรือไม่ก็ตาม กฎหมายไทยจะใช้มาตรการ โดยใช้มาตรการห้ามนำเข้า ประกอบกับกำหนดข้อมูลรายชื่อต้องห้าม ให้เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจเป็นผู้ดูแลให้ปฏิบัติตามมาตรการของกฎหมาย ใช้มาตรการตรวจสอบโดยใบอนุญาต และการอนุญาตโดยเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจ ใช้มาตรการตรวจค้นทรัพย์สิน และตัวบุคคลที่ต้องสงสัยว่าจะมีการนำเข้าหรือผ่านมา ใช้มาตรการกัก ยึด ทำลาย ส่งกลับ ใช้มาตรการบทลงโทษทางอาญา

มาตรการดังกล่าวสอดคล้องต่อแนวทางในการป้องกันการนำเข้าตามอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ และอนุสัญญาไซเตส คือมีมาตรการตรวจสอบโดยการอนุญาต การป้องกันการเข้าโดยการทำลายหรือส่งกลับ และใช้มาตรการทางสังคมโดยอาศัยบทลงโทษทางอาญา แต่อย่างไรก็ดีมาตรการดังกล่าวยังมีช่องว่างบางประการ กล่าวคือ ในการป้องกันการนำเข้ากฎหมายต่างๆ ที่มีอยู่ใช้ระบบการกำหนดบัญชีเพื่อห้ามนำชนิดพันธุ์เข้าประเทศเพียงบัญชีเดียว ซึ่งการจะกำหนดให้ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นอยู่ในบัญชีรายชื่อในกฎหมายได้นั้นจะต้องสามารถพิสูจน์ได้ในทางวิทยาศาสตร์เป็นที่แน่นอนแล้วว่าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นนั้นก่อให้เกิดผลกระทบต่อชนิดพันธุ์พื้นเมืองภายในประเทศ และแม้จะมีระบบตรวจสอบก่อนการขออนุญาตก็ตาม แต่ก็เพื่อตรวจสอบว่าชนิดพันธุ์นั้นเป็นหรือมีลักษณะตามบัญชีหรือตามที่กฎหมายป้องกันหรือไม่ ซึ่งไม่ได้เป็นการวิเคราะห์ความเสี่ยงของการเข้ามาของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นโดยตรง แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยนั้นไม่มีการใช้มาตรการป้องกันล่วงหน้าอย่างเพียงพอ ดังนั้น ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ไม่อยู่ในบัญชีรายชื่อตามที่กฎหมายกำหนดจึงสามารถมีการนำเข้ามาได้จนกว่าจะประกาศห้ามตามกฎหมายเสียก่อน และหากไม่มีการปรับปรุงบัญชีดังกล่าวอย่างสม่ำเสมอก็อาจเป็นเหตุให้มีการเข้ามาของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นได้โดยปราศจากการเฝ้าระวังอย่างเหมาะสม หรือในกรณีของการนำเข้ามาโดยไม่จงใจ หรือการลักลอบนำเข้านั้นแม้จะให้อำนาจเจ้าหน้าที่ในการตรวจค้นและจับกุมแต่เนื่องจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นบางชนิดไม่อยู่ภายใต้กฎหมายใด รวมถึงการไม่ได้สำรวจและจำแนกเส้นทางหรือกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการนำเข้า จึงไม่มีการตรวจสอบ และทำให้อาจมีการหลุดลอดเข้ามาในประเทศไทย

กรณีที่กฎหมายกำหนดค่าให้ยึดชนิดพันธุ์สัตว์ที่นำเข้ามาโดยผิดกฎหมาย เพื่อดำเนินการตามขั้นตอนของศาล ในทางปฏิบัติแล้วกฎหมายไม่ได้กำหนดค่าให้ส่งชนิดพันธุ์ที่รอดำเนินการไว้ที่ไหน ซึ่งส่วนใหญ่จะส่งให้สวนสัตว์ดูแลซึ่งไม่มีมาตรการในการเฝ้าระวังว่าชนิดพันธุ์สัตว์เหล่านี้

อาจเป็นพาหะแพร่กระจายชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ติดมาด้วย อีกทั้งสวนสัตว์ไม่มีงบประมาณในการดูแลชนิดพันธุ์เหล่านั้น

การกำจัดชนิดพันธุ์สัตว์ต่างถิ่นตามพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ เมื่อพบสัตว์ใดเป็นโรคที่กำหนดจะต้องทำลายสัตว์ตัวนั้น เช่น โรคทางติดต่อในสัตว์ ซึ่งยังไม่มีวิธีการพิสูจน์ว่าโรคนี้ทำให้เกิดผลเสียต่อสัตว์พื้นเมืองของประเทศไทยหรือไม่ แต่เมื่อพบสัตว์แพทย์จะต้องทำลายสัตว์ที่เป็นโรคทันทีซึ่งเป็นการทำลายสัตว์พื้นเมืองของประเทศไทยด้วยโดยสาเหตุการทำลายไม่ได้เกิดมาจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกราน

ซึ่งในกฎหมายต่างประเทศ ได้มีกฎหมายกำหนดไว้อย่างชัดเจน เช่น

ประเทศนิวซีแลนด์ มีพระราชบัญญัติความปลอดภัยทางชีวภาพ ค.ศ. 1993 (The Biosecurity Act 1993) เป็นกฎหมายฉบับหลักของประเทศนิวซีแลนด์ในการควบคุมกำจัดและจัดการสัตว์รบกวน (Pests) และสิ่งมีชีวิตที่ไม่ต้องการ (Unwanted Organisms) ในประเทศโดยการป้องกันการนำเข้าของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นหรือโดยการจัดทำกลยุทธ์การจัดการสัตว์รบกวน (Pest Management Strategy)

ประเทศแคนาดา มีกลยุทธ์ความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศแคนาดา (Canadian biodiversity Strategy 1995) เป็นกลยุทธ์ที่สนับสนุนให้รัฐบาลกลางและรัฐบาลระดับจังหวัดทำทุกวิถีทางที่จะป้องกันไม่ให้สิ่งมีชีวิตต่างถิ่นเข้ามาและกำจัดสิ่งมีชีวิตต่างถิ่นเพื่อลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้น พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อมแคนาดา ค.ศ. 1999 (Canadian Environment Protection Act 1999) เป้าหมายของกฎหมายฉบับนี้คือป้องกันการนำเข้าโดยจงใจของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีแนวโน้มรุกรานชนิดพันธุ์พื้นเมือง

ประเทศสหรัฐอเมริกา มีรัฐบัญญัติต้นแบบของประเทศสหรัฐในการป้องกันอันตรายจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่น (Model Prevention of Harm by Non-Indigenous Species Act) ซึ่งกำหนดให้มีการควบคุมการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นทุกชนิด โดยการนำเข้าต้องผ่านการพิจารณาและได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ซึ่งจะมีการจำแนกบัญชีรายชื่อออกเป็นสามบัญชี คือ รายการที่สามารถนำเข้าได้ (The white list) รายการที่ต้องได้รับอนุญาต (The grey list) และรายการที่ห้ามนำเข้าโดยเด็ดขาด (The black list) และมีการให้อำนาจแก่คณะกรรมการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นสามารถหยุดยั้งหรือปฏิเสธการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นใดๆ ที่อาจเป็นอันตรายได้ และมีกลไกในการประเมินความเสี่ยงและระบบการอนุญาตอย่างเป็นระบบ รวมถึงมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อใช้ในการวิจัยและการศึกษาและดำเนินมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวกับชนิดพันธุ์ต่างถิ่นด้วย

ประเทศไทย มียุทธศาสตร์ชาติความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 2002 (National biodiversity Strategy 2002) เป็นกลยุทธ์ที่ร่างหลักการพื้นฐานในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพมีระบบติดตามตรวจสอบทุกปี เปิดโอกาสให้มีการแก้ไขกลยุทธ์ทุก 5 ปีมีเป้าหมายในการป้องกันการสูญพันธุ์ของชนิดพันธุ์พื้นเมืองส่งเสริมการฟื้นฟูและอนุรักษ์ธรรมชาติและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน พระราชบัญญัติชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน ค.ศ. 2004 (Invasive Alien Species Act 2004) เป็นกฎหมายที่ระบุเงื่อนไขในการควบคุมและลดความรุนแรงของชนิดพันธุ์ที่ถูกระบุว่าเป็นชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน กฎหมายฉบับนี้ห้ามมิให้มีการเลี้ยง ปลูก เก็บเคลื่อนย้ายชนิดพันธุ์ต่างถิ่นหากไม่ได้รับอนุญาตจากกระทรวงสิ่งแวดล้อม ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ยังไม่ได้รับการระบุประเภท และมีแนวโน้มที่จะรุกรานต้องได้รับการตรวจสอบอย่างละเอียดก่อนที่จะนำเข้ามาภายในประเทศไทย ชนิดพันธุ์ที่ยังไม่สามารถระบุประเภทได้ว่าเป็นชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน หรือชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ยังไม่ได้รับการระบุประเภทได้อย่างชัดเจนจะต้องมีการติดป้ายหรือเอกสารที่แสดงถึงคุณลักษณะของชนิดพันธุ์นั้น

4.3 ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการควบคุมสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น

จากการวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการควบคุมชนิดพันธุ์ต่างถิ่นในประเทศไทย พบว่าหลักการในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ และหลักการแนวทางสำหรับการป้องกันการเข้ามา และลดผลกระทบของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นได้กำหนดว่าในกรณีที่มีชีวิตต่างถิ่นนั้นได้รับอนุญาตเข้ามา โดยที่สิ่งมีชีวิตนั้นยังไม่ปรากฏรายงานแน่ชัดทางวิทยาศาสตร์ว่า “ก่อให้เกิดความเสียหาย” หรือไม่ ให้จัดการหรือควบคุมความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ควบคู่ไปกับการปล่อยสิ่งมีชีวิตต่างถิ่นที่มีแนวโน้มที่จะเกิดผลกระทบเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ในกรณีนี้ให้นำเอามาตรการการศึกษาและการเสริมสร้างความตระหนักแก่สาธารณชน และมาตรการการจูงใจเพื่อช่วยเหลือในการตรวจหา จัดการ และกำจัด ประกอบกับมาตรการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับชนิดพันธุ์ต่างถิ่น เพื่อให้ประชาชนและสังคมได้เข้าใจถึงวิธีการตรวจหา จัดการและกำจัด ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นได้อย่างถูกต้อง

เมื่อพิจารณามาตรการการควบคุมการแพร่กระจายในพื้นที่ตามกฎหมายไทย พบว่าได้กำหนดมาตรการสำหรับการควบคุมการข้ามถิ่น และแพร่กระจายไว้ดังนี้

(1) มาตรการห้ามครอบครองสัตว์ตามที่กฎหมายกำหนด และห้ามนำไปปล่อยในที่ที่กฎหมายกำหนด¹⁵

¹⁵ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504, มาตรา 16.

(2) มาตรการส่งมอบสัตว์ตามที่กฎหมายกำหนดให้เจ้าหน้าที่ ในกรณีที่สัตว์ที่ครอบครองเป็นสัตว์น้ำที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกาย ทรัพย์สินของบุคคล หรือสาธารณะ¹⁶

(3) มาตรการเพื่อควบคุมการกระจายของโรคระบาดโดยการได้รับใบอนุญาต¹⁷

(4) มาตรการเรียกตรวจยานพาหนะ คันอาคารสถานที่ในกรณีที่น่าจะมีโรคระบาดหรือพาหะของโรคระบาด หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีโรคระบาด¹⁸

(5) มาตรการกำหนดการควบคุมการนำเข้า หรือส่งออกเชื้อโรคหรือพิษจากสัตว์ เพื่อให้ไม่มีการแพร่กระจายด้วย¹⁹

(6) มาตรการห้ามนำยานพาหนะหรืออากาศยานเข้าออก ในพื้นที่ที่กฎหมายกำหนด และห้ามนำหรือปล่อยปลูสัตว์ สัตว์เลี้ยงหรือสัตว์พาหนะเข้าไปในเขตพื้นที่ดังกล่าว²⁰

จากการวิเคราะห์มาตรการดังกล่าว ผู้เขียนพบว่ามาตรการดังกล่าวมิได้ใช้สำหรับสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นโดยตรง แต่ใช้กับชนิดพันธุ์ดั้งเดิมและชนิดพันธุ์ต่างถิ่นภายใต้วัตถุประสงค์และเงื่อนไขตามที่กฎหมายนั้นๆ กำหนด ทำให้ปรับใช้มาตรการกฎหมายที่ใช้ในการควบคุมการกระจายพันธุ์ของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ซึ่งในแต่ละฉบับมีวัตถุประสงค์เฉพาะจึงไม่อาจควบคุมการเข้ามาในระบบนิเวศภายในประเทศของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้กฎหมายที่บัญญัติเพื่อควบคุมการข้ามเขตแดนภายในประเทศที่ไม่ใช่การเข้าไปในพื้นที่อนุรักษ์นั้นมีเพียง 3 ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 และพระราชบัญญัติเชื้อโรคและพิษจากสัตว์ พ.ศ. 2525 เท่านั้น กล่าวคือ

(1) กรณีของพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 มีมาตรการเพื่อควบคุมการกระจายของสัตว์น้ำ และพืชน้ำต่างถิ่นสู่ระบบนิเวศ โดยบัญญัติห้ามครอบครองสัตว์น้ำ ผลิภัณฑ์สัตว์น้ำ ชนิดใดชนิดหนึ่งทีระบุไว้ในพระราชกฤษฎีกา รวมถึงห้ามนำไปปล่อยในที่จับสัตว์น้ำ...²¹

พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 ได้กำหนดมาตรการเพื่อควบคุมการกระจายของโรคระบาดโดยกำหนดให้การนำสัตว์หรือซากสัตว์ตามพระราชบัญญัตินี้ และที่กฎกระทรวงกำหนดไปยังท้องที่ต่างจังหวัดต้องได้รับใบอนุญาตเป็นหนังสือจากเจ้าหน้าที่ก่อน²² นอกจากนี้

¹⁶ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 53.

¹⁷ พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499, มาตรา 8.

¹⁸ พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499, มาตรา 29.

¹⁹ พระราชบัญญัติเชื้อโรคและพิษจากสัตว์ พ.ศ. 2525, มาตรา 5.

²⁰ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504, มาตรา 16.

²¹ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 53.

²² พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499, มาตรา 34.

พระราชบัญญัติเชื้อโรคและพิษจากสัตว์ พ.ศ. 2525²³ ยังกำหนดให้ผู้ได้รับอนุญาตนำเข้าและส่งออก ต้องจัดให้มีการควบคุมการนำเข้าหรือส่งออกเชื้อโรคหรือพิษจากสัตว์เพื่อไม่ให้มีการแพร่กระจายด้วย

กรณีตามกฎหมายทั้งสามฉบับนี้ มีข้อจำกัดคือนอกจากจะควบคุมเฉพาะชนิดพันธุ์บางชนิดตามที่กฎหมายมุ่งคุ้มครองหรือป้องกันแล้วยังต้องเป็นชนิดพันธุ์ตามที่ระบุไว้ในกฎหมายหรือกฎหมายลำดับรองเท่านั้น

(2) ส่วนกรณีของกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมในพื้นที่อนุรักษ์นั้น มีพระราชบัญญัติหลายฉบับเกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 พระราชบัญญัติบำรุงพันธุ์สัตว์ พ.ศ. 2509 โดยมีลักษณะเป็นการกำหนดพื้นที่ควบคุมการแพร่กระจายไม่ให้ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นเข้าไปในพื้นที่ที่มีความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ หรือมีพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ที่ควรได้รับการคุ้มครอง โดยได้มีการบัญญัติอย่างชัดเจนว่าห้ามทำการต่างๆ ในพื้นที่เหล่านั้นเช่นห้ามนำพาหะเข้าหรือออก ห้ามปลูกสิ่งก่อสร้าง ห้ามนำหรือปล่อยสัตว์เข้าไป ดังนั้น จึงขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะต้องการบังคับใช้กฎหมายเหล่านั้นอย่างจริงจัง เพราะเป็นดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ที่จะอนุญาตหรือไม่ ซึ่งหากเจ้าหน้าที่ไม่ได้มีความตระหนักถึงผลกระทบของการอนุญาตให้ทำกิจกรรมเหล่านั้น ซึ่งเป็นสาเหตุให้มีการเข้ามาของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ซึ่งอาจเป็นเพราะกฎหมายที่ให้อำนาจไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันชนิดพันธุ์ต่างถิ่นแล้ว ก็อาจเป็นเหตุให้มีการอนุญาตให้เข้าไปในพื้นที่ดังกล่าวได้

นอกจากนี้ในบริเวณที่อยู่ติดกับพื้นที่คุ้มครองควรมีการใช้มาตรการอื่นมาเสริมในส่วน ของพื้นที่ที่ติดกับเขตป่าสงวนแห่งชาติและเขตอุทยานแห่งชาติ เพราะบริเวณที่อยู่ติดกับพื้นที่เหล่านั้นมักมีระบบนิเวศใกล้เคียงกับพื้นที่คุ้มครองจึงอาจเกิดกรณีที่มีการหลุดเข้าไปของชนิดพันธุ์

²³ พระราชบัญญัติเชื้อโรคและพิษจากสัตว์ พ.ศ. 2525, มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้ “เชื้อโรค” หมายความว่า

- (1) เชื้อจุลินทรีย์
- (2) เชื้ออื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง
- (3) ผลิตผลจาก (1) หรือ (2)

ทั้งนี้ เฉพาะที่ทำให้เกิดโรคในคน ปศุสัตว์ สัตว์พาหนะ หรือสัตว์อื่นที่กำหนดในกฎกระทรวง

“พิษจากสัตว์” หมายความว่า พิษที่เกิดจากสัตว์ที่ทำให้เกิดโรคในคน ปศุสัตว์ สัตว์พาหนะ หรือสัตว์อื่นที่กำหนดในกฎกระทรวง เช่น พิษจากงู พิษจากแมลง และพิษจากปลาปักเป้า.

ต่างถิ่นโดยไม่ตั้งใจหรือหลุดรอดไปจากออกบริเวณที่เพาะเลี้ยงและเข้าไปในพื้นที่คุ้มครองได้ เช่น อาจกำหนดห้ามเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ใกล้เคียงในอาณาเขตที่เหมาะสมตามที่กฎหมายกำหนดรวมถึง การให้การศึกษาคูหาและความตระหนักถึงผลกระทบของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นในบริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่ คุ้มครอง

ในพระราชบัญญัติกักกันพืช พ.ศ. 2507 มาตรา 17 กำหนดว่า เมื่อศัตรูพืชที่อาจก่อความเสียหายร้ายแรงปรากฏขึ้นในท้องที่ใด หรือมีเหตุอันควรควบคุมศัตรูพืชในท้องที่ใด ให้อธิบดีมีอำนาจประกาศกำหนดท้องที่นั้นเป็นเขตควบคุมศัตรูพืชได้ซึ่งอาจใช้แก้ปัญหาชนิดพันธุ์พืชต่างถิ่นที่ไม่มีหลักฐานว่าเป็นชนิดพันธุ์ที่รุกรานในขณะที่นำเข้า แต่เมื่อเกิดการรุกรานขึ้นในประเทศไทย สามารถใช้มาตราที่ 17 ของพระราชบัญญัติกักกันพืชได้

การควบคุมดูแล สัตว์พันธุ์ต่างถิ่นในประเทศไทย อาจกำหนดเป็นพื้นที่ได้ เช่น กำหนดไม่ให้ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นเข้าไปในพื้นที่อนุรักษ์ โดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาว่าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่เป็นชนิดพันธุ์ที่รุกรานหรือไม่ แต่การกำหนดเช่นนี้ไม่สามารถกระทำในพื้นที่สาธารณะ เพราะต้องคิดถึงผลประโยชน์ของชนิดพันธุ์สัตว์ต่างถิ่นด้วยเช่นผลประโยชน์ด้านเกษตรกรรม ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ฯลฯ

4.4 ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการติดตามตรวจสอบสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น

หลักการในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาวินิจฉัย และติดตามตรวจสอบ เก็บข้อมูล เพื่อแยกแยะลักษณะ และคาดการณ์ถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นแต่ละชนิด และต้องมีการติดตามสืบพบตั้งแต่เริ่มต้น ถ้าพบความผิดปกติ ควรรีบดำเนินการกำจัดอย่างถอนรากถอนโคนอย่างรวดเร็วที่สุด สำหรับกฎหมายของประเทศไทย ได้กำหนดมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการติดตามตรวจสอบไว้ดังต่อไปนี้

1) การใช้ระบบการอนุญาตหรือใบอนุญาต เพื่อให้มีการแจ้งข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่จะเข้ามาในประเทศ เพื่อเป็นช่องทางในการติดตามตรวจสอบในภายหลัง

2) การใช้ระบบการแจ้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องชนิดพันธุ์ต่างถิ่น เช่น ลักษณะของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่เป็นอันตราย การระบาดของเชื้อโรค หรือสถานที่ประกอบลักษณะวิธีการดูแลชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ได้รับอนุญาต เช่น การดูแลจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่น เพื่อป้องกันการหลุดรอดออกไปสู่พื้นที่อื่น

3) การใช้ระบบการให้อำนาจแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ ในการเข้าตรวจสอบ เช่น ให้ผู้รับอนุญาตต้องชี้แจงแก่พนักงานเจ้าหน้าที่เมื่อเจ้าหน้าที่ได้เข้าไปตรวจ การมอบหรือแสดงหลักฐานบัญชีและเอกสารต่างๆ เป็นต้น

ผู้เขียนเห็นว่าประเทศไทยจะใช้ระบบการขออนุญาตก่อนการนำเข้า เพื่อเป็นช่องทางในการติดตามตรวจสอบชนิดพันธุ์ต่างถิ่น แต่เนื่องจากการขออนุญาตดังกล่าวไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อการติดตามผลการปรับตัวของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นต่อความหลากหลายในประเทศ แต่เป็นกระบวนการขออนุญาตเพื่อตรวจสอบไม่ให้มีชนิดพันธุ์ซึ่งพระราชบัญญัติมุ่งป้องกันเข้ามาในประเทศ จึงไม่มีกระบวนการเพื่อในการติดตามตรวจสอบเพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการปรับตัวของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น และมาตรการตามกฎหมายไทยดังกล่าว ก็ยังไม่อาจใช้ในการติดตามตรวจสอบเพื่อค้นหาผลกระทบตั้งแต่เริ่มต้นได้

นอกจากนี้การประกอบกิจการตามพระราชบัญญัติต่างๆ ที่ต้องขออนุญาตในการประกอบกิจการนั้น มีเฉพาะบางกิจการซึ่งเกี่ยวกับชนิดพันธุ์ต่างถิ่น และมีวัตถุประสงค์ที่ให้จดทะเบียนต่างกันไปตามแต่ละพระราชบัญญัติ เช่น เพื่อป้องกันผลกระทบต่อระบบนิเวศตามพระราชบัญญัติการประมงโดยให้ประกอบกิจการเพาะฟักและอนุบาลลูกกุ้งทะเลและผู้ประกอบกิจการเลี้ยงกุ้งในพื้นที่ตั้งแต่ห้าสิบไร่ขึ้นไปขออนุญาต หรือเพื่อควบคุมและรักษาคุณภาพของชนิดพันธุ์ ตามพระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. 2518 ซึ่งให้ ผู้ประสงค์จะขยายพันธุ์พืชอนุรักษ์ยื่นคำขอเป็นหนังสือเพื่อขอขึ้นทะเบียนสถานที่เพาะเลี้ยงพันธุ์พืช เป็นต้น ดังนั้น แม้อาจใช้ในการติดตามผลการปรับตัวของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นต่อความหลากหลายในประเทศ และติดตามตรวจสอบการจัดการชนิดพันธุ์ของกิจการนั้นๆ ได้ แต่ก็อาจทำให้มาตรการในการติดตามตรวจสอบมีประสิทธิภาพไม่อาจใช้เพื่อค้นหาผลกระทบตั้งแต่เริ่มต้นได้เช่นกัน

4.5 ปัญหาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกับป้องกันชนิดพันธุ์ต่างถิ่น

หน่วยงานที่มีอำนาจตามพระราชบัญญัติ ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นนั้น จะมีอำนาจตามพระราชบัญญัติต่างๆ เช่น ตามพระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ. 2507 มีกรมวิชาการเกษตรเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบ ตามพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 มีกรมประมงเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบ ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มีกรมป่าไม้ ตามพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 มีกรมปศุสัตว์เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบ ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และตามพระราชบัญญัติการส่งออกปศุสัตว์ และการนำเข้าในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522 มีกระทรวงพาณิชย์เป็นหน่วยงานผู้รับผิดชอบ โดยอำนาจของหน่วยงานดังกล่าวจะเป็นไปตามกฎหมายที่ให้อำนาจ ซึ่งทำให้เห็นได้ว่าการดำเนินการของหน่วยงานผู้ที่มีอำนาจจะเป็นไปตามกฎหมายที่มีเจตนารมณ์แตกต่างกัน และมีผู้รับผิดชอบจำนวนมากที่มีลักษณะการทำงานแยกขาด

จากกัน จึงทำให้การบังคับใช้เพื่อการจัดการ “ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น” ไม่สามารถเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าแม้จะมีคณะทำงานชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ซึ่งมีหน้าที่ในการดูแลจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ตามอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณา จัดทำ ปรับปรุง และทบทวนระเบียบ หลักเกณฑ์ วิธีปฏิบัติ ที่เกี่ยวข้องกับการนำเข้า การควบคุม และการกำจัดชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่คุกคามความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย ให้เป็นไปตามความเหมาะสม รวมถึงประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในประเทศ ก็ตาม แต่จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานดังกล่าวไม่สามารถเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ ดังที่ปรากฏเหตุการณ์การแพร่กระจายของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นเรื่อยมา เนื่องจากหน่วยงานที่มีอำนาจตามพระราชบัญญัติ ยังคงใช้กฎหมายที่มีวัตถุประสงค์และเจตนารมณ์ที่แตกต่างกันเป็นสำคัญ

4.6 ปัญหามาตรการในการลงโทษ

จากการศึกษามาตรการในการลงโทษพบว่า บทลงโทษของกฎหมายในปัจจุบันนี้มีอัตราโทษต่ำ ซึ่งจะสังเกตได้จากกฎหมายแต่ละฉบับได้บังคับใช้มานาน จึงมีบทลงโทษที่ต่ำไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับประโยชน์ในทรัพย์สินคุ้มค่ากับการเสี่ยงกระทำความผิด ไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย เกิดการไม่เจ็ดหลาบ อีกทั้งแม้ศาลลงโทษทางอาญาจำคุกผู้กระทำความผิดทั้งจำ ทั้งปรับ ก็มักจะรอลงโทษและปรับสถานเดียว ทำให้มีการกระทำความผิดซ้ำอาทิ เช่น

พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 โทษแห่งความผิดได้กำหนดไว้ให้อัตราต่ำ และการจับกุมผู้กระทำความผิด ก็จับได้ด้วยความยากลำบาก เช่น การใช้วัตถุระเบิดทำการประมง²⁴ เป็นการทำลายพันธุ์ปลา ชนิดใดๆ อย่างร้ายแรงมาก การใช้วัตถุระเบิดส่วนมาก ผู้ฝ่าฝืน ใช้ตามหินกองในท้องทะเลซึ่งมีปลาพันธุ์ดีอาศัย เช่น ปลาเหลือง ปลาสีกุน การระเบิดครั้งหนึ่งๆ ปรากฏว่าได้ทำลายพันธุ์ปลาที่อยู่ในรัศมีการระเบิดโดยสิ้นเชิง ทั้งปลาใหญ่และลูกปลา ฉะนั้น จึงควรกำหนดโทษผู้ฝ่าฝืนไว้ในอัตราสูง เพื่อปราบปรามให้เจ็ดหลาบ และป้องกันการทำลายพันธุ์ปลาไว้มิให้ถูกทำลายหมดไป โดยการกระทำของผู้เห็นประโยชน์ส่วนตัวเฉพาะหน้า ส่วนใดส่วนหนึ่งของสัตว์น้ำ และพืชใต้น้ำเท่านั้น แม้ในปี พ.ศ. 2513 จะได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 เพื่อป้องกันการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นแต่ก็จำกัดเฉพาะสัตว์น้ำต่างถิ่นเท่านั้น

²⁴ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490, มาตรา 62 ทวิ.

พระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ. 2507 เพิ่มเติมบทกำหนดโทษและอำนาจในการเปรียบเทียบปรับให้เหมาะสมยิ่งขึ้น นอกจากนี้ได้กำหนดให้แยกค่าป่วยการของพนักงานเจ้าหน้าที่²⁵ และค่าตรวจสอบศัตรูพืชออกจากค่าธรรมเนียมทั่วไป²⁶ เพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้ ในกิจการที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ กับได้ปรับปรุงอัตรา ค่าธรรมเนียมให้เหมาะสมกับ สภาพการณ์ในปัจจุบัน

แม้จะมีมาตรการในการบังคับใช้กฎหมาย แต่เมื่อกฎหมายมีบทกำหนดโทษต่ำ และการกระทำความผิดกฎหมายได้รับประโยชน์ในทรัพย์สินคุ้มครองการเสี่ยงในการกระทำความผิด และเมื่อถูกดำเนินคดีทางอาญา เมื่อมีบทกำหนดโทษต่ำ แม้ศาลจะลงโทษจำคุกและปรับโทษจำคุกศาล มักจะรอลงอาญา ผู้กระทำความผิดจึงไม่เข็ดหลาบ กระทำความผิดซ้ำโดยไม่เกรงกลัวกฎหมาย

ฉะนั้น จึงอาจเทียบเคียงความรับผิดชอบในทางแพ่งในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ซึ่งกำหนดให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายที่เกิดจากแหล่งกำเนิดนั้นซึ่งรวมถึง ค่าใช้จ่ายในการกำจัดมลพิษนั้นด้วย (มาตรา 96) ดังนั้น จึงอาจเพิ่มความรับผิดชอบทางแพ่งลักษณะ เดียวกันหรือคล้ายกันนี้กับความเสียหายที่เกิดจากการนำเข้านิดพันธุ์ต่างถิ่นนั้นทั้งการนำเข้ามา ภายในประเทศและการนำเข้าสู่ระบบนิเวศโดยอาจกำหนดในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุม ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น เช่น พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2490 พระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 เป็นต้น หรืออาจแก้ไขคำจำกัดความคำว่า “มลพิษ” ในมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ให้ครอบคลุมถึงอันตรายจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นจากความหลากหลายทางชีวภาพเสมือนเป็นมลพิษ ทางชีวภาพ เพื่อให้นำบทบัญญัติในมาตรา 96 มาใช้กับความเสียหายที่เกิดจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่เป็นอันตรายนั้น

นอกจากนี้ในมาตรา 97 ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ได้กำหนดถึงความรับผิดชอบทางแพ่งจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมายอันส่งผลให้เกิดการทำลายหรือทำให้สูญหายหรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นของรัฐหรือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ซึ่งผู้กระทำหรือละเว้น การทำนั้นมีหน้าที่ต้องชดเชยค่าเสียหายให้แก่รัฐตามมูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหายหรือเสียหายไปนั้น ฉะนั้น มาตรานี้จึงอาจนำมาปรับใช้กับการไม่ปฏิบัติตาม

²⁵ พระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ. 2507, มาตรา 16 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติฯ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2542.

²⁶ พระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ. 2507, มาตรา 15 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติฯ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2542.

กฎหมายหรือการลัดลอกนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นได้โดยเมื่อความเสียหายจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นนั้น ผู้นำเข้ามีหน้าที่ต้องรับผิดชอบค่าเสียหายในความสูญเสียทางความหลากหลายทางชีวภาพนั้น

ผู้เขียนจึงเห็นว่ามาตรการการบังคับโทษในปัจจุบันนั้น ไม่สามารถบังคับใช้กับผู้กระทำ ความผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นหน่วยงานที่รับผิดชอบกฎหมายควรปรับปรุง แก้ไข กฎหมาย เพื่อให้ทันยุคทันสมัยกับสภาวะปัจจุบัน

4.7 ปัญญาเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง พ.ศ.

เนื่องจากการคุ้มครองทรัพยากรพันธุกรรมและทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจในเวทีโลกทั้งในด้านสิ่งแวดล้อมและทางการค้าและมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และใช้ ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน การกำกับดูแลการเคลื่อนย้ายและใช้ประโยชน์ สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปรพันธุกรรม การบริหารจัดการสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น การเข้าถึงและ การแบ่งปันผลประโยชน์จากทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเป็นธรรม

การแบ่งปันผลประโยชน์ที่ใช้ในระบบการค้าที่ใช้กันอยู่และเป็นที่ยอมรับคือระบบ ทรัพย์สินทางปัญญา โดยกฎหมายที่เกี่ยวข้องที่กำหนดในองค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) เช่น ข้อตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้า (Trade Related Intellectual Properties: TRIPs) และมาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช (Sanitary and Phytosanitary: SPS) ที่จะไม่รวมถึงทรัพยากรชีวภาพ จึงมีการหารือถึงแนวทางในการใช้ระบบ ทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อใช้ในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากทรัพยากรชีวภาพทั้งในองค์การ การค้าโลกและองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (World Intellectual Property Organization, WIPO) ซึ่งเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงแนวโน้มของการยอมรับระบบนี้เข้ามาใช้และเป็นที่ยอมรับในอนุสัญญาฯ

จากที่ได้กล่าวมาแล้ว ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องมีกฎหมายภายในประเทศเพื่อใช้ในการกำกับดูแลทรัพยากรในลักษณะที่สอดคล้องกับนานาชาติ เพื่อที่จะสามารถเจรจาต่อรองและ ปกป้องผลประโยชน์ของชาติโดยรวม ปัจจุบันได้มี (ร่าง)พระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์ สัตว์พื้นเมือง พ.ศ. เพื่อใช้ในการอนุรักษ์ส่งเสริมการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากร พันธุกรรมสัตว์อย่างยั่งยืนและคุ้มครองดูแลผลประโยชน์ส่วนร่วมอย่างเป็นธรรม

โดยมีวัตถุประสงค์ของการดำเนินการ ดังนี้

1. เพื่อให้เกิดการคุ้มครองทรัพยากรพันธุกรรมสัตว์อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม
2. ส่งเสริมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพันธุ์สัตว์พื้นเมืองอย่างยั่งยืน
3. ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการทรัพยากรพันธุ์สัตว์พื้นเมือง

4. วางแผนและกำหนดมาตรการต่างๆ เกี่ยวกับการส่งเสริมและอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุกรรมสัตว์ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างยั่งยืน

5. วางแผนและกำหนดมาตรการเกี่ยวกับการบริหารจัดการความปลอดภัยทางชีวภาพ และสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น

6. วางแผนและกำหนดมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมสัตว์

เนื่องจากปัจจุบันยังไม่กฎหมายที่จะใช้ในการคุ้มครองและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง เพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงพันธุ์สัตว์เพื่อนำมาใช้ในเชิงการค้าอย่างยั่งยืนและเกิดความ เป็นธรรมในการแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพันธุกรรมสัตว์

หลักการและเหตุผลของร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง พ.ศ. โดยที่ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพันธุ์ สัตว์พื้นเมือง รัฐจำเป็นต้องส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์เหล่านี้ให้ดำรงไว้ซึ่งมรดกของชาติ สืบไป ดังนั้น เพื่อเป็นการคุ้มครองพันธุ์สัตว์พื้นเมืองและป้องกันมิให้ผู้ใดนำสัตว์พื้นเมืองของไทย ออกนอกราชอาณาจักร หรือนำไปแสวงหาประโยชน์ทางการค้า โดยมีได้รับอนุญาต รวมทั้ง ป้องกันมิให้พันธุ์สัตว์ต่างถิ่นบางชนิดเข้ามาปะปนกับพันธุ์สัตว์พื้นเมืองของไทย อันอาจก่อให้เกิด ผลกระทบซึ่งเป็นอันตรายต่อการสูญหายของพันธุ์สัตว์พื้นเมือง ตลอดจนสุขภาพและสวัสดิภาพของ ประชาชนได้ และเพื่อเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมืองของไทย

สรุปสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง พ.ศ.

1) คำนิยามศัพท์จำนวน 15 คำนิยาม ดังนี้

“สัตว์” หมายความว่า สิ่งที่มีชีวิตที่มีชีพพรรณไม้และมนุษย์แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงจุลชีพ

“พันธุ์สัตว์” หมายความว่า กลุ่มของสัตว์ที่มีพันธุกรรม และลักษณะทางสัตวศาสตร์ เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน และมีคุณสมบัติเฉพาะตัวที่สม่ำเสมอ คงตัว และแตกต่างจากกลุ่มอื่น ในสัตว์ชนิดเดียวกัน ทั้งนี้ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

“พันธุ์สัตว์พื้นเมือง” หมายความว่า พันธุ์สัตว์ซึ่งเป็นพันธุ์สัตว์เฉพาะถิ่น หรือ มีแหล่งกำเนิดในราชอาณาจักร ซึ่งได้ขึ้นทะเบียนเป็นพันธุ์สัตว์พื้นเมืองตามพระราชบัญญัตินี้

“พันธุ์สัตว์ต่างถิ่น” หมายความว่า พันธุ์สัตว์ที่มีได้มีแหล่งกำเนิดในประเทศไทย และ นำเข้ามาในราชอาณาจักร

“การส่งเสริมและอนุรักษ์” หมายความว่า การดูแลรักษาให้พันธุ์สัตว์มีลักษณะคงที่และ ส่งเสริมการเลี้ยงให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น

“องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” หมายความว่ารวมถึงกรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยาด้วย

“กองทุน” หมายความว่า กองทุนส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง

“คณะกรรมการกองทุน” หมายความว่า คณะกรรมการกองทุนส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติราชการตามพระราชบัญญัติ

“นายทะเบียน” หมายความว่า ผู้ซึ่งอธิบดีแต่งตั้งให้เป็นนายทะเบียน

“ผู้อนุญาต” หมายความว่า อธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมาย

“ผู้ขอรับใบอนุญาต” หมายความว่า ผู้ซึ่งได้รับใบอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงพันธุ์ ศึกษา ทดลอง หรือวิจัยพันธุ์สัตว์พื้นเมือง

“อธิบดี” หมายความว่า อธิบดีกรมปศุสัตว์ หรืออธิบดีกรมประมงในส่วนของสัตว์น้ำ หรืออธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ในส่วนของสัตว์ป่าตามกฎหมายว่าด้วยกรณีแล้วแต่กรณี

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติ (มาตรา 3)

2) กำหนดให้มีคณะกรรมการส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง ประกอบด้วย ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือผู้แทน เป็นรองประธานกรรมการ อธิบดีกรมปศุสัตว์หรือผู้แทน อธิบดีกรมประมงหรือผู้แทน อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชหรือผู้แทน อธิบดีกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นหรือผู้แทน และผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งอีก ไม่น้อยกว่า 5 คน แต่ไม่เกิน 9 คน เป็นกรรมการ และผู้อำนวยการกองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์ เป็นกรรมการและเลขานุการ ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งไม่น้อยกว่า 5 คน แต่ไม่เกิน 9 คน เป็นกรรมการ ผู้อำนวยการกองบำรุงพันธุ์สัตว์เป็นกรรมการและเลขานุการ มีอำนาจหน้าที่ให้ความเห็นชอบเกี่ยวกับการจดทะเบียนพันธุ์สัตว์พื้นเมืองและการขอใช้ประโยชน์จากพันธุ์สัตว์พื้นเมือง การบริหารและการควบคุมการใช้จ่ายเงินกองทุน การศึกษาทดลอง วิจัยเกี่ยวกับส่งเสริมและการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง และอาจแต่งตั้งอนุกรรมการเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่คณะกรรมการมอบหมาย (ร่างมาตรา 5 ถึงร่างมาตรา 10)

3) กำหนดให้รัฐมนตรีประกาศชื่อพันธุ์ ประเภท ชนิด ลักษณะเฉพาะของพันธุ์สัตว์พื้นเมืองในแต่ละท้องถิ่นที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้ ที่ห้ามนำออกนอกราชอาณาจักร ชื่อพันธุ์ ประเภท ชนิดหรือลักษณะเฉพาะของพันธุ์สัตว์ต่างถิ่นที่ห้ามมิให้นำเข้ามาในราชอาณาจักร ห้ามมิให้

เพาะพันธุ์ขยายพันธุ์ ขาย หรือจำหน่าย กำหนดหลักเกณฑ์เงื่อนไขการขออนุญาตทะเบียนและการขอใช้ประโยชน์จากพันธุ์สัตว์พื้นเมือง โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา (ร่างมาตรา 11)

4) กำหนดเรื่องการส่งออก หรือนำเข้า ซึ่งพันธุ์สัตว์พื้นเมืองหรือพันธุ์สัตว์ต่างถิ่นต้องปฏิบัติตามที่กำหนดในกฎกระทรวง หรือต้องได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมปศุสัตว์ อธิบดีกรมประมงหรืออธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติฯ (ร่างมาตรา 12 ถึงร่างมาตรา 16)

5) กำหนดเรื่องการใช้ประโยชน์จากพันธุ์สัตว์พื้นเมืองเพื่อปรับปรุงพันธุ์ ค้นคว้าทดลองหรือวิจัยเพื่อประโยชน์ทางการค้า ต้องแบ่งปันผลประโยชน์แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยกำหนดเป็นกฎกระทรวง (ร่างมาตรา 19 ถึงร่างมาตรา 20)

6) กำหนดเรื่องขออนุญาตและการออกใบอนุญาตนำสัตว์พื้นเมืองหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของพันธุ์สัตว์ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าเพื่อการค้าหรือไม่ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง (ร่างมาตรา 21 ถึงร่างมาตรา 26)

7) กำหนดให้จัดตั้ง “กองทุนส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง” ในกรมปศุสัตว์ เพื่อช่วยเหลือและอุดหนุนกิจการเกี่ยวกับการส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง โดยการบริหารกองทุนและการควบคุมการใช้จ่ายให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด โดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง (ร่างมาตรา 27 ถึงร่างมาตรา 28)

8) กำหนดให้มีคณะกรรมการกองทุน โดยมีปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นประธาน ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นรองประธาน อธิบดีกรมปศุสัตว์ เป็นกรรมการและเลขานุการ และให้สนองบังคับและรายงานรับจ่ายเงินกองทุนต่อสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน เพื่อตรวจสอบรับรอง แล้วเสนอต่อคณะกรรมการส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมืองและคณะรัฐมนตรีและประกาศในราชกิจจานุเบกษา (ร่างมาตรา 29 ถึงร่างมาตรา 32)

9) กำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่รัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา และมีอำนาจเข้าไปในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ เพื่อตรวจสอบและตรวจค้น ยึดหรืออายัดสัตว์ หรือเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด (ร่างมาตรา 33)

10) กำหนดบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนตั้งแต่โทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน ถึงโทษจำคุกไม่เกินสามปีและโทษปรับตั้งแต่ปรับไม่เกินสองหมื่นบาทถึงปรับไม่เกินหกแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (ร่างมาตรา 35 ถึงร่างมาตรา 40)

11) กำหนดอัตราค่าธรรมเนียมใบอนุญาตประเภทต่างๆ ได้แก่ ใบอนุญาตใช้สัตว์พื้นเมืองเพื่อประโยชน์ทางการค้า ใบอนุญาตนำสัตว์พื้นเมืองออกนอกราชอาณาจักร ใบอนุญาตนำสัตว์ต่างถิ่นเข้ามาในราชอาณาจักร ฉบับละตั้งแต่ 500 บาท ถึง 50,000 บาท ไว้ท้ายพระราชบัญญัติ

จากการศึกษาร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง พ.ศ. ดังกล่าวข้างต้นพบว่า ร่างกฎหมายดังกล่าวมีเจตนารมณ์ที่จะช่วยในการอนุรักษ์และคุ้มครองสัตว์พันธุ์พื้นเมืองซึ่งมีความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมีการให้นิยามความหมายที่สำคัญได้แก่พันธุ์สัตว์พื้นเมืองและพันธุ์สัตว์ต่างถิ่นไว้ชัดเจนแล้ว อีกทั้งกำหนดให้มีการจดทะเบียนพันธุ์สัตว์พื้นเมืองและการขอใช้ประโยชน์จากพันธุ์สัตว์พื้นเมือง และมีกองทุนส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมืองพร้อมทั้งการบริหารและการควบคุมการใช้จ่ายเงินกองทุน การศึกษาทดลอง วิจัยเกี่ยวกับส่งเสริมและการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง และมีการกำหนดภาระหน้าที่ของผู้รับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน โดยใช้มาตรการประกาศชื่อพันธุ์ ประเภท ชนิด ลักษณะเฉพาะของพันธุ์สัตว์พื้นเมืองในแต่ละท้องถิ่นที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้ และห้ามการนำพันธุ์สัตว์พื้นเมืองออกนอกราชอาณาจักร อีกทั้งมีการกำหนดชื่อพันธุ์ ประเภท ชนิดหรือลักษณะเฉพาะของพันธุ์สัตว์ต่างถิ่นที่ห้ามมิให้นำเข้ามาในราชอาณาจักร รวมถึงการห้ามมิให้เพาะพันธุ์ขยายพันธุ์ ขาย หรือจำหน่ายพันธุ์สัตว์ต่างถิ่น และการกำหนดหลักเกณฑ์เงื่อนไขการขอจดทะเบียนและการขอใช้ประโยชน์จากพันธุ์สัตว์พื้นเมือง

ผู้เขียนเห็นว่าร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง พ.ศ. มีมาตรการในการคุ้มครองส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมืองในประเทศไทยให้มีการขยายสายพันธุ์ดั้งเดิมของแต่ละท้องถิ่นซึ่งเป็นความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย โดยมีการประกาศสายพันธุ์และลักษณะเฉพาะของสายพันธุ์ให้รู้โดยทั่วไปเป็นการป้องกันการลักลอบนำพันธุ์สัตว์พื้นเมืองของประเทศไทยไปอ้างว่าเป็นสายพันธุ์ของประเทศอื่นได้ทางหนึ่ง และหากนำพันธุ์สัตว์พื้นเมืองเพื่อปรับปรุงพันธุ์ ค้นคว้าทดลองหรือวิจัยเพื่อประโยชน์ทางการค้า ต้องแบ่งปันผลประโยชน์แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีกองทุนส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมืองเพื่อช่วยเหลือและอุดหนุนกิจการเกี่ยวกับการส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นมาตรการที่สามารถคุ้มครองและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมืองในประเทศไทย และแบ่งปันผลประโยชน์โดยกลับคืนท้องถิ่นดั้งเดิมของสายพันธุ์สัตว์พื้นเมืองที่ควรได้รับเพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงและขยายพันธุ์เพิ่มปริมาณสายพันธุ์สัตว์พื้นเมืองในท้องถิ่นให้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับการแบ่งปันผลประโยชน์ โดยต้องมีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรมและเท่าเทียม และมีการตกลงเงื่อนไขร่วมกันในการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างผู้ให้และผู้ใช้ประโยชน์

สำหรับมาตรการในการควบคุมพันธุ์สัตว์ต่างถิ่น โดยกำหนดให้มีการประกาศชื่อพันธุ์ ประเภท ชนิดหรือลักษณะเฉพาะของพันธุ์สัตว์ต่างถิ่นที่ห้ามมิให้นำเข้ามาในราชอาณาจักร และห้ามมิให้เพาะพันธุ์ขยายพันธุ์ ขาย หรือจำหน่ายพันธุ์สัตว์ต่างถิ่น ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการประกาศชื่อพันธุ์ ประเภท ชนิดหรือลักษณะเฉพาะของพันธุ์สัตว์ต่างถิ่นให้รับรู้โดยทั่วไป เป็นมาตรการที่

เหมาะสมและสามารถป้องกันการนำสายพันธุ์สัตว์ต่างถิ่นเข้ามาในราชอาณาจักรไทย ซึ่งหากมีการผสมแพร่พันธุ์เพิ่มปริมาณมากขึ้นอาจเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม และหากมีการผสมข้ามพันธุ์กับสายพันธุ์สัตว์พื้นเมืองดั้งเดิม จะทำให้ลักษณะสายพันธุ์สัตว์พื้นเมือง มีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปจากสายพันธุ์ดั้งเดิมและจะเป็นการยากต่อการอนุรักษ์สายพันธุ์สัตว์พื้นเมืองดั้งเดิม

ผู้เขียนเห็นสอดคล้องกับมาตรการในร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง พ.ศ. และยังเห็นเพิ่มเติมว่าการส่งเสริมและอนุรักษ์สายพันธุ์สัตว์พื้นเมืองดั้งเดิมของประเทศไทยควรครอบคลุมถึงสัตว์ทุกชนิดที่มีแหล่งกำเนิดในประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นสัตว์บก สัตว์ปีก สัตว์ป่า หรือสัตว์น้ำ โดยต้องประกาศชื่อพันธุ์ ประเภท ชนิด ลักษณะเฉพาะของพันธุ์สัตว์พื้นเมืองในประเทศไทยเพื่อป้องกันการแอบอ้างสายพันธุ์สัตว์พื้นเมืองดั้งเดิมของประเทศไทยไปขอลดทะเบียนพันธุ์สัตว์ในต่างประเทศ และควรใช้มาตรการควบคุมการนำเข้าพันธุ์สัตว์ต่างถิ่นที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมและป้องกันการผสมข้ามพันธุ์กับสายพันธุ์สัตว์พื้นเมืองดั้งเดิมในประเทศไทย ซึ่งเป็นความหลากหลายทางชีวภาพของสายพันธุ์สัตว์พื้นเมืองดั้งเดิมของประเทศไทยด้วย

แม้ว่าร่างกฎหมายฉบับดังกล่าวจะกำหนดให้มีกลไกเพื่อการคุ้มครองพันธุ์สัตว์พื้นเมือง และส่งเสริมบทบาทของชุมชน และองค์กรท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและอนุรักษ์ แต่ยังมีข้อจำกัดบางประการ ตัวอย่างเช่น

(1) คำนิยามที่ใช้ในกฎหมาย ใช้คำสื่อความหมายไม่ชัดเจน เช่นคำว่า “พันธุ์สัตว์พื้นเมือง” และคำว่า “พันธุ์สัตว์ต่างถิ่น” ควรใช้ควรใช้คำว่า “สัตว์พันธุ์พื้นเมือง” และคำว่า “สัตว์พันธุ์ต่างถิ่น” เพื่อให้เกิดความชัดเจนในถ้อยคำ

(2) มีหน่วยงานรับผิดชอบ หลายหน่วยงานได้แก่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการจึงอาจไม่เป็นเอกภาพ สมควรกำหนดให้มีหน่วยงานเดียวในการรับผิดชอบ เพื่อเป็นเอกภาพในการปฏิบัติงาน

(3) วัตถุประสงค์ของกองทุนส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง มิได้กำหนดกิจการที่เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดจากพันธุ์สัตว์ต่างถิ่นเช่นใช้ในการควบคุม ป้องกันและกำจัดพันธุ์สัตว์ต่างถิ่น

บทที่ 5

ข้อสรุปและเสนอแนะ

เนื่องจากประเทศไทย มีความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) มีสภาพแวดล้อม นับได้ว่าเป็นประเทศที่มีโอกาสสูงที่จะมีความหลากหลายทางชีวภาพเหนือประเทศอื่นๆ หลายประเทศรวมถึงประเทศในเขตร้อนด้วยกัน ทั้งนี้เนื่องจากความแปรผันของสภาพภูมิอากาศ สภาพภูมิประเทศ และสภาพภูมิศาสตร์ที่ได้เปรียบในหลายประการ จากสภาพภูมิศาสตร์ครอบคลุม ทั้งเขตร้อน โดยแท้และเขตกึ่งร้อน ทำให้มีโอกาสที่จะครอบคลุมความสามารถของความทนทาน ทางนิเวศวิทยา (Ecological Amplitude) ของชนิดพันธุ์ต่างๆ ได้มาก ชนิดพันธุ์ สัตว์เป็นสิ่งมีชีวิต ชนิดหนึ่งและถือเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ มนุษย์เองก็มีความสัมพันธ์กับสัตว์มาตั้งแต่อดีต จากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย โดยไม่คำนึงถึงขีดจำกัด และศักยภาพในการฟื้นตัวของทรัพยากรเหล่านั้น ประกอบกับการทำลายระบบนิเวศ และแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติของ ทรัพยากร เช่น การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า และสาเหตุสำคัญที่ทำให้สัตว์เกิดการสูญพันธุ์ คือ การรุกรานของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น เป็นเหตุให้มีการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งมีผลกระทบต่อสัตว์พันธุ์พื้นเมืองของประเทศ ความวิตกกังวลในเรื่องการสูญเสียความหลากหลาย ทางชีวภาพนี้ ทำให้นานาประเทศหารือร่วมกันทั้งในเวทีการประชุมระหว่างประเทศต่างๆ และ ได้ร่วมมือกันวางแนวทาง และการตั้งเป้าหมายเพื่อให้นานาประเทศมีความตระหนัก และ เกิดแนวทางที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน และการลดอัตราการสูญเสียมความหลากหลาย ทางชีวภาพอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งจากการศึกษาวิเคราะห์ผู้เขียนจึงขอทำการสรุปและเสนอแนวทาง ใน การแก้ไขปัญหา ดังนี้

5.1 บทสรุป

การรุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น ก็เป็นปัญหาท้าทายซึ่งคุกคามความหลากหลายชีวภาพ มีผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ สุขภาพและทรัพยากรธรรมชาติ การข้ามพรมแดนเข้ามาในประเทศ ทั้งภูมิภาคและทั่วโลก การดำเนินงานใดๆ เพื่อป้องกันการนำเข้า การแพร่ระบาดของสัตว์พันธุ์

ต่างถิ่น และปฏิบัติการ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทันทั่วทั้งที่มีประสิทธิภาพ จะต้องอาศัยความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานต่างๆภายในประเทศ และระหว่างประเทศ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสัตว์พันธุ์พื้นเมือง (Native Animals) รัฐจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์เหล่านี้ให้ธำรงไว้ซึ่งมรดกของชาติสืบไป ดังนั้น เพื่อเป็นการคุ้มครองพันธุ์สัตว์พื้นเมืองและป้องกันมิให้ผู้ใดนำสัตว์พื้นเมืองของไทยออกนอกราชอาณาจักร หรือนำไปแสวงหาประโยชน์ทางการค้าโดยมิได้รับอนุญาต รวมทั้งป้องกันมิให้สัตว์พันธุ์ต่างถิ่นบางชนิดที่รุกรานเข้ามาปะปนกับพันธุ์สัตว์พื้นเมืองของไทย อันอาจก่อให้เกิดผลกระทบซึ่งเป็นอันตรายต่อการสูญหายของพันธุ์สัตว์พื้นเมือง ตลอดจนสุขภาพและสวัสดิภาพของประชาชนได้และเพื่อเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมืองของไทย ในสถานะปัจจุบันสัตว์พื้นเมืองมีความสำคัญต่อประเทศไทยมาก และต่อระบบเศรษฐกิจ มีการปรับปรุงและพัฒนาพันธุ์สัตว์พื้นเมืองให้เป็นสัตว์เศรษฐกิจควบคู่ไปกับการพัฒนาพันธุ์สัตว์เศรษฐกิจอื่นๆ ที่เป็นพันธุ์สัตว์นำเข้ามาจากต่างประเทศ ซึ่งได้เริ่มมีการอนุรักษ์พันธุ์กรรมและพัฒนาพันธุ์สัตว์พื้นเมืองไว้หลายๆพันธุ์

สัตว์พันธุ์พื้นเมืองของประเทศไทยเหล่านี้ ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในรูปแบบธุรกิจ เช่น การผสมพันธุ์ การปรับปรุงพันธุ์ และการทำวิจัยเพื่อการค้า แสวงหาผลกำไรได้อย่างมากมาย โดยห้องถิ่นในพื้นที่ซึ่งอนุรักษ์ และรักษาสายพันธุ์ซึ่งเป็นแหล่งต้นกำเนิดมิได้รับการแบ่งปันผลประโยชน์ตอบแทนใดๆ เลย เป็นเหตุให้สัตว์พันธุ์พื้นเมืองของประเทศไทยมีจำนวนลดน้อยลง และอาจสูญพันธุ์ไปในที่สุด อีกทั้งมีการนำสัตว์พันธุ์พื้นเมืองของประเทศไทยออกไปนอกราชอาณาจักรไทย โดยนำไปเลี้ยงและผสมพันธุ์ ปรับปรุงพันธุ์ หรือทำวิจัยและแอบอ้างว่าเป็นสัตว์ซึ่งมีแหล่งกำเนิดในประเทศของตนแล้วนำไปจดทะเบียนในต่างประเทศว่าเป็นสายพันธุ์ของประเทศนั้นๆ ทำให้ประเทศไทยเสียโอกาสที่จะอนุรักษ์ และคุ้มครองสัตว์พันธุ์พื้นเมืองที่มีแหล่งกำเนิดในประเทศไทย และห้องถิ่นในพื้นที่ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิด อีกทั้งการรุกราน และการนำเข้ามาของ “สัตว์พันธุ์ต่างถิ่น” (Alien Animal species) ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตที่ไม่ได้มีถิ่นกำเนิดในบ้านเรา แต่มีการนำเข้ามาจากถิ่นอื่น ปัจจุบันประเทศไทยมีชนิดพันธุ์ต่างถิ่นอยู่มากกว่า 3500 ชนิด และยังมีผู้นำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นใหม่ๆอยู่ตลอดเวลา ส่วนใหญ่ถูกนำเข้ามาเพื่อใช้ในทางเกษตร การเพาะเลี้ยง และเลี้ยงเป็นสัตว์เลี้ยงรวมทั้งการเก็บรวบรวมไว้ในสวนสัตว์ บางชนิดมีการแพร่ระบาดข้ามพรมแดนผ่านทางประเทศเพื่อนบ้าน และติดกับยานพาหนะ การเดินทาง การขนส่ง และการท่องเที่ยว บางชนิดสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมของประเทศไทยทำให้เจริญเติบโต และแพร่พันธุ์ได้ดี จนส่งผลกระทบต่อพื้นเมือง ถือเป็นการคุกคามต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และก่อให้เกิดความสูญเสียทางสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสุขอนามัย ซึ่งเกิดขึ้น ประเทศไทยได้มี

การนำชนิดพันธุ์ต่างถิ่นทั้งพืชและสัตว์เข้ามาในประเทศเป็นระยะเวลาานาน เมื่อการค้ามีบทบาทต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้น หวังเพียงต้องการผลผลิตที่มากขึ้น ซึ่งชนิดพันธุ์ท้องถิ่นและธรรมชาติเดิมไม่สามารถตอบสนองได้ จึงได้มีการนำเข้าพันธุ์ต่างถิ่น ชนิดพันธุ์ท้องถิ่นที่ให้ผลผลิตต่ำจึงถูกละเลยและ ชนิดพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูงจึงถูกนำเข้ามา เช่น ไก่ โค สุกร เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้นำเข้าได้ แต่ก็จะมีผลกระทบในเชิงลบต่อระบบด้วย ยิ่งกว่านั้น ชนิดพันธุ์ส่วนหนึ่งได้ก่อผลเสียต่อระบบธรรมชาติ และเศรษฐกิจของประเทศมากมาย ปัจจุบันโลกได้ให้ความสนใจอย่างมากต่อความหลากหลายทางชีวภาพ จนได้มีการร่างอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพขึ้น ปัจจุบันมีประเทศที่ภาคีสมาชิกถึง 199 ประเทศ ตามอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งประเทศต่างๆ ต้องพยายามอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ให้คงอยู่ต่อไป

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับมาตรการในการคุ้มครองสัตว์พันธุ์พื้นเมืองจากการรุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น สามารถสรุปเป็นประเด็นดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของกฎหมายไทยในการคุ้มครองสัตว์พันธุ์พื้นเมืองจากการรุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น พบว่าวัตถุประสงค์ในกฎหมายแต่ละฉบับจะมีความแตกต่างกัน โดยวัตถุประสงค์ของกฎหมายแต่ละฉบับมุ่งประสงค์คุ้มครองชีวิต ทรัพย์สิน และเศรษฐกิจของมนุษย์ กฎหมายที่ควบคุมดูแลสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น ซึ่งมีอยู่หลายฉบับโดยที่กฎหมายแต่ละฉบับไม่ได้มีจุดประสงค์ในการคุ้มครองสัตว์พันธุ์พื้นเมืองของประเทศไทย และไม่ได้มีจุดประสงค์ในการควบคุม ป้องกันสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นที่เข้ามาในประเทศไทยโดยเฉพาะ กฎหมายแต่ละฉบับก็มีจุดมุ่งหมายเฉพาะต่างกันไป เช่น พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันโรคระบาดสัตว์ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2409 มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสัตว์น้ำ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสัตว์ป่าหรือสัตว์ที่อยู่ในบัญชีรายชื่อตามอนุสัญญาไซเตส พระราชบัญญัติการส่งออกป็นอกและการนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522 มีวัตถุประสงค์เพื่อการนำเข้าและส่งออกนั้น ถ้าสัตว์นั้นเป็นสินค้า ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายแต่ละฉบับ เป็นต้น อีกทั้งประเทศไทยยังไม่มีกำหนดนิยามความหมายไว้เป็นที่แน่นอนชัดเจน ไม่เป็นไปตามแนวทางที่สอดคล้องกัน ทำให้เกิดปัญหาของการตีความหมายและเข้าใจไม่ตรงกัน ของนิยามความหมาย “สัตว์พันธุ์พื้นเมือง” และ “สัตว์พันธุ์ต่างถิ่น”

สำหรับปัญหาในเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์นั้นกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบัน ยังไม่ครอบคลุม คุ้มครอง ในเรื่องของการนำทรัพยากรพันธุ์สัตว์ ไปใช้ประโยชน์ รวมถึงมาตรการในอนุรักษ์และคุ้มครองการนำทรัพยากรสายพันธุ์สัตว์พื้นเมือง ไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ โดยสมควรมีกฎหมายกำหนดให้ผู้ให้นำสัตว์พันธุ์พื้นเมืองไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ ต้องทำ

สัตยูตบแทนให้แก่อองถึนซึ่งเป้นต้นกำเนนของสัคว์พ่นพ่นเมอง เพือใช้เป็นกองทูนในการอนุรักษ์สายพ่นพ่นสัคว์พ่นเมองในอองถึนนั้ๆ

มาตรการในการค้มครอง ปองกันสัคว์พ่นพ่นเมองจากการรุกรานของสัคว์พ่นพ่นเมองถึน ยังไมม่ีกฎหมายครอบคูลุมการเข้ามาของสัคว์พ่นพ่นเมองถึนอย่างเป้นเอกเทศ เนืองจากกฎหมายเกือวกับสัคว์แต่ละฉบับมีวัตถุประสงค์ในการยกวางกฎหมายที่แตกต่ากัน จึงเป้นปัญหาในทางปฏิบัติที่จะแกไขปัญหาเกือวกับการควบคุมและปองกันสัคว์พ่นพ่นเมองถึนที่เข้ามาในราชอาณาจักรไทยและกฎหมายดังกล่าวยังมีอองว่างเกือวกับการขออนุญาตนำสัคว์ถึนเข้ามาในราชอาณาจักรไทยและสัคว์บางประเภทเป้นสัคว์ตามกฎหมายหลายฉบับ ซึ่งจะตองขอรับใบอนุญาตในการนำสัคว์เข้ามาในราชอาณาจักรไทยทุกพระราชบัญญัติ เช่น การนำซ้างเข้ามาในราชอาณาจักรไทย ตองขออนุญาตตามพระราชบัญญัติสงวนและค้มครองสัคว์ป่า พ.ศ. 2535 มีกรมอุทยานแห่งชาติ สัคว์ป่าและพ่นพ่นพ่น เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบ ตามพระราชบัญญัติโรคระบาดสัคว์ พ.ศ. 2499 มีกรมปศุสัคว์เป้นหน่วยงานที่รับผิดชอบ เป้นต้น

2. มาตรการปองกันการเข้ามาของสัคว์พ่นพ่นเมองถึน ปัจจุบันการเข้ามาของชนิดพ่นพ่นถึน โดยมนุษย์นั้นอาจเป้นการเข้ามาโดยมนุษย์ด้วยความจงใจ และด้วยความไมม่องใจหรือล้กลอบ สัคว์พ่นพ่นเมองถึนที่เข้ามารุกรานส่งผลกระทบตอสัคว์พ่นพ่นเมอง และระบบนิเวศสร้างคามเสียหายทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลเสียหายแก่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อองค้ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน โดยที่ผู้ก่อมลพิษไมม่ตองรับผิดชอบตอความเสียหายที่เกือวขึ้นเนืองจากไมม่ีกฎหมายกำหนดไว้เป้นการเฉพาะให้ตองรับผิดชอบ นอกจากนั้นยังพบว่ในส่วบทนิยามที่กล่าวถึงขอบเขตการใช้บังคับของกฎหมายในแต่ละฉบับ เช่น พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 ที่กำหนดขอบเขตค้มครองสัคว์น้ำไว้เฉพาะสัคว์น้ำ เมื่อนำมาปรับใช้กับชนิดพ่นพ่นถึนก็จะจำกัดเฉพาะสัคว์น้ำถึนเท่านั้น หรือในพระราชบัญญัติสงวนและค้มครองสัคว์ป่า พ.ศ. 2535 ที่กำหนดบทนิยามให้ค้มครองกับสัคว์ทุกชนิดไม่ว่าสัคว์บก สัคว์น้ำแมลง หรือแมง แต่จำกัดเฉพาะกรณีของชนิดพ่นพ่นที่เป้นสัคว์ป่าเท่านั้น หรือในพระราชบัญญัติเชื้อโรคและพิษจากสัคว์ พ.ศ. 2525 ก็จะมีขอบเขตตามคำนิยามเพียงเฉพาะจุลินทรีย์ที่มีลักษณะที่เป้นเชื้อโรคตามกฎหมาย เป้นต้น ดังนั้นในกฎหมายที่มีอยู่จึงไมม่อาจครอบคลุมสัคว์พ่นพ่นเมองถึนทั้งหมดและในการปองกันการนำเข้ามาสัคว์พ่นพ่นเมองถึนจึงตองใช้กฎหมายในแต่ละฉบับให้สอดคล้องกับชนิดพ่นพ่น ตามที่กฎหมายแต่ละฉบับกำหนดขอบเขตไว้ ทำให้เป้นเรื่องยุ่งยากในการปรับใช้กฎหมาย มีหน่วยงานที่รับผิดชอบที่มีอำนาจหน้าที่แตกต่ากัน มีขั้นตอนในการตรวจสอบที่มีมาตรการ และมาตรฐานแตกต่ากัน และในที่สุดทำให้มาตรการปองกันการนำเข้ามาสิ่งมีชีวิตถึนถึนไมม่สามารถปรับใช้เพื่อปองกันความเสียหายที่อาจเกือวขึ้นได้ เช่น อาจมีการนำเข้ามาสัคว์บกเพื่อ

วัตถุประสงค์อื่น นอกจากการค้า ซึ่งสัตว์นั้นไม่ได้เป็นสัตว์ป่า และเป็นสัตว์สุขภาพดีที่ไม่ได้เป็นพาหะของโรคระบาดสัตว์ แต่สัตว์นั้นกลับเป็นสัตว์ที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งหากเกิดกรณีเช่นนี้กฎหมายที่มีอยู่ไม่อาจป้องกันการเข้ามาของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นนั้นได้เลย

เมื่อพิจารณาในส่วนมาตรการทางกฎหมายที่ใช้ในการป้องกันการเข้ามาของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นตามกฎหมายไทยจะเห็นได้ว่า กฎหมายไทยไม่มีเอกเทศในการดำเนินการ กฎหมายเกี่ยวกับสัตว์ในแต่ละฉบับมีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน จึงมองเฉพาะในการบังคับใช้แต่วัตถุประสงค์เฉพาะที่คนมีอำนาจหน้าที่เฉพาะ ซึ่งเป็นช่องว่างในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายที่รับผิดชอบ และเป็นช่องทางให้มีการลักลอบนำสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นเข้ามาในราชอาณาจักรไทยโดยไม่ได้รับอนุญาต

จากการศึกษากฎหมายดังกล่าวยังพบว่าประเทศไทยสามารถมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสัตว์หลายฉบับซึ่งกฎหมายที่ใช้ป้องกันการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นจากต่างประเทศและการป้องกันการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นสู่ระบบนิเวศภายในประเทศ รวมถึงได้มีกฎหมายที่ใช้ในการควบคุมและกำจัดชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ถูกควบคุมระบบนิเวศ ถิ่นที่อยู่อาศัยและชนิดพันธุ์อื่นซึ่งมีการใช้ระบบใบอนุญาตในการอนุญาตการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่น และในกฎหมายหลายฉบับมีการใช้ระบบใบอนุญาตกับการส่งออกชนิดพันธุ์ซึ่งขาดความเป็นเอกภาพเนื่องจากต้องนำกฎหมายหลายฉบับมาแก้ไขปัญหา โดยที่ประเทศไทยไม่มีกฎหมายใดที่มีจุดมุ่งหมายโดยตรงเพื่อป้องกันการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นซึ่งครอบคลุมทั้งพืชต่างถิ่นและสัตว์ต่างถิ่นที่อาจส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพเป็นการเฉพาะ อย่างเช่น ในกฎหมายของประเทศสหรัฐซึ่งเป็นต้นแบบในการป้องกันอันตรายจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่น (Model Prevention of Harm by Non-Indigenous Species Act) ได้กำหนดให้มีการควบคุมการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นทุกชนิด โดยการนำเข้าต้องผ่านการพิจารณาและได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่น

ในกฎหมายไทยนั้น หากสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นที่นำเข้านั้นไม่อยู่ในบัญชีรายชื่อต้องห้ามตามอนุสัญญาไซเตส ก็สามารถนำเข้าได้และพนักงานเจ้าหน้าที่ก็ไม่มีอำนาจหยุดยั้งการนำเข้าสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นนั้นได้ ดังนั้น จึงควรมีการปรับปรุงกฎหมายในพระราชบัญญัติต่างๆ ให้อำนาจแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ในการปฏิเสธการนำเข้าได้หากปรากฏว่าสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นนั้นอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพและต่อเศรษฐกิจแม้ว่าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นนั้นจะไม่ปรากฏในบัญชีรายชื่อต้องห้ามตามอนุสัญญาไซเตส ก็ตาม

การนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่นำเข้านั้นก็ไม่มีกลไกในการประเมินความเสี่ยงก่อนการนำเข้าหรือการติดตามตรวจสอบหลังการนำเข้าอย่างจริงจัง โดยมีแต่เพียงบันทึกการจดทะเบียนนำเข้าของบางหน่วยงานเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเข้าเพื่อประโยชน์ทางด้านวิชาการซึ่งไม่มี

การลงทะเบียนหรือการขออนุญาตนำเข้าจึงไม่มีข้อมูลของชนิดหรือสัตว์ที่นำเข้ามา ซึ่งการขออนุญาตและขึ้นทะเบียนนั้นจะเป็นประโยชน์ในการรวบรวมศึกษาค้นคว้าต่อไปได้อย่างมาก ฉะนั้น จึงควรมีการพัฒนากระบวนการขออนุญาตหรือการจดทะเบียนการนำเข้าที่เป็นระบบที่ครอบคลุมชนิดพันธุ์ต่างถิ่นทั้งหมดที่มีประสิทธิภาพ

3. มาตรการควบคุมสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น จากการวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการควบคุมชนิดพันธุ์ต่างถิ่นในประเทศไทย พบว่าหลักการในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ และหลักการแนวทางสำหรับการป้องกันการเข้ามา และลดผลกระทบของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ได้กำหนดว่าในกรณีที่มีชีวิตต่างถิ่นนั้นได้รับอนุญาตเข้ามา การปล่อยสิ่งมีชีวิตต่างถิ่นที่มีแนวโน้มที่จะเกิดผลกระทบเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม การนำเอามาตรการการให้การศึกษาและการเสริมสร้างความตระหนักแก่สาธารณชน และมาตรการการจูงใจเพื่อช่วยเหลือในการตรวจหา จัดการ และกำจัด ประกอบกับมาตรการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับชนิดพันธุ์ต่างถิ่น เพื่อให้ประชาชนและสังคมได้เข้าใจถึงวิธีการตรวจหา จัดการและกำจัด ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ได้อย่างถูกต้อง

นอกจากนี้กฎหมายที่บัญญัติเพื่อควบคุมการข้ามเขตแดนภายในประเทศที่ไม่ใช่การเข้าไปในพื้นที่อนุรักษ์นั้นมีกฎหมายเพียง 3 ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 และพระราชบัญญัติเชื้อโรคและพิษจากสัตว์ พ.ศ. 2525 เท่านั้น กล่าวคือ

(1) กรณีของพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 มีมาตรการเพื่อควบคุมการกระจายของสัตว์น้ำ และพืชน้ำต่างถิ่นสู่ระบบนิเวศ โดยบัญญัติห้ามครอบครองสัตว์น้ำ ผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ ชนิดใดชนิดหนึ่งทีละตู้ไว้ในพระราชกฤษฎีกา รวมถึงห้ามนำไปปล่อยในที่จับสัตว์น้ำ

พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 ได้กำหนดมาตรการเพื่อควบคุมการกระจายของโรคระบาดโดยกำหนดให้การนำสัตว์หรือซากสัตว์ตามพระราชบัญญัตินี้ และที่กฎกระทรวงกำหนด ไปยังท้องที่ต่างจังหวัดต้องได้รับใบอนุญาตเป็นหนังสือจากเจ้าหน้าที่ก่อนนอกจากนี้พระราชบัญญัติเชื้อโรคและพิษจากสัตว์ พ.ศ. 2525 ยังกำหนดให้ผู้ได้รับอนุญาตนำเข้าและส่งออกต้องจัดให้มีการควบคุมการนำเข้าหรือส่งออกเชื้อโรคหรือพิษจากสัตว์เพื่อไม่ให้มีการแพร่กระจายด้วย

(2) ส่วนกรณีของกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมในพื้นที่อนุรักษ์นั้นมีพระราชบัญญัติหลายฉบับเกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 พระราชบัญญัติบำรุงพันธุ์สัตว์ พ.ศ. 2509 โดยมีลักษณะเป็นการกำหนดพื้นที่ควบคุมการแพร่กระจายไม่ให้ชนิด

พันธุ์ต่างถิ่นเข้าไปในพื้นที่ที่มีความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ หรือมีพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ที่ควรได้รับการคุ้มครอง โดยได้มีการบัญญัติอย่างชัดเจนว่าห้ามทำการต่างๆ ในพื้นที่เหล่านั้นเช่นห้ามนำพาหณะเข้าหรือออก ห้ามปลูกสิ่งก่อสร้าง ห้ามนำหรือปล่อยสัตว์เข้าไป ดังนั้น จึงขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะต้องการบังคับใช้กฎหมายเหล่านั้นอย่างจริงจัง เพราะเป็นดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ที่จะอนุญาตหรือไม่ ซึ่งหากเจ้าหน้าที่ไม่ได้มีความตระหนักถึงผลกระทบของการอนุญาตให้ทำกิจกรรมเหล่านั้น ซึ่งเป็นสาเหตุให้มีการเข้ามาของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ซึ่งอาจเป็นเพราะกฎหมายที่ให้อำนาจไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันชนิดพันธุ์ต่างถิ่นแล้ว ก็อาจเป็นเหตุให้มีการอนุญาตให้เข้าไปในพื้นที่ดังกล่าวได้

4. มาตรการติดตามตรวจสอบสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น จากการวิเคราะห์ปัญหาพบว่ากฎหมายของประเทศไทย ได้กำหนดมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการติดตามตรวจสอบไว้ดังต่อไปนี้

(1) การใช้ระบบการอนุญาตหรือใบอนุญาต เพื่อให้มีการแจ้งข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่จะเข้ามาในประเทศ เพื่อเป็นช่องทางสำหรับการติดตามตรวจสอบในภายหลัง

(2) การใช้ระบบการแจ้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องชนิดพันธุ์ต่างถิ่น เช่น ลักษณะของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่เป็นอันตราย การระบาดของเชื้อโรค หรือสถานที่ประกอบลักษณะวิธีการดูแลชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ได้รับอนุญาต เช่น การดูแลจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่น เพื่อป้องกันการหลุดเล็ดรอดออกไปสู่พื้นที่อื่น

(3) การใช้ระบบการให้อำนาจแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ ในการเข้าตรวจสอบ เช่น ให้ผู้รับอนุญาตต้องชี้แจงแก่พนักงานเจ้าหน้าที่เมื่อเจ้าพนักงานได้เข้าไปตรวจ การมอบหรือแสดงหลักฐานบัญชีและเอกสารต่างๆ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าประเทศไทยจะใช้ระบบการขออนุญาตก่อนการนำเข้า เพื่อเป็นช่องทางในการติดตามตรวจสอบสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น แต่เนื่องจากการขออนุญาตดังกล่าวไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อการติดตามผลการปรับตัวของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นต่อความหลากหลายในประเทศ แต่เป็นกระบวนการขออนุญาตเพื่อตรวจสอบไม่ให้มีสัตว์พันธุ์ซึ่งกฎหมายมุ่งป้องกันการนำเข้ามาในประเทศ จึงไม่มีกระบวนการเพื่อในการติดตามตรวจสอบเพื่อศึกษาหาผลกระทบที่เกิดจากการปรับตัวของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น และมาตรการตามกฎหมายไทยดังกล่าว ก็ยังไม่อาจใช้ในการติดตามตรวจสอบเพื่อค้นหาผลกระทบตั้งแต่เริ่มต้นได้

นอกจากนี้การประกอบกิจการตามพระราชบัญญัติต่างๆ เช่น พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 มีการกำหนดป้องกันผลกระทบต่อระบบนิเวศตาม โดยให้ประกอบกิจการเพาะฟักและอนุบาลลูกกุ้งทะเลและผู้ประกอบกิจการเลี้ยงกุ้งในพื้นที่ตั้งแต่ห้าสิบไร่ขึ้นไปต้อง

ขออนุญาต หรือพระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. 2518 มีการกำหนดควบคุมและรักษาคุณภาพของชนิดพันธุ์ ซึ่งให้ ผู้ประสงค์จะขายพันธุ์เทียมพืชอนุรักษ์ ยื่นคำขอเป็นหนังสือเพื่อขอขึ้นทะเบียนสถานที่เพาะเลี้ยงพันธุ์พืช เป็นต้น ดังนั้น แม้อาจใช้ในการติดตามผลการปรับตัวของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นต่อความหลากหลายในประเทศ และติดตามตรวจสอบการจัดการชนิดพันธุ์ของกิจการนั้นๆ ได้ แต่ก็อาจทำให้มาตรการในการติดตามตรวจสอบไม่มีประสิทธิภาพไม่อาจใช้เพื่อค้นหาผลกระทบตั้งแต่เริ่มต้นได้เช่นกัน การนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่นำเข้ามานั้นก็ไม่มีกลไกในการประเมินความเสี่ยงก่อนการนำเข้าหรือการติดตามตรวจสอบหลังการนำเข้าอย่างจริงจัง โดยมีแต่เพียงบันทึกการจดทะเบียนการนำเข้าของบางหน่วยงานเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเข้าเพื่อประโยชน์ทางด้านวิชาการซึ่งไม่มีการลงทะเบียนหรือการขออนุญาตนำเข้าจึงไม่มีข้อมูลของชนิดหรือสัตว์ที่นำเข้ามา

5. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกับป้องกันชนิดพันธุ์ต่างถิ่น จากการวิเคราะห์ปัญหาพบว่า หน่วยงานที่มีอำนาจตามพระราชบัญญัติ ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นนั้น จะมีอำนาจตามพระราชบัญญัติต่างๆ เช่น ตามพระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ. 2507 มีกรมวิชาการเกษตร เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบ ตามพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 มีกรมประมงเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบ ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบ ตามพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 มีกรมปศุสัตว์เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบ ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และตามพระราชบัญญัติการส่งออกปศุสัตว์ และการนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522 มีกระทรวงพาณิชย์เป็นหน่วยงานผู้รับผิดชอบ โดยอำนาจของหน่วยงานดังกล่าวจะเป็นไปตามกฎหมายที่ให้อำนาจ ซึ่งทำให้เห็นได้ว่าการดำเนินการของหน่วยงานผู้มีอำนาจจะเป็นไปตามกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน และมีผู้รับผิดชอบจำนวนมากที่มีลักษณะการทำงานแยกขาดจากกัน จึงทำให้การบังคับใช้เพื่อการจัดการ “สัตว์พันธุ์ต่างถิ่น” ไม่สามารถเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แม้จะมีคณะทำงานชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ซึ่งมีหน้าที่ในการดูแลจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นตามอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณา จัดทำ ปรับปรุง และ ทบทวนระเบียบ หลักเกณฑ์ วิธีปฏิบัติ ที่เกี่ยวข้องกับการนำเข้า การควบคุม และการกำจัดชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่คุกคามความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย ให้เป็นไปตามความเหมาะสม รวมถึงประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในประเทศ ก็ตาม แต่จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานดังกล่าวไม่สามารถเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ ดังที่ปรากฏเหตุการณ์การแพร่กระจายของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นเรื่อยมา เนื่องจากหน่วยงานที่มีอำนาจตามพระราชบัญญัติยังคงใช้กฎหมายที่มีวัตถุประสงค์และเจตนารมณ์ที่แตกต่างกันเป็นสำคัญ

6. มาตรการในการลงโทษ จากการศึกษามาตรการในการลงโทษพบว่า บทลงโทษของกฎหมายในปัจจุบัน นั้นมีอัตราโทษต่ำ ซึ่งจะสังเกตได้ว่ากฎหมายแต่ละฉบับได้บังคับใช้มานาน มีบทลงโทษที่ต่ำ ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับประโยชน์ในทรัพย์สินคุ้มกับการเสี่ยงกระทำความผิด ไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย เกิดการไม่เจ็ดหลาบ อีกทั้งแม้ศาลลงโทษทางอาญาจำคุกผู้กระทำความผิดทั้งจำ ทั้งปรับ ก็มักจะรอลงโทษและปรับสถานเดียว ทำให้มีการกระทำความผิดซ้ำโดยไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายส่วนในความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นซึ่งเป็นสภาพบังคับในทางแพ่งนั้น กฎหมายยังไม่มีบัญญัติไว้ ทั้งนี้การคุกคามจากสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นนั้นเป็นการบุกรุกทางชีวภาพเสมือนการก่อให้เกิดมลพิษทางชีวภาพ ฉะนั้น จึงอาจเทียบเคียงความรับผิดในทางแพ่งในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ซึ่งกำหนดให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายที่เกิดจากแหล่งกำเนิดนั้นซึ่งรวมถึงค่าใช้จ่ายในการกำจัดมลพิษนั้นด้วย (มาตรา 96) ดังนั้น จึงอาจเพิ่มความรับผิดทางแพ่งลักษณะเดียวกันหรือคล้ายกันนี้กับความเสียหายที่เกิดจากการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นนั้นทั้งการนำเข้าภายในประเทศและการนำเข้าสู่ระบบนิเวศ โดยอาจกำหนดในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมชนิดพันธุ์ต่างถิ่น เช่น พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2490 พระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 เป็นต้น หรืออาจแก้ไขคำจำกัดความคำว่า “มลพิษ” ในมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ให้ครอบคลุมถึงอันตรายจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นจากความหลากหลายทางชีวภาพเสมือนเป็นมลพิษทางชีวภาพ เพื่อให้นำบทบัญญัติในมาตรา 96 มาใช้กับความเสียหายที่เกิดจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่เป็นอันตรายนั้น

นอกจากนี้ในมาตรา 97 ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ได้กำหนดถึงความรับผิดทางแพ่งจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมายอันส่งผลให้เกิดการทำลายหรือทำให้สูญหายหรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นของรัฐหรือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ซึ่งผู้กระทำหรือละเว้นกระทำนั้น มีหน้าที่ต้องชดเชยค่าเสียหายให้แก่รัฐตามมูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหายหรือเสียหายไปนั้น ฉะนั้น มาตรานี้จึงอาจนำมาปรับใช้กับการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือการลักลอบนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นได้โดยเมื่อความเสียหายจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นนั้น ผู้นำเข้ามีหน้าที่ต้องรับผิดชอบค่าเสียหายในความสูญเสียทางความหลากหลายทางชีวภาพนั้น

7. ปัญหาเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง พ.ศ. จากการวิเคราะห์ปัญหาพบว่า ร่างกฎหมายดังกล่าวมีเจตนารมณ์ที่จะช่วยในการอนุรักษ์และคุ้มครองสัตว์พื้นเมืองซึ่งมีความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมีการให้นิยามความหมายที่สำคัญ

อีกทั้งกำหนดให้มีการจดทะเบียนพันธุ์สัตว์พื้นเมืองและการขอใช้ประโยชน์จากพันธุ์สัตว์พื้นเมือง และมีกองทุนส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมืองพร้อมทั้งการบริหารและการควบคุมการใช้จ่ายเงินกองทุน การศึกษาทดลอง วิจัยเกี่ยวกับส่งเสริมและการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง และมีการกำหนดภาระหน้าที่ของผู้รับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน ห้ามการนำพันธุ์สัตว์พื้นเมืองออกนอกราชอาณาจักร อีกทั้งมีการกำหนดชื่อพันธุ์ ประเภท ชนิดหรือลักษณะเฉพาะของพันธุ์สัตว์ต่างถิ่นที่ห้ามมิให้นำเข้ามาในราชอาณาจักร รวมถึงการห้ามมิให้เพาะพันธุ์ขยายพันธุ์ ขาย หรือจำหน่ายพันธุ์สัตว์ต่างถิ่น และการกำหนดหลักเกณฑ์เงื่อนไขการขอจดทะเบียนและการขอใช้ประโยชน์จากพันธุ์สัตว์พื้นเมือง การแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรมและเท่าเทียม

แม้ว่าร่างกฎหมายฉบับดังกล่าวจะกำหนดให้มีกลไกเพื่อการคุ้มครองพันธุ์สัตว์พื้นเมือง และส่งเสริมบทบาทของชุมชน และองค์กรท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและอนุรักษ์ แต่ยังคงพบข้อจำกัดบางประการ ตัวอย่างเช่น

(1) คำนิยามที่ใช้ในกฎหมาย ใช้คำสื่อความหมายไม่ชัดเจน เช่นคำว่า “พันธุ์สัตว์พื้นเมือง” และคำว่า “พันธุ์สัตว์ต่างถิ่น” ควรใช้ควรใช้คำว่า “สัตว์พันธุ์พื้นเมือง” และคำว่า “สัตว์พันธุ์ต่างถิ่น” เพื่อให้เกิดความชัดเจนในถ้อยคำ

(2) มีหน่วยงานรับผิดชอบ หลายหน่วยงานได้แก่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการจึงอาจไม่เป็นเอกภาพ สมควรกำหนดให้มีหน่วยงานเดียวในการรับผิดชอบ เพื่อเป็นเอกภาพในการปฏิบัติงาน

(3) วัตถุประสงค์ของกองทุนส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง มิได้กำหนดกิจการที่เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดจากพันธุ์สัตว์ต่างถิ่นเช่นใช้ในการควบคุม ป้องกันและกำจัดพันธุ์สัตว์ต่างถิ่น

5.2 ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากปัจจุบันการรุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น ได้สร้างปัญหาให้แก่ประเทศไทย ซึ่งหากปล่อยให้มีการผสมแพร่พันธุ์จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย หรือมีการผสมข้ามสายพันธุ์สัตว์พื้นเมืองดั้งเดิมทำให้ลักษณะสายพันธุ์สัตว์ดั้งเดิม มีความเปลี่ยนแปลงไม่คงที่ อีกทั้ง ยังคงมีปัญหาคูสมรรคหลายประการ ดังนั้น เพื่อให้ประเทศไทยมีความตระหนักถึงความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพของสัตว์พันธุ์พื้นเมืองในประเทศไทยและอนุรักษ์สายพันธุ์สัตว์พื้นเมืองในประเทศไทยและเป็นการป้องกันการกลายพันธุ์หากปล่อยให้สัตว์พันธุ์ต่างถิ่นมีการผสมกับสัตว์พื้นเมือง ผู้เขียนได้ทำการศึกษา และหาแนวทางในการแก้ปัญหา เพื่อเป็นการสนับสนุนให้เกิดการอนุรักษ์และคุ้มครองสัตว์พันธุ์พื้นเมืองให้ดำรงอยู่ต่อไปเป็นมรดกของชาติต่อไป

ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะแนวทางเกี่ยวกับการคุ้มครองสัตว์พันธุ์พื้นเมืองและป้องกันการรุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น ดังนี้

(1) ควรตรากฎหมายขึ้นใหม่โดยตรง โดยให้มีหน่วยงานเอกเทศรับผิดชอบเป็นการเฉพาะในการคุ้มครองสัตว์พันธุ์พื้นเมือง โดยใช้ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง พ.ศ. เป็นแนวทางในการอนุรักษ์และคุ้มครอง ส่งเสริมให้มีการปรับปรุงขยายพันธุ์คุ้มครองและอนุรักษ์สายพันธุ์สัตว์พื้นเมืองดั้งเดิมในประเทศไทย ให้มีลักษณะคงที่มีให้มีการกลายพันธุ์และรักษาลักษณะสายพันธุ์สัตว์ของประเทศไทยโดยป้องกันมิให้ผู้ใดนำสัตว์พื้นเมืองของไทยออกนอกราชอาณาจักร โดยมีได้รับอนุญาต หรือการนำสายพันธุ์สัตว์พื้นเมืองดั้งเดิมไปแสวงหาประโยชน์ทางการค้า ต้องมีการแบ่งปันผลประโยชน์ อีกทั้งเพิ่มมาตรการในการควบคุมกำกับดูแลชนิดสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น โดยสมควรจัดให้มีกลไกควบคุมดูแลอย่างเป็นระบบอย่างมีประสิทธิภาพและบูรณาการการปฏิบัติงานและสมควรกำหนดรายละเอียดวิธีปฏิบัติหรือกระบวนการในการควบคุม ป้องกันจัดการการนำเข้าเข้ามาในประเทศของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นไว้ ตั้งแต่ขั้นตอนการขออนุญาตนำเข้าโดยมีคณะกรรมการกลางเพื่อพิจารณาการนำเข้า ขั้นตอนการประเมินความเสี่ยงหรือการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และขั้นตอนการควบคุมหรือการกำจัดชนิดพันธุ์ต่างถิ่น โดยอาจมีคณะกรรมการกลางควบคุมชนิดพันธุ์ต่างถิ่นอีกชุดเพื่อดูแลในการลดผลกระทบจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นเช่นจัดเป็นโปรแกรมการทำงานในแต่ละเรื่องเป็นกรณีๆ ไป นอกจากนี้ อาจมีการจัดตั้งหน่วยงานเป็นศูนย์กลางเพื่อดูแลจัดการในเรื่องชนิดพันธุ์ต่างถิ่นเพื่อทำหน้าที่ประสานงานให้สามารถควบคุมดูแลจัดการกับชนิดพันธุ์ต่างถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในด้านการจัดการฐานข้อมูลทั้งในระดับชาติและระหว่างประเทศการติดตามตรวจสอบ การให้ความรู้และการส่งเสริมความตระหนักแก่บุคคลในระดับต่างๆ นอกจากนั้น อาจมีการจัดตั้งกองทุนโดยอาจนำเงินส่วนหนึ่งจากเงินค่าธรรมเนียมในการนำเข้าเพื่อนำมาใช้ในการวิจัยแก้ไขปัญหาในเรื่องชนิดสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นอีกทางหนึ่ง เป็นต้น

กฎหมายที่ตราขึ้นใหม่นั้นควรมีลักษณะเป็นกฎหมายกลางโดยบัญญัติในลักษณะกว้างๆ เป็นเพียงหลักการ โดยไม่ต้องระบุรายละเอียดไว้เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งมีกฎหมายที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนอยู่แล้วนำหลักการในกฎหมายกลางนั้นไปขยายในรายละเอียดในกฎหมายที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนตามความเหมาะสมเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งกฎหมายกลางนี้อาจมีลักษณะเป็นการนำมาตราการป้องกันล่วงหน้ามาใช้ในการป้องกันอันตรายจากชนิดสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นซึ่งอาจยึดหลักการหรือแนวทางตามอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อใช้ในการบัญญัติหลักกฎหมายกลางดังกล่าวโดยควรกำหนดให้มีการใช้มาตรการการกักกันและมาตรการควบคุมที่ชัดเจนในการป้องกันการนำเข้าทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ และควรมีการป้องกันการ

นำเข้าทั้งระหว่างประเทศและภายในประเทศ ซึ่งควรมีการประเมินความเสี่ยงของชนิดสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นที่นำเข้ามาดังกล่าว รวมถึงมาตรการควบคุมและกำจัดชนิดสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นนั้นด้วย เป็นต้น นอกจากนี้ควรมีการเพิ่มประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่ให้ปฏิบัติงานอย่างเข้มงวดโดยเฉพาะในการตรวจสอบชนิดสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นที่ด่านตรวจด่านศุลกากร ซึ่งควรมีการเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังเต็มที่ ซึ่งหากพนักงานเจ้าหน้าที่บกพร่องหรือละเลยต่อการปฏิบัติตามหน้าที่ อาจมีความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองพ.ศ. 2539 ได้

(2) ควรมีการเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย ทั้งในการนำกฎหมายไปใช้ และการเพิ่มด่านนำเข้า นำออก และด่านตรวจ ให้มีความเข้มงวดมากยิ่งขึ้น เพื่อป้องกันอันตรายที่อาจเกิดจากสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น และเพิ่มมาตรการป้องกันการลักลอบนำชนิดพันธุ์ต่างถิ่นให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

(3) ควรมีบทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางแพ่งในความเสียหายที่เกิดจากชนิดสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น ในกฎหมายที่ตราขึ้นใหม่ เนื่องจากกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันอันตรายจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีอยู่ เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 เป็นต้น มิได้มีการกำหนดในเรื่องความรับผิดชอบทางแพ่งไว้ โดยมีแต่เพียงความรับผิดชอบอาญาจากการไม่ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น ดังนั้น ความเสียหายที่อาจเกิดจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ในกฎหมายที่ตราขึ้นใหม่สมควรนำหลักการของกฎหมายเกี่ยวกับผู้นำเข้าต้องเป็นผู้จ่ายค่าเสียหายในความเสียหายที่เกิดจากการนำเข้าชนิดสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น และสมควรกำหนดบทลงโทษทางอาญาโดยกำหนดเพดานโทษขั้นต่ำทั้งโทษจำคุกและปรับในการกระทำความผิดที่มีผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะ หรือประโยชน์โดยรวมของประชาชน เช่น กำหนดโทษจำคุกไม่ต่ำกว่า 3 เดือนแต่ไม่เกิน 1 ปี และปรับตั้งแต่ 2,000 บาท แต่ไม่เกิน 20,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เป็นต้น เพื่อป้องกันมิให้ศาลลงโทษในอัตราที่ต่ำกว่าที่กฎหมายกำหนด

(4) ควรส่งเสริมให้มีความคุ้มครองทางด้านทรัพย์สินทางปัญญา เช่น การยอมรับให้มีการจดสิทธิบัตรพันธุ์สัตว์ในประเทศ เนื่องจากก่อให้เกิดแรงจูงใจในการพัฒนา การประดิษฐ์ การวิจัย การคิดค้น ซึ่งจะรวมถึงกรรมวิธี และกรรมวิธีการผลิต ในการสร้างพันธุ์สัตว์ชนิดนั้น การพัฒนาต่อของนักวิทยาศาสตร์ เช่นเดียวกับกรณีพืชสามารถทำการจดสิทธิบัตรได้

(5) การให้ความรู้ การเสริมสร้างความตระหนักแก่สาธารณชน เนื่องจากประชาชนมักจะไม่ตระหนักถึงความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งๆ ที่มีความเกี่ยวข้องอยู่กับการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยมีผลประโยชน์ที่จะได้รับจากองค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพ รวมถึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ดังนั้น ความพยายามที่จะ

อนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพจะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ หากประชาชนไม่มีความเข้าใจและให้การสนับสนุนอย่างเพียงพอ ดังนั้น จึงควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้และเสริมสร้างความตระหนักแก่สาธารณชนซึ่งถือเป็นมาตรการป้องกันล่วงหน้าอย่างหนึ่งในการป้องกันอันตรายจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่น

ในกรณีที่มีกฎหมายที่สามารถนำไปปรับใช้กับเรื่องชนิดพันธุ์ต่างถิ่นนั้นบางฉบับก็เป็นกฎหมายโดยอ้อมซึ่งต้องอาศัยดุลพินิจของเจ้าพนักงานในการตัดสินใจว่าการนำไปใช้นั้นจะก่อให้เกิดผลกระทบหรือไม่ ส่งผลให้ไม่สามารถนำกฎหมายดังกล่าวไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพได้มากนักหากเจ้าพนักงานไม่มีความรู้ในเรื่องชนิดพันธุ์ต่างถิ่นอย่างเพียงพอ

(6) ประเทศไทย จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีกองทุนเพื่อใช้ในการสนับสนุนความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับการส่งเสริมและอนุรักษ์สัตว์พันธุ์พื้นเมือง และป้องกันการรุกรานของสัตว์พันธุ์ต่างถิ่น เนื่องจากกฎหมายของประเทศไทยส่วนใหญ่ อนุวัติตามอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ มีตั้งแต่ปี 2535 โดยเป้าหมายของอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ คือรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ รักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีกำหนดอยู่ว่า จะต้องมีการจัดตั้งเป็นกองทุนสิ่งแวดล้อมโลก (Global Environment Facility) หรือเรียกย่อๆ ว่า กองทุนเจฟ (GEF) ฉะนั้นกฎหมายอื่นที่สร้างขึ้นมานุวัติตาม อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพจึงต้องมีการกำหนดให้ต้องมีการตั้งกองทุน เช่น กองทุนอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง ซึ่งตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประเทศไทยไม่มีชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมจะมีแต่เพียงคนท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งมีการสืบสานการใช้อยู่มากในระยะแรก การที่จะแบ่งปันผลประโยชน์ได้นั้นจะต้องเป็นรัฐเท่านั้น ชุมชนไม่สามารถแบ่งได้ตามรัฐธรรมนูญ รัฐจะแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนได้โดยให้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด

(7) ควรมีมาตรการดำเนินงานป้องกันสัตว์พันธุ์ต่างถิ่นอย่างบูรณาการระหว่างหน่วยงานของรัฐ ที่รับผิดชอบได้แก่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ โดยสมควรจดทะเบียนรับรอง สัตว์สายพันธุ์พื้นเมืองโดยประกาศขึ้นทะเบียนไว้ และเมื่อมีการพัฒนาสายพันธุ์สัตว์ต่างๆ ก็สมควรจดทะเบียนรับรองไว้ด้วย ปัจจุบันกระทรวงเกษตรและสหกรณ์โดยกรมปศุสัตว์ได้มีการขึ้นทะเบียนพันธุ์สัตว์เพื่อเป็นสมบัติของประเทศชาติไว้เป็นบางส่วนแล้ว และสนับสนุนให้มีกฎหมายคุ้มครอง ในขณะที่ได้มีการพัฒนาสายพันธุ์สัตว์พื้นเมือง ได้มีการจดทะเบียนรับรองสายพันธุ์ การนำสัตว์ไปใช้ผลิตพันธุ์ โดยมีการขออนุญาตในการใช้พันธุกรรมของพันธุ์ไทยไว้อีกทางหนึ่งด้วย

๕

๖

๗
๘
๙
๑๐

๑๑

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2546). *มาตรฐานสายพันธุ์ สุนัขไทยหลังอาน*. กรุงเทพฯ: กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์.
- _____. (2546). *มาตรฐานสายพันธุ์ สุนัขไทยบางแก้ว*. กรุงเทพฯ: กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์.
- _____. (2546). *พันธุ์สัตว์ไทย*. กรุงเทพฯ: กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์.
- _____. (2546). *ลักษณะมาตรฐาน ไก่พื้นเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์.
- _____. (2546). *ลักษณะมาตรฐานและสี ไก่แจ้*. กรุงเทพฯ: กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์.
- ฉวีวรรณ หุตะเจริญ. (2539). *ผลกระทบจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นต่อความหลากหลายทางชีวภาพด้านป่าไม้ (รายงานการประชุมวิชาการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นในประเทศไทย)*. กรุงเทพฯ: กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม.
- ชวลิต วิทยานนท์. (2549). *ชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่รุกรานที่สุดในประเทศไทย (รายงานการประชุมวิชาการเรื่องชนิดพันธุ์ต่างถิ่น 31 สิงหาคม พ.ศ. 2549 โรงแรมมารวยการ์เด็น)*. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- ธนิต ชังฉวี และคณะ. (2552). *โครงการศึกษาดานภาพเรื่องการจัดการการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรชีวภาพในองค์กรวิจัยและพัฒนาในประเทศไทย: กรณีศึกษาทรัพยากรชีวภาพพืช*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ
- บรรพต ณ ป้อมเพชร. (2539). *ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น การควบคุมโดยชีววิธี*. รายงานการประชุมเรื่องชนิดพันธุ์ต่างถิ่นในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม.
- พฤษกมล. (2550). *สัตว์เลี้ยงมงคลของไทย*. กรุงเทพฯ: ไพลิน.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, คณะวนศาสตร์. (2539). *โครงการ VAP61*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2546). *มาตรฐานสายพันธุ์ สุนัขไทยหลังอาน*.
กรุงเทพฯ: กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์.
- _____. (2546). *มาตรฐานสายพันธุ์ สุนัขไทยบางแก้ว*. กรุงเทพฯ: กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุ
สัตว์.
- _____. (2546). *พันธุ์สัตว์ไทย*. กรุงเทพฯ: กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์.
- _____. (2546). *ลักษณะมาตรฐาน ไก่พื้นเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์.
- _____. (2546). *ลักษณะมาตรฐานและสี ไก่แจ้*. กรุงเทพฯ: กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์.
- ฉวีวรรณ หุตะเจริญ. (2539). *ผลกระทบจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นต่อความหลากหลายทางชีวภาพด้าน
ป่าไม้ (รายงานการประชุมวิชาการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นในประเทศไทย)*. กรุงเทพฯ:
กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม.
- ชวลิต วิทยานนท์. (2549). *ชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่รุกรานที่สุดในประเทศไทย (รายงานการ
ประชุมวิชาการเรื่องชนิดพันธุ์ต่างถิ่น 31 สิงหาคม พ.ศ. 2549 โรงแรมมารวยการ์เด็น)*.
กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- ธนิต ชังถาวร และคณะ. (2552). *โครงการศึกษาด้านภาพเรื่องการจัดการการเข้าถึงและการแบ่งปัน
ผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรชีวภาพในองค์กรวิจัยและพัฒนาในประเทศไทย:
กรณีศึกษาทรัพยากรชีวภาพพืช*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และ
เทคโนโลยีแห่งชาติ
- บรรพต ณ ป้อมเพชร. (2539). *ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น การควบคุมโดยชีววิธี*. รายงานการประชุมเรื่อง
ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และ
สิ่งแวดล้อม.
- พฤษทล. (2550). *สัตว์เลี้ยงมงคลของไทย*. กรุงเทพฯ: ไพลิน.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, คณะวนศาสตร์. (2539). *โครงการ
VAP61*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ระเบียบคณะกรรมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติว่าด้วย
หลักเกณฑ์และวิธีการในการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพและการได้รับผลประโยชน์
ตอบแทนจากทรัพยากรชีวภาพพ.ศ. 2554. (2554,4 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา.
เล่ม128, ตอนพิเศษ 26ง หน้า 8.

วนิดา คำเนติเพ็ชร. (2539). (ร่าง) พระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง
(รายงานการประชุมวันสากลแห่งความหลากหลายทางชีวภาพ). กรุงเทพมหานคร:
กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม.

ศักดิ์สิทธิ์ ตรีเดช. (2539). ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นในประเทศไทยและในมุมมองของอนุสัญญาว่าด้วย
ความหลากหลายทางชีวภาพ (รายงานการประชุมวิชาการ เรื่อง ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นใน
ประเทศไทย). กรุงเทพฯ: กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม

สวัสดิ์ ธรรมบุตร และ วนิดา คำเนติเพ็ชร. (2542). การอนุรักษ์และพัฒนาสัตว์พื้นเมืองของ
กรมปศุสัตว์. กรุงเทพฯ: กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์

สวัสดิ์ ธรรมบุตร. (2545). การจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน: กรณีศึกษาจากทั่วโลก
(รายงานการประชุมวันสากลแห่งความหลากหลายทางชีวภาพ เรื่อง ความหลากหลาย
ทางชีวภาพและการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกราน). กรุงเทพฯ:
กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2549). การศึกษาปรับปรุงข้อมูล
วิชาการเกี่ยวกับการแพร่ระบาดและจัดทำมาตรการและกลไกการควบคุมกำจัดชนิด
พันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน (รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์). กรุงเทพฯ: กระทรวง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

สำนักงานนโยบายและแผนพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2551). ความหลากหลาย
ทางชีวภาพ. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

อนุสัญญาไซเตส. (ตุลาคม 2547). สารคดี เล่ม 236.

อุทิศ กุญอินทร์. (2539). ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น. รายงานการประชุมวิชาการ เรื่อง ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นใน
ประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม

บทความ

ทิมวารีตี้. (2553, 3 พฤศจิกายน). คนไทยนิยม “สัตว์ป่า” เตือนผลร้ายอาจถึงตาย!, เดลินิวส์. หน้า 4.

วิทยานิพนธ์

ดวงกมล ทวีสุวรรณ. (2552). *มาตรการทางกฎหมายของประเทศในการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่น*

ตามอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ).

กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภัทรดาลิน เย็นมันคง. (2542). *แนวทางการอนุรักษ์กฎหมายไทยตามอนุสัญญาว่าด้วยความ*

หลากหลายทางชีวภาพ: ศึกษากรณีชนิดพันธุ์ต่างถิ่น (วิทยานิพนธ์ปริญญา

โทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รุ่งฤดี อารยะสันติภาพ. (2548). *พันธกรณีของรัฐบาลไทยตามอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลาย*

ทางชีวภาพ ค.ศ. 1992: ศึกษากรณีของการเข้าเป็นภาคีของประเทศไทย (วิทยานิพนธ์

ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ:

บทสัมภาษณ์

กัญญา บุญญานวัตร. นักวิชาการสัตวบาล ชำนาญพิเศษ หัวหน้ากลุ่มความหลากหลายทางชีวภาพ

กรมปศุสัตว์. สัมภาษณ์วันที่ 22 มีนาคม 2555 เวลา 9. 30 น.

สถานที่: สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์

กฤตติคุณ แจ่มสุทิมล. นิตกรชำนาญการพิเศษ. สำนักกฎหมาย กรมปศุสัตว์. สัมภาษณ์วันที่ 17

เมษายน 2555 เวลา 13. 30 น. สถานที่: สำนักกฎหมาย กรมปศุสัตว์

ราชนันท์ ภูมมะภูติ. ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์. สัมภาษณ์วันที่ 2 เมษายน 2555

เวลา 11. 30 น. สถานที่: สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์

สารสนเทศจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

กรมปศุสัตว์. ประเด็นสาระสำคัญของพิธีสารนาโงยาว่าด้วยการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมและการ

แบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเท่าเทียม

และยุติธรรม. สืบค้นเมื่อ 5 กันยายน 2555, จาก

<http://www.dld.go.th/biodiversity/protocol/nagoya/ABS%20Protocol%20adopted%20>

[by%20COP10%20issues%20-%20rev01.pdf](http://www.dld.go.th/biodiversity/protocol/nagoya/ABS%20Protocol%20adopted%20by%20COP10%20issues%20-%20rev01.pdf)

กรมปศุสัตว์. งานอนุรักษ์โคขาวลำพูน ของสถานีวิจัยทดสอบพันธุ์สัตว์พะเยา. สืบค้นเมื่อ 13

เมษายน 2555, จาก http://www.dld.go.th/lspy_pyu/department1.htm

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และ พันธุ์พืช. งูหลาม. สืบค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2555, จาก

<http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%87%E0%B8%B9%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%A1>

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และ พันธุ์พืช. นกในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555, จาก

<http://www.moohin.com/about-thailand/birds/>

คนใต้คลับ. กีฬานวฬของชาวปักษ์ใต้. สืบค้นเมื่อ 13 เมษายน 2555, จาก

<http://www.kontaiclub.com/%E0%B8%81%E0%B8%B5%E0%B8%AC%E0%B8%B2%E0%B8%8A%E0%B8%99%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%A7%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%8A%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B8%9B%E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B8%A9%E0%B9%8C%E0%B9%83%E0%B8%95/>

ชวลิต วิทยานนท์. ปลากระโทง. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555, จาก

<http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%9B%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%82%E0%B8%AB%E0%B9%89>

_____ . ปลาบ้า. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555, จาก

<http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%9B%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B9%89%E0%B8%B2>

ชรินทร์ ศรีทองสุข. การเพาะเลี้ยงปลาชุก. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555, จาก

<http://www.doae.go.th/library/html/detail/yeesok/>

ไชยรัตน์ สัมฉุน. ซักเกอร์...ตัวอันตรายรุกรานทำลายสัตว์น้ำไทย. (2551, 16 กันยายน). ไทยรัฐ. สืบค้น

เมื่อ 17 พฤษภาคม 2554, จาก <http://www.thairath.co.th/news.p...e&content=68810>

เทวินทร์ วงษ์พระลับ. “สัตว์พื้นเมือง” มรดกล้ำค่าทางชีววิทยาในสถานการณ์ใกล้สูญพันธุ์.

สืบค้นเมื่อ 24 มีนาคม 2554, จาก <http://ags.kku.ac.th/Supamas/แก่นเกษตร/เทวินทร์.doc>

ประวัติและความเป็นมาของ สุนัขบางแก้ว. สืบค้นเมื่อ 13 เมษายน 2555, จาก

<http://www.puenbangkaew.com/hitstory.html>

ปลาไทย ปลาเสือตอลายใหญ่ (*Datnioides pulcher*). (2552, 9 เมษายน). สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555, จาก <http://www.fishesfishing.com/%E0%B8%9B%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B9%80%E0%B8%AA%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%95%E0%B8%AD%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B9%83%E0%B8%AB%E0%B8%8D%E0%B9%88-datnioides-pulcher/>

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และ โรงพยาบาลสัตว์ทองหล่อ. พันธุ์แมวไทย มาดู แมวของไทยมีอะไรบ้าง. (2553,1 มกราคม). สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555, จาก <http://farmthaionline.com/Article.aspx?ATID=5&AID=178>

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2542,29 พฤศจิกายน) ความหลากหลายของไทยและท้องถิ่น. สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2554, จาก

http://human.uru.ac.th/Major_online/SOC/07Biodiverse/07Biodiv.htm

_____. (2542,29 พฤศจิกายน). สาเหตุของการเกิดสิ่งมีชีวิตชนิดใหม่. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2554, จาก http://www.swu.ac.th/royal/book2/b2c1p4_1.html

_____. (2542, 29 พฤศจิกายน). สาเหตุของความหลากหลายของชนิดของสิ่งมีชีวิต. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2554, จาก http://www.swu.ac.th/royal/book2/b2c1p2_1.html

_____. (2542, 29 พฤศจิกายน). สาเหตุของความหลากหลายของระบบนิเวศ. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2554, จาก http://www.swu.ac.th/royal/book2/b2c1p4_1.html

รวมทุกเรื่องเกี่ยวกับไก่ชน. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555, จาก

<http://www.gaichon.com/praduldum.html>

โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่. (2550, 15 ธันวาคม). ประวัติหมาไทยหลังอนัน.

สืบค้นเมื่อ 13 เมษายน 2555, จาก <http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=thai-ko&month=12-2007&date=15&group=2&gblog=3>

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. บัญชีแดงของสหภาพเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ หรือ บัญชีแดง. สืบค้นเมื่อ วันที่ 18 กันยายน 2554, จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%9A%E0%B8%B1%E0%B8%8D%E0%B8%8A%E0%B8%B5%E0%B9%81%E0%B8%94%E0%B8%87%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%AA%E0%B8%AB%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%9E%E0%B9%80%E0%B8%9E%E0%B8%B7%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%AD%E0%B8%99%E0%B8%B8%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B8%A9%E0>

<http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%98%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A1%E0%B8%8A%E0%B8%B2%E0%B8%95%E0%B8%B4>

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น. สืบค้นเมื่อ 19 พฤษภาคม 2554, จาก

<http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%8A%E0%B8%99%E0%B8%B4%E0%B8%94%E0%B8%9E%E0%B8%B1%E0%B8%99%E0%B8%98%E0%B8%B8%E0%B9%8C%E0%B8%95%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%96%E0%B8%B4%E0%B9%88%E0%B8%99>

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ปลาตะเพียน. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555, จาก

<http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%9B%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%95%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%9E%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%99>

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ปลาบึก. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555, จาก

<http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%9B%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%9A%E0%B8%B6%E0%B8%81>

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. พันธุ์พื้นเมือง. สืบค้นเมื่อ 28 มีนาคม 2554, จาก

<http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%9E%E0%B8%B1%E0%B8%99%E0%B8%98%E0%B8%B8%E0%B9%8C%E0%B8%9E%E0%B8%B7%E0%B9%89%E0%B8%99%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%87>

สถาบันการพลศึกษาวิทยาเขตชลบุรี. การควบคุมและป้องกันโรค. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2554, จาก

http://www.ipesp.ac.th/learning/poungkaew/chapter3/Unti3_8_1.html

สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อม. ความหมายของความหลากหลายทางชีวภาพ. สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2554,

จาก http://chmthai.onep.go.th/CHM/cbd_definition.html

สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อม. พิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ. สืบค้นเมื่อ 18 ตุลาคม

2555, จาก <http://chm-thai.onep.go.th/chm/cop-mop.html#>

สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อม. ประเทศไทยกับอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ. สืบค้นเมื่อ

18 ตุลาคม 2554, จาก http://chm-thai.onep.go.th/chm/convention_4.html

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. ควายไทย. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555, จาก

<http://kanchanapisek.or.th/kp6/New/sub/book/book.php?book=3&chap=9&page=t3-9-infodetail03.html>

สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ผลกระทบของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกราน.

สืบค้นเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2554, จาก <http://chm-thai.onep.go.th/webalien/effect.html>

_____. (2554). การคุกคามของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น. สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2554, จาก http://chm-thai.onep.go.th/chm/alien/invas_weed.html

_____. นโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ อย่างยั่งยืน. สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2554, จาก http://chm-thai.onep.go.th/chm/policy_2.html

_____. นโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ อย่างยั่งยืน พ.ศ. 2551-2555. สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2554, จาก http://chm-thai.onep.go.th/chm/policy_3.html

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ความหมายของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ที่รุกราน. สืบค้นเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2554, จาก <http://chm-thai.onep.go.th/webalien/mean.html>

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. หลากหลาย...เพื่อเป็นหนึ่ง ซึ่งการคงอยู่ของอนาคต. สืบค้นเมื่อ 12 ตุลาคม 2554, จาก

<http://www.sahavicha.com/?name=knowledge&file=readknowledge&id=2669>

สุมนชา พรบุญและคณะ. ความหลากหลายทางชีวภาพ. สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2554, จาก

<http://www2.swu.ac.th/royal/book2/index.html>

สุมาตร ภูลายาว. ประมงห้ามเลี้ยงปลา “ซักเกอร์” แฉสุดอันตราย!. (2550, พฤศจิกายน). ข่าวสด.

สืบค้นเมื่อ 17 พฤษภาคม 2554, จาก

http://www.matichon.co.th/khaosod/view_news.php?newsid=TUROd01ERXdOak1TVRFMU1BPT0=§ionid=TURNd01RPT0=&day=TWpBd055MHhNUzB5T1E9PQ==

อุทยานการศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. ชนิดพันธุ์สัตว์ที่รุกราน.

สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2554, จาก

http://eic.wu.ac.th/Biodiversity/Invasive_animals.html

กฎหมาย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.

พระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ. 2507 และพระราชบัญญัติกักพืช (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2542.

พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 และฉบับที่แก้ไขเพิ่มเติม.

พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490.

พระราชบัญญัติการส่งออกปศุสัตว์และนำเข้าในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522.

พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542.

พระราชบัญญัติเชื้อโรคและพิษจากสัตว์ พ.ศ. 2525.

พระราชบัญญัติบำรุงพันธุ์สัตว์ พ.ศ. 2509.

พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507.

พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2542.

พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499.

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503.

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535.

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535.

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.

ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง พ.ศ.

อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity).

ภาษาต่างประเทศ

BOOK

Clare Shine, Nattley Williams, and Lothar Gundling. (2000). *A Guide to Designing Legal and Institutional Frameworks on Alien Invasive Species.*

LAWS

A Wildlife Policy for Canada 1999.

Alien Species Prevention and Enforcement Act 1992.

Canadian biodiversity Strategy 1995.

Canadian Environment Protection Act 1999.

Cartagena Protocol on Biosafety.

Conservation Act 1987.

Convention on Biological Diversity.

Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora-CITES.

Endangered Species Act 1973.

Executive Order 13112 Feb 1999.

Fisheries Act 1985 (Canada).

Fisheries Act 1996.

Hawaii Tropical Forest Recovery Act 1992.

Invasive Alien Species Act 2004.

IUCN Red List of Threatened Species or IUCN Red List or Red Data List.

Lacey Act 1990, amended 1998.

Marine Reserves Act 1978.

Migratory Birds Convention Act 1994.

Model Prevention of Harm by Non-Indigenous Species Act.

Nagoya Protocol on Access to Genetic Resources and the Fair and Equitable Sharing of Benefits
Arising from their Utilization to the Convention on Biological Diversity.

National biodiversity Strategy 2002.

National Code on Introductions and Transfers of Aquatic Organisms.

National Parks Act 1980.

Pest Control Products and Regulations Act 1969.

Reserves Act 1977.

The Biosecurity Act 1993.

Transportation of Dangerous Goods Act 1992.

Wild Bird Conservation Act 1992.

Wildlife Act 1953.

ELECTRONIC SOURCES

CITES (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora-

CITES). Retrieved October 22, 2012, from

*[http://www.customsclinic.org/index.php?option=com_content&view=article&id=171
&Itemid=218&lang](http://www.customsclinic.org/index.php?option=com_content&view=article&id=171&Itemid=218&lang)*

Environment Canada. (2004). An invasive alien species strategy for Canada. Retrieved May 11,

2011, from *<http://www.ec.gc.ca/eee-ias/>*

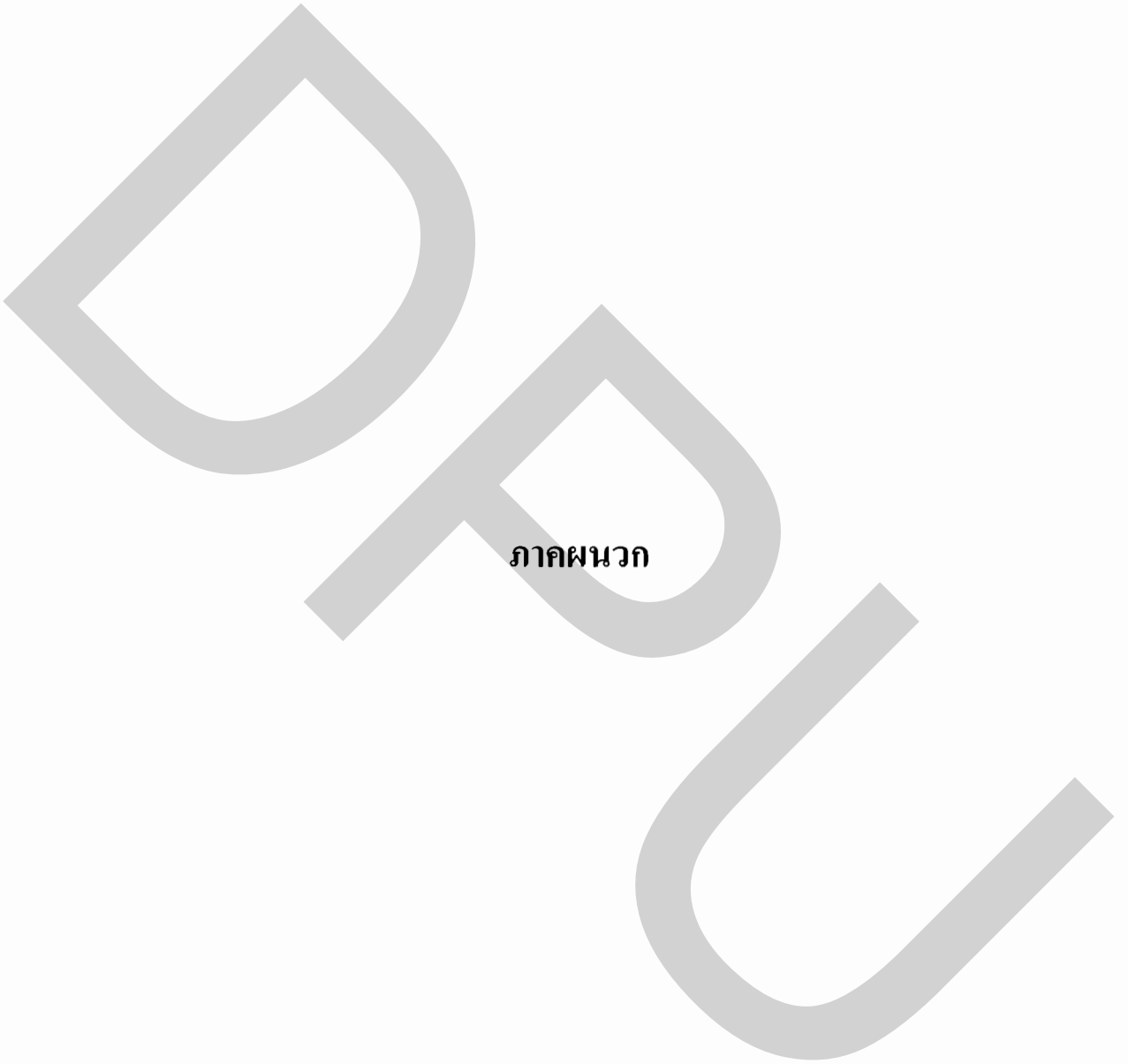
GUIDING PRINCIPLE 2. Convention on Biological Diversity, COP 6 Decision V1/23, 3 August

2008. Retrieved June 14, 2011, from *<http://www.cbd.int/decisions/?id=7197=>*

University of Nebraska – Lincoln. Invasive Species Definition Clarification and Guidance White

Paper. Retrieved May 16, 2011, from

<http://www.invasivespeciesinfo.gov/docs/council/isacdef.pdf>

ภาคผนวก

ร่าง

พระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง

พ.ศ.

.....

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรให้มีกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ตามมาตรา ๒๕ ประกอบมาตรา ๓๒ มาตรา ๓๓ มาตรา ๔๑ มาตรา ๔๓ มาตรา ๖๖ และมาตรา ๖๗ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้ โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง พ.ศ.”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา ๓ ในพระราชบัญญัตินี้

“สัตว์” หมายความว่า สิ่งที่มีชีวิตที่มีชีพพรรณไม้และมนุษย์แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงจุลชีพ

“พันธุ์สัตว์” หมายความว่า กลุ่มของสัตว์ที่มีพันธุกรรม และลักษณะทางสัตวศาสตร์ เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน และมีคุณสมบัติเฉพาะตัวที่สม่ำเสมอ คงตัว และแตกต่างจากกลุ่มอื่นในสัตว์ชนิดเดียวกัน ทั้งนี้ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

“พันธุ์สัตว์พื้นเมือง” หมายความว่า พันธุ์สัตว์ซึ่งเป็นพันธุ์สัตว์เฉพาะถิ่น หรือมีแหล่งกำเนิดในราชอาณาจักร ซึ่งได้ขึ้นทะเบียนเป็นพันธุ์สัตว์พื้นเมืองตามพระราชบัญญัตินี้

“พันธุ์สัตว์ต่างถิ่น” หมายความว่า พันธุ์สัตว์ที่ได้มีแหล่งกำเนิดในประเทศไทย และนำเข้ามาในราชอาณาจักร

“การส่งเสริมและอนุรักษ์” หมายความว่า การดูแลรักษาให้พันธุ์สัตว์มีลักษณะคงที่และส่งเสริมการเลี้ยงให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น

“องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” หมายความว่า กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยาด้วย

“กองทุน” หมายความว่า กองทุนส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง

“คณะกรรมการกองทุน” หมายความว่า คณะกรรมการกองทุนส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

“นายทะเบียน” หมายความว่า ผู้ซึ่งอธิบดีแต่งตั้งให้เป็นนายทะเบียน

“ผู้อนุญาต” หมายความว่า อธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมาย

“ผู้ขอรับใบอนุญาต” หมายความว่า ผู้ซึ่งได้รับใบอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงพันธุ์ ศึกษา ทดลอง หรือวิจัยพันธุ์สัตว์พื้นเมือง

“อธิบดี” หมายความว่า อธิบดีกรมปศุสัตว์ หรืออธิบดีกรมประมงในส่วนของสัตว์น้ำ หรืออธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ในส่วนของสัตว์ป่าตามกฎหมายว่าด้วยการนั้นแล้วแต่กรณี

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๔ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกันรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ ออกประกาศกฎกระทรวง กำหนดค่าธรรมเนียมไม่เกินอัตราท้ายพระราชบัญญัตินี้ หรือยกเว้นค่าธรรมเนียมเฉพาะกรณี และกำหนดการอื่นๆ เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

ประกาศและกฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับได้

หมวด ๑

คณะกรรมการส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง

มาตรา ๕ ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง” ประกอบด้วยปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือผู้แทน เป็นรองประธานกรรมการ อธิบดีกรมปศุสัตว์หรือผู้แทน อธิบดีกรมประมงหรือผู้แทน อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช หรือผู้แทน อธิบดีกรมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือผู้แทน และผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้ง

อีกไม่น้อยกว่า ๕ คน แต่ไม่เกิน ๘ คน เป็นกรรมการ และผู้อำนวยการกองบำรุงพันธุ์สัตว์
กรมปศุสัตว์ เป็นกรรมการและเลขานุการ

ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับแต่งตั้งตามวรรคแรก ต้องไม่ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เลขานุการ
จะแต่งตั้งบุคคลใดเป็นผู้ช่วยเลขานุการก็ได้

มาตรา ๖ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิมีวาระอยู่ในตำแหน่งครบวาระสามปี กรรมการซึ่งพ้น
จากตำแหน่งอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้

ในกรณีที่กรรมการพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ หรือในกรณีที่รัฐมนตรีแต่งตั้งกรรมการ
เพิ่มขึ้นในระหว่างที่กรรมการซึ่งแต่งตั้งไว้แล้วจึงมีวาระอยู่ในตำแหน่ง ให้ผู้ได้รับแต่งตั้งให้ดำรง
ตำแหน่งแทน หรือเป็นกรรมการเพิ่มขึ้นอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของกรรมการซึ่งได้
แต่งตั้งไว้แล้ว

มาตรา ๗ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระเมื่อ

- (๑) ตาย
- (๒) ลาออก
- (๓) เป็นบุคคลล้มละลาย
- (๔) เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ
- (๕) ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่

กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

- (๖) มีเหตุต้องพ้นจากตำแหน่งก่อนครบวาระตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

มาตรา ๘ ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) ให้ความเห็นชอบหรือคำแนะนำแก่รัฐมนตรีในการออกกฎกระทรวงและประกาศ
ตามพระราชบัญญัตินี้

(๒) ให้ความเห็นชอบในการวางระเบียบเกี่ยวกับการจดทะเบียนพันธุ์สัตว์พื้นเมือง
และการขอใช้ประโยชน์จากพันธุ์สัตว์พื้นเมือง

(๓) วางระเบียบเกี่ยวกับการบริหารกองทุนและการควบคุมการใช้จ่ายเงินกองทุน

(๔) พิจารณานุมัติเงินสนับสนุนช่วยเหลือจากกองทุน เพื่อการส่งเสริมและอนุรักษ์
พันธุ์สัตว์พื้นเมือง

(๕) วางระเบียบเกี่ยวกับการศึกษา ทดลอง วิจัย และปรับปรุงหรือพัฒนาที่ เกี่ยวข้องกับ
การส่งเสริมและการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงจรรยาบรรณในการใช้สัตว์และ
สวัสดิภาพของสัตว์ด้วย

(บ) พิจารณาอุทธรณ์คำสั่งไม่ขึ้นทะเบียนพันธุ์สัตว์พื้นเมือง ไม่ออกไปอนุญาตหรือไม่ต่อไปอนุญาตตามพระราชบัญญัตินี้

(๗) ปฏิบัติการอื่นตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติหรือรัฐมนตรีมอบหมาย

มาตรา ๘ การประชุมของคณะกรรมการต้องจัดประชุมอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง และมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมดจึงเป็นองค์ประชุมถ้าประธานกรรมการไม่มาประชุมหรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้กรรมการที่มาประชุมเลือกกรรมการคนหนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม การวินิจฉัยชี้ขาดของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก

กรรมการคนหนึ่งให้มีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นได้อีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

ในการประชุมถ้าคณะกรรมการเป็นผู้มีส่วนได้เสีย ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อมในเรื่องใด ห้ามมิให้กรรมการผู้นั้นเข้าร่วมประชุม

มาตรา ๑๐ ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ คณะกรรมการมีอำนาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการ เพื่อปฏิบัติการตามที่คณะกรรมการมอบหมายได้

คณะอนุกรรมการตามวรรคหนึ่ง มีอำนาจหน้าที่ตามที่คณะกรรมการมอบหมาย โดยให้นำมาตรา ๘ มาบังคับใช้แก่การประชุมของคณะอนุกรรมการโดยอนุโลม

หมวด ๒

การส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง

ส่วนที่ ๑

บททั่วไป

มาตรา ๑๑ เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง ให้รัฐมนตรีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนด

(๑) ชื่อพันธุ์ ประเภท ชนิด หรือลักษณะเฉพาะของพันธุ์สัตว์พื้นเมืองในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งนายทะเบียนรับขึ้นทะเบียนไว้แล้ว

(๒) ชื่อพันธุ์ ประเภท ชนิด หรือลักษณะเฉพาะของพันธุ์สัตว์พื้นเมือง ที่ห้ามมิให้นำออกนอกราชอาณาจักร

(๓) วาระระเบียบกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการในการจดทะเบียนพันธุ์สัตว์พื้นเมือง

(๔) วางระเบียบกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการในการขอใช้ประโยชน์จาก พันธุ์สัตว์พื้นเมือง

(๕) ชื่อพันธุ์ ประเภท ชนิด หรือลักษณะเฉพาะของพันธุ์สัตว์ต่างถิ่น ที่ห้ามมิให้นำเข้ามาในราชอาณาจักร

(๖) ชื่อพันธุ์ ประเภท ชนิด หรือลักษณะเฉพาะของพันธุ์สัตว์ต่างถิ่น ที่ห้ามมิให้เพาะพันธุ์ ขยายพันธุ์ ขาย หรือจำหน่ายด้วยประการใด

มาตรา ๑๒ ห้ามมิให้บุคคลใดนำออกนอกราชอาณาจักร ซึ่งพันธุ์สัตว์พื้นเมืองเว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมาย

อธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมาย จะกำหนดเงื่อนไขตามที่เห็นสมควรไว้ในใบอนุญาตก็ได้

มาตรา ๑๓ ผู้ใดนำออกนอกราชอาณาจักร ซึ่งพันธุ์สัตว์พื้นเมืองต้องปฏิบัติตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๑๔ ห้ามมิให้บุคคลใด นำเข้าในราชอาณาจักร ซึ่งพันธุ์สัตว์ต่างถิ่น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมาย

อธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมาย จะกำหนดเงื่อนไขตามที่เห็นสมควรไว้ในใบอนุญาตก็ได้

มาตรา ๑๕ ผู้ใดนำเข้าในราชอาณาจักร ซึ่งพันธุ์สัตว์ต่างถิ่นต้องปฏิบัติตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๑๖ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้การสนับสนุนและขอรับเงินช่วยเหลือจากกองทุนในการส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง ในท้องถิ่นของตน

ส่วนที่ ๒

การขึ้นทะเบียนพันธุ์สัตว์พื้นเมือง

มาตรา ๑๗ ให้นายทะเบียนมีอำนาจหน้าที่ในการรับขึ้นทะเบียนพันธุ์สัตว์พื้นเมืองและมีหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) สำรวจและขึ้นทะเบียนพันธุ์สัตว์พื้นเมืองของแต่ละท้องถิ่นในราชอาณาจักร

(๒) ตรวจสอบคำขอการขึ้นทะเบียนพันธุ์สัตว์พื้นเมือง

(๓) พิจารณาคำขอใช้ประโยชน์จากพันธุ์สัตว์พื้นเมือง เพื่อเสนอต่อผู้อนุญาต

การขอขึ้นทะเบียนและการออกใบสำคัญการขึ้นทะเบียนพันธุ์สัตว์พื้นเมือง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๑๘ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่ขอขึ้นทะเบียนพันธุ์สัตว์พื้นเมือง
ในท้องถิ่นของตนต่อนายทะเบียน

ส่วนที่ ๓

การใช้ประโยชน์จากพันธุ์สัตว์พื้นเมือง

มาตรา ๑๙ ผู้ใดประสงค์จะใช้ประโยชน์จากพันธุ์สัตว์พื้นเมือง หรือส่วนหนึ่งส่วนใด
ของพันธุ์สัตว์ดังกล่าว เพื่อปรับปรุงพันธุ์ ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง หรือวิจัยเพื่อประโยชน์ทางการค้า
ต้องขอรับใบอนุญาตจากผู้อนุญาต และต้องทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่องค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

ในกรณีตามวรรคหนึ่ง หากผู้ขอรับใบอนุญาต เป็นบุคคลหรือนิติบุคคลที่มีได้ ถิ่น
สัญชาติไทย ผู้อนุญาตอาจออกข้อกำหนดหรือข้อตกลงอื่นใดเป็นพิเศษก็ได้ ทั้งนี้ ให้เป็นไปตาม
หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๒๐ ผู้ใดไม่ว่าจะมีสัญชาติไทยหรือไม่ หากประสงค์จะใช้ประโยชน์จากพันธุ์
สัตว์พื้นเมืองหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของพันธุ์สัตว์ดังกล่าว เพื่อปรับปรุงพันธุ์ ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง
หรือวิจัย ซึ่งมีได้มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ทางการค้า ต้องขอรับใบอนุญาตจากผู้อนุญาต ทั้งนี้
ผู้อนุญาตอาจทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้
ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

หมวด ๓

การขออนุญาตและการออกใบอนุญาต

มาตรา ๒๑ ห้ามมิให้ผู้ใดนำพันธุ์สัตว์พื้นเมืองหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของพันธุ์สัตว์
ดังกล่าว ไปใช้ประโยชน์ ไม่ว่าจะนำไปใช้เพื่อประโยชน์ทางการค้าหรือไม่ เว้นแต่ได้รับใบอนุญาต
จากผู้อนุญาต

การขออนุญาตและการออกใบอนุญาตให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไข และ
เวลาที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๒๒ เมื่อได้รับคำขอตามมาตรา ๒๑ ให้ผู้อนุญาตตรวจพิจารณาและออก
ใบอนุญาต หรือมีหนังสือแจ้งคำสั่งไม่อนุญาตพร้อมด้วยเหตุผล ให้ผู้ขออนุญาตทราบภายใน
สามสิบวันนับแต่วันที่รับคำขอ ซึ่งมีรายละเอียดถูกต้อง และครบถ้วนตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ในกรณีมีเหตุจำเป็นผู้อนุญาตไม่อาจออกใบอนุญาต หรือยังไม่อาจมีคำสั่งไม่อนุญาตได้ ภายในกำหนดตามวรรคหนึ่ง ให้ขยายเวลาได้อีกไม่เกินสองครั้ง ครั้งละไม่เกินสามสิบวัน แต่ต้องมีหนังสือแจ้งการขยายเวลาและเหตุล่าช้าแต่ละครั้ง ให้ผู้ขออนุญาตทราบก่อนสิ้นกำหนดเวลาตามวรรคหนึ่ง หรือตามที่ขยายเวลาไว้แล้วแล้วแต่กรณี

มาตรา ๒๓ ใบอนุญาตให้ใช้ประโยชน์จากพันธุ์สัตว์พื้นเมือง ให้ใช้ได้จนถึง วันสิ้นสุดปีปฏิทินแห่งปีที่ออกใบอนุญาต

มาตรา ๒๔ ใบอนุญาตตามมาตรา ๒๓ ให้คุ้มครองถึงลูกจ้างหรือตัวแทนของผู้รับใบอนุญาตด้วย

ให้ถือว่า การกระทำของลูกจ้างหรือตัวแทนของผู้รับใบอนุญาตที่ได้รับการคุ้มครองตามวรรคหนึ่งเป็นการกระทำของผู้รับใบอนุญาตด้วย เว้นแต่ผู้รับใบอนุญาตจะพิสูจน์ได้ว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการสุจริต ที่ตนจะล่วงรู้หรือควบคุมได้

มาตรา ๒๕ ถ้าผู้ขอรับใบอนุญาตประสงค์จะขอต่ออายุใบอนุญาตให้ยื่นคำขอก่อนใบอนุญาตเดิมสิ้นอายุ การอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ต่ออายุใบอนุญาต จะต้องกระทำให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำขอ ซึ่งมีรายละเอียดถูกต้องและครบถ้วน

การขอต่ออายุใบอนุญาตและการออกใบอนุญาต ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

เมื่อได้รับยื่นคำขอตตามวรรคหนึ่ง ผู้ขอรับใบอนุญาตจะดำเนินการต่อไปก็ได้จนกว่าผู้อนุญาตจะสั่งไม่อนุญาตให้ต่ออายุใบอนุญาตนั้น

มาตรา ๒๖ ในกรณีที่ผู้อนุญาตไม่ออกใบอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ต่ออายุใบอนุญาต ผู้ขอรับใบอนุญาตหรือผู้ขอต่ออายุใบอนุญาตมีสิทธิอุทธรณ์เป็นหนังสือต่อคณะกรรมการภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้งการไม่ออกใบอนุญาตหรือการไม่อนุญาตให้ต่ออายุใบอนุญาต

คำวินิจฉัยของคณะกรรมการให้เป็นที่สุดในกรณีที่ผู้อนุญาตไม่อนุญาตให้ต่ออายุใบอนุญาตก่อนที่คณะกรรมการจะมีคำวินิจฉัยอุทธรณ์ตามวรรคสอง คณะกรรมการมีอำนาจสั่งอนุญาตให้ดำเนินการต่อไปพลางก่อนได้ เมื่อผู้อุทธรณ์ร้องขอ

หมวด ๔

กองทุนส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง

มาตรา ๒๗ ให้จัดตั้งกองทุนขึ้นกองทุนหนึ่งเรียกว่า “กองทุนส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง” ในกรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อเป็นกองทุนใช้จ่ายในการช่วยเหลือและอุดหนุนกิจการที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง เพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ การวิจัย และการพัฒนาพันธุ์สัตว์ ประกอบด้วยเงินและทรัพย์สินดังต่อไปนี้

- (๑) เงินรายได้จากข้อตกลงแบ่งผลประโยชน์ ตามมาตรา ๑๗ และมาตรา ๑๘
 - (๒) เงินอุดหนุนจากรัฐบาล
 - (๓) เงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้อุทิศให้
 - (๔) ดอกผลหรือประโยชน์อื่นใดที่เกิดจากกองทุน
 - (๕) ค่าธรรมเนียมใบอนุญาตให้ใช้ประโยชน์จากพันธุ์สัตว์พื้นเมือง
- เงินและทรัพย์สินตามวรรคหนึ่งให้นำส่งเข้ากองทุนโดยไม่ต้องนำส่งคลังเป็นรายได้

แผ่นดิน

มาตรา ๒๘ เงินกองทุนให้ใช้จ่าย เพื่อกิจการตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- (๑) เพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง
- (๒) เพื่อช่วยเหลือและอุดหนุนกิจการใดๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง
- (๓) เพื่อกิจกรรมและการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการส่งเสริม การอนุรักษ์ และ การนำพันธุ์สัตว์พื้นเมืองไปใช้ประโยชน์

- (๔) เป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารกองทุน

การบริหารกองทุนและการควบคุมการใช้จ่ายเงินกองทุน ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

มาตรา ๒๙ ให้มีคณะกรรมการกองทุนคณะหนึ่งประกอบด้วย ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นรองประธานคณะกรรมการอื่นซึ่งคณะกรรมการแต่งตั้งไม่เกินเจ็ดคน เป็นกรรมการ อธิบดีกรมปศุสัตว์ เป็นกรรมการและเลขานุการ

ให้เลขานุการ จะแต่งตั้งข้าราชการในสังกัดเป็นผู้ช่วยเลขานุการได้ตามที่เห็นสมควร

มาตรา ๓๐ ให้คณะกรรมการกองทุนมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) เสนอแนวทาง หลักเกณฑ์ เงื่อนไข และลำดับความสำคัญของการใช้จ่ายเงินกองทุนตามวัตถุประสงค์ต่อคณะกรรมการ

(๒) กำหนดระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการขอจัดสรรขอเงินช่วยเหลือหรือขอเงินอุดหนุนจากกองทุน

(๓) พิจารณาคำขอรับการสนับสนุน ช่วยเหลือ เพื่อการส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมือง ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อคณะกรรมการ

(๔) ปฏิบัติการอื่นใดตามวัตถุประสงค์ของกองทุนตามที่คณะกรรมการมอบหมาย
มาตรา ๓๑ ให้นำความในมาตรา ๖ และมาตรา ๗ มาใช้บังคับแต่วาระการดำรงตำแหน่งและพ้นจากตำแหน่งของคณะกรรมการกองทุน โดยอนุโลม

ให้นำความในมาตรา ๘ มาใช้บังคับแก่การประชุมของคณะกรรมการกองทุน โดยอนุโลม
มาตรา ๓๒ ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันสิ้นปีปฏิทิน ให้คณะกรรมการกองทุนเสนองบดุล และรายงานรับจ่ายเงินกองทุนในปีที่ล่วงมาแล้ว ต่อสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน เพื่อตรวจสอบรับรองและเสนอต่อคณะกรรมการ

งบดุลและรายงานการรับจ่ายเงินดังกล่าว ให้คณะกรรมการเสนอต่อรัฐมนตรี และนำลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา

หมวด ๕

พนักงานเจ้าหน้าที่

มาตรา ๓๓ เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา และให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจและหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) เข้าไปในอาคาร สถานที่ทำการหรือเข้าไปในยานพาหนะ เพื่อตรวจค้นและตรวจสอบเมื่อมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ขึ้น ถึงพระอาทิตย์ตก หรือในเวลาทำการของสถานที่นั้น

(๒) ยึดหรืออายัดสัตว์หรือเอกสารหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด เพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้

(๓) สั่งให้บุคคลใดๆ มาให้ถ้อยคำหรือส่งเอกสาร บัญชี หรือหลักฐานอื่นใด ในกรณีที่มีเหตุอันควรเชื่อว่าจะให้ถ้อยคำ เอกสาร สมุดบัญชี หรือหลักฐานดังกล่าวมีประโยชน์แก่การคดี หรือใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์การกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้

ในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ ให้ผู้ซึ่งเกี่ยวข้องอำนวยความสะดวกตามสมควร

มาตรา ๓๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องแสดงบัตรประจำตัวแก่บุคคลซึ่งเกี่ยวข้อง

บัตรประจำตัวพนักงานเจ้าหน้าที่ให้เป็นไปตามแบบที่กำหนดในกฎกระทรวง

หมวด ๖

บทกำหนดโทษ

มาตรา ๓๕ ผู้ใดฝ่าฝืนประกาศกระทรวง ตามมาตรา ๑๑ (๒) (๕) และ (๖) ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่แสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๖ ผู้ใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๑๒ มาตรา ๑๔ และมาตรา ๒๑ ต้องระวางโทษ จำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๗ ผู้ใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวง มาตรา ๑๓ มาตรา ๑๕ มาตรา ๑๘ และมาตรา ๒๐ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสามแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๘ ผู้ใดฝ่าฝืน ไม่อำนวยความสะดวกแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ ตามมาตรา ๓๓ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๙ บรรดาความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ให้อธิบดีหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากอธิบดี มีอำนาจเปรียบเทียบได้ และเมื่อผู้ต้องหาได้ชำระค่าปรับตามค่าเปรียบเทียบภายในระยะเวลาที่กำหนดแล้วให้คดีนั้นเป็นอันเลิกกัน

มาตรา ๔๐ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดซึ่งต้องรับโทษตามพระราชบัญญัตินี้ เป็นนิติบุคคล ผู้ดำเนินการ หรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้น ต้องรับโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นๆ ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนในการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้น

อัตราค่าธรรมเนียม

(๑) ใบอนุญาตใช้สัตว์พื้นเมืองเพื่อประโยชน์ทางการค้า	ฉบับละ	๕๐,๐๐๐ บาท
(๒) ใบอนุญาตใช้สัตว์พันธุ์พื้นเมือง ซึ่งมีใช้เพื่อประโยชน์ทางการค้า	ฉบับละ	๑๐,๐๐๐ บาท
(๓) ใบแทนใบอนุญาตใช้สัตว์พันธุ์พื้นเมือง เพื่อประโยชน์ทางการค้า	ฉบับละ	๑,๐๐๐ บาท
(๔) ใบแทนใบอนุญาตใช้สัตว์พันธุ์พื้นเมือง ซึ่งมีใช้เพื่อประโยชน์ทางการค้า	ฉบับละ	๕๐๐ บาท
(๕) ใบอนุญาตนำสัตว์พื้นเมืองออกนอกราชอาณาจักร	ฉบับละ	๓๐,๐๐๐ บาท
(๖) ใบแทนใบอนุญาตนำสัตว์พื้นเมืองออกนอกราชอาณาจักร	ฉบับละ	๑,๐๐๐ บาท
(๗) ใบอนุญาตนำสัตว์ต่างถิ่นเข้าในราชอาณาจักร	ฉบับละ	๑,๐๐๐ บาท
(๘) ใบแทนใบอนุญาตนำสัตว์ต่างถิ่นเข้าในราชอาณาจักร	ฉบับละ	๕๐๐ บาท
(๙) การต่อใบอนุญาตครั้งละเท่ากับค่าธรรมเนียมสำหรับใบอนุญาตแต่ละฉบับ		

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ - สกุล

ประวัติการศึกษา

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน

เทพชนก ยิ้มละมุด

นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

นิติกร กรมปศุสัตว์